

EGYEDÜL VAGYUNK

EGYEDÜL VAGYUNK

Egyedül vagyunk

— A Katolikus Magyarok Vasárnapja 1985-ös évkönyve —

Szerkesztette

DUNAI ÁKOS

Youngstown, Ohio
1984

Cover design and graphics by Ferenc Bitto

Wass Albert:

Csíkszenttamás követet küld

Fekete volt az éjtszaka a falu fölött, kutya se mert ugatni. Csak a szél búgott a kéményekben, s kavarta a keserű füstöt, mint sátán a gondot az emberek lelkében. Árva Mózeséknél is csak kendő alatt égett a lámpa, hogy ne bosszantsa fényével az éjtszakát, s ne hirdessen reakciót a megkergült világban.

Az ember kilesett az ajtón, figyelte nehány percig szűkre húzott szemmel a vaksötétet, de csak az eső percegett halkan a zsindelytetőn, más nesz nem hallatszott sehol. Néma volt a falu, s komor, mint a temetők éjjel.

— Áron, te!

A fiú fölszökött a kemence mellől. Tömzsi, jókötésű, tizenkét éves forma legényke volt.

— Itt vagyok, idösapám!

— Ujjast, főrevalót végy! Megyünk a havasba.

Az asszony ott a lámpa mellett leeresztette ölébe a hímzést. Szeme ijedten rebbent, mint a kicsi madarak, akik tudják már a vihart.

— Megtudott valamit? — kérdezte elsápadó szájjal. — Muszkák gyünnek újra? Vagy románok? Munkába viszik a népet?

— Nem — felelte az ember morogva. — Ma egyéb dolgunk van odafönt. A Tatárkőnél gyűl egybe a falu.

— S a gyerek? — aggódott az asszony.

— Dolga lesz neki is — felelte az ember, s nem nézett az asszony szemébe. Leemelte a kalapját a szekrényről, s a fejébe húzta.

— Idösapám, a kisbaltát is vigyem?

— Az nem árt soha — felelte az ember az ajtóból —, s ügyekezz! Búcsúzz el anyádtól is, ejszen oda leszel kissé.

Azzal már ki is lépett a sötétbe, s csak a nyitott ajtó fekete rése maradt mögötte, mint egy félelmetes idegen intés.

— Isten megáldja, idösanyám! — mondta a gyerek, s már indult volna az apja után, mikor az asszony sovány karja kinyúlt utána, és átfogta a vállát, féltő, markoló szorítással.

— Idös kicsi fiam — suttogta sápadtan, és a szeme megtelt könnyel —, aztán vigyázz magadra, hallod!...

— Ne féltsen engem — adta vissza a fiú legényesen a szót —, ejszen postát kell vigyek újra valamerre, Mádéfalvára talán, vagy Szentgyörgyre a papokhoz...

— Vigyázz magadra, jaj, vigyázz magadra... — suttogta az asszony, aztán hogy az ajtó kilincse kattant, s ő ott maradt egyedül a lekendőzött lámpa mellett, hangtalan, nehéz sírással ráborult az asztalra, mint terhelt, bús gyümölcsfák ahogy kidőlnek a súly alatt.

Kint az éjtszakában, a tornác előtt, Árva Mózes megvárta a fiát.

— Együtt vagy-é?

— Úgy vélem. Mádéfalvára lesz utam esment?

— Messzebb most az egyszer — dörmögte az apja, s megindult. Az eső hullt, s ők mentek.

— Ejszen tarisznya is kellett volna — aggodalmaskodott kicsi Áron.

— Elrendezték azt már — felelte az apja titokzatosan, s aztán nem is szólott többé.

Csak mentek. Elöl a nagy székely, hátul a kicsi. Kertek alatt kanyarogtak tova csuszamlós ösvényeken, áradt vizeken hágtak átal, aztán nekivették az irányt egyenest a hegynek.

Zúgott alattuk a völgyben a Horgas-patak, csermelyek hordták alá csörögve a havasokból a megolvadt hólevet, s valahonnan az éjtszakából zsönge tavaszi rügyek szagát hozta a szél. Mikor egy kapaszkodó tetején szuszogni megállottak, Áronka nem bírta ki, hogy oda ne szóljon az apjának:

— Ejszen tavaszra változik a világ. Megyen már odafönt a hó!

Árva Mózes hallgatva állt egy darabig, csak nehéz szuszogása hallatszott. Aztán annyit morgott csak a bajusza alatt:

— Másoknak is menniök kellene, nem csupán a hónak, hogy tavasz lehessen Székelyország fölött... — Majd nagyot sóhajtott. — Na, gyerünk!

S nekifeszültek újra az éjtszakának s a hegynek.

Mire följutottak a Tatárkőhöz, már égett a tűz a szikla töviben. Vén Harangozó Márton ült szemközt a tűzzel reves farönkön, s fehér haján, fehér bajszán megcsillant a lángok fénye. Körülötte széles, nagy körben emberek ültek vagy álltak; szótalan, sötét arcok, bajlátottak, kemények.

— Meggyüttünk — mondotta nagyot szusszantva Árva Mózes, amikor odadobbant vén Harangozó Márton elé, s lerázta kalapjáról a vizet. A vénember ránézett.

— Itt a gyerek is?

— Itt — bökött Árva Mózes a háta mögé. — Gyere elé, Áron!

— Lépj elé, fiam — bólintott vén Harangozó Márton is ott a fatönkön —, ide a tűzhöz, hogy lássanak az emberek.

Áronka odalépett a tűzhöz. Levette ő is fejéről a kalapot, s lerázta róla a vizet, ahogy a nagyok tették, s orrát is megtörölte a ködmöne ujjával.

— Útra mégy, gyerek! — mondotta vén Harangozó Márton, s Áronka bólintott.

— Tudom én azt.

— Azt is tudod, hova?

— Ejszen Szentgyörgyre, vagy Brassóba tán...

Az emberek hallgattak, s a földet nézték, meg sokan a tüzet. Senki se szólt. Furcsa, nagy csöndesség volt, hallani lehetett benne a patakot alant a völgy odvában. Aztán vén Harangozó Márton fölemelte a fejét, és a hangja ünnepélyes volt, akárha templomban szólott volna.

— Ide figyelj, gyerek! Reád esett a falu választása esment, mert hogy te vagy a legéletrevalóbb gyermekeink között. S mert oda, ahova neked menned kell most, nem mehet el sem férfiember, sem asszony, mert elfognák útközben, börtönbe vetnék, tán még meg is gyilkolnák. Nehéz s nagy feladatot bíz reád a falu ezen a napon. Értesz engem, Áron?

— Értem hát! — felelte a fiú, s nyelt egyet.

— Hát ide figyelj akkor, Árva Áron! A mai napon én s mind, akik itt vannak, reád bízzák a falu szavát. Hogy elvidd ezt a szót a fölséges Úristen segedelmével tova Ámerikába, s átadd azoknak, akiket illet. Értesz engem, Áron?

A fiú nyelt egyet megint.

— Értem.

— Elmondják itt most neked sorra az emberek mindazt, amit levélbe beleírni nem lehet, mert a posta nem vinné el a levelet, s tömlöcbe kerülne érettük az, aki a szavakat leírta. S te mindezt a fejedbe veszed, Áron, s elmondod odaát messzi Ámerikában azoknak, akiknek szól. Értesz engem?

— Értem.

— No, akkor kezdjük! Ábécé szerint. Antalos Esvány!

A hallgatag, sötét félkörből egy ember lépett a tűzhöz, s megállt a fiú előtt.

— Áronka fiam, segítsen az Isten, s mondd meg a bátyámnak, Antalos Kárujnak New York városában, hogy tiszteltetöm én, az idös öccse, s tisztöltetik a rokonok is mind, meg a szomszédok, de bizony velünk nagy csúfság esék. Mert Márikánkat lám elhurcolták a mócok, s azóta se kerüle vissza; házunkat földúlták, jószágunkat elterelték, Bence fiamat bányamunkára parancsolák, s Isten tudja, hazaengedik-e élve... Meghurcolának engemet is a kommunisták, megbotozának, mert megtarték magnak húsz véka búzát a magaméból. Mondd meg, hogy hej, Káruj, bécsapódtunk mi ám tivéletek is, mert lám, azt írtátok folytonosan onnan New Yorkból, hogy békesség következik, és szabadság a háború után, s hogy a nép fog uralkodni ezentúl. Hát mi bizony békesség helyett dúlást kaptunk, szabadság helyett kegyetlen rabságot, s nem a nép uralkodik itten, idös egy bátyám, hanem maga az ördög. S mondd meg neki, Áron, hogy tegyen ám valamit értünk ott, ha tud, mert münk úgy élünk itt, akár a farkasok, télen-nyáron fönt a havasban, hogy el ne fogjanak, s idegenbe ne hurcoljanak, s hogyha hamarosan valami nem lesz, hát münk bizony kiveszünk itt mind egy utolsó szálig. Ezt mondd meg, kicsi Áron, segítsen az Isten!

Sorra léptek az emberek a tűzhöz, ahogy vén Harangozó Márton a nevükön szólította őket, s mondták az üzenetet testvérnek, sógornak, rokonnak, ismerősnek. Nehéz beszéddel, akadozó szóval. A tűz lobogó fénye rőten villant a kemény, barázdás arcokon, s a szemek sötét mélyéről visszatükröződött. S kicsi Árva Áron állt szemközt az emberekkel, hallgatta a szavakat, s berótta őket valahova mélyen a lelkébe, ahonnan nem törölheti ki semmi és senki többé székelyek panaszait.

Mikor aztán a nevek elfogytak, akkor vén Harangozó Márton fölállt a rönkről, Áronkához lépett, és rátette kezét a vállára.

— Most pedig én üzenek, fiam. Én, Harangozó Márton, az öreg. Aki immáron legidősebb vagyok Csíkszenttamáson, s csak az Úristen tudja, meddig élek még. Nekem nincsen odaát Ámerikában sem testvérem, sem rokonom, még csak ismerösöm sem. Méges üzenek. Üzenek veled, kicsi Árva Áron, minden székelynek, akivel odaát találkozol. Hogy bajban vagyon a nép. Bajban és pusztulásban. Hogy úgy vagyon éppen, ahogy a Szentírás mondja: és nagy pusztulás lészen, és rettenetes sírás és fogaknak csikorgatása. És minden hajlékok leromboltatnak, és minden népek elhurcoltatnak kegyetlen rabságba, hogy éltük végéig szolgálják a gonoszokat és hatalmasokat. És eltöröltetik minden öröm és minden békesség és minden igazság

a földnek színéről. Így vagyon ez éppen, ezt mondjad meg nékik. S mondjad meg nékik azt: Csíkszenttamás üzeni, a falu, hogy mindez azért vagyon rajtunk, mert ők odaát Ámerikában nem úgy cselekedtek, ahogyan kellett volna. Hittek a gazoknak, és bécsapattak, és eladtak bennünket is földestül, lelkestül, asszonyostul, gyerekestül a gonoszoknak, kik, ímé, vérünket vevék. Eladtak, és nem emeltek szót miérettünk, amikor kellett volna, hanem inkább restül elhittek mindent, amit a gonoszok mondtak, hogy itt szabadság lészen ezentúl, és békesség. Hát mondd meg nekik, Áron, hogy miféle szabadság ez itt, amit Ámerika rakott, és miféle békesség! És mondd meg, de mindegyiknek, érted: azt üzeni innen a havasbúl vén Harangozó Márton, hogy verje meg őket az Isten, ha megfeledkeznek rólunk mostani bajunkban! Verje meg az Isten, de megverje őket, ha nem kiáltják oda naponta hétszer is a politika urainak, akikre a szavukat leadták, hogy a csíki hegyek között emberek élnek, akiknek nagy adóssággal tartozik Ámerika. Tartozik a szabadsággal, amit megígért, a békességgel és igazsággal, amit megígért. Tartozik a megkínzottak vérével, tartozik az élettel, amit odadobott rablók és haramiák prédájára. És úgy áldja meg őket az Isten, úgy adjon az Úristen békességet és életet egész nagy Ámerikának, ahogy a mi békességünket és a mi életünket visszaadják nekünk! Értettél engem, Áron fiam?

— Értettem.

— Akkor áldjon meg az Isten, és őrizzen meg téged! Itt la egy tarisznya, abban lelsz élelmet egy hétre valót. Ehejt egy ujjas, ennek a gallérját bontsd föl, ha odaértél, s megleled benne vászonra írva mind a címeket, akiknek az üzenetek szólnak. S amott két csücsökbe én magam varrtam bele két darab aranyot. Én magam formáltam laposra őket az oltári kehelyből, amit elrejtettem volt a muszkák elől. Utolsó kincse ez a falunak, gyerek. Utolsó, ami a templomból s a régi világból megmaradott. Okosan élj vele, s bizonyára átviszen valami hajós a vizen. A partjáig szépen elgyalogolhatsz. Megértettél, Áron?

— Megértettem.

— Na, akkor eridj, s legyen veled az Isten! Búcsúzz el apádtól!

Kicsi Áron megkereste szemével az apját. Ott állt az a tűz mellett, és a lángokba bámult. Sovány arcán mélyek voltak a barázdák, és feketék.

— Isten-Isten, idösapám!

— Isten-Isten... — morogta az ember a tűz mellett, és nem nézett a fiára. — Aztán...

— Aztán mi?

— Vigyázz magadra, csak ezt akartam mondani. De te ezt tudod úgyis.

— Tudom, idösapám.

— Akkor hát Isten áldjon!

— Isten megáldja!

Vállára vette a tarisznyát, magára kanyarította az ujjast, megmarkolta a kicsi baltát, s indult. Nehány lépés után megállt.

— Oszt merre van az az Ámerika? — kérdezte tétován.

— Merre? Hát Udvarhely felé! — mordult föl Árva Mózes a tűznél olyan hangon, mintha haragos lenne, pedig csak a zokogását fojtotta el, ami rázta belül. — Érted, te? Udvarhely felé!

— Értem hát! — nyelt egyet a gyerek, s már ment is. Kis tétova lépteit egykettőre elnyelte az éjtszaka s a csönd.

Az emberek pedig ott álltak a tűz körül lehajtott fejjel, és hallgattak. És tudták mind egy szálig, hogy ez az utolsó reménység. A legeslegutolsó. Ezután már semmi sincs, csak a fekete sötétség, a fekete halál, a világ vége.

S Árva Áron kis székely gyerek útban van azóta is. Jön, jön, jöddögél. Valahol ott botorkál idegen országutakon. Kerítések töviben meghál, s tovább megyen, mindig nyugat felé. S hej, székelyek Ámerikában s szerte a nagyvilágban, készüljetek föl, hogy tiszta szívvel s tiszta lélekkel fogadhassátok őt, s életet üzenhessetek vissza vele Csíkszenttamásra, föl a havasba, a Tatárkő mellé, nem pedig halált!

P. Cser László SJ

veled a vándor hazaér !

Aki már hajnalban gyújtja a lámpást,
a napfény küldője mikor alszik?
Szellő hozza a léptei hangját,
keze hol szövi, honnan küldi a szellőt?
A szemünkön a szempilla ha kinyílik,
a hályog a szemről előtte vajha lehull?
Mit láttat, ha nézünk? Csak az árnyat.

Ó, csak az öntudat központján gyulladsz,
életek élete, élet Ura!
S úgy gyulladsz, mint mécses az éjben,
sötét-üresre nagy, teli fény.
Vagy mint csillag a magas égen,
ha sugarát a szemre lehinti.
Vagy mint ama Lélek, aki
életet indít a szívnek alatta.
Vagy mint az a jászol a Csöppel,
aki az Úr s apja: Teremtő.

Ó, mennyi pici lépés ez az élet!
Mennyi a lépted benne? Te méred!?
Mennyi szemnyitás és szemhunyorítás,
mennyi hullámzás föl és le, le-föl!
Mennyi tipegés, rohanás, percek milliói,
hangok darazsa, sok szó, és hogy kelepel!
Lépted halk zajai. Ostorütésed. Mosolyod tavasza,
fagyasztó hideged. Léped, járod utad bennünk.
Lépjük, járjuk az utat benned.

Ó, lét teljessége, egész lét!
Hol ér utol ez a sok kicsi rész?
Hogy töltöd meg egésszel az űrt,
hogy lesz teljes a hiányos?
Az élet delelőjén? Tevékeny napokon?
Könnyünkön át evezel szívünkbe?
A keresztre a fejünk ha lehajtjuk?
Ha a keresztről hajtod ránk fejedet?
Ha megbékél az ember Istennel a halálban?

Tied a nyüzsgő lét térképe.
Akaratod a sorsunk mutatója.
Fiad útja a járni megírt út.
Lelked lágy susogása a tanácsunk.
A föld tenyered kérge: ott lábol a lábunk.
A lelked kilehelt, hogy beleheljen.
Lámpás, melegítő fény, terelő szellő,
bölcső, útiterv, igézet, öröm, kín!
Utas az ember. Vándor. Megy, és veled,
hozzád, mert vezeted, Otthon, hazaér!

dr. Pócza Lajos:

látszat és valóság

— dr. Matheovits Ferenc példája —

Egy évvel ezelőtt a New York Times szeptember 20-i számában vastag betűs cím közölte: „Bush Magyarországon dicsérte az emberi jogok gyakorlatát."

Dr. Varga László, a Demokrata Néppárt volt ügyésze és országgyűlési képviselője, a Szabad Magyar Jogászok Világszövetségének elnöke George Bushhoz intézett levelében — annak igazolására, hogy a négy alapvető jogot (véleménynyilvánítás, sajtószabadság, egyesülési és gyülekezési jog) a magyar nép nem gyakorolhatja — hivatkozott a Duray—Csoóri-ügyre, a szamizdatosok szétverésére és dr. Matheovits Ferenc esetére. Úgy érzem, hogy a Matheovits-ügy rövid ismertetése magyar kötelesség.

Dr. Matheovits Ferenc Brassóban született. Apja, id. dr. Matheovits Ferenc, aki az erdélyi birtokperekről írt történelmi értékű könyvet, később a pécsi egyetemen lett a nemzetközi jog magántanára. Anyja történelemtanárnő volt. Az ifjú Matheovits Ferenc — apjának példáját követve — szintén a jogi pályát választotta, és Pécsett lett járásbíró.

A második világháborút követő tragikus, sorsdöntő történelmi időben az igazságtalanságok, jogtalanságok, megfélemlítések, koholt, hamis összeesküvési perek idején ugyanúgy felháborodott, mint a magyar nép túlnyomó többsége.

Hazaszeretete, vallásossága, igazságszeretete, törvény- és jogtisztelete ösztökélte arra, hogy 1947-ben — elfogadván a Demokrata Néppárt jelölését — mint országgyűlési képviselő minden idejét a Magyarország függetlenségéért, szabadságáért, valamint a demokratikus szabadságjogok biztosításáért folytatott harcnak szentelje. A magára vállalt feladatot kivételes tudásával és tehetségével félelem és megalkuvás nélkül, példát adó bátorsággal maradéktalanul teljesítette.

Mint jogász és volt bíró, mindig vigyázott arra, hogy ezt a

harcot az érvényben levő jogszabályok megsértése nélkül, vagyis a törvényes keretek között folytassa. Mindig betartotta és sokszor idézte a haza bölcsének, Deák Ferencnek a tanácsát: „nekünk egyetlen fegyverünk a törvény és ügyünk igazsága, és erre támaszkodva kell a hatalom fegyverével szembeszállnunk! Mert a törvény olyan nyugalmat ad a léleknek, hogy a legsúlyosabb eseményeket is ahhoz ragaszkodva be lehet várni. A méltóságot a törvény adja meg, és semmi más."

Az 1947-es választások eredményeként a Demokrata Néppárt lett a legerősebb ellenzéki párt. Erről Izsák Lajos marxista történetíró a *Polgári ellenzéki pártok Magyarországon 1944—1949* című könyvében így ír:

„A legtöbb gyűlés Nyugat-Dunántúlon (Zala, Vas, Győr és Veszprém megyében) volt. (...) Ott, ahol Barankovicséknak több ezer fős hallgatóságuk volt, a többi párt általában elégedett lehetett, ha rendezvényén néhány száz ember megjelent. (...) A lakosság többsége, főleg vidéken, csak azt látta, hogy *„Istennel a hazáért és szabadságért"*. A Demokrata Néppárt Zalában és Vasban 56,9—56,3%-kal szerezte meg az abszolút többséget. Ezenkívül Baranya—Tolna, Somogy, Győr—Moson—Sopron, Veszprém és Szabolcs—Szatmár—Bereg választókerületekben került az első helyre."

A Demokrata Néppárt 1947. szeptember 12-e és 14-e között Hévizen tartotta első képviselői értekezletét, amelyen én a házigazda szerepét töltöttem be. A képviselők túlnyomó többsége itt ismerte meg egymást és Barankovics Istvánt is. A Matheovits-ügy tulajdonképpen itt kezdődik. Erről Izsák Lajos így ír:

„A párt belső frakciói már ezen az értekezleten kialakultak. Barankovics István és a politikailag hozzá hasonló elveket valló képviselők: Bálint Sándor, Eckhardt Sándor, Mihelics Béla Vid, Rónay György, Farkas György, Babóthy Ferenc, Keresztes Sándor, Ugrin József, Pethe Ferenc, Szabados Pál, Papp Béla, Bodnár János, akik tulajdonképpen a párt balszárnyát alkották. Velük szemben azok a képviselők csoportosultak, illetve alkották a DNP jobbszárnyát, akik fenntartás nélkül hívei voltak Mindszentynek. Ez utóbbiak közé volt sorolható: Matheovits Ferenc, Zoltán Pál, Pócza Lajos, Barkóczy József, Kovács László, Keleti Péter István, Belső Gyula, Kolbert János, Iszak Kálmán, Vörös Lajos és mások."

A párt parlamenti magatartásának megbeszélése hosszú vitát eredményezett. Barankovics István a párt érdekére hivatkozva a mérséklet és óvatosság politikáját ajánlotta. Első-

nek Matheovits Ferenc szólt hozzá: A magyar nép már eleget csalódott — mondta. — A képviselőknek az országgyűlésen nem a párt, hanem a magyar nép érdekét kell képviselniük, s a magyar nép érdeke nem tűri a megalkuvást. A megalkuvás az óvatosság szülötte, és sorsa a Kisgazdapárt sorsa. A DNP-nek csak addig lesz erkölcsi létjogosultsága, amíg a törvény, jog és igazság erejére támaszkodva, céljainak és választási ígéreteinek megvalósításáért provokálás és megalkuvás nélkül, félelemmentesen és bátran harcol.

Belső Gyula és Pócza Lajos Matheovits álláspontját támogatva kijelentették, hogy a Kisgazdapártból azért léptek ki, és a szavazók azért fordultak el ettől a párttól, mert függetlenségét feladva megalkudott. Álláspontjuk igazolásául vármegyéik példáját hozták fel, amely szerint a Kisgazdapárt 1945-ös 85%-os szavazatrészesedése 1947-ben Vasban 7,6%-ra, Zalában pedig 8,5%-ra, a tizedére csökkent.

Sok hozzászólás után a többség Matheovits javaslatát tette magáévá. Azonos felfogásból eredő barátságunk itt kezdődött.

Dr. Matheovits Ferencben meglepő összhangban érvényesült Széchenyinek a haza sorsáért való aggódása, Kossuth Lajos bátor elszántsága, belső tűztől fűtött dinamikája, meggyőző ereje, és Deák Ferencnek a törvény és igazság erejébe vetett megingathatatlan bizalma és törvénytisztelete. A magyar történelem e három nagy alakja volt politikai ideálja, s gyakran idézte is őket.

Ő kezdeményezte azt az akciót, amelynek eredményeképpen azokat a svábokat, akik az 1941-es népszámláláskor német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallották magukat, a kitelepítés alól mentesítették, mert „anyanyelvét és anyját senki megtagadni nem köteles". Az ő kivételes jogászi felkészültségének és fáradozásának volt köszönhető, hogy a háborús bűnösség vádjával börtönökben és internálótáborokban levő mintegy 3000 magyart közkegyelemben részesítették.

A Parlamentben mindig bátran szólalt fel az 1946. I. törvénycikkben biztosított szabadságjogok és az 1947. XVIII. törvénycikkben elfogadott emberi jogok deklarációjának védelmében. A párton belül vigyázott arra, hogy a párt alkotmánya sérelmet ne szenvedjen, és a párt választási ígéreteit maradéktalanul tartsa be.

1948 elején a képviselőcsoport megegyezett abban, hogy a Romániával és Jugoszláviával kötendő barátsági szerződést a párt nem szavazza meg, mert azokban a magyar kisebbség védelméről nem történik megfelelő gondoskodás. Az a javas-

lat, hogy a Szovjetunióval kötendő együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést a párt szavazza meg, óriási felháborodást és vihart keltett, s hosszú, heves vitát eredményezett, melynek során különösen a jobbszárny tagjai az ellenérvek özönét hozták fel. A jobbszárny állásfoglalásának a rugója a jogilag megcáfolhatatlanul alátámasztott és igazolt nemzeti érdek volt. A jobbszárny érvei röviden a következők voltak:

1. A jaltai egyezményben és az Atlati Chartában az aláíró nagyhatalmak (Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Szovjetunió) a legyőzött államok szuverenitásának biztosítására kötelezték magukat. A Szovjetunióval vagy bármely más állammal kötött együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés katonai lekötelezettség, és a semlegességről, függetlenségről való lemondást jelenti, ezért ellenkezik a jaltai egyezménnyel, valamint az Atlanti Chartával, amelynek betartására a Szovjetunió is kötelezte magát.

2. Nemcsak a Demokrata Néppárt, de kivétel nélkül minden ellenzéki párt programjában és választási ígéreteiben Magyarország függetlenségének és szabadságának a biztosítását jelölte meg fő célul, s az ezért való kiállást, harcot ígérte.

3. A Magyar Függetlenségi Front néven választási szövetségre lépett koalíciós pártok (a Kisgazdapárt, a kommunisták, a szociáldemokraták és a Nemzeti Parasztpárt) 1947. július 30-án kiadott közös nyilatkozatukban azt ígérték, hogy „közösen őrködnek a magyar nemzeti és állami függetlenség csorbítatlansága fölött, és közösen utasítanak vissza minden beavatkozást Magyarország belügyeibe".

4. A jobbszárny arra az álláspontra helyezkedett, hogy a szerződés katonai lekötelezettséget is jelent, ami nemcsak csorbítja, hanem meg is akadályozza Magyarország függetlenségét. Ellenkezik a jaltai egyezménnyel és a politikai pártoknak a választások alatt tett idézett ígéreteivel, amely a magyar országgyűlés minden tagját a nemzeti és állami függetlenség megvédésére kötelezi. A magyar nép a választásokon erre adott megbízást, s az országgyűlés ettől nem térhet el. A nép az országgyűlés felett áll. Ez a népfelség elve. Kossuth Lajos szerint: „A népfelség alapján kívül pedig nincs szabadság. A nemzeti szabadság nélkülözhetetlen feltétele a függetlenség. Függetlenség nélkül saját sorsának ura nemzet nem lehet."

5. A jobbszárny szerint az idézett okok miatt a Demokrata Néppárt a szerződés aláírását nem szavazhatja meg, és annak megszavazására az országgyűlés is csak akkor válik jogosulttá, ha erre a magyar nép titkos szavazással felhatalmazza.

Matheovits Ferenc, Zoltán Pál, Abay Nemes Oszkár, Fehér Ferenc, Barkóczy József és Pócza Lajos kiléptek a pártból.

Dr. Varga László, a párt ügyésze arra az álláspontra helyezkedett, hogy a párt a törvényjavaslatot nem szavazhatja meg, de az éles politikai helyzet nem engedi meg, hogy ellenszónokot állítson. Azt a javaslatot tette, hogy a magyar—jugoszláv barátsági szerződéshez hasonlóan a párt a törvényjavaslatot vegye tudomásul, és hallgasson. A képviselőcsoport többsége Varga László javaslatát megszavazta.

A magyar—szovjet együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés 1948. március 3-i parlamenti vitájában a képviselőcsoport határozata ellenére és tudta nélkül dr. Farkas György — hangsúlyozva, hogy „Forró óhajunk, hogy ez a szerződés legyen a világbéke, a szovjet—magyar jó viszony és a dunai táj békéjének megerősítője" — a maga és a Demokrata Néppárt nevében a törvényjavaslatot elfogadásra ajánlotta. Ez, mint Varga László írja, „a párt képviselőire villámcsapásként hatott".

Izsák Lajos azért írt felháborodással a jobbszárny magatartásáról, mert egy titkos szavazás megdöbbentően igazolta volna a magyar nép igazi akaratát és a választási csalások mértékét. A jobbszárny által felhozott érveket pedig azért hallgatta el, mert azok megcáfolhatatlanul igazolták, hogy az országgyűlés a szerződés megszavazására nem volt jogosult. De igazolták azt is, hogy Sztálin a jaltai egyezmény és az Atlanti Charta megszegésével, a megszálló katonaság és az arra támaszkodó, Rákosi által vezetett moszkvai gárda felhasználásával fenyegetéssel és megfélemlítéssel kényszerítette a magyar országgyűlést arra, hogy választási ígéretei ellenére, a nép felhatalmazása nélkül, a Magyarország függetlenségének feladását jelentő magyar—szovjet együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződést megszavazza.

A párt ellenállásának csökkentése érdekében, megfélemlítésként, áprilisban a budapesti főügyészség Kováts Lajos, Belső Gyula és Vörös Lajos néppárti képviselők mentelmi jogának felfüggesztését kérte, amit az illetékes hatóságok jóvá is hagytak, majd „az országgyűlés 1948. július 7-i ülésén a DNP képviselői közül Ugrin Józsefet, Berkes Jánost, dr. Keresztes Sándort és Szabados Pált, akik korábban mind a KALOT vezető munkatársai voltak, az összeférhetetlenségi bizottság javaslatára megfosztották mandátumától".

1948. június 16-án az egyházi iskolák államosításának parlamenti vitájában a DNP nevében Barankovics István, a

Keresztény Női Tábor nevében Schlachta Margit szólalt fel a javaslat ellen. Dr. Matheovits Ferenc nemleges kisebbségi javaslatot tett, dr. Gróh József pedig az elhalasztását kérte.

1948. július 9-én az országgyűlés ülésén a jegyző felolvasta dr. Matheovits Ferencnek az internálási intézmény megszüntetése és az internálótáborok feloszlatása tárgyában beadott önálló indítványát, de annak tárgyalását sohasem tűzték napirendre.

November 5-én Varga László, a DNP ügyésze a letartóztatás elől Belső Gyula segítségével Nyugatra menekült.

Elkobozták a katolikus egyház félhivatalos lapjának, a Magyar Kurírnak azt a számát, amely közölni akarta Mindszenty bíboros szózatát. A főpásztori megnyilatkozásban többek között ez állt: „Állok Istenért, Egyházért, hazáért, mert ezt a kötelességet rója rám a nagyvilágon legárvább népem történelmi szolgálata. Nemzetem szenvedése mellett a magam sorsa nem fontos." November 17-én letartóztatták Zakar András t, Mindszenty titkárát, hogy a prímás ellen vallomást csikarjanak ki belőle.

1948. december 26-án letartóztatták és az Andrássy út 60-ba hurcolták a magyar nép utolsó reményét, Mindszenty József esztergomi érseket. Letartóztatása után több képviselő kilépett a Demokrata Néppártból, és Bálint Sándor lemondott mandátumáról.

1949. január 10-én a Parlament folyosóján találkoztam Matheovits Ferenccel. Tőlünk mintegy tizennyolc-húsz méter távolságra két férfi állt és figyelt. Matheovits azt mondta, hogy azok politikai rendőrök, és őt követik. Azt válaszoltam neki: ez csak azt bizonyítja, hogy letartóztatásunk már csupán napok kérdése. Rá akartam beszélni, hogy mentelmi jogunk felfüggesztése előtt hagyjuk el az országot. Hiába hivatkoztam arra, hogy már megszűnt a bírói függetlenség, a jog és az igazság, s hogy a választáson a népnek tett ígéretünk maradéktalan teljesítése után most már a távozásunkkal többet használunk, mint a maradásunkkal, nem tudtam meggyőzni. Azt felelte, hogy az első világháború után atyjával Erdély elhagyására kényszerült, de most semmi sem tudja Magyarország elhagyására kényszeríteni. A megmásíthatatlan elhatározás nyugalma áradt belőle. Arra kért, hogy különböző időben és irányban hagyjuk el a Parlamentet. Mindent kifejező görcsös kézszorítással búcsúztunk. A két titkosrendőr követte.

Másnap korán reggel Matheovits apjához mentem, hogy vele együtt újból megpróbáljam az ország elhagyására rábeszél-

ni. Meglepődött, hogy én még szabadon járok, s elmondta, hogy fiát a politikai rendőrség a velem való találkozás után, a Parlament elhagyásakor, mentelmi jogának felfüggesztése nélkül letartóztatta. Kért, hogy sürgősen, amíg nem késő, hagyjam el az országot. Másnap hajnalban a Kovács K. Zoltán néppárti képviselő által adott címre a határhoz mentem, és 1949. január 13-ának hajnalán átléptem a határt. Schlachta Margit és Zoltán Pál is elhagyta az országot.

Barankovics István, a Demokrata Néppárt főtitkára február elején, Babóthy Ferenc, Belső Gyula, dr. Eszterhás György, Kovács K. Zoltán, Mézes Miklós, Pethe Ferenc és Villányi Miklós néppárti képviselők pedig február végén távoztak Nyugatra. A szovjet megszállás, a kommunista párt és a titkosrendőrség brutalitásai megakadályozták a Demokrata Néppárt további működését. Mint Varga László írja: „A Demokrata Néppártban senki sem akadt, aki a letartóztatott bíboros ellen nyilatkozott volna. Az akkori idők terror-légkörében ez is figyelemreméltó volt."

A Keresztény Női Tábor vezetőjének, Schlachta Margitnak a menekülése után pártjának két képviselőjét, dr. Gróh Józsefet és Kisházy Mihályt az országgyűlés mentelmi bizottságának javaslatára 1949. március 11-én előzetes letartóztatásra is kiterjedő hatállyal felfüggesztették, illetve kizárták az országgyűlésből.

Az Andrássy út 60. hírhedt vallatási módszerei és kényszerítő körülményei után rendezett kirakatper végén kihirdették az úgynevezett népbíróság ítéletét, amely a demokatikus államrend és a köztársaság ellen irányuló bűncselekmények vádjával Mindszenty Józsefet és Ispánky Bélát életfogytiglani, Baranyai Jusztint és herceg Esterházy Pált 15—15 évi, Tóth Lászlót 10 évi, Zakar Andrást 6 évi fegyházra, Nagy Miklóst pedig 3 évi börtönre ítélte az 1946. VII. törvénycikk alapján. Ugyanezen törvénycikk alapján dr. Matheovits Ferencet 12 évi, Kisházi Mihályt 7 évi, dr. Gróh Józsefet 2 évi és a letartóztatás elől Nyugatra távozott Schlachta Margitot, Zoltán Pált és dr. Pócza Lajost 10—10 évi börtönre ítélték.

Az ítéletek alkotmány- és törvényellenesek voltak.

1. Az 1946. XXXIII. törvénycikkelyben kodifikált magyar büntető törvénykönyv szerint a vádlott beismerése nem tekinthető bizonyítéknak, az csak enyhítő körülményként vehető figyelembe. Eszerint minden népbírósági ítélet, amely a vádlott beismerő vallomására épül, törvénytelen.

2. A demokratikus államrend és a köztársaság védelméről

szóló 1946. VII. törvénycikkely a békés szervezkedést, a gyülekezési, szólás- és véleménynyilvánítási stb. szabadságot nemcsak korlátozza, de sok esetben egyenesen bűncselekménynek nyilvánítja. Az országgyűlés az 1947. XVIII. törvénycikkelyben kötelezte magát az emberi jogok deklarációjának tiszteletben tartására, vagyis arra, hogy „a magyar állam fennhatósága alá tartozó minden személy élvezze az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, beleértve a politikai meggyőződés és nyilvános gyülekezés szabadságát". Ez az utóbbi törvény hatályon kívül helyezte az 1946. VII. törvénycikkely szabadságjogot csorbító azon rendelkezéseit, amelyeken a népbírósági ítéletek alapultak, mert a magyar jognak mindig alapelve volt a klasszikus római tétel, mely szerint „lex posterior derogat priori", vagyis a későbbi törvény hatálytalanítja a korábbit.

Eszerint nemcsak a Mindszenty-perben hozott ítélet volt törvénytelen, de törvényellenes volt az 1947. XVIII. törvénycikkely életbe lépése után hozott, és az 1946. VII. törvénycikkely szabadságkorlátozó rendelkezésein alapuló minden népbírósági ítélet. Ezekben az esetekben tehát a bűncselekményt nem a vádlottak, hanem a vádat emelő, ítéletet követelő hatóságok és az ítéletet hozó bíróságok követték el. Ezt igazolta 1956-ban a kommunista Nagy Imre kormányának — amelynek Kádár János is tagja volt — alábbi nyilatkozata: „A magyar nemzeti kormány megállapítja, hogy az 1948-ban Mindszenty József hercegprímás ellen emelt vádak minden törvényességet nélkülöztek."

A demokratikus államrend és a köztársaság védelméről szóló 1946. VII. törvénycikkelyt a moszkvai gárda arra használta fel, hogy a törvényesség látszatát keltve, de törvényellenesen eltávolítsa a közéletből azokat, akik szilárdan kitartottak meggyőződésük mellett, és azokat, akik nem voltak hajlandók a magyar népnek tett ígéretüket megszegni. Ezért a magyar nép ezt a törvényt hóhértörvénynek nevezte el.

Az 1948. március 15-i felvonuláson a kommunisták „Petőfi, Táncsics és Kossuth örököse a kommunista párt!" feliratú táblákat hordoztak. A kommunista párt azonban csak Petőfi, Táncsics és Kossuth népszerűségét szerette volna örökölni. A Magyarország függetlenségéért, szabadságáért való bátor, áldozatos, tántoríthatatlan kiállásuk és izzó hazaszeretetük követését mint bűncselekményt bünteti. Ezt dr. Matheovits Ferenc esete is igazolja.

Matheovits hazaszeretete olyan nagy volt, hogy sorsá-

nak tudatában — bár elmenekülhetett volna — sem volt hajlandó hazáját elhagyni. Azt is bűnéül rótták fel, hogy az érvényben levő törvények keretei között a törvényben biztosított emberi és szabadságjogok bátor szószólója, és egy kiváló jogász szerint „az 1947-es országgyűlés Cicerója volt".

Dr. Matheovits Ferencet háromszor ítélték el. Első elítélése a Sztálin—Rákosi-időben, a második és harmadik a Hruscsov—Kádár-időben történt. Összesen tizenkilenc és fél évet töltött börtönben. Büntetésének kitöltése után csak mint bányász kaphatott volna olyan munkát, ami nyugdíjra jogosította volna, ám erre a munkára fizikailag képtelenné vált. Ma hetvenéves elmúlt, és semmi nyugdíjat nem kap. Nincs rehabilitálás, így a büntetés nem tizenkilenc és fél évre, hanem egész életére szól. Ezért hozta fel dr. Varga László külföldi lapokban, utoljára pedig az Egyesült Államok alelnökéhez intézett levelében példaként Matheovits Ferenc esetét, annak igazolására, hogy Magyarországon a humanizmus nem létezik, a demokratikus és emberi szabadságjogok nem gyakorolhatók, és hogy e tekintetben a Sztálin—Rákosi-idők óta lényeges változás nem történt.

Dr. Matheovits Ferenc bátor kiállására, elítélésére, szenvedésére és példájára gondolva nem az álörökösöknek, hanem Kossuth igazi örököseinek, a hazájukhoz mindig hű magyaroknak idézem Kossuth Lajos üzenetét:

„Ész és jellem összhangzata teszen embert naggyá. Kell, hogy legyenek emberek, kik sohasem adják meg magukat hazájuk elnyomóinak. Ezek az emberek a nemzetek igaz jogainak letéteményesei. Kell, hogy oly emberek is legyenek, akik az elvet, mely életük vezércsillaga volt, nem adják fel semmi áron. Néha poraikból kél ki a mag, ami életükből ki nem kelhetett."

Só Bernát:

levélkihordók alkonya

Mi, előrehaladott korban lévő polgárok talán a végeredményt már nem érjük meg, de minden biztató jel arra mutat, hogy a levélírás lassan kezd kimenni a divatból. (Családom egyes tagjainál különben soha nem is volt divatban.)

Évszázadokkal ezelőtt a lovas stafétával lett népszerű a levelezés, és úgy hiszem, virágkorát a légcsavaros repülőgépek korában érte el. Akkoriban olyan közkedvelt lett, hogy a postások napjában kétszer is kézbesítettek, hogy győzzék a kihordást. Később viszont, meglepően, a nagy sebességű lökhajtásos repülők bevezetésével a levélkihordás fordított arányban lelassult. Úgy látszik, az volt, ami a repülőmotorokat gyorsan lökje és hajtsa, csak a postásokat nem lökte és nem hajtotta senki.

A három-négy hetes késéssel érkezett légipostai küldemények olvasásakor egyre többen mondogatják mostanában: „Igen, szép a technika, de a postabélyegzőt nézve inkább lökhajtásos levélszortírozókra és kihordókra lenne szükségünk." Mert bizony az útóbbi ötven-hatvan évben úgy tűnik, a fejlődést tekintve, hogy két ellentétes irányba halad világunk.

Valamikor például sok levél kezdődött ilyen bevezetéssel: „Tisztelt Sándor sógor, kévánom, hogy jelen sorraim jó egissigben tanájjanak..." Manapság könnyen meglehet, hogy mire egy ilyen expressz légiúton feladott jókívánságot kikézbesítenek, a tisztelt Sándor sógor sírján már a koszorúk is elhervadtak.

És valószínű, hogy éppen ezért megy ki a divatból egyre inkább a levélírás. Mert ma, amikor már műbolygók keringenek a fejünk felett, egyre többen rájöttek arra, hogy a levélírás helyett sokkal egyszerűbb és kényelmesebb — mondjuk: Ausztráliában — feltárcsázni tíz-tizenöt számot, és valahol Rióban vagy San Franciscóban hajnali fél négykor, mint valami technikai csoda, egy éjjeliszekrény tetején megcsörren a kívánt telefon.

Ami a csengő után elhangzik, rendszerint annak is megszokott menete van. Valamikor a levélírásnak is voltak bizonyos formai szabályai. Most, a XXI. század küszöbén az ilyen hajnali telefonbeszélgetések majdnem kivétel nélkül ezzel a kérdéssel kezdődnek: „Te Jóska! Most ilyenkor nálatok hány óra van?" Az udvarias tájékoztató választ a műbolygó engedelmesen dobja át a Csendes-óceánon, de közben ki nem érdemelt átkok sora száll arra az ártatlan nőszemélyre, aki a telefon feltalálóját világra szülte.

Viszont az üzleti levelezés kiküszöböléséhez még ennél is kényelmesebb mérföldlépő csizmát húzott a technika. Nem kell ma már többé cégeknek rettegve várni a fizetési felszólítást hozó levélre. A műbolygó pillanatok alatt készségesen kivetíti akár a goromba hangú üzenetet is a földgolyó túlfelén az adós képernyőjére. Még figyelmesen csenget is a gép, ha a túloldalon csődöt jelentett a hitelbank, vagy megbukott a társascég.

Tehát, úgy látszik, új kor küszöbéhez érkeztünk el. Lassan búcsúzhatunk a kihalófélben lévő levelezéstől. Még néhány évtized, és a levélpapír, a boríték, a húszfilléres bélyeg olyan idejétmúlt tárgyak lesznek, mint ma a tinta, a vágott hegyű toll vagy az itatóspapír.

És akkor képzeljük el: abban a boldog jövőben a gyöngyvagy ákombákom-betűkkel teleírt levélpapíroldalak helyett műbolygók fogják majd közvetíteni tengereken át a világrengető híreket arról, hogy a Stanci néni beteg, a Vali válik, a Böske hatodik hónapban van (szerdán lesz az esküvője), a Jenő még mindig iszik, enyhe volt a tavasz, a dughagyma április közepére kibújt, Pistike leérettségizett, Lacika megbukott, Totyika már egyedül ül a bilin, Kádár remek ember, és az oroszok még mindig nem mentek ki Magyarországról.

Claire Kenneth:

ÓLOMKATONÁK

A kisfiú nagyon türelmetlen volt. Izgatottan várta, hogy végre megszólaljon a csengettyű, amely jelzi, hogy megjött a Jézuska. Meghozta a szép karácsonyfát és a sok ajándékot, a hintalovat, az ólomkatonákat, meg még ki tudja, mi mindent. Talán villanyvonatot is, bár anyuka azt mondja, az még nem való egy négyéves fiúnak.

Tegnap mondta, amikor a Váci utcában sétáltak, és megálltak a nagy játéküzlet előtt. A kirakatban egy villanyvonat száguldozott körbe-körbe a síneken. Fényes aranyszálakkal volt díszítve, mindenen ilyen hosszú aranyszálak voltak, a fehér hintalovon is, a mackókon, a babákon.

— Lehet, hogy a Jézuska itt veszi meg az ajándékot?... — kérdezte.

Anyu nem válaszolt, csak mosolygott.

Tegnap egész nap mosolygott, vidám volt, mert jött tábori lap. A postás bácsi már a gangról kiabálta:

— Megjött a jó hír, a tábori posta!

Anyu ilyenkor sírva-nevetve szaladt be a világoskék lappal a hálószobába, és elolvasta sokszor egymás után.

— Apuka jól van, és reméli, hogy rövidesen hazajöhet szabadságra.

De mikor? — gondolta a kisfiú, ám nem merte megkérdezni. Azt tudta, hogy Oroszország nagyon messze van, és ott a Don-kanyarban mindig magas a hó.

Most odasietett az ablakhoz, és nagyon óvatosan kicsit félrehúzta a fekete, vastag légópapírt. Kint a budai utcán már kezdtek fehéredni a fák, s nagy, könnyű pelyhekben megindult a hó.

— Fehér karácsonyunk lesz — mondta Mariska, s ahogy belépett a gyerekszobába, elrántotta a kisfiút az ablaktól. — Ne kukucskáljon az ablakon, Janika, ezt nem szabad, háború van, semmi fény sem mehet ki az utcára!

— És a Jézuska a sötétben is ide fog találni?

— Persze hogy ide talál! Itt lesz rögvest, ne féljen! — Mariska megsimogatta a gyerek világosszőke, fürtös haját. — Olyan maga, Janika, ebben a sötétkék bársonyöltönyében, mint valami mesebeli kis királyfi. Milyen kár, hogy a százados úr nem láthatja!

— Majd lát nemsokára! Azt írta, hogy hazajön.

Mariska bólogatott.

— Mégiscsak más lett volna, ha itt van a szentestén. Igaz, vendégek se lesznek máma, még az öreg nagysága se jön el.

— Miért nem jön a nagymama?

— Fél, hogy légiriadó lesz. Én nem is bánom, hogy az öreg nagysága nincs itt, mert megint megkritizálná a bejglimet. Azt, hogy a mákért két órát álltam sorban a Meinl előtt ebben a hidegben, nem veszi semminek.

Megszólalt a csengő.

— Végre, végre! Itt a Jézuska! — kiáltott fel a kisfiú, és máris rohant a nagy, szárnyas, fehér ajtó felé, ami a szalonba vezetett.

— Álljon meg, Janika! Kint szólt a csengő az előszobában! A Jézuskáé egészen másképp hangzik, az ezüstcsengettyű, szebben csilingel. Ki a csuda jön ilyenkor szentestén?

Mariska kisietett az előszobába, a kisfiú a nyomában. Ahogy kinyitotta a bejárati ajtót, egy katona bácsit látott. Első pillanatban azt hitte, hogy apuka jött meg. Ez is nagyon magas volt, ahogy ott állt, a köpenyének a vállán hópelyhek, a sapkáját a kezében tartotta.

— Beszélhetek a nagyságos asszonnyal? — kérdezte, aztán ránézett Janikára. Furcsa, szomorú tekintete volt. — Ez az egy gyerek van?

Anyuka már jött is ki, nagyon barátságosan. A katona bácsi kezet csókolt neki.

— Készülünk a szentestére, a kisfiam már nagyon várja a Jézuskát. Sajnos, az uram nélkül ünnepelünk ez idén... Hideg nagyon az előszoba, menj, Janikám, még megfázol!...

A kisfiú szófogadóan bement, pedig szerette volna tudni, hogy miért jött a katona bácsi, nem hozott-e üzenetet aputól.

Mikor meghallotta a rettenetes sikoltást, első pillanatban nem is tudta, hogy ez anyu volt; még sohasem hallotta sikoltozni. Éles, szörnyű sikoly volt, aztán csend lett.

Egy idő múlva odakint becsapódott az előszobaajtó, utána Mariska jött be. A szeme mintha piros lett volna, mint ami-

kor hagymát vág a konyhában, és attól mindig könnyezik.

— Jöjjön, Janika, már itt van a karácsonyfa! Már meghozta a Jézuska!

— De nem szólt az ezüstcsengettyű!

— Nem, mert anyukát nem szabad zavarni, nagyon megfájdult a feje, nincs jól... Lepihent a hálószobában, és bevett egy orvosságot...

Furcsa volt, csak kettesben Mariskával, nem így képzelte el. Hiába volt a szép, nagy karácsonyfa a szalon sarkában, hiába égtek rajta a színes gyertyák, csillogtak az ezüstpapírba csomagolt rózsaszínű szaloncukrok. Középen ott állt a fehér hintaló, ugyanolyan, mint a Váci utcai kirakatban. És kis repülőgép is volt, és hatalmas dobozban rengeteg kék parolis ólomkatona.

Éppen ilyenekre vágyott, mert ezeknek olyan uniformisa volt, mint apukának. De most valahogy nem tudott örülni semminek.

— Majd háborúsdit fogok játszani ezekkel a katonákkal, ha apuka megjön. Addig nem is rakom ki a dobozból.

— Csak rakja ki, Janika, csak játszódjék vele! — mondta Mariska.

— Nincs kedvem semmihez, apukám olyan messze van, anyu beteg, olyan vagyok, mint egy árva gyerek...

— Árva gyerek!... — ismételte Mariska, és hirtelen felzokogott.

Janika ránézett, és egyszerre megértett mindent. Már tudta, hogy soha nem fog apukával háborúsdit játszani. Soha.

* * *

Három évtized telt el a szomorú szenteste óta. Időben és távolságban is olyan messzinek tűnt a budai ház, és még messzibbnek az a tömegsír valahol a Don-kanyarban.

A szőke kisfiú meglett férfivá vált, ő maga is már családapa. Két kisfia volt, ezek itt születtek New Yorkban. A két kisfiú ugyanolyan türelmetlenül várta a karácsonyt, mint valamikor ő, csak nem Jézuskától remélték az ajándékokat, hanem a Santa Claustól, aki rénszarvasok vontatta szánkón érkezik egyenesen az Északi-sarkról.

A két fiúcska az ünnepekre sötétkék bársonyöltönyt kapott. Szegény jó Mariska nekik is azt mondta volna, hogy olyanok, mint két mesebeli királyfi. De a néger cselédlány, aki „babysittelte" őket, nem mondott semmit.

Karácsony előtti délután volt. Apró, sűrű pelyhekben hullt a hó. Az utcák ragyogtak, mindenütt neonfények, csillogó kira-

katok, az áruházak előtt fehér szakállas, piros jelmezes Santa Clausok, zeneszó, lárma, karneváli hangulat.

A férfi egy virágüzlet előtt megállt, a járdán karácsonyfákat árusítottak. Kiválasztott egy szép ezüstfenyőt, és betette a kocsijába. Már beindította a motort, amikor észrevette, hogy egy játéküzlet van a Broadway sarkán. Úgy szállt ki, mintha valami mágikus erő vonzaná a kirakat felé. Minden volt a kirakatban, amit már megvett múlt héten. Holdrakéta, űrhajós, helikopter, baseballütők. Egyszerre csak észrevett valamit, szerényen a kirakat sarkában. Ólomkatonák voltak, szép sorjában felállítva.

Nézte, nézte.

Nem, ez nem lehet igaz! Szemfényvesztés, varázslat! Ilyen nincs! Kék parolijuk van, mint a magyar huszároknak!

Bement és megvette. Míg becsomagolták a díszes ajándékpapírba, és átkötözték arany szalaggal, úgy érezte, hogy álmodik. Egy pillanatra megint a kis Janika volt, aki visszavárja apukát a frontról.

Egyetlen pillanatra megint otthon volt a budai házban, eltűnt a kivilágított Broadway, minden eltűnt. A régi szenteste szomorú fénye csillant fel, és a szeme megtelt könnyel. Gépiesen fizette ki a húsz dollárt.

A kiszolgálónő hangja zökkentette vissza jelenbe:

— Thank you! Merry Christmas!

dr. Mihályi Gilbert:

A vasfüggöny felszámolása nélkül nincs világbéke

Természetes, hogy a magyar száműzött és menekült az amerikai püspökök pásztorlevelével kapcsolatban, amely a nukleáris önvédelem jogának és gyakorlatának erkölcsi kiértékelésével foglalkozik, elsősorban azt kérdezi, hogy mit is mond a vasfüggönyről.

Ez első hallásra igen önző, elfogult és kicsinyes magatartást árul el, de ha valaki igazán megérti, hogy mi is valójában a vasfüggöny, akkor elismeri, hogy ez a kérdés nem szűk látókörű, valami kis helyi ügyet fontoskodva fölfújó patriotizmus szüleménye. Mert hiszen a vasfüggöny — mint korunk legnagyobb politikai-katonai-gazdasági-kulturális elnyomásának kifejezése — annak az égbekiáltó igazságtalanságnak megnyilvánulása, amelyben a népek és országok egész sora sínylődik. Következésképpen a vasfüggöny világügy, és aki világbékéről ír, annak állást kell foglalnia vele szemben.

Ebből a szempontból vizsgáljuk a pásztorlevelet.

■ A SZOVJET KOMMUNIZMUST, A NUKLEÁRIS ÖNVÉDELEM SZÜKSÉGESSÉGÉNEK OKÁT ÉS A VÉDENDŐ ÉRTÉKEKET ÉRDEMLEGESEN NEM TÁRGYALJA

A nukleáris elrettentés önvédelmi felkészültségét a pásztorlevél csak *átmenetileg* tartja erkölcsileg megengedhetőnek. Viszont az okot, ami ezt szükségessé teszi, érdemben nem fejtegeti.

Pedig *az ok és okozat* összemérése minden intelligens eljárás követelménye. Ha valaki beteg, annak okát meg kell tudni, mert csak így lehet kellően orvosolni. II. János Pál kanadai látogatásakor ritka erős biztonsági kordont állítottak föl. „Montreal security tight for Pope" — írta a Chicago Tribune. Miért volt szükség erre a nagy és költséges védelemre? Azért,

mert a pápa élete ellen merénylet készült. S mivel a támadás terve fennállt, s ő a világ egyik fontos közéleti személyisége, a költséges védelmi készültség megokolt.

Így vagyunk a nukleáris önvédelemmel is. Mivel ebben a nukleáris korban a nukleáris fegyveres támadás komoly veszélye fennáll, csakis nukleáris önvédelmi felkészültséggel tudjuk védeni mindazt, ami számunkra értékes. S mivel a támadás veszélye a kommunista Szovjetunió részéről fenyeget, világos, hogy a nukleáris önvédelem alkalmazásának elfogadhatóságát, illetve szükségességét csakis a szovjet kommunista magatartás számbavételével lehet lemérni.

Igaz, a pásztorlevél különbséget tesz az Egyesült Államok és a Szovjetunió között, Afganisztán, Kelet-Európa és Lengyelország helyzetére is utal, e sorok írója mégis úgy érzi, hogy az amerikai püspökök nem mutatják Moszkva, illetve a mai konfliktus teljes megértését. Azt is kijelentik, hogy „nem akarunk illúziót kelteni afelől, hogy a szuperhatalmak kapcsolata feszültség nélküli lesz, vagy hogy a világbéke könnyen elérhető", viszont öntudatosabban kellene ráirányítani a vizsgálódó figyelmet Moszkva erőhatalmi garázdálkodására, ha ezt a hosszan elhúzódó küzdelmet önlegyengítés és önparalizálás nélkül sikeresen akarjuk átvészelni.

Azt, hogy az amerikai püspökök a szovjet veszélyt a maga teljességében nem értik meg — vagy nem akarják megérteni —, megerősíti az a tény, hogy míg a harmadik világ „szegény" népei ellen elkövetett igazságtalanságok jóvátételéért állandóan apostolkodnak, addig *a vasfüggöny mögötti népeknek a katonai-politikai elnyomás alóli felszabadításáról alig hallunk tőlük valamit.* S bár 1977-ben kiadták *Az emberi jogok Kelet-Európában: a vallásszabadság ügye* című nyilatkozatukat, amelyben elkötelezték magukat arra, hogy az eltiprott emberi jogok nyilvános támogatása elsődleges gondjuk lesz, ám, sajnos, azóta szinte alig hallottuk, hogy erőteljesen kiálltak volna a vasfüggöny mögött elnyomott ember felszabadításáért.

Ha valaki nem érti meg a vasfüggöny emberi és erkölcsi gonoszságát, valamint a világbékét fenyegető veszélyeit, akkor nem értheti meg az elrettentés stratégiája önvédelmi felkészültségének a szükségességét sem.

A világbéke az igazságosság műve. Azaz olyan igazságos politikai világrend megteremtése, amely kielégíti a népek jogos igényeit. A vasfüggönynek — világos — nincs helye ilyen nemzetközi békében. Ezt sokan Magyarországon is így gondol-

ják. Konrád György, a jól ismert otthoni író és gondolkodó Edward P. Thompsonnal, a londoni székhelyű Európai Nukleáris Leszerelési Szervezet alapító tagjával való budapesti beszélgetésekor kijelentette: „Az atomleszerelés létfontosságú, de önmaga kevés a vasfüggöny lebontásához."[1] A pásztorlevél nem mutatja a világbéke és a vasfüggöny megszüntetésének ezt a benső összefüggését.

Sokan így látják, s aggódnak. Ezért érthető, hogy például Cris Rac, a Chicagóban székelő és az emberi jogokért küzdő Pomost szervezet elnöke szükségesnek tartotta figyelmeztetni, illetve kérni Bernardin chicagói bíboros érseket, a pásztorlevél előkészítő bizottságának elnökét 1984 augusztusában lengyelországi útja előtt, hogy „ismerve az ön mély és tartós törődését az emberi jogokkal El Salvadorban és hasonló országokban, mi bízunk, hogy az emberi jogok kérdését Lengyelországban is fel fogja hozni, amikor az Egyház vezetőivel vagy a kormány képviselőivel találkozik. A Pomost bízik abban, hogy ön nem felejtette el: a kommunizmust, az idegen istentelen ideológiát a Szovjetunió erőszakolta rá a lengyel népre a második világháborúban. A Nyugat egyházfői sokszor kritizálták az emberi jogokkal való visszaélést Közép-Amerikában, de elmulasztották ezt felemlíteni a Szovjetunió által elfoglalt Közép- és Kelet-Európa országaiban. A Pomost meg van győződve arról, hogy az erkölcsöt nem lehet válogatóan alkalmazni, és éppen ezért az ön lengyelországi útja jelentős alkalmat ad ennek helyesbítésére".[2]

Továbbá a nukleáris önvédelmi stratégia erkölcsi kivizsgálásában nem tér ki a pásztorlevél azokra az értékekre, amelyeknek megvédésére ez szükséges. Megengedjük, utalásokat tesz rá, de érdemben nem tárgyalja őket. Viszont *a világbéke az értékek összege* — szabadság, emberi jogok, emberi méltóság, függetlenség stb. —, ezért ennek figyelmen kívül hagyása csak negatív módon befolyásolhatja a nukleáris önvédelmi stratégia erkölcsi megítélésének kialakítását.

Mennyire más a német püspökök állásfoglalása! Természetesen ők is ellene vannak mindenféle nukleáris pusztításnak. Viszont megértve, hogy milyen világban élünk, a béke megvédése — amely számukra nem egyszerűen háborútlanságot jelent, hanem „életet szabadságban, igazságosságban és biztonságban" — ezeknek az értékeknek a megvédése. Ezért következtetésük különbözik az amerikai püspökökétől: a kereszténynek kötelességük az utóbbi békéért dolgozniuk, és ha szükséges, késznek kell lenni azt fegyveres erővel is megvédeni.

Természetes, hogy a béke, illetve a békét alkotó értékek védelme nem egyszer kockázatot és áldozatot is követel. Szolzsenyicin, a nagy orosz száműzött, materialistának nevezi azt, aki nem tud áldozatot hozni magasabb értékekért. Szerintünk a püspökök elmulasztották tanítani és oktatni híveiket ebben az irányban. Nem tudom, gondoltak-e arra, hogy sohasem lett volna Egyesült Államok a függetlenségi harcok nagy áldozata nélkül. Vagy hogy mi lett volna Európával — s közvetve Amerikával — a normandiai partraszállás gigászi vállalkozása nélkül.

■A VILÁGBÉKÉT S BENNE A VASFÜGGÖNY SORSÁT NEM LEHET RÁBÍZNI ARRA, AMI CSAK VÁGYBAN LÉTEZIK ÉS ÁLOMBAN TELJESÜL

Említettük, hogy a pásztorlevél csak „átmenetileg" találja erkölcsileg megengedhetőnek a nukleáris önvédelmi felkészültséget. Ezért meg kell kérdeznünk, mit ajánl helyettesítésére? Hármat említünk.

Az egyik a *fegyverkorlátozás*, kölcsönös és nemzetközileg ellenőrizhető megegyezés alapján. Ez tényleg kívánatos és szükséges. Ám lehetséges-e ez?

1./ A Szovjetunió többször is kijelentette, hogy ellenőrzést nem enged. Ez tehát minden őszinte megegyezést eleve lehetetlenít. És emlékezzünk csak Kennedy elnökre, aki 1961. november 8-án, amikor a Szovjetunió atmoszférai nukleáris robbantást hajtott végre, mialatt éppen annak megtiltásáról tárgyalt, ezt mondta: „A Szovjetunió kísérletet hajtott végre, amíg a tárgyalóasztalnál voltunk. Ha becsapnak egyszer, a mi hibánk. Ha kétszer becsapnak, az is a mi hibánk." 1963. március 2-án pedig, a kubai rakétaválságkor ezt fogadta: „Van elég tapasztalatunk félbeszakadt tárgyalásokról, megszegett ígéretekről, titkos előkészületekről és az ezekben nyert előnyökről, ezért soha többé nem ajánlunk fel nem ellenőrzött moratóriumot." Erre a roppant óvatosságra manapság még inkább szükség van.

2./ Akar a Szovjetunió ilyen megegyezést? Ezt sokáig az 1984-es amerikai elnökválasztástól tette függővé, mert úgy vélte, hogy a demokratáktól előnyöket tud kicsikarni.

3./ Képes ilyen egyezményre? Talán a legfelsőbb szovjet vezetésben egymás után beállott egészségügyi problémák paralizálják ilyen döntő kérdésben határozathozatali képességüket. De több mint valószínű, hogy hatalmi versengés is folyik, illetve a hatalom gyakorlásának vonala még nem alakult ki

véglegesen, s ezért tartózkodnak világpolitikai döntésektől. Nem hisszük azonban, hogy a közeljövőben komoly fegyverkorlátozási szerződés kilátásban van. Ennek alapján mondhatjuk, hogy a pásztorlevél nem ajánl hathatós ellenszert a nukleáris önvédelem helyébe.

A másik a *leszerelés*, aminek az előbbi fegyverkorlátozás egyik kezdőlépése. A leszerelés nemes igyekezet, és régi törekvése a népeknek. Ha nincs fegyver, akkor tényleg nem lehet háborúskodni. De a törekvés majdnem egy évszázada tartó igyekezet ellenére is eredménytelen. Az Egyesült Nemzetek legutolsó leszerelési konferenciája is szétoszlott minden eredmény nélkül. Nyílt titok, hogy egyik szuperhatalom sem dobja el fegyvereit. Mindebből megint csak látható, hogy a nukleáris önvédelem helyett a pásztorlevél semmi konkrétumot sem tud adni.

A harmadik a *politikai világtekintély* felállítása. Ez is régi vágya már az emberiségnek. Viszont még nem tudtak ilyet kialakítani. A genfi Népszövetség messze volt tőle. A jelenlegi Egyesült Nemzetekről ne is beszéljünk. Ezt őszintén be is vallotta 1984 szeptemberében, a 39. közgyűlés megnyitásakor Paul Lusaka elnök: „Mi hozhatunk határozatokat, de az a probléma, hogy azokat nem tartják meg."

Az Egyesült Nemzetek alkotmánya lehetőséget ad ugyan arra, hogy a szervezetet kifejlesszék hatékony békeintézménynyé, de eddig még minden kísérlet meghiúsult. Nem azért nem sikerült valamire is menni, mert hiányoznak a tervek vagy az elképzelések, ahogy Patricia M. Mische gondolja[3]. Mindezekből annyi van, hogy már sok is. A válasz egyszerűen az, hogy a mai világpolitikai és ideológiai helyzetben kizárt dolog, hogy ez megvalósítható legyen. De a közeljövőben sincs sok remény rá. Sőt: a távolabbi jövő se nagyon kecsegtető. Még a kicsi Európa sem képes politikai egységét kialakítani, hát akkor mi várható az egész világtól? Erre tehát nem lehet világbékét tervezni. Kimondhatjuk, hogy a pásztorlevél a nukleáris önvédelem helyett csak tervet ajánl, melynek megvalósítására nincs sem közeli, sem távoli remény.

A pásztorlevél ezen „nesze, semmi, fogd meg jól" elgondolását William O'Brien, a georgetowni egyetem nemzetközi politikai tanszékének professzora így kritizálja:

„Buzdítások és fölhívások a nemzetközi jognak és a világszervezetnek nagyobb fokú előmozdítására, ami elősegítené hatékony világ-békeszervezet kialakítását, azt foglalja magában, mintha a mai világ érett lenne ilyen fejlődésre. Pedig a

tény az, hogy élet és halál elhúzódott küzdelmébe vagyunk belebonyolódva, annak eldöntésébe, hogy a jövő Lenin, Sztálin és Mao vagy Jefferson és Franklin Roosevelt eszméi szerint fog berendezkedni. Ez nem nagyon ígéretes idő a nemzetközi jognak és szervezetnek. A harmadik világ forradalmi hatása és általában a kommunista országoknak közreműködést egyáltalán nem mutató viselkedése a nemzetközi jog egész rendszerét fölborította. Nincs kilátásban semmiféle pótló nemzetközi rend, ami meg tudná könnyíteni a megfélemlítés önvédelmi felkészültségét és a háború mai problémáit. A nemzetközi gazdasági és társadalmi igazságosság problémái a maguk jogán fontosak, mégis kevés hatással lehetnek a szuperhatalmak és szövetségeseik közt fennálló elrettentés önvédelme és a háború központi kérdése szempontjából, pedig éppen ez a jelen nukleáris dilemma kritikus pontja.[4]

■ A BIBLIA BÉKÉJE MÁS RENDŰ, MINT A POLITIKAI VILÁGBÉKE

A pásztorlevél hosszasan foglalkozik a Biblia, az Ó- és Újszövetség békefogalmával. Mi azonban úgy gondoljuk, hogy a Biblia békéjét nem szabad összekeverni a világ békéjével. A Biblia békéje belső, személyes, lelki, kegyelmi béke, az istengyermekség tökéletes állapota, az a béke, „amit a világ nem adhat" (Ján. 17, 24). És ez a béke elérhető, megvalósítható minden élethelyzetben, függetlenül a körülményektől.

A nemzetek közötti béke politikai béke, az emberi együttélés esendő és tökéletlen rendje, ami a pluralizmus mai világában különböző kultúrájú, különféle hitű és vallású, vagy éppen ateista kormányok között, különböző társadalmi, gazdasági és politikai szisztémájú világi hatalmak, egymástól eltérő erkölcsi felfogást követő népek és kormányok között a politikai arénában a politika eszközeivel, vagyis a diplomáciai tárgyalásokon ellentétes és riválisérdekek alkudozása révén megegyezésen alapszik.

A bibliai béke igazában nem evilági, hanem eszkatologikus valóság. Isten Városa, a Mennyei Jeruzsálem békéje tehát nem politikai program. Amikor például Izaiás próféta arról beszél, hogy a bárány és a párduc békében fognak egymás mellett hevèrni, vagy hogy az emberek és népek fegyvereiket ekevassá alakítják át (2, 4), akkor a messiási idők teljességéről beszél.

A politikai béke korlátolt lehetőségekről tanúskodik, mert a hatalom megfelelő használatának és a konfliktus megol-

dásának eredménye, vagyis törvényes, jogi értelmű béke. Olyan béke, ami az erőhatalmat nem nélkülözheti sem létrejöttében, sem pedig fennmaradásában. XII. Pius pápa különösen sokat beszélt az erőhatalomról mint a világbéke garanciájáról. Elgondolkodtató, hogy majdnem minden világkormányterv tartalmaz biztonsági világhaderő-követelményt.

A kereszténynek — bár állandóan törekszik ezt a kegyelmi békét önmagában kialakítani, és Isten Országából erősítést meríteni földi feladatainak teljesítéséhez — mégsem szabad a Biblia és az evilág békéjét összezavarni. Aki ebbe a hibába esik, rossz lóra tett, és mellékvágányra fut az ember városa békéjének munkálásában és a vasfüggöny felszámolásában.

■ AZ EGYETEMES MEGTÉRÉSRE NEM LEHET VILÁGBÉKÉT ALAPOZNI

Félreértés ne essék: a bibliai békének és az evilági békének van kapcsolata: ha mindenkit eltöltene a kegyelmi béke, ez kihatna nemcsak az Istennel, de az embertárssal való viszonyra is. A kegyelmi békében élő ember ebből következően képes lenne az evilági béke kialakítására. Ebben az értelemben a pápák sokszor hangoztatják, hogy a szívek megtérése elengedhetetlen a világbékéhez. Ezt állítja a pásztorlevél is, hogy a nukleáris háború törvényességének elvetése „nemcsak új ideákat kíván meg, hanem azt, amit az evangélium a szívek megtérésének nevez".

Bármennyire keresztény is ez a követelmény, és az Egyháznak meg nem szűnően hirdetnie kell a „térjetek meg" (Ap. Csel. 2, 38) felhívást, az egyetemes megtérés mégsem lehet a világbéke feltétele. Megokolásaink a következők:

1./ Ez a követelmény látszólag elfeledi az eredeti bűnnek világunkban való hatásait és a megsebzett emberi természetet, amit e földi tereken nem lehet teljesen meggyógyítani.

2./ Az emberiség hosszú történetében nincs példa egyszerre történő egyetemes megtérésre. A jelen sem mutatja jelét annak, hogy a szívek megtérése megvalósul. A kinyilatkoztatás határozottan tanítja, hogy a föld nem a szentek otthona, mert a búza és a konkoly együtt nő fel, és csak a világvégi aratáson lesznek szétválasztva (Mt. 13, 24—30).

3./ Éppen világunkban a mély vallási és erkölcsi krízis láttán sokan kétségbeesetten kérdezik: nem született-e Krisztus hiába? Tud az Egyház valamire is menni?

Az Egyház mindent elkövet az evangelizálásra, de sikere mindig csak részleges, hiszen állandóan új nemzedéknél

kell kezdenie az üdvösségmunkát. Bár sokakat megszentel, és az új emberhez vezet, az egyidejű és egyetemes megtérés meghaladja az Egyház földi hivatását. E földi tereken nem tudja visszaállítani az elveszett Paradicsomot, sem megvalósítani az aranykort. De igyekszik előkészíteni a kegyelem eszkatológiai érvényesülését. S csak akkor lesz „egy akol és egy pásztor".

Krisztus nem született hiába. De megváltói műve időben nem érleli meg teljes gyümölcsét: „Meg vagyunk ugyan váltva, de még reménységben élünk" (Róm. 8, 24). Az emberi történelem „várás-korszakában" élünk, a „már" és a „még nem" megváltás megvalósulása között. E korszaknak a lelki tökéletesség még nem sajátsága. Ezért nem is lehet a szívek egyetemes megtérésétől a világbéke kialakulását várni. A kereszténynek dolgoznia kell a szív és a szívek megtérésén, de egyben meg kell találnia az utakat-módokat, amelyek révén a földi békét — s benne a vasfüggöny felszámolását — előmozdíthatja. Ezért valljuk William O'Brien georgetowni professzorral a pásztorlevél pacifizmus felé[5] hajló tételével szemben, hogy „a reálisabb álláspont azzal a beismeréssel kezdődik, hogy az Egyesült Államoknak és a szabad világnak még hosszú ideig szüksége lesz az elrettentés stratégiájára"[6].

Forrásmunkák:

[1]Beszélő, 5/6, 1982, 33—34. oldalak
[2]The Chicago Catholic, August 17—24, 1984, 7. oldal
[3]America, May 8, 1982, 360—361. oldalak
[4]Just-War Doctrine in a Nuclear Context, Theological Studies, June 1983, 194—195. oldalak
[5]Taking the Bishops Seriously, World Politics, July 1984, 527—554. oldalak
[6]National Catholic Reporter, April 1, 1983, 16. oldal

Negyedi Szabó Margit:

A sors

Lehet egy ősz hajú, öreg bölcs,
kit nem vezetnek szenvedélyek,
csak megszokások és szeszélyek.

Az is lehet, hogy örök gyermek,
játékos kedvű, öntudatlan,
szertelen és meggondolatlan.

De lehet valódi férfi,
egyenes és rendíthetetlen,
erélyes és legyőzhetetlen.

Vagy talán ő az örök asszony,
elfogult, kiszámíthatatlan,
megejtő, ellenállhatatlan.

Lehet arkangyal vagy sátán,
lehet mester, talán kontár is,
lehet bolond vagy zseniális,

ura az életnek, halálnak,
és mindennek átformálója,
de Istennek csak szolgálója.

Pap Gyula:

Fakó mozaikkép — égiháborúval

A falu végén, az uradalmi épületek alacsony kőkerítésén támaszkodik az intéző, Siketh Ince. Nézi a búcsúsokat a bokrok mellől, ahol nem nagyon vehetik észre. Megállt itt egy kicsit, ahogy munka közben erre járt. Csizma és lovaglónadrág van rajta, rövid bőrkabátját ledobta már valahol. Tarka ingéből kinyúlik napégette, izmos nyaka. Zergetollas kalapja jól a szemébe húzva, talán a nap ellen, talán azért, hogy eltakarja gúnyosan villogó, fekete szemét. Mellette áll az öregbéres, Kasza-Jónás Antal.

Előttük vonul el hosszan a búcsúsok menete a főutcán, sárgásszürke porfelhőt hagyva maguk után. A por olyan súlytalan, mint a füst. Másfél hónapja őrli, finomítja az örökösen rajta taposó tömérdek láb és kerék. Hosszú szoknyák ringása, vénemberek csoszogása vagy egy mezítlábas gyerek nyargalása már fölveri magasra, nem is szólva az utcán hajtott jószágról. Szellő alig emeli, mégis elhatol mindenüvé a faluban meg három egész vármegyében. Rátelepszik a házakra, a kertekre és az emberi lelkekre. Elszürkül tőle az élet. Igen-igen kellene már az áhított májusi eső, hogy tisztára mossa és erővel itassa tele ezt a szomjan haló világot.

Könny, az igaz, ömlött mostanában éppen elég, de az meg olyan víz, hogy ha tisztít és éltet, akkor belül tisztít, belül éltet. Belső használatra való, ahogy a patikusok mondanák.

Bizony ezekben a május végi napokban még felnőttek is hullatták könnyeiket. Aszályos év volt. Gyula-nap táján esett utoljára, aztán mintha még a harmat is elapadt volna. Sohase járt erre azóta egy nedves délnyugati szél, sehol egy fia felhő nem volt az égen. Éjszakánkint gúnyosan kacsintottak össze a csillagok, és csalóka volt még a hold nagy, kerek udvara is. A fagyosszentek — nevükhöz híven — jeges marokkal szorították ki az életet a gyenge palántákból, és az alvó állatok összebújva nyöszörögtek az ólban.

Visszamaradt fejlődésben az egész határ, kész siralom a dűlőket járni. A rétet ugyan már vágják, bár alig van mibe lendíteni a kaszát. A satnya gabonát kellene inkább levágni, véli a sok kishitű gazda, hiszen úgyis kisül. Adják a jószágnak, hogy mégis hajtson valami hasznot.

Ha most rögtön jönne egy kiadós eső! Hogy térdig gázolna sárban ember is, állat is! Bő termésre akkor sem lehetne már számítani, de legalább tudnának félrerakni télire, és némi adósságot törleszteni. Itt nem segít többé földi erőlködés, csakis az égiek. Ezért indultak el most jókor reggel a búcsújárók, segítségért esedezve a szentkúti Máriához. Itt rimánkodik mögöttük az ének:

Nyújtsd ki mennyből, ó, szent Anyánk, kezedet,
Meg ne utáld ínségében népedet,
Mária, Mária, Mária, Szűzanya!

Oltalomhely Isten után csak te vagy,
Szólj mellettünk, mert Istennél szavad nagy,
Mária, Mária, Mária, Szűzanya!

Siketh Ince az énekre figyelve mormolt valamit, ahogy a menet elhaladt.

— Csak menjetek — bölcselkedett magában —, imádkozzatok! Abból ugyan nem lesz eső!

Kasza-Jónás nem először hallott tőle ilyesmit. Tudta, hogy az intéző szerint az imádság falra hányt borsó, most hát inkább csak illemből szólalt meg:

— Miért nem hiszi az intéző úr, hogy le lehet imádkozni az esőt?

— Ha lehetne, már réges-régen esett volna. Hiszen ezek a szerencsétlenek könyörögnek érte az első száraz naptól fogva.

— Igen, de... hátha csak most jött el az ideje... — ellenkezett Kasza-Jónás Antal.

— Most? Amikor már mindenre késő? — nézett rá gúnyosan az intéző, majd hozzáfűzte: — Az égiek, ha vannak, keveset gondolnak velünk. Maga is tudja, öreg, hogy milliónyi imádságból egy ha megfogamzik. Ki tudja, az is miért. Véletlenül...

Elgondolkozva néztek a leülepedő por után, amelyben még ott kereste a fölfelé vezető utat az énekszó: Mária, Mária.

Kasza-Jónás tovább firtatta:

— Úgy gondolja az intéző úr, hogy itt már sohase lesz segítség?

— Dehogynem! — kapott a szón amaz. — Lesz segítség, mihelyt odáig jut az emberi tudomány. Papíron már megcsinálták a tudósok, kicsiben ki is próbálták.

— Ki-e? — álmélkodott az öregbéres. — Tán csak nem tudnak már esőt csinálni?

— Tudnak bizony! Messzehordó ágyúval lőnek fel, olyannal, mint egy légelhárító ágyú. Valóságos bombát visz. Felrobban a lövedék, és vegyi anyagot szór szét odafönn, sok ezer méter magasban. De repülőről is permetezhetik. Az anyag a levegővel keveredve esőfelhőket képez, és lehullik a csapadék, ahol akarják.

— Még ilyet! — kurjantott vidáman a béres, mert már látta a biztosabb jövőt, amikor esik majd az eső, valahányszor megrendelik. Ám gyanakvó eszében az is felötlött, hogy az ilyen eső alighanem drága lesz. Közönséges szántóvető hogyan vehetne belőle? Csak az uraság földjeire hullik majd az áldás, aki győzi pénzzel.

Óvatosan az intézőre sandított, szinte attól tartva, hogy kitalálja a gondolatait, s jól összeteremti miattuk.

— Azt mondja az intéző úr — kanyarodott vissza a hallottakhoz —, hogy már kipróbálták az esőágyút...

— Ki, de sajnos tömeges használatra még nem való. Bizonytalan is, drága is.

— Pedig jó lesz, ha sietnek vele...

Még álldogáltak egy ideig. Siketh elgondolkozva pödrögette bajuszát, Kasza-Jónás meg cigarettát sodort. Aztán elléptek a kerítéstől, mentek a dolguk után. Az intéző az iroda felé, a másik ember meg a kaszálóra, ahol gyűjtötték a silány szénát. Messziről is látszott, hogy kicsinyek a boglyák. Takarmányszűkiben lesz a télen az uradalom, hát még a falu!

Az intézőt se hagyta nyugton az időjárás. Az irodába lépve első kérdése az volt, hogy mit mondott a rádió a korai hírekben. Végre zivatar várható — jelentették neki —, de jég is lehetséges.

Siketh egy zsíros szitkot eresztett meg. Még csak ez hiányzott, a jégverés!

Tapasztalt gazda volt; tizenöt éve, hogy a báró rábízta a legjobb határt. Fel is élénkült a rádióhírre, és rögtön intézkedni kezdett: mi történjék az állatokkal, a mezővel, a kertészettel. A lehető legkisebb kárral akarta megúszni a dolgot, ha megvadul az idő. Aztán a lováért kurjantott, és elnyargalt, hogy maga ellenőrizzen mindent, ami gondoskodást kívánt.

* * *

A rádió elég pontosan jövendölt. Röviddel ebéd után hűvös szellő érkezett délnyugat felől, és megállította az izzó levegőben a rezgő, táncoló világot.

A nap sunyin sütött, ahogy Szabó András szokta mondani. Aztán a szellőnek egyre szélesebb kedve támadt. Játékosan bújkált a kerítések résein, a házak és ólak mentén, a kerti gyümölcsfák lombjai közt, mint a fogócskát játszó gyermekek csapata. Lépésről lépésre hevült bele, mígnem valami fölboszszanthatta, mert váratlanul igen megdühödött. Sziszegett, mint egy vén gúnár.

Az emberek fölfigyeltek. Jön a vihar!

Kevés rádió volt még a faluban, így hát nemigen ismerték az időjárásjelentést. Olyan helyet kerestek, ahonnét messzire ellátni, és az ég alját kémlelték. Leginkább délnyugatnak fordultak, a „rohadt sarok" felé, mert onnan fújt a szél, és onnan várták hetek óta az esőt.

Megélénkült a falu. Az asszonyok védett helyre terelték az aprójószágot, kapkodták le a kötélről a ruhát, csukták az ablakokat, s szólítgatták haza gyermekeiket.

A szél pedig egyre erősbödött, s húzta maga után az akácos dombok felől a sárgán dagadó port, mögötte pedig azt az ezüsttel szegett, sötétkék felhőtömböt, amelyikről most még senki sem tudhatta, hogy mivé válik, ha közelebb ér.

Komoran, mint siratóasszonyok csoportja, gunnyasztott az aggódás a falu fölött. jaj, csak nagy kárt ne tegyen a szél! Jaj, csak jeget ne hozzon az a föltüremlő felhő! Majd még elveri a jég, ami az aszály után megmaradt!

Siketh Ince habosra izzadt lován száguldozott a határban. Mindenütt látható volt, amerre az urasági földek nyúltak. Hanem bármit csináltak is a béresek, most nem tudtak intézőjük kedvére tenni. Okos parancsok és esztelen szitkok izzottak az ajkán szünet nélkül. Türelmetlenebb volt, mint bármikor azelőtt. A galamblelkű Bagó István — bibliás ember — nem is állta meg szó nélkül. Csendesen, de kemény arccal figyelmeztette:

— Intéző úr, megboldogult apám mindig azt mondta, hogy csak a tehetetlen ember káromkodik!

— A tehetetlen ember imádkozik! — vágott vissza fölényesen Siketh, és lova farára csapva elrúgtatott.

Közben a nap valamicskét lejjebb szállt, ment szembe az olvasztott szurokként ömlő felhővel. Félelmetes volt az égre nézni. Nagyobbik fele még nefelejcsszínben pompázott egyetlen csipetnyi felhőcske nélkül. Tűzgombjával benne ragyogott a

nap, amint szinte felényire zsugorodva remegett félelmében, hogy mikor kapja be az a fenyegető, nyúlós sötétség, amelyik csak jön, jön feléje, hogy ráfolyjon és elnyelje.

Az emberekből fölszakadt egy reményvesztett sóhaj:

— Jégverés lesz!...

Most már egészen piszkossárga ködben gomolygott a felhő alja, helyenként egészen kifakulva, pedig a napsütés akkor már el sem érhette. Tapasztalt öregek szerint ez a jégeső jele. A felhő elnyelte a napot, aztán száguldani kezdett. A széle megrongyolódott. Egy helyen kinyúlt, s olyan volt, mint valami csúfolódó nyelv, és egyenest a falunak vette az irányt. Az akácerdő dombja mögül fölmorajlott az égdörgés.

Olyan sötét lett, hogy a községházán és a Hangya-boltban lámpát gyújtottak. Néha belenyesett a homályba egy-egy villámcsapás. A szél a porral már esőszagot is hozott, a villámlás pedig szaporább lett. Valahol, jó távol, lebillent az óriási, borongó felhő alsó rétege. Ott már esett az eső. Milliónyi, sűrűn lógó fonálnak látszott az az esőfüggöny, amelyik most összeszőtte az eget a földdel.

— Istenem, hol érhette a búcsúsokat ez az ítéletidő? — kérdezgették faluszerte.

* * *

Nem kellett sokáig találgatni, mert a falu legmagasabb pontjáról, a katolikus templomtól már látták az országúton hosszan vonuló ünneplős menetet. Messzire világolt a férfiak fehér inge meg az öregek ősz haja. Elöl, a feszület után, csipkés keszkenőként lobogott a plébános karinge, köszöntve a falut.

A menetben a legmarkosab legények vitték a templomi zászlókat, ám inkább a beléjük kapaszkodó szél tolta őket. Az útmenti jegenyesor ájtatosan hajlongott előttük. Nemsokára behallatszott a faluba a búcsújárók éneke. Először csak foszlányokban, amikor egy-egy ütemet arra sodort a szél, de aztán, ahogy közeledtek, minden szót lehetett már érteni:

Gyászba borult egek,
Háborgó tengerek
Csillaga, Mária!

Viharon, vészen át,
Íme, felzúg hozzád
Nyomorunk jajszava.

Segítsd meg nemzeted,
Háborgó tengerek
Csillaga, Mária!

Siketh Ince éppen jött vissza a majorba, az irodába. Reggel óta nem pihent, csak étlen-szomjan intézkedett, kiabált, káromkodott. Most öles termetét lecövekelte a tornácra, barna haja lobogott a szélben, és zsebre dugott kézzel nézte a falu könyörgő népét.

Egyszerre csak, alig túl a falun, egy ágas-bogas, mindenfelé szétfutó villám metélte darabokra az eget. Olyan volt, mint egy maroknyi fölhajított, izzó rőzse. Hallani vélték a sistergését, nyomban rá pedig fülsiketítő dörrenés rázta meg a földet. Nagy, ritka esőcseppek kezdtek hullani, s kicsiny, kerek lyukakat fúrtak a homokban.

Éppen akkor buktatták be a feszületet és a zászlók elejét az alacsony templomajtón. Akik elöl mentek, alig kaptak néhány cseppet, de az utolsók már nedves öltözetben lépték át az istenháza küszöbét. Őket már elérte a hirtelen lezúduló felhőszakadás.

A vihar elszabadult, mint egy megvadult csorda. Keleten még mindig ragyogott egy keskeny sávon az ég, de a falut már beterítette a rettenetes felhő, és suhogva dőlt belőle a temérdek víz.

Ezalatt Siketh Ince komoly és elégedett arccal még mindig a tornácon állt. Megjött az eső! Olyan mindegy, hogy kinek a jóvoltából, a búcsúsokéból vagy a természet ésszerűsége folytán!

Ekkor robbant be a tornácra lihegve, bőrig ázva Kasza-Jónás.

— Intéző úr, ég a malom! Az egyik nagy villám az előbb...

Siketh értetlenül bámult rá. Annyira elmélyedt gondolataiban, úgy lenyűgözte a vihar magasztossága, úgy elzsongította az utolsó terhes órák utáni megkönnyebbülés, hogy először föl sem fogta, mit mond az előtte tipródó ember. Amint fölocsúdott, ráordított:

— Verje föl a tűzoltókat! — s máris rohant a színbe a lováért. Vágtában indult az urasági vízimalom felé, amely fölött lazán cibálta a füstöt a szél. Az öregbéres még kiáltott valamit, de a lovas már messze járt.

* * *

A templomban zengett a Tedeum. Énekükbe még beledördült az ég, de a litánia végére a szétomló felhők közül besü-

tött a nap. Elvonult a vihar. A plébános meghatottan hintette a szenteltvizet a meghajló fejekre, és a sekrestye felé indult. A tömeg is kifelé nyomakodott az orgona ujjongó futamaitól kísérve.

Új életre támadt az egész falu. Mosolygó, megkönnyebbült arcok. A búcsúsok a templomdombon néhány kurta szóval elköszönnek egymástól, és sietnek haza. A plébános is kilép a sekrestye ajtaján, hogy osztozzék népe örömében. Tekintete körüljár az embereken. Egyszer csak azt látja, hogy feldúlt arccal igyekszik feléje a bibliás Bagó István. Ugyan mit keres itt ez az istenfélő kálvinista?

Bagó már ott áll előtte.

— Plébános úr, siessen! Az intéző úr... tudja, katolikus volt — hadarja. — Hát gondoltam, ide jövök... Nem tudom, talán él még, lesújtotta a villám. Elmentek már a doktor úrért meg a szegény tekintetes asszonyért...

A plébános megértette a hézagos híradást.

— Rögtön! — mondta, s visszalépett a sekrestyébe. Egy pillanat múlva már jött is, kezében egy kis dobozzal. — Menjünk gyorsan!

A templomból hazafelé tartók csodálkozva néztek papjuk után, aki Bagóval rohanvást vágott át a Fő utcán, be a major sáros udvarába, onnan ki a földekre.

Nem kellett keresni a helyet, ahová igyekeztek. Emberek futottak mindenünnen a vasúti átjáró felé. A sínek mellett, emberek gyűrűjében feküdt egy lópokrócon Siketh Ince. Borzalmas égési seb vöröslött az arcán és a jobb kezén. Lova békésen legelt az urasági lucernásban; a vágányok felől ereszkedő út árkába egy lovaskocsi volt félig beledőlve. Szénát vittek rajta. Földre csúszott rakományából lassan eszegettek a kifogott lovak. Néhány ember azon tanakodott, hogy ki kellene üríteni a kocsit a holttest számára.

Bagó alig tudta követni a plébánost, aki reverendája elejét magasra emelve futott. Bagó lihegve kezdte sorolni, amit az esetről tudott:

— Éppen elhagytuk a síneket egy tere szénával. Ez volt az utolsó... Még szerettünk volna bejutni vele a majorba a vihar előtt... Elkéstünk... A malom ott elöl már égett... Láttuk, hogy erre vágtat a falu irányából szegény intéző úr... Biztosan a malomhoz akart... Valahol közel villámlott, igen sűrűn csapkodott akkor. Megtelepedett fölöttünk a mérges idő... Villant, és már dördült is... A hóka Muci ló, az az ijedős fiatal, fölágaskodott, megrántotta a kocsit, be az árokba!

Közben az átjáróhoz értek. A tömeg szétnyílt a pap előtt, aki a földön kiterített Siketh mellé térdelt, s halkan imádkozni kezdett a halott emberért. A többiek követték példáját. Siketh Incének, aki életében fittyet hányt a vallásra, most megpróbálták kikönyörögni Isten irgalmát. Ki tudja, mi az ő szent akarata? Mert nem imádkozott ugyan a szegény megboldogult, de segítette a szegényeket, és pártját fogta annak, akinek igaza volt.

Kis idő múlva a távolabb állók halk beszélgetésbe fogtak. Egy hosszú, sovány öreg, kezében ostorral, mesélni kezdett a most érkezetteknek:

— Az úgy volt, hogy ugratott föl a töltésre az intéző úr, s látta, hogy az árokba éppen csúszik bele a kocsi, arról meg le a széna. Káromkodott egy hatalmasat, ahogy szokta...

— Nem is úgy volt! — vágott a beszélő szavába egy másik ember. — Én álltam hozzá a legközelebb, csak tudom! Engem is meglegyintett az Isten tüze, még most is reszketek! Az intéző úr futtában ugrott le a lóról a vasút tetején. Borzasztó volt hallani, istenkísértés... Oda nézzenek, ott vezetik a tekintetes asszonyt... Alig tud járni szegény... Aztán hát, amint mondtam, leugrott. A nyakát hátraszegte, fölnézett az égre, hátradobta a karját, mintha rudat akarna vetni...

— Éppen így volt! — bizonygatta Bagó. — Borzasztó volt hallani, mert azt kiáltotta, hogy „Hej, te fehér szakállú Atyaúristen, nyújtsd le a végét, hadd vágom vissza!" Tudják, emberek, a villám végit...

— Mintha nyele volna a villámnak — magyarázta a sovány öreg.

— Meg is kapta szegény feje, de nem tudta visszavágni — sóhajtotta egy félrecsúszott kendőjű menyecske.

— Akkor érte az Isten tüze, amikor meglódította a kezét. Láttam amonnan a lovak fejétől, amint állt a sínek közt csupa fényességben, aztán csak összerogyott — beszélte egy legény.

A bibliás Bagó István végignézett az embereken a megilletődött csöndben, s borzongva vonta le a tanulságot:

— Mindig káromkodott szegény, csak káromkodott... De az Úr megsokallta!

— Ez csoda, valóságos csoda! — tört ki a félrecsúszott kendőjű menyecske.

— Szomorú csoda, híveim! — intette az embereket a pap. — Imádkozzunk érte szeretettel, meg magunkért is, hogy kísértésbe ne essünk.

A kocsi mellé húzódtak, amelyen akkor már ott feküdt a halott. Felesége a vendégoldalra borulva zokogott.

A férfiak ünnepélyesen levették a kalapjukat, s bűnbánóan hajtották meg fejüket a pap imájára.

Az ég tiszta kékjéből rájuk szórta sugarait a békésen ragyogó nap.

Tűz Tamás:

hit,remény,szeretet

HIT
Tudod Te jól hogy hiszek benned
honnét veszed hogy nem hiszek
többfelé ágazó kegyelmed
táplálja bennem a hitet

köszönöm szólok *merci* mondom
rebegem minden nyelveken
hosszan tűnődöm egy-egy dolgon
faragok Isten-képemen

keresek új szinonimákat
előre megfogalmazom
hogy' mondom el végső imámat
ha elszólítasz egy napon

Te vagy a rejtőzködő Isten
jobb ha leoldom sarumat
térdem a porba kényszerítem
ha már a Véreb fölugat

a néma világmindenségben
mind aki nem hisz meglakol
tudom hogy kiben hittem régen
az most már vár rám valahol

REMÉNY
A pillanat várat magára
a félelem kerékbe tör
hogy szégyenülten jutsz halálra
ha rád zuhan a csontököl

sietve mindent aláírnál
eldobnál minden rendjelet
rég kihunyt parazsakra írnál
királyi végrendeletet

azt hinnéd messze jársz már akkor
de most kezdődik az egész
úgy érzed itt van már az aggkor
pedig friss harmatokba lépsz

fröcsköl körülötted az élet
hosszabbodnak a holnapok
hunyó reményed újraéled
földerül hajnalcsillagod

véletlenül se mondd már azt hogy
ez az utolsó költemény
az újhold ünnepén ragaszkodj
ahhoz hogy — van még remény

SZERETET
Sok versemet én porba írtam
sokat elfújt a szélvihar
nem bánkódtam néztem blazírtan
az új vetés ahogy kihal

ahogy szavaim csöndbe tűnnek
léptük már nem is hallani
de a csöndön túl továbblüktet
valami még — még valami

talán a kozmosz szívverése
de biztosan a szeretet
hogy nem semmisülök meg mégse
általa naggyá lehetek

nem hull hiába verítékem
s ki engem porból alkotott
a szeretet nyelvén dicsérem
a láthatatlan Alkotót

lehetek áldozati bárány
egy fontos csak az hogy szeress
ki földre hulló véred árán
megváltottál — Örök Jegyes

dr. Varga László:

Találkozásaim Nixonnal

Nemcsak az embereknek, az autóknak, az ékszereknek, de a leveleknek is van rangsora. Amint kezembe veszem a napi postát, a hirdetések máris a szemétkosárba hullanak. Ugyanígy az egyéb propaganda célú borítékok is. Azután különböző érzésekkel sorra veszem a hivatalos, bírósági vagy hasonló értesítéseket. Ha jó barátaimtól érkezik levél, gondosan az íróasztalomra helyezem, hogy a vacsora utáni kényelemben élvezzem, mint egy pohár jó francia vagy spanyol konyakot.

A vajszínű borítékokat óvatosan kezelem, mert legtöbbször esküvői meghívók. Méltósággal nyitom ki őket. Amikor a belső borítékból kihullik a selyempapír, mintha a menyasszonyi fátyol lebegne körülöttem. Máris az ünneplők között érzem magam, még az orgonabúgást is hallom.

Az aranyszegélyűeket vígan bontom: újszülött, eggyel többen vagyunk. Remek. A halványfekete sávval keretezett borítékokat félve nyitom: ki ment el? Életem első felében eljegyzésre, esküvőre, keresztelőre jártam, a második felében inkább temetésre.

1967 decemberében vajszínű boríték érkezett. Nem siettem felbontani. Letettem, majd azt a levélnyitó kést vettem fel — Fercsey János ajándékát —, amit csak akkor használok, ha a levélnek becsét érzem. Nem tévedtem.

Nixon beavatási ünnepélyére, az elnöki bálra kaptam meghívót. Ez igen! Bár nem vagyok híve a pompának, az üres külsőségnek, de Amerika elnökének a beavatása mégis valami — gondoltam. Kicsit megnőttem.

Ki küldhette? Nem tartozom egyik amerikai politikai párthoz sem. A belpolitikát a magyar határ átlépésénél — vagy inkább átfutásánál — a szögesdrótok mögött hagytam. Helyeslem, ha honfitársaim részt vesznek a befogadó országok politikai életében, feltéve, ha azt nem a saját, hanem a magyar nép

javára gyümölcsöztetik. A diktatúra kibírhatatlan nyomása miatt menekültem el, s érthetően szeretném, ha a magyar nép megszabadulna a szellemet is eltorzító erőszaktól, ezért az az elnök érdekel, aki a szovjet megszállás ellen, a vasfüggöny lehullásáért érdemben cselekszik. Elvégre ez nemcsak magyar ügy, hanem európai, amerikai ügy, sőt: a világbéke ügye is.

Nixonban bíztam — az emigráns életvitaminja a remény —, hiszen senki sem ismerte jobban a Szovjetunió világuralmi tervét, békét aláaknázó munkáját, mint ő. Ezenkívül a magyar forradalom lerohanása után ott volt az osztrák—magyar határon, és hallhatta a bátor szabadságharcosok üzenetét: Segítsetek! Pesten is járt, és még előttem van a megható jelenet, amikor a Széna téren egy fejkendős öreg magyar néni virágcsokrot nyújtott át a Nixon házaspárnak. Feleségének a mezei virágokat, Nixonnak a kérést: Ne felejtsétek el a magyarokat!

Miközben ezek a gondolatok jártak a fejemben, Washingtont tárcsáztam, egy barátomat hívtam, aki jártas a főváros politikai berkeiben, hogy a részletekről tájékoztasson: miképpen zajlik le egy ilyen bál, hogyan kell öltözni, milyen ételek s italok vannak?

— Fejedelmi! — zengte a barátom. — A nők arannyal és ezüsttel átszőtt ruháikban úgy mozognak, mint hajdan a francia dámák XIV. Lajos udvarában. Italok? Úgy folyik a pezsgő, mint egy hegyi patak. Ételek? Ami szem-szájnak ingere! Vagy tízféle hús és hal aranytálakon, legalább ötféle kaviár, sültek, hideg ételek, ezüst szállal díszített szalvétával törölgetheted a szádat. Sütemény? A Gerbeaud elbújhat mellette! Ráadásul — szólt fellelkesedett barátom — Nixont és feleségét is láthatod.

— Gondolod — kérdeztem —, hogy Nixon feleségével táncolhatok is?

— Semmi akadálya! — vágta rá barátom.

— S van lehetőség arra, hogy Nixon felkéri a feleségemet egy táncra?

— Valószínű...

A telefonkagyló kiesett a kezemből, és Versailles-ban éreztem magam. Csillogás, pompa, bőség. Minden elszürkült körülöttem. Az irodám úgy hatott rám, mint egy proletárszoba. Kinéztem ablakomon a 42. utcára. Mint a hangyaboly, semmi elegancia. Mit tudnak ezek a Nixon-bálról? Az ablakomból egy vendéglő is látható, ahol az emberek úgy nyomják magukba az ételt, mintha kacsát tömnének. Alumínium evő-

eszközök, papírszalvéta. Borzalmas! Szegényeknek fogalmuk sincs, mit kap az ember a Nixon-bálon...

Gyorsan határoztam: megyünk. Feleségemet felhívtam. Némi nehézségek is voltak: a bál január 22-én hétfőn volt, kedden reggel nekem volt egy tárgyalásom, a feleségemnek pedig kilencre a hivatalában kellett lennie. Ezt is legyőztük, mondván: a bál után hajnalban vonatra ülünk, reggel hétre már New Yorkban vagyunk, hazamegyünk, megfürdünk, és kilenckor már végezzük a munkánkat.

Tetszett a gondolat. Eszembe jutott egy vidéki alispán, aki a vasárnapi megyebál után hétfőn reggel senkit sem talált a hivatalban. A tisztviselők dél fele kezdtek szállingózni, de a többségük be sem ment. Másnap összehívatta őket, és imigyen szólt: „Hölgyeim és uraim! Aki reggelig mulat, és utána délig alszik, az proli. Aki hajnalig táncol, s reggel dolgozik, az úr."

Elérkezett a nagy nap. Három órakor már a pályaudvaron voltam, vonatunk négykor indult. Mivel Meche a munkahelyéről jött, Washingtonban lefoglalt egy hotelszobát, ahol átöltözik. Könnyű felöltő volt rajtam, alatta a szmoking. Jobb kezemben Meche fene nehéz, hosszú estélyi ruhája, a balban egy utazóbőrönd. Tél volt, de nedves, ami alaposan igénybe veszi az embert, különösen hogy a karomat vállmagasságban kellett tartanom, nehogy az estélyi ruha földet érjen, viszont bal kezemben a bőrönd földig húzott. Meggörbülve álltam a zsúfolt váróteremben, homlokom verejtékezett, de nem tudtam megtörölni, mert mindkét kezem foglalt volt.

Meche végre berobogott, vidáman, mint akin látszik, hogy bálba megy. Máris rám szólt:

— Emeld magasabbra a kezed, a ruhám földig ér!

— Magasabbra? — dadogtam, miközben a szemembe csöpögő verejtékkel küzdöttem. Mégis fel kellett emelnem, és úgy kísértem Mechét a vasúti kocsiig, mint a ministráns az ég felé tartott gyertyákkal a papot.

Végre leültünk. Nagyot sóhajtottam, hogy most már csak jó jöhet. Nem! Meche könnyedén közölte: megérdeklődte a washingtoni időjárást... Sűrűn esik az eső, tehát rendelt egy limousine-t. Nyeltem egyet. A báljegy kettőnknek hetven dollár volt, a hotel, a vonat, a taxik... Meche látta, hogy számolok.

— Egyszer van Nixon-bál, nem illik számolgatni! — szólt.

Belenyugodtam, de közben elhatároztam, hogy a kiadásokat leeszem, leiszom és letáncolom. Megnyugodva érkeztünk Washingtonba.

Zuhogott. Meche büszkén nézett rám, hogy, lám, igaza volt. Lassan ballagtunk, volt időnk. A limousine várt, és Meche ruháját magasra tartva cipekedtem a kijárat felé.

Egyszerre csak elbődült egy egész állomást betöltő hang:

— Mister Varga, Mister Varga, Mister Varga!

Ez a limousine-os. Minden ordítás öt dollár borravaló. Jó lesz sietni, mert egy vagyont belekiabál a levegőbe.

Feltűnt az ordító sofőr. Legalább két méter magas, hatalmas néger. Jelentkeztem nála. Ki akarta venni a bőröndöt a kezemből, de nem adtam (az is öt dollár). Erre a csomagokat úgy megragadta, hogy ha nem adom át, leszakította volna a karomat.

Megérkeztünk a hotelhez. A sofőr kiugrott, mint egy akrobata, meghajolt (ez is legalább öt dollár), s közölte, hogy megvár bennünket.

A hotelszoba kicsi, az ára nagy. Meche azonnal ment a fürdőszobába, kezdődött az előkészület. Ez legalább egy óra. Szerencsére vittem magammal váltóinget. Inkább lenyelek egyben egy főtt tojást, mint nedves inget viseljek.

Kényelmesen elterpeszkedtem, magam mellé vettem kézitáskámat (mert még ezt is szorongattam a bőrönd mellett), és kivettem belőle egy kis csomagot meg egy kis üveget.

Meche visszajött a parfümért, és összecsapta a kezét.

— Te szalámis szendvicset eszel a Nixon-bál előtt? Közönséges szendviccsel elrontani ezt a pompás estét? — Aztán az üvegre mutatott: — Vörös bor? Amikor pezsgőt ihatsz?

— A bál kilenc órakor kezdődik — válaszoltam mentegetőzve, miközben kissé szégyenkezve eszegettem a magyar szalámis szendvicset —, ami azt jelenti, hogy tizenegy óra felé jutunk az első falathoz. Éhgyomorra nem tudok pezsgőt inni, szalámira sem vizet. Különben is akármilyen pompás lesz a vacsora, elegáns helyeken mindig éhes maradok. Ne félj — fejeztem be filozofálásomat — a szalámit a pezsgő feloldja, és a pompás falatoknak helyet szorít.

Elkészültünk a versailles-i estre. A sofőr várt, s amikor a hotelből kiléptünk, ismét akkorát hajolt, hogy a járókelők megbámultak bennünket. Valószínűleg diplomatáknak néztek. Méltóságteljesen mentem, megvártam, amíg kinyitotta az ajtót.

Elindultunk. A sofőrtől érdeklődni kezdtem a bál felől. Kapásból felelt: négy óriási hotelben rendezik, és körülbelül negyvenezer vendégre számítanak.

Régi elméletem, hogy ha egy városról, országról meg akarok tudni valamit, akkor a sofőröket kell kikérdezni. Nyitott szemű, reális emberek, akik pár szóval többet mondanak az ország

politikai és gazdasági helyzetéről, mint a hírszolgálat tudálékos magyarázói.

A Hilton előtt megálltunk. A sofőr kiugrott, nagyot hajolt, és a fülembe súgta:

— Ötven dollár... és a plusz...

Kezébe nyomtam. A sofőrök különös pillantásával számolta meg.

— Köszönöm — mondta, és földig hajolt. (Ezt már ingyen kaptam.)

Ömlött az eső és a tömeg. Szemkápráztató ruhák. A nők félszemmel egymást nézik, ami számos csodálatos képességük egyike. Miközben párjukkal beszélgetnek, sasszemmel értékelik ki a körülöttük mozgó nők ruháit. És ha a bált már régen el is felejtették, azt nem, hogy a Mrs. Gonzales vagy a Mucika milyen ruhában volt.

A nőket frakkos vagy szmokingos férfiak kísérték. Suhogtak a selymek, csillogtak az ezüstök, aranyak, vakítottak a gyémántok. Mindez kellemesen meglepett. Mi lesz még itt, ha a kezdet ilyen káprázatos?

Átadtuk a belépőjegyeket. Meche kapott egy vékony aranyláncot, én pedig két arany kézelőgombot. Még ez is! Meche latin-amerikai stílusú ruhája nem csillogott, de azért sok féltékeny női tekintettel lett nehezebb. Érdemes volt cipelni.

Beléptünk a bálterembe. Micsoda látvány! A terem fényárban úszott, a csillárok körül száz és száz ezüstszál lengett pajkosan, mintha egymást kergetnék. A mennyezet és az oldalfalak is öntötték a fényt.

Amint tekintetem a csillagokból a földre ért, zavart a hatalmas tömeg. Csak tolongva lehetett menni. Néha-néha jól oldalba löktek, mint a New York-i földalattin.

— Ejha! — mondtam Mechének. — Ez nem illik a versailles-i udvarba!

Egymást fogva nyomultunk előre. Percenként egy lépésnyi sebességgel közeledtünk a várva várt pezsgő és a büfé felé. Végre találkoztunk egy rendezővel. Megkérdeztem, hogy hol lehet leülni, mire a páholyok felé mutatott. Az egyikben éppen Eisenhower egykori elnök felesége szürcsölte a pezsgőt. Néhány szék még üres volt mellette, s gondoltam, jó lesz nekünk. Kicsit elbeszélgetünk vele. A páholy előtt azonban megállított két óriás, és jegyet kért.

— Már leadtuk — mondtam.

Erre felvilágosítottak, hogy a páholyokba külön jegy kell. Száz dollárba kerül.

— Akkor hol lehet leülni? — kérdeztem kissé ingerülten.

A testőr kifelé mutatott. Később tudtam meg, hogy arra volt a W. C.

— Itt egész éjszaka csak tolongani lehet — sóhajtotta Meche.

Megvigasztaltam, hogy mindenhol vannak hibák, de a pezsgő, a büfé és Nixon jelenléte majd kipótolja a hiányokat.

Végül is megközelítettük a bárt. Száraz torokkal nyúltam a pezsgőspohár után, de egy rideg hang megállított:

— Hol a jegy?

— Miféle jegy? Ide is jegy kell?

— Öt dollár egy pohár pezsgő.

Üsse kő! — gondoltam. — Elnöki bálon vagyunk, tovább már nem tolatok.

Koccintottunk, bár nem tudtuk, mire. Megkérdeztem a talponálló pincérét, hogy merre van a büfé.

— Büfé? — szólt lenézően. Látva, hogy nem értem válaszát, türelmetlenül elintéz: — Az elnöki bálon nincs büfé! Nincs semmiféle étel! — és elfordult.

Meche belém csimpaszkodott, és halkan súgta:

— A „káprázatos falatokat" várva dél óta nem ettem. Nem látok az éhségtől, a pezsgőtől pedig szédülök.

Lehajtottuk a maradék pezsgőt, és újból tolatni kezdtünk kifelé. A bejáratnál az őrök nem akartak kiengedni: gyanúsak lettünk. Végül egy titkosrendőr félrehúzott bennünket, s vallatni kezdett, hogy hová megyünk.

— Enni — feleltem röviden.

Nem értette. Tele volt a bendője. Végül is adott két visszatérő jegyet, sőt: meg is mutatta, hol van a hotel falatozója. Még biztatott is, hogy siessünk, mert záróra van. Úgy is volt, és a néger pincér csak hosszas könyörgés után adott két pulykaszendvicset.

Meche éhesen falatozott, én kimértebben, mert a szalámi ereje még tartott.

Életem első pulykaszendvicsének elfogyasztása után visszatolattunk a bálterembe. A tömeg még nagyobb volt, a csillárok mintha megfakultak volna, az emberek pedig úgy mozogtak jobbra-balra, mint a krumpli a zsákban. Táncról még elmélkedni is fárasztó. Csalódottan mondom magamban: „Nixon táncol az én feleségemmel, én meg az övével..."

Hirtelen még több fény gyúl, a zenekar győzelmi indulóba kezd, és felharsan egy hang:

— Richard Nixon, az Egyesült Államok elnöke!

Óriási ováció, taps, dübörgés. A frissen beiktatott elnök

feleségével és családtagjaival áll az emelvényen, és győzelmet mutató karral köszönte a szűnni nem akaró éljenzést.

Tíz méterre lehettem Nixontól. Mivel őt már láttam, megfordultam, és figyeltem a népet. Ezt a szokásomat gyerekkoromban, a városligeti mutatványos bódéknál vettem fel, ahol nem a kikiáltót néztem, hanem a tömeget: hogyan hatnak a csábító szavak...

Miközben a csillárok alatt repültek a nixoni szavak, a bálozók halálos csendben, áhítattal, megnyúlt arccal, egyik-másikuk szemlesütve hallgatta a diadalmámorban úszó új elnököt. Néztem az elegáns társaságot, és azon töprengtem: mi az, ami meghatja őket? Személyesen igen-igen kevesen ismerhetik Nixont, így lényegében nem is tudják, ki ő. Mint ember nem vonzó, nincs kisugárzása. Miközben szónokol, az orra alatt izzad, és mindig ujjával törli le a cseppeket, nem pedig zsebkendővel. Igaz, a beszédjében van erő, meggyőződés, a külpolitikában szakértő. Ismeri a Szovjetuniót és a kommunizmust. Mindez azonban nem elég ahhoz a tanítványi áhítathoz, ami az emberekből kisugárzik. A bámulat igazi oka talán nem Nixonban, hanem az emberben van. Akiből az egyéniség hiányzik, az külső táplálékokkal pótolja azt, így kitüntetéssel, ranggal, fontos eseményeken való részvétellel, mint amilyen például a Nixon-bál. Ettől megszédülnek. Én is. Az erős egyéniség nem szorul pótanyagra, mert belső értékeiből él.

Ilyesmiken gondolkodtam Nixon beszéde alatt.

A beszédre a tömeg mennyezetet mozgató éljenzéssel válaszolt.

Az elnök távoztával a tömeg is oszladozni kezdett. A bál már senkit sem érdekelt, fő, hogy látták az elnököt. Végre kevesebben lettünk, s Mechével táncoltunk is, elvégre bálba mentünk, és nem a földalatti vasút tolongására.

Éjjeli egy óra elmúlt, mire úgy gondoltuk: itt az idő a hazaindulásra. Az eső még mindig ömlött. Szerencsére a hotel előtt sikerült taxit kapnunk, és hamarosan a hotelünkben voltunk. Megkértem a sofőrt, hogy várjon.

— Csak nem képzeli, hogy várok — utasított vissza —, amikor a bálozók taxira várnak?!

Meche gyorsan átöltözött, én meg letelefonáltam a hotelportásnak, hogy rendeljen taxit.

— Lehetetlen — válaszolta. — Ma nincs szabad kocsi.

— A vonatunk kettőkor indul, zuhog az eső, hogyan érünk ki a pályaudvarra?

— Nincs más mód — mondta egykedvűen a portás —, mint hogy kimegy az utcasarokra, és leállít egy taxit.

Magamra dobtam a felöltőmet, a fejembe nyomtam a kalapomat, és kiszaladtam a sarokra. Csak az eső zuhogott, egyéb nem történt. Végre jött egy taxi. Integetni kezdtem, erre lelassított. Mellém húzott, és a vezető kiszólt:

— Máskor kevesebbet igyék!

Részegnek nézett, és joggal. Ki az az ütődött, aki Washingtonban, az elnök báljának éjszakáján, éjjel fél kettőkor az utcán integet?

Újabb taxi jött, ennek még jobban integettem. Visszaintegetett, s elrobogott. Az eső pedig — mintha bosszút állna rajtam valamiért — még jobban ráhúzott. A cipőmben már több víz volt, mint amennyi pezsgőt megittam. A kalapomról úgy folyt le a víz, mint az eresz nélküli tetőről. A felöltőm pedig már csak dacból is átengedte a vizet. Már az ingem is vizes volt, de csak integettem.

Húsz perc múlva két óra, és sehol semmi, kivéve hogy fürdőkádban éreztem magam.

Tíz perc múlva kettő. Megadtam magam. Vannak helyzetek, amikor már kár bosszankodni, s csupán csak nevetni lehet. Rajtam is csak nevetni lehetett. Úgy álltam Amerika fővárosában, az elnöki bál hajnalán az özönvízben, mint egy agyonázott madárijesztő, s már inkább csónakáztam, mint lépegettem. Fecske utcai kis szobánk jutott eszembe, ahol édesapámmal, édesanyámmal és Géza bátyámmal négyen aludtunk egy kis szobában: szegényen, de boldogan. Oda vágytam, arra a száraz, tiszta ágyra.

Váratlanul megállt egy taxi mellettem. Ennek nem integettem, magától szánt meg. Gyorsan felvettük Mechét, és robogtunk a pályaudvarra. A vonatot éppen elértük, bezuhantunk a fülkébe, s lerogytunk.

A vonat zsúfolt volt, főleg feketék töltötték meg, akiknek valami kongresszusuk volt, s arról utaztak haza. Cigarettafüst, böfögés, szortyogás, horkolás — méltó befejezése a bálnak.

Reggel kilenckor azonban már munkában voltunk az elnöki bál összes emlékével és egy alapos náthával.

Az utóbbiból hamar kigyógyultam. Az előbbiből soha.

* * *

A watergate magyarul vízkaput jelent. Ezt a nevet viseli — tulajdonnévként — a Washingtonon átfolyó Potomac folyó partjára épült festői szálloda. Ám a szállót mégsem a káprázatos épület tette világhírűvé, hanem a sajtó. Nixon nélkül a hotelről vajmi keveset tudnánk.

Mi is történt 1972-ben? A választás évében vagyunk. A demokraták országos központja a Watergate hotel, ahová májusban hét ember beszökött, és a demokrata párt helyiségeiben lehallgató készülékeket helyeztek el. A sikeren felbuzdulva júniusban megismételték kalandjukat, és a telefonokban is el akarták helyezni a lehallgató masinákat. Egy néger portás azonban elfogta őket, s elindult az a politikai lavina, amely Nixont 1974 augusztusában az elnöki székről lesodorta.

A vallomások szerint a besurranók le akarták hallgatni a demokraták választási terveit. Erre azonban semmi szükség nem volt, hiszen Nixon kilométerekkel vezetett a demokraták álmokat kergető, bágyadt elnökjelöltje, McGovern előtt, akit 1972 novemberében aztán elsöprő fölénnyel győzött le.

Kinek volt hát szüksége a besurranásra? Nixonnak. Nem az elnöksége miatt, nem a párt és nem a közérdek miatt, hanem más miatt. Nixon ugyanis a demokraták országos elnökét, O'Brient valósággal gyűlölte. Nixon, miután Kennedyvel szemben megbukott, Kalifornia kormányzóságára tört, de O'Brien kibuktatta. Utóbbiról viszont a hetvenes években Washingtonban az a hír keringett, hogy politikai hatalmát dús gazdasági kapcsolatokkal gyümölcsözteti. Nixon elérkezettnek vélte az időt, hogy visszaüssön. O'Briennel szembeni érzelmeiről beszámolt egyik bizalmas alkalmazottjának, Olsonnak, akit kollégái Baltának neveztek, s aki ki is dolgozta a tervet. Így indult el a hét ember, akinek útjáról — az adatok szerint — Nixonnak nem volt tudomása, csupán annyit tudott, hogy Olson valahogyan elintézi a gyűlölt O'Brient.

Amit a hét ember tett, az ostoba politikai kaland volt. A modern politikai történetben aligha volt gyerekesebb, naivabb és értelmetlenebb összeesküvés, mint a hét politikai fullajtáré. Bár ehhez hasonlókat már elkövettek és elkövetnek, hiszen a politika nem az ártatlanok, hanem inkább a cselszövők területe. A világ bármely demokratikus országában a bíróság a hét trójai telefonost kisebb-nagyobb pénzbüntetésre ítélte volna, a polgárok nagyot nevetnek, és az eset másnap már a múlté.

De nem Nixon esetében.

Nixon az egész ügyben egy lényeges hibát követett el: nem viselkedett férfiasan. Mellébeszélt, lódított, s ez nem méltó Amerika elnökéhez. Megdöbbentő, hogy a hatalmas pozícióhoz nem tudott felemelkedni, s úgy viselkedett, mint egy füllentésen kapott diák.

Nixon elődjei közül azonban számosan sokkal nagyobb hi-

bákat követtek el, mint ő, de mások esetében a sajtó szemet hunyt, mint például Rooseveltnél Pearl Harbor esetében, de különösen Kennedy esetében, amikor a Disznók-öblében 1500 kubai szabadságharcost szinte beletaszított a halálba.

Nixonnál a hírszolgálat semmit sem nézett el, sőt: sokszorosan nagyítottak, túloztak, mert két évtizede vártak, hogy lesújtsanak rá. Nixon ugyanis az ötvenes években — mint Kalifornia képviselője — az Amerika-ellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság tagjaként ügyészi szívóssággal bebizonyította, hogy Roosevelt egyik népszerű külpolitikai tanácsadója, akit már-már külügyminiszterként is emlegettek, Alger Hiss a Szovjetuniónak dolgozott, és számos titkot adott át a Kremlnek. Hiss börtönbe is került.

Alig kétséges, hogy ha a sajtó Nixonnál a Pearl Harbor-i vagy a Disznók-öblének mértékét alkalmazza, Nixon nem bukik meg, bár ha önismerete lett volna, felajánlotta volna lemondását. De hát a politikai hatalom erős kábítószer, amitől önként nagyon kevesen válnak meg. A Watergate-ügyben azonban a hírszolgálat hatalma félelmetesen kinőtt, mint a tengerből a jéghegy, és aki összeütközik vele, az elsüllyed.

A betű, a szó, a kép, vagyis a sajtó, a rádió és a televízió sajátságos nagyhatalom: nincs fegyvere, hadserege, és mégis milliók és milliók felett uralkodik, s az olvasók, hallgatók és nézők akarata nagyon keveset számít. A hírszolgálat irányítói önkényesen állapítják meg, hogy vajon egy hír fontos-e, vagy nem. Ha akarják, a féltehetségből zsenit formálnak, s a zseniből átlag embert.

A vasfüggöny mögötti hazámfiai szovjet megszállás alatt élnek, mi idekint a hírszolgálat kolonializmusát nyögjük. A diktatúrát csak a szabadság szünteti meg, a demokráciát pedig a szabadsággal való visszaélés. Sajtószabadság nélkül nincs demokrácia, a korlátozott, felügyelt hírszolgálat pedig hang nélküli énekes, csak tátogat.

Mi a megoldás?

Amikor például Amerikában az elnök az igazságügyminisztert kinevezi, annak hivatalba lépéséhez a szenátus jóváhagyása szükséges. A jelöltet alaposan, néha napokig vallatják felfogásáról, világnézetéről, politikai hitvallásáról. Ha megfelel, megerősítik, ha nem, akkor visszautasítják, és az elnök kezdheti elölről.

Ugyanezt kellene tenni a hírszolgálat fontos beosztásban működő vezetőivel. Kikérdezni őket, hogy mi a politikai hitvallásuk felfogásuk, világnézetük. Ha egy orvosnak hat

évet kell tanulni, mielőtt receptet ír, miért ne kellene azoknak is vizsgát tenniük, akik milliókat befolyásolnak, irányítanak, nevelnek vagy félrevezetnek?

* * *

Nixonnal személyesen háromszor találkoztam. Először 1958-ban Varga Béla, Nagy Ferenc és Kovács Imre társaságában. Akkor még alelnök volt, és kértük, hogy a szovjet megszállás elleni akciónkat segítse. Megígérte.

Másodszor az elnöki kampánya idején, 1968-ban, a bevándorlási hatóságnál, ahol egy kubai menekült érdekében tett vallomást. Jó politikai fogás volt, mert a kubai szavazatokat megkapta.

Amikor a bevándorlási hatóság épületének tizenharmadik emeletén a bírói szobából kilépett, Nixon fényárban úszott. Riporterek tömege vette körül, úszott a boldogságban. Az önbizalom csak úgy sugárzott belőle. Tömeg vette körül, mindenki kezet akart vele fogni. Csodálkozva néztem: egy fűszeres fia, s a világ legnagyobb hatalmának elnöke lesz... Mellettem ment el, s én odazúgtam:

— Magyar vagyok!

Megállt, kezet fogtunk, és csak ennyit mondott:

— Szeretem a magyarokat.

Harmadik találkozásunk 1983 februárjában egy pénteki napon történt, s ugyancsak a bevándorlási hatóság tizenharmadik emeletén, ahol Nixonnak irodája van.

Kijött, nem nézett senkire, s csak hárman voltak vele. Nem volt sem fény, sem csillogás, sem riporterek. Megnyúlt arccal, keserűen nézett. Az arca csupa gond és töprengés volt. Egy ügyvéd állt mellettem, odaszóltam neki:

— Menjünk oda Nixonhoz!

Az ügyvéd majdnem leharapta a fejemet.

— Kit érdekel egy bukott elnök? — és elment.

Nixon közben beszállt a liftbe, én is. Mellléptem.

— Elnök úr, kellemes hétvégét kívánok!

Nixon rám nézett, fogalma sem volt, ki vagyok, de az arca kisimult, mosolygott, és szinte átölelt, amikor válaszolt:

— Köszönöm.

Szomorúan néztem utána. Nem azért, mert a fényből a sötétségbe zuhant, hanem mert nem jutott el önmaga megismeréséig. Mindegy, hogy dicsőségben vagy elbukva, ezektől kísérve vagy elhagyatottan hagyjuk el a földi életet. A lényeg az, hogy magunkat megismerve, hibáinkat felismerve, az okon javítva lépjünk át a Nagy Ismeretlenbe, ahonnan, Hamlet szavaival, „utazó még nem tért vissza".

Stirling György:

amikor kifogtam Amerikát...

Sokáig nem értettem, mi a relativitás. Bevallom férfiasan: Einstein relativitáselmélete mind ez ideig kínai volt számomra, s ha valaki órákig próbálta volna magyarázni, akkor sem fért volna a fejembe. De amit nem tudtam megtanulni elméletben, arra megtanított az élet. Egy régi, harmincvalahány év előtti karácsonyestén kezdtem először kapiskálni, mi fán terem a relativitás, és csak a mostani karácsonyon világosodott meg előttem egészen, hogyan is értendő ez a fogalom.

De szálljunk vissza az időben, és tartsunk sorrendet!

* * *

1952 decemberében festői szépségű helyen dolgoztam. Munkahelyem a Badacsony oldalában feküdt, ahonnan csodálatos kilátás nyílt a Balatonra és a környező tájra. Igaz: sok kedvet nem éreztem gyönyörködni ebben a kilátásban, mert egyébként eléggé kilátástalannak tűnt az élet, s főleg a jövő. Az a bizonyos munkahely ugyanis a badacsonytomaji kőbánya volt, ahol a szürke bazaltot fejtette a hegy oldalából kétszáz rab, köztük én is, hét évre ítélten, melyből addig csupán a fele idő telt el...

Akkor már kora tavasz óta dolgoztunk a bazaltbányában. A márianosztrai fegyházból vittek ki bennünket külmunkára, és a hegy lábánál, Tomaj község határában épített barakktábor szolgált otthonunkul. Onnét kapaszkodtunk föl minden hajnalban a pár kilométernyi távolságban lévő fejtéshez, ahol nyáron két műszakban, a téli hónapokban, amikor rövidültek a nappalok, és hamar sötétedett, csak egy műszakban folyt a munka. De ez a műszak tíz óra hosszat tartott.

Amikor munka után átfagyva és holtfáradtan hazafelé vánszorogtunk, decemberben már erősen alkonyodott. Ilyenkor a bennünket kísérő géppisztolyos smasszerek mindig nagyon idegesek voltak: ide-oda rohangáltak a sor mellett, és nem győztek ordítozni:

— Gyorsabban, emberek! Mozgás, mozgás!

Ez a hajszolás egészen addig tartott, amíg el nem értük a dupla szögesdróttal bekerített tábort, és ránk nem lakatolták a barakkok vasajtóit. Akkor megnyugodtak. Mi is, mert a zsúfolt, hideg, rosszul világított barakkokban egy kicsit azért mégis embernek érezhettük magunkat: itt nem ellenőrizhetett bennünket senki, és gondolataink szabadon csaponghattak mindenfelé. Éhségünket alig csillapította a silány vacsora, tenyerünk sajgott a csákányozástól, a szúrós pokróc alatt nehéz volt megmelegedni, de mégis: az egész napos hajsza után ezek az órák viszonylag elviselhetőknek tűntek, ahhoz képest legalábbis, amiben részünk volt hajnaltól estig. Az addigiakat feledtették velünk ezek az aránylag emberi körülmények között töltött órák. Akkor már olyan kis igényünk volt az élettel szemben... Itt kezdtem először gondolkozni azon, hogy mégsem olyan érthetetlen valami a relativitás. De pár nap múlva — úgy hozta a véletlen — még közelebb kerültem a kérdés nyitjához.

* * *

December 24-e volt. A szabad emberek azon az estén várták a Jézuskát. Mi, rabok nem várhattuk. Néhány apró fenyőágat mégis beloptunk a barakkba, de mást nem engedélyezett az ávós politikai tiszt. Csak a szívünkben gyújtottuk meg a karácsonyi gyertyákat, és fájó vágyakozással gondoltunk hozzátartozóinkra, akik otthon nélkülünk készültek a szomorú karácsonyra. Reggel éppen úgy kihajtottak minket munkára, mint máskor. A tél aránylag enyhe volt, hó nem esett, a termelés nem állhatott meg: Rákosiéknak kellett a kő. Ha már enni nem tudtak adni a népnek, a háborúban tönkrement utakat igyekeztek megjavítani, hogy ezzel bizonyítsák: így épít a kommunizmus.

Amikor — még a hajnali szürkületben — kiértünk a fejtéshez, és szétosztottak bennünket a munkahelyekre, kiderült, hogy brigádtársam, akivel hónapok óta egy párban dolgoztam, beteg, és a barakkban maradt. A civil bányamester és az őrség parancsnoka kis ideig tanakodtak, mitévők legyenek velem, majd a bányamester magához intett, és a kezembenyomott egy sípot.

— Menjen a külső fejtéshez, a csilleürítő mellé őrnek! Egy emberem ott is hiányzik, és nincs, aki vigyázzon az omlásra. Tudja a dolgát, ugye?

— Igenis! — vágtam rá, és már siettem is, nehogy meggondolja magát. Még hallottam, amint utánam szólt:

— Legyen egyszer karácsonya magának is...

A felvigyázó őr dolga irigyelt beosztásnak számított a rabok között: az égbe törő, sok emelet magas bazaltoszlopokat kellett figyelni, nem omlik-e valahol a kő, és nem zuhan-e rá a lent dolgozókra? Ha az őr veszélyt látott, jeleznie kellett síppal, ordítással, kézzel-lábbal. Alapjában véve igen felelősségteljes munka volt, de kényelmes. Ezért erre a helyre általában öregeket és gyöngélkedőket tettek. Magamfajta, jó erőben lévő fiatalember nemigen számíthatott ilyen sinecurára.

És most mégis! Ezt a napot megúsztam. Nem kellett emelgetnem a nehéz csákányt, a kőtörő kalapácsot, nem kellett birkóznom a jéghideg, borotvaéles bazalttömbökkel, és nem kellett megfeszített inakkal a csúszdához tolni a megrakott csilléket.

Letelepedtem egy kőrakásra, és szinte boldognak éreztem magam. Lám, tényleg karácsonyom van.

Közben a fal tövében serényen folyt a termelés. Megérkeztek az első teli csillék is, hogy a csúszdára ürítsék tartalmukat. Nem is titkolt irigykedő pillantások röpültek felém, aztán egyszerre ismerős kiáltás harsant. A barakkban mellettem alvó priccstársam, egy hetyke pesti vagány érkezett görnyedve, kővel púpozott csilléjével, s ő kiáltott rám:

— No mi van, Gyurka? Kifogtad Amerikát?

* * *

A félig kötekedő, félig jóindulatú baráti rikkantás még ma is a fülemben cseng, s akkor nagyon elgondolkoztatott. Vajon tényleg kifogtam-e Amerikát? És ez lenne Amerika, hogy egy kopár hegy oldalában korgó gyomorral gubbasztok a hideg kőrakáson, körülöttem sovány rabok küszködnek a mázsás bazalttömbökkel, szakadt rabruhámon átsüvít a befagyott Balatonról fütyülő jeges szél, és én csak azt várom, hogy leteljék a tíz óra, az emberpárától fűtött barakkban bebújhassam a pokróc alá, és képzeletem szabadon szállhasson haza, karácsonyt ünneplő szeretteim közé. Vajon tényleg ez lenne-e Amerika?

Lenéztem az alattam nyújtózó dermedt tájra, a téli ködben elvesző távoli falvakra, ahol házakban emberek élnek, és szentestére készülnek. A tisztaszobában áll már a feldíszített karácsonyfa, alatta ajándékok az apró népnek, a konyhából finom ételek illata árad, és meleg van. Én meg itt toporgok a metsző szélben, a sziklafal tövében, és nem várok, nem várhatok, nem remélhetek semmit sem. Talán csak a rövid éjszakai pihenést a törekes szalmazsákon, a szokásos kozmás babfőzeléket és a mindent feledtető álmot. S lám: mégis elégedett-

nek, szinte boldognak érzem magam, mert a többiekéhez képest viszonylag jobb dolgom van, és a zsebemben melengethetem dermedt ujjaimat, melyek még sebesek a tegnapi rakodástól. Hát ez lenne a boldogság? A viszonylagos, a relatív, az „ahhoz képest" boldogság?

Ekkor már kezdtem kicsit érteni a relativitást!

* * *

Mióta hosszú és keserves évek sok kínlódása után végre az Isten kisegített a szabadságba, és Amerikába kerültem, gyakran eszembe jutottak azok a badacsonyi kőbányában felém dobott szavak: „No mi van, Gyurka? Kifogtad Amerikát?" Aztán megtanultam, hogy Amerika nem is annyira Amerika, mint ahogyan sokan gondolják „odaát", s itt sem lazsálás az élet. Sőt! És sokszor elgondolkoztam azon: milyen furcsa is, hogy én akkor abban a nyomorúságban valósággal boldognak éreztem magam. Hogyan is lehetett az?

A minap is, hogy az ünnep közeledtével jobban fölelevenedtek bennem a réges-régi karácsonyoknak az emlékei, újra elmeditáltam azon: mennyire relatív, viszonylagos is minden ezen a világon. S amíg ezen gondolkoztam, közben összeakadtam egy régi barátommal, aki éppen most járt otthon, és nem győzött mesélni arról: milyen elégedettek, sőt: boldogok az emberek a szocializmusban.

Mikor elváltunk, s magamra maradtam, keresni kezdtem a titok nyitját: mivel érte el Kádár, hogy ennyire népszerűvé vált, és hogyan lehetnek ennyire elégedettek az emberek az élettel, amikor köztudottak a gazdasági bajok és a szocialista rendszer egyéb elnyomorító nyavalyái? S aztán egyszerre fölrémlett bennem a kulcsszó: relativitás! Ugyanaz a helyzet, mint ami velem történt a kőbányában azon a bizonyos karácsonyon: az addig infernálisan rosszhoz képest kicsivel kedvezőbben alakultak a körülményeim, s ez már elég volt ahhoz, hogy boldognak érezzem magam. Samu legyen a nevem, ha nem ez történik ma otthon is, ha nem ez a trükkje a jóságos Kádár bácsinak is...

* * *

Mert miben is áll a kommunisták módszere? A recept igen egyszerű: vegyél el mindent a polgároktól, foszd ki őket, vedd el a lakásukat, házukat, értékeiket. Tartsd őket örökös rettegésben, bizonytalanságban, plántáld beléjük a félelmet, hogy soha ne tudják, mit hoz rájuk a holnap, mikor ebrudalják ki őket az otthonukból, mikor teszik ki őket az utcára a munkahelyükről, mikor szólal meg éjszaka a csengő, mikor hurcol-

ja el őket a politikai rendőrség. Szoktasd meg velük a gondolatot, hogy minden eljárás vagy bírósági ítélet nélkül bármikor elvihetik, börtönbe, munkatáborba zárhatják, a szabadságuktól megfoszthatják, eltüntethetik, kitelepíthetik, internálhatják őket, akár évekre is. Alázd meg őket emberi méltóságukban, taposd és rugdald őket szüntelenül, hogy hálát érezzenek a hatalom iránt, ha zaklatás nélkül telik el egyetlen napjuk. Dolgoztasd őket éhbérért, hajszold őket munkaversennyel, sztahanovista mozgalommal, „önkéntes" fölajánlásokkal, s követeld, hogy maradék fillérjeikért békekölcsönt jegyezzenek. Vedd el a paraszttól az utolsó hold földjét is, és kényszerítsd be a termelőszövetkezetbe. Gyártassál az üzemekben mozdonyt és cséplőgépet ruhák és cipők helyett, hogy állandó áruhiány szaggassa a vevők idegeit. Éheztesd őket, amennyire csak lehet, szoktasd le őket a húsról meg arról, hogy választékot keressenek a piacokon: egyék, amit kapnak. Kényszerítsd őket a pártba, szemináriumokra, szakszervezetekbe és a Szabad Nép-félórák hallgatására, színvallásra a marxizmus mellett, hogy kompromittálva érezzék magukat, szembekerüljenek régi énjükkel, és ne legyen más választásuk, mint szolgálni a pártot. És ne engedd őket külföldre, nehogy meglássák: más élet is lehetséges, mint a kommunizmus.

Aztán?

Aztán lassanként add vissza egy részét jogos tulajdonuknak, juttass vissza nekik egy keveset abból, amit elvettél tőlük. Csak azt vitesd be a rendőrségre, aki nagyon izgága, s akivel másképp nem boldogulsz, de akkor is kínosan ügyelj a formaságokra, a törvényességre. Hagyd őket kicsit többet keresni, és hunyjál szemet ügyeskedéseik fölött. Nézd el nekik, ha kicsit fusiznak, maszekolnak, üzletelnek, hisz' a párt már elég erős ahhoz, hogy ez ne árthasson a hatalmának. S úgyis csak a hatalom fontos, nem az ideológia... Exportálj egypár bóvlit nyugatról, és csökkentsd a hiánycikkek számát közszükségleti áruk gyártása és főleg maszek kereskedők révén. Engedd a parasztot, hogy művelje a háztáji gazdaságát, ha végzett a közösben, hadd gyarapodjék, s közben lássa el élelmiszerrel a városi piacokat; ne mondhassa senki: nincs elég ennivaló. Ne kívánd, hogy belépjenek a pártba, sőt: vigyázz a létszámra, nehogy sokfelé kelljen osztani a koncot. Adj nekik útlevelet, kegyesen engedélyezd, hogy háromévenként külföldet lássanak. Aki kint akar maradni, maradjon, nem kár érte.

Végül: beszélj minél kevesebbet Marxról és Leninről, de emlegesd annál többet az életszínvonalat és a demokráciát.

A szocialista demokráciát. Meglásd, a módszer beválik, és a nép elégedett lesz. Az emberek hálát éreznek majd ezért a kevésért is. Valósággal boldognak *hiszik* magukat. „Ahhoz képest" legalábbis. Mint akik kifogták Amerikát...

Ugye, most már mindenki érti a relativitást?

ifj. Fekete István:

miért ?...

Meleg volt. Bágyasztó, gondolatokat is ellustító meleg, mintha a nyár már jól benne járna a férfikorban, pedig a kalendáriumok időt mérő lapjai még csak június első hetét mutatták.

A kis park egyik padján magányos férfi ült, és unatkozó arccal nézett a napsütéses semmibe. Munkahelye alig néhány percnyire volt a parktól, és amikor az időjárás engedte, az egyórás ebédidőt itt szokta eltölteni. Pedig valójában nem szerette a parkot, mert kocka alakúra nyesett díszbokrai, rikító színű virágai, fehér kavicsokból hengerelt sétánya és kanárisárgára festett padjai gazdag nők színes masnikkal és ékköves nyakörvekkel felcicomázott ölebeire emlékeztették.

A férfi megigazította nyakkendőjét, nagyot nyújtózott, és talán mert bántotta a szikrázó napfény, lehunyta a szemét. Ámbár az is lehet, hogy nem a fény zavarta, hanem behunyt szemmel tisztábban látta a gondolatai nyomában lépkedő emlékeket.

Otthon Pesten is biztos így süt a nap, és a Városliget repedt hátú padjain már ott ülnek a sakkozók. Körülöttük kibicek állnak, akik fájdalmasan felszisszennek, ha valamelyik játékos rossz helyre lép. A cukrászdák kerthelyiségeit is elfoglalták már a nyugdíjas öregasszonyok, hogy habos kávé és néhány rigójancsi vagy linzer felett összehajolva megbeszéljék fogyó életük apró eseményeit.

— A társbérlőmnél ezen a héten már másodszor voltak látogatóban az unokái. Az én fiaim sem voltak angyalok, de két ilyen Istentől elrugaszkodott, komisz kölyköt én még életemben nem láttam. Úgy éljek, hogy egyszer még ránk gyújtják a házat...

— Az ügyvéd fiam már három hete felém sem néz... Bezzeg amíg egyetemre járt, bár diákszállóban lakott, majd' minden második napon feljött hozzám: „Mama, nincs egy százasa

kölcsön? Mama, piszok éhes vagyok, tud valamit adni? Mama, maga úgysem hordja a lepkés fülbevalóját, és most tudok valakit, aki jó árért megvenné..."

— A házunk előtt jó két hónapja javítják az úttestet. Már reggel hétkor elkezdődik a zörgés, kiabálás. Nem csoda, hogy ilyen lassan haladnak, mert bár vannak vagy tízen, de általában csak egy-kettő dolgozik közülük. A többiek meg bámészkodnak, cigarettáznak, és kórusban fütyörésznek a csinosabb nők után.

Miután megbeszélték a jelent, nagy sóhajtozások közben visszamennek a múltba, amikor még ringó csípőjű, táncos lábú, forró szívű lányok és asszonyok voltak. Amikor a Nemzetiben Somlay Artúr játszotta az Oroszlánszívű Richárdot, a Vígszínházban Latabár Kálmán nevettette az embereket, s a mozikban Jávor Pali dobogtatta meg az ábrándos női szíveket.

Ül a férfi a padon, és elnézegeti Chicago belvárosának szinte égig érő felhőkarcolóit. Közben arra gondol, hogy Budapestet több ezer kilométer távolságból is sokkal közelebb érzi magához, mint ezt a Michigan tó partján épült gazdag várost, amely pedig igazán jó volt hozzá. Befogadta, kényelmes életkörülményeket adott, anyagi biztonságot. És mégis idegen maradt. Talán azért, mert itt a parkok padjain nem sakkoznak az emberek, és délelőttönként a cukrászdákban nem hajtják össze a fejüket búcsúzó szemű öregasszonyok.

Ugráló gondolataiba hirtelen utat vágott valami furcsa, távoli dübörgés.

Háború alatt a Budapestet bombázó amerikai gépek dübörögtek így. A pilóták ma talán üzlettársaim, barátaim. Nem, nem barátaim, legfeljebb jó ismerőseim, mert teljesen sem ők nem fogadtak be engem, sem én őket. Hogy ez a kölcsönös idegenség kinek a hibája, nehéz lenne eldönteni. Lehet, hogy az enyém, mert az elmúlt tizenöt év alatt nem engedtem közel magamhoz ezt a várost...

A dübörgés egyre közelebb ért, és néhány perc múlva nyitott, koporsószállító autó tűnt fel a park melletti úton. Kis méretű és dísztelen jármű, olyan, amilyeneket az olcsó temetésekhez adnak. Mögötte viharvert Ford és vagy száz motorkerékpáros hajtott lassan, szinte lépésben. A motorosokon ezüst szegekkel kivert bőrbekecs, hátukon nagy, fehér betűkkel a banda neve: Hell's Riders. A pokol lovasai. A fiúk haja vállukig ért, a mögöttük ülő lányoké derékig. Valahogy piszkosaknak tűntek, pedig talán csak ápolatlanok voltak.

A padon ülő férfi a saját fiatalságára gondolt.

Mi is az öltözködésünkkel lázadoztunk az öregeink ellen. Vagy legalábbis azt hittük, hogy lázadozunk... Nekem is volt divatos csőnadrágom. Olyan szűk, hogy cipzárt kellett a szárába varrni, mert máskülönben nem fért át rajta a lábfejem. És volt vastag szivacs talpú csatos cipőm, kordbársony kabátom, széles karimájú kalapom, sötétkék öltönyöm, nagy, fehér gombokkal a zakón.

Mikor kiöltözve útnak indultam valahova, anyám szinte mindig elborzadva csóválta a fejét.

— Szörnyű! Tipikus külvárosi jampec vagy, fiam!...

Igen, ránk is helytelenítő fejcsóválással nézett az idősebb korosztály, és az én apámat is felhívták telefonon ügybuzgó rokonok és barátok.

— Te Pista, tegnap összefutottam az utcán a fiaddal. Nem azért mondom, hogy megbántsalak, vagy beleavatkozzam a dolgotokba, de úgy nézett ki a srác, mint egy ízlésficamban szenvedő paprikajancsi!

— Tudom, öregem — mondta az apám. — De hát abban a korban van, miért ne különcködjék egy kicsit... Ha ember lesz belőle, majd kinövi ezt a kelekótyaságot. Ha pedig nem lesz belőle ember, akkor meg úgyis mindegy, hogy milyen divat szerint öltözködik. Az ő korában én a harctéren „kerestem a kenyerem", és biztos vagyok benne, hogy az apám szívesebben látta volna tizennyolc éves fiát fehér kamásnis gigerliként öltözve, mint a hadviselt és kétszer sebesült őrmester mundérjában.

A férfi puha, kisfiús ellágyulással gondolt az apjára.

Sajnos, még félig sem lett belőlem olyan ember, mint az apám volt. De ez nem a korosztályom hibája, hanem az én egyéni gyengeségem. Igen, mi sem voltunk valami kivételesen értékes generáció, de ennél a mai fiatalságnál különbek voltunk. Ámbár valószínű, hogy mindegyik korosztály úgy érzi: ők különbek voltak, mint az utánuk jövők.

Hosszasan elnézegette a motorosokat, és szinte rábólintott a gondolataira.

Ezeknél mi különbek voltunk. Mégpedig azért, mert mi cinikusoknak mutattuk magunkat, de a szívünk mélyén idealisták voltunk. Ezek a mai fiatalok pedig idealistáknak mondják magukat, de valójában cinikusok.

Valami forgalmi akadály lehetett a közelben, mert a temetési menet megállt. A férfit úgy vonzották a motorok, mint tolvaj szarkát a csillogó ezüstpénz, így hát felállt, és odasétált hozzájuk. Megcsodálta a speciális vázakat, a megnyújtott kormánykarokat, a nagyméretű lámpákat, a szükségtelenül szé-

les kerekeket, a hivalkodón erőltetett krómozást, a magas háttámlás üléseket.

Mindegyik vezető mögött ott ült a barátnője, vagy ahogy ők mondják: az öreglány. Hasonló öltözékben, és ha lehet, még ápolatlanabbul, mint a fiúk. Ámbár talán csak azért tűnt így, mert a testi elhanyagoltság a nőknél mindig feltűnőbb. Nem is beszélve a lelkiről...

Az egyik „pokol lovasa" megkérdezte a férfitól hogy azért nézelődik-e ilyen érdeklődéssel, mert szereti a motorokat.

— Különösnek találom őket — válaszolta —, de nem szeretem. Nekem soha nem volt motorom, és szeretni csak azt tudja az ember, akit vagy amit ismer.

— Furcsa, hogy ilyen őszinte!

— Miért furcsa?

— Mert tőlünk mindenki fél verekedős hírünk miatt, és a legtöbben nem merték volna megmondani, hogy nem szeretik a motorokat.

— Én nem félek maguktól. Nem azért, mert rettenthetetlenül bátor vagyok, hanem mert az életben sokkal komolyabb dolgokon mentem keresztül, mint hogy azon aggódjam, ki ver meg, és mikor. Mellesleg gyáva sem vagyok.

— Nini, egy szögletes filozófus! — mondta a fiú mögött ülő lány.

— Kuss! — szólt hátra a fiú harag nélkül. — Rendes szivarnak látszik, minek sértegetni?

— A barátjuk? — nézett a koporsós kocsi felé a férfi.

— Az. Igazi ember volt. A legjobb, legkülönb közöttünk.

— Miben halt meg?

— Vasárnap késő délután hazafelé jöttünk. Talán kicsit fáradt volt a több száz mérföldes vezetés után, így nem vette észre azt a hülye nőt, aki jelzés nélkül kifordult egy mellékutcából.

— Mindjárt meghalt?

— Nem. Vagy húsz percet még élt. Nagyon szenvedhetett, mert rémesen össze volt törve. De nem panaszkodott, hanem még ő vigasztalt bennünket.

— Egyedül ült a motoron?

— Igen, mert szerencsére az öreglányát már hazavitte.

Néhány pillanatig hallgattak, aztán a férfi azt mondta:

— Ilyen az élet...

— Ilyen, de miért? — nézett rá kérdően a fiú. — Ő volt közöttünk a legkülönb. Békés, jó természete volt, sosem verekedett. Segített mindenkin, ha csak tudott. Tizennégy éves kora

óta dolgozott, mert az apja korán meghalt, és még három kistestvére van otthon. Most léptették elő a munkahelyén, és szeptemberben lett volna az esküvője. Hát mondja, miért ő? Miért éppen neki kellett meghalnia? — és a hangja furcsán rekedt volt.

A férfi a földet nézte.

— Nem tudom, miért éppen ő — mondta halkan.

— És tudja, mit kért tőlünk az utolsó perceiben? Azt, hogy mondjuk a rendőröknek: az ő hibája volt a baleset, mert túl gyorsan hajtott. Pedig jóval a megengedett sebesség alatt mentünk, mert nagy volt a forgalom. De két kis gyerek is volt annak a nőnek a kocsijában, és biztos azokat sajnálta... Mondja, miért éppen neki kellett meghalni? — kérdezte szinte kiáltva, és a férfi meglepve látta, hogy a fiú kemény, szürke szeme könnyben úszik.

Vigasztalón a fiú vállára tette kezét, és a karórájára pillantott.

— Mennem kell, mert, sajnos, lejárt az ebédidőm. Köszönöm, hogy elbeszélgetett velem, és... és őszintén sajnálom, hogy nem ismertem a barátját.

A viharvert Ford volánja mögött fekete ruhás, sápadt arcú asszony ült, mellette hosszú hajú, csinos lány. A hátsó ülésen három riadt szemű kislány mozdulatlanul, mint akiket megdermesztett az élet váratlanul rájuk szakadt kegyetlensége.

A férfi megnézte a koporsó felírását: *John Pinter, élt húsz évet.*

A motorok újra felbőgtek, és ahogy távolodtak tőle, úgy nőtt szívében a kérdés: amikor olyan kevés John Pintér születik erre a világra, miért ők mennek el mindig leghamarabb? Miért?

Keserűen legyintett, mert tudta, hogy erre az időtlenül örök kérdésre választ úgysem kap soha.

Ment a férfi a szikrázó napsütésben, és szeme az égbolt végtelenjére tévedt. És arra gondolt, hogy a John Pinterek talán azért halnak meg gyakran fiatalon, mert odafent még nagyobb szükség van rájuk, mint nekünk idelent...

FLÓRIÁN TIBOR:

A CSÍKI SZERZETES

Elhagyottak és szegények pásztora,
apostolok utóda, lélek,
kire fényt vet az utolsó vacsora,
világíts nekem, amíg élek.

Egyszerű és szelíd ferences voltál,
de hitednek bátor vitéze,
hazugságnak gyáván meg nem hajoltál,
oktattál Krisztus szellemére.

A székely hegyekből küldtek követnek,
hogy hirdesd hazádat, egy népet,
kit a vér és téboly nyomon követnek.
Szívedben fajtád kínja égett.

Somlyó fénye szemedbe lángolt büszkén,
Udvarhely nevelt bölcsességre,
s a romokon, egy égő világ üszkén
Istenre mutattál, s az égre.

S míg bús szíved értünk halálba sorvadt,
bujdosó, árva magyaroknak
életed lett a példa és gyakorlat.
Lélek, adj hírt a csillagoknak!

Koporsód körül dermedt-búsan álltak
más hitű hívek és pásztorok,
mert türelmet hirdettél a világnak.
S most téged hirdetnek: verssorok.

De nem hullnak rád feledés hervadó
koszorúi. Nem leszel emlék,
erőtlen, félénk és lassan sápadó.
Valóság maradsz, élő jelkép!

Elhagyottak és szegények pásztora,
apostolok utóda, lélek,
kire fényt vet az utolsó vacsora,
világítsz nekem, amíg élek.

Egy katolikus zsidó vallomása

A nevem Ámos, apám és nagyapám a zsinagóga rabbijai voltak, és én megtaláltam Krisztust. A zsidó vallás legortodoxabb rítusában nevelkedtem, és nem tudtam volna elképzelni életemet a Tóra szigorú parancsainak megtartása nélkül.

Szüleim halála után világi irodalmat kezdtem olvasni. A talmudi zsidóság összeolvadt bennem a Montmartre és Montparnasse művészetével. A próféták egyesültek bennem József Attilával, Verlaine-nel és Rilkével. A kettős atmoszféra ellenére megtartottam vallásom parancsait, imádkoztam minden reggel a filakteria használatával, és készültem első verseskönyvem kiadására.

A zsidó gyerek egész élete a zsinagógával fonódik össze. Gyermekkoromban alig ismertem nem zsidó személyt. Kisebbségben élő, üldözött nép a saját kultúrájába menekül. Ez önvédelem. Az iskolai évek előtt, ötéves korunkban már ismerjük a Genezist, hatéves korunkban Mózesnek mind az öt könyvét és Józsuét Rási kommentárjával. Hétéves korunkban le tudunk fordítani minden mondatot héberről arámra, vagy arámról vissza héberre. Ez a vallási nevelés kísért engem egész életemen át mind a mai napig a Biblia és a világirodalom szeretetében és tiszteletében.

1948-ban létrejött a zsidó állam. Azóta a zsidóság megerősödött, és talán azt lehetne hinni, hogy már nincs közeledés a kereszténységhez, és nincsenek áttérések. Bizonyára az a zsidó, aki Izrael állam alapítása után tér át a keresztény hitre, ezt azért teszi, mert nagyon meg van győződve az „út" igazáról, és hajlandó az igaz hitért kitenni magát különböző nehézségeknek.

Mikor megismertem a második világháború igazi arculatát, akkor gyűlölni kezdtem a kereszténységet, amelyet nem ismertem. Azt láttam, hogy karba tett kezekkel nézik végig,

ami körülöttük történik, és közömbösek maradnak. Hallgattak, amikor az európai zsidóságot a vágóhídra vitték, de sok év után ismét hallgatnak, amikor 1975-től 1982-ig a szemük láttára legyilkoltak 100 000 libanoni katolikust.

Magyarország német megszállása idején sokat gondoltam a cári Oroszországban és a spanyol inkvizíció alatt élt zsidókra, és mindig úgy mondtam, hogy „ők" mennyit szenvedtek. Nem gondoltam arra, hogy az „ők"-ből „mi" leszünk, mi is sorra kerülünk.

Az iskolai osztályból, amelyben együtt nevelkedtünk, egyedül én tértem vissza Auschwitz/Oswiecim haláltáborából. A többiek mind ugyanazon a kapun mentek be, és a kémény füstjével tűntek el.

A gettózások idején a város első áldozata a város katolikus polgármestere volt, aki nem volt hajlandó felállítani a gettót. Letartóztatták, megkínozták és deportálták. A városban érdekes dolgok játszódtak le. Mi már sárga csillagot hordtunk, és voltak olyan esetek, hogy keresztény úriemberek kalapot emelve hangosan köszöntek ismeretlen zsidóknak, vagy éppen fordítva, ismerősök a kirakat felé fordultak, hogy ne kelljen köszönniük zsidó ismerősüknek.

Auschwitzban ismertem meg először a kereszténységet. Több száz katolikus pap bajtársam volt ott. Azért voltak ott, mert zsidónak születtek, vagy kereszténynek, de zsidó szülőktől vagy nagyszülőktől. Tehát háromnegyed- vagy fél vagy egynegyed-zsidók voltak. (Hihetetlen matematika ez a XX. században!) Egész emberek voltak. Viselkedésük arra engedett következtetni, hogy öntudatosan és emelt fővel szenvednek valamiért. Voltak közöttük sokan, akiket azért deportáltak, mert rájuk bizonyították, hogy vidéki kolostorokban zsidó gyerekeket bujtattak és élelmeztek. A legtöbbjük nem tért vissza.

Gyalog tértem haza lebombázott városunkba, és még az utcát sem találtam meg, ahol születtem és nevelkedtem. Nem volt mit keresnem ott. Egy nap megálltam a nagy zsinagóga előtt, elmondtam egy gyászimát a város egész zsidóságáért, és elindultam őseim földjére.

Huszonnégy órával Izrael földjére való érkezésem után már fegyverrel a kezemben harcoltam az angolok ellen a létesítendő zsidó államért. Hangsúlyozom, hogy az angolok, és nem az arabok ellen. Ahhoz, hogy zsidó állam létesüljön, előbb az angoloknak kellett távozniok. Tudomásom van arról, hogy a zsidó harcosok irányítói többször találkoztak arab vezető

személyekkel, és kérték az arabokat egy angolellenes szövetség létrehozására, de az arabok az angol imperializmus mellé álltak. Amikor Ben Gurion 1948 májusában kihirdette a zsidó állam megalakulását, öt arab ország támadott meg bennünket angol fegyverekkel. Abban az órában, amikor Ben Gurion beszélt, a látruni-emmauszi trappista barátok kolostorának kertjében megsebesültem. Izrael állam létrehozása volt a Palesztin Nemzeti Felszabadító Hadsereg feladata. Egyesek azt állítják, hogy az Egyesült Nemzetek ajándékozták Izraelt a zsidóknak. Ha ez igaz, akkor mi miért harcoltunk 1945 őszétől 1949 tavaszáig, és harcoltunk úgyszólván ruha, fegyver és élelem nélkül?

1956 őszén részt vettem Izrael második háborújában, a Sínai-hadjáratban. A Sínai-félszigeten sebesültem meg másodszor. Ezt a háborút is kórházban fejeztem be.

Elértük az 1962. évet, mely sorsdöntő lett életemben. Vallási krízist éltem át. Kételkedni kezdtem hitemben. Eltávolodtam a vallástól. És mégis érdekes, hogy nem az ateizmus vagy a marxizmus, hanem a Biblia felé haladtam. Ez mentett meg. Olvasni kezdtem a zsoltárokat, a prófétákat, olyan szövegeket, melyeket kisgyermekkorom óta kívülről ismerek, de azután egészen más dolgokat fedeztem fel bennük. Mikor írták e szövegeket? Bizonyára nagy válságok idején. Kik írták e szövegeket? Akik felismerték a krízist. Én vallási krízisbe kerültem, és csak ezek a szövegek adhatnak választ nekem. Minden egyes prófétában és a zsoltárokban felfedeztem egy konkrét személyt. Mindegyikben ugyanazt a személyt. Adatokat is találtam az életéről, mint például Betlehem, szűzi születés, születési hely, passió és halál. E szövegeket olvasva és értelmezve felismertem, hogy a Názáreti Jézusról van szó. De lehetséges-e az, hogy Izajás, aki Jézus születése előtt 750 évvel élt, Jézusról írt volna? És éppen ez az, ami történt. Ez bibliai csoda.

Így éltem hosszú hónapokon keresztül az Ótestamentummal a kezemben, olvasva és tanulva azt. Érdekes és eredményes hónapok voltak. Az eredmény az volt, hogy egyedül, minden más személy, bármilyen keresztény ember segítsége, pap vagy tanító beavatkozása nélkül megtaláltam Jézust az Ótestamentumban. És akkor meg akartam ismerni az Újtestamentumot. Amikor először a kezembe vettem „azt a könyvet", érdekes érzésem volt. Mi, zsidók nem vesszük a kezünkbe az Újtestamentumot, bár ez nem tilos, hiszen mindenki azt olvas, amit akar. De ezt az „idegen könyvet", ezt az „ellenséges köny-

vet" alig ismerik a zsidók. A Könyv népe, amely annyit írt és annyit olvasott, nem ismeri az Újtestamentumot. Ha ma megkérdeznének sok jeruzsálemi egyetemi tanárt vagy értelmiségit, akkor valószínűleg többen azt válaszolnák, hogy „azt a könyvet" nem ismerem. Így voltam én is. De amikor először vettem kezembe az Újtestamentumot, és olvasni kezdtem, érdekesen meglepődtem már az első evangélium első versszorán, amely így szól: „Jézus Krisztus nemzetségtáblája, aki Ábrahám fiának, Dávidnak volt fia." Nagy volt a meglepetésem. Én nem tudtam azt, hogy Jézus Dávid fia, mint ahogy később naponta olvasva és tanulva az Újtestamentumot, szégyenkeztem, hogy nem ismertem azt az írást, amelyhez olyan sok köze van a zsidó népnek.

Súlyos tévedése a zsidó népnek, és még súlyosabb tévedése a katolikus egyháznak, hogy kétezer éven keresztül nem közeledtek egymáshoz. Sőt: eltávolították maguktól a másikat. Máté azt írja evangéliumában, hogy „Ábrahám a mi apánk". Erre kellett várni kétezer évig, hogy ez közel vigyen bennünket egymáshoz.

Teljes évig olvastam naponta és tanultam naponta az Újtestamentumot, és mikor úgy gondoltam, hogy már eléggé ismerem, elhatároztam, hogy megyek, és megkeresem Jézust. Mentem és megtaláltam.

Az Újtestamentumot használtam mint „útikönyvet", és azóta se megyek ki az utcára nélküle. Utamat Jézussal Betlehemben kezdtem el. Milyen csodálatos érzés a Születési-bazilikában, az oltár alatt lemenni a jászolhoz. Sokszor-sokszor visszatértem oda imádkozni. Így bejártam gyalog az egész Szentföldet, az Újtestamentummal a kezemben. Az evangéliumok meggyőztek engem, és én, aki még sok évvel azután sem lettem megkeresztelve, és én, a zsidó, aki még nem tartoztam semmilyen egyházhoz, elkezdtem Jézus törvényei szerint élni.

Bejártam Betlehemet, Jeruzsálemet, a Getszemánit, a Via Dolorosát, a Golgotát, Názáretet, Náimot, a Tábor hegyét, a Genezáreti-tó partját méterről méterre. Kafarnaumot, Magdalát és minden talpalatnyi földet, amin ő járt. Később bejártam a Mária által megtett utat Názáretből Ain Káremig. Mindezt olvasva és tanulva. Évek alatt nem találtam a Szentírásban egyetlen tévedést sem. Akik az Írást írták, alaposan ismerték a személyeket és a helyet, ezt én a helyszínen be tudom bizonyítani.

Külön boldogság aludni a tóparton, ahol Jézus azt mond-

ta Simonnak: „Te vagy Péter, emberek halásza leszel." Vagy ülni ott, és tanulni az Írást, ahol ő megtartotta hegyi beszédét, vagy az „útikönyvvel" bejárni az Olajfák hegyét.

Különös boldogság hallgatni az ő szájából azt, amit mondott, amit nekünk mondott:

— „én pedig azt mondom, hogy..."
— „én vagyok az élet kenyere..."
— „én vagyok az igazság..."
— „én vagyok a világ fénye..."
— „én vagyok a feltámadás és az élet..."
— „Abba és én egyek vagyunk..."

Éveken keresztül együtt vándoroltam Jézussal az összes utakon. Ő nagy vándor volt, és jól kilépett, én tőle tanultam vándorolni. Át voltam itatva szavaitól, és egy nap azt kérdeztem magamtól: áruló az a zsidó, aki elfogadja Jézust mint Messiást? Milyen Messiást vár az én népem? Kit jövendöltek meg Izajás, Ezekiás, Mikeás, Zakariás?

Áruló az a zsidó, aki követi őt? Jézus a rabbikkal vitatkozott a templomban,

első követői zsidók voltak,
és zsidók voltak első tanítványai,
és zsidók voltak az apostolok,
és zsidók az evangélisták, és
akik jöttek az egész országból hallgatni őt,
akik látták őt a Via Dolorosán,
akik látták a keresztre feszítést elejétől a végéig,
akik látták temetését,
és zsidók voltak, akik látták őt feltámadása után.

A kereszténység a zsidóság folytatása, az Újtestamentum és a régi együtt alkotja a Bibliát, az én utam a zsidóságból a kereszténységbe természetes út, természetes folyamat. Másnap kértem megkeresztelésemet.

Keresési utamon érdekes dolgokkal találkoztam. Izrael államát ellepték a különböző vallások és szekták, amelyekről még jólneveltségem ellenére sem beszélhetek tisztelettel. Néhány „intelligens" zsidó felfedezte Jézust, és azóta ők az egyetlenek, akiknek a kezében van a megváltás. Egy ázsiai származású fiatal zsidó felfedezte a kereseti lehetőséget Jézusban, és kapcsolatokat keresett és talált Európa és Amerika külön-

böző városaiban. Ez a fiatal jézuskereskedő ha megkeresztel egy zsidót, szép összeget kap Amerikából. Ilyen módon sikerült neki megvásárolni egész családokat, megkeresztelte őket, és megosztoztak a pénzen. Ugye, egyszerű? Ennek a fiatalembernek nincs semmilyen hite, sem vallási képzettsége. Akiket megkeresztelt, nem kaptak vallási nevelést, és nem tudják, hogy hova tartoznak. De nem is akarnak tartozni sehová. Üzletről van szó. És Jeruzsálem tele van velük. Arcátlanul folytatják az üzletelést Jézussal.

Én jelentkeztem egy kolostorban, és beszélgettem a házfőnökkel. Ha hiszik, ha nem, ez a beszélgetés tizenöt (15) évig tartott, és a házfőnök nem volt hajlandó megkeresztelni engem. Nem hiszem, hogy a Vatikán és Izrael állama között létezik egy megállapodás, mely szerint az Egyház köteles békében hagyni a zsidókat, kerülni a „prozelitizmust". Nem hiszem, hogy erről van szó. Egyszerűen én rossz helyen kopogtattam. Lusta és a kolostor kényelméről le nem mondó papról van szó, aki nem akart „problémát okozni" magának. De jelentkeztem másutt is, és ott is ez volt az eljárás. Sok év után ismét az előbbi házfőnöknél voltam. Az irodájában, az épület negyedik emeletén történt a következő eset: a nagy ablakon keresztül látható egész Jeruzsálem, az Olajfák hegye, a Szent Sír-bazilika kupolája. És ez a pap, aki éppúgy tudja, mint én, hogy meg lehet engem keresztelni a Jordán folyónál vagy a Galileai-tó partjánál vagy bármelyik szent helyen anélkül, hogy a fanatikus rabbik azt megtudnák, ez a pap erélyes hangon azt mondta nekem: „Ha meg akar keresztelkedni, menjen külföldre!" És én, aki türelmes ember vagyok, úgy válaszoltam neki, mint akinek vér szökött a fejébe: „Én menjek külföldre? Az összes külföldiek jöjjenek ide megkeresztelkedni, mert ebben a városban született az Egyház!"

Néhány spanyol szerzetes tanácsára Spanyolországba utaztam. Ott ősi kolostorban laktam három hónapig, amíg a holland katekizmusból le nem vizsgáztam. Majd megkereszteltek. A szertartás valóban ünnepélyes volt. Tizenkét pap koncelebrált, mint Izrael tizenkét törzse. Vagy mint a próféták, vagy mint az apostolok. Keresztelés és bérmálás együtt volt. Az ünnepség után az egyik apát azt mondta nekem: „Te papnak születtél, és az kell hogy légy!" Én igennel válaszoltam. Egy hónap múlva már a Palma de Mallorca egyházmegye szemináriumának a növendéke voltam. Majd később átmentem Katalániába, és ott folytattam a tanulmányaimat. Így négy év teológiát végeztem el. Izraelben fontos vállalat igazgató-

tanácsához tartoztam, magas fizetéssel. Az evangéliumban Jézus azt mondta, hogy előbb add mindenedet a szegényeknek, majd jöjj és kövess engem. Szó szerint ezt cselekedtem, és lemondtam mindenről. Éveket töltöttem Spanyolországban, és évekig a zsebemből éltem; nem volt annyi pénzem sem, hogy könyvet vásárolhassak, nem beszélve más szükséges dolgokról. Olyan nincstelenség következett, hogy bár szégyen bevallani, pénz hiányában nem tudtam folytatni a tanulást. Mert nem volt anyagi kitartásom még egy évig, így nem lett belőlem katolikus pap. Mit tehettem, elfogadtam sorsomat, és hazatértem Izraelbe.

Azóta fáj a lelkem, valami olyasmi történt, aminek nem lett volna szabad megtörténnie. De megtörtént, és szembe kell nézni az új valósággal. Itthon többen tudtak rettentő bűnömről. Talán ha máshova mentem volna, mondjuk: Franciaországba. De én az inkvizíciós Spanyolországba mentem, tehát undorító áruló lettem. Hazatérésem óta mindennap és a nap minden órájában megfizetek bűnömért. Leköptek az utcán. Megsértettek a fűszerüzletben, ahol kenyeret akartam vásárolni. Míg aludtam, betörték az ablakomat. Ezt a helyzetet hónapokig tűrtem. Nem kerestem a mártíriumot, nem vagyok hős, Jézus legalázatosabb szolgája vagyok. Három hónap után egy hithű ember természetes lépését tettem meg: ellentámadásba mentem át. Ez magyarázatra szorul. Megkezdtem egy magányos ember diszkrét munkáját. Katekézis és evangelizáció az, amit én ellentámadásnak nevezek. Évek óta utazom egyik városból a másikba, egyik faluból a másikba. Négy év alatt több ezer Újtestamentumot ajándékoztam el öt különböző nyelven, különböző anyanyelvű családoknak. Voltak, akik a szemétkosárba dobták, és voltak, akik meghívtak egy beszélgetésre. Kaptam tucatjával sértegető leveleket és fenyegetéseket, de tiszteletre méltó leveleket is. Több nyelven folytattam beszélgetéseket, vezettem összejöveteleket, és tartottam előadásokat. Az eredmény nagyobb a vártnál. 1981 karácsonyán az egész országból összejöttünk az éjféli szentmisére egy kis templomban, egy év múlva megtöltöttünk egy nagyobb templomot. 1983 nagyhetén először a történelemben hangzott el a sokaság ajkáról héber nyelven a Via Crucis a Via Dolorosán. Az élen halk szavú, négy év teológiát végzett 60 éves ember haladt. Jézus tanítványa, barátja és testvére.

Három irányban dolgozom: zsidók között, vegyes házasságban élő katolikusok között, akik több évtizede eltávolodtak, és olyan személyek között, akik már mint megkeresztelt ka-

tolikusok érkeztek az országba, de soha nem nyilatkoztak, titokban jártak a gyülekezetbe, és kettős életet éltek és élnek. Ez katakombaegyház, és ezért erős. Soha nem ígértem senkinek semmit, de mindenkinek megmondtam, hogy megvetésnek teszi ki magát, és még állását is elvesztheti, gyermekeit pedig zaklatni fogják még az iskolában is.

Izrael államot nem érdekli, hogy miben hisz egy állampolgár, vagy mit tesz és hova jár. De annál inkább érdekli ez a fanatikus magánszemélyeket, akik egyénileg és egyéni kezdeményezésre bosszút állhatnak bármikor és bárhol. Soha nem szabad elfelejteni, hogy mi Auschwitz utáni nemzedék vagyunk. A mi népünk nem felejt, és nem fog felejteni. Postán elküldtem több ezer példányban és öt nyelven a második vatikáni zsinat Nostra Aetate kezdetű dokumentumát; sokan visszautasították: „Nem az a kérdés, hogy felment-e bennünket az Egyház, hanem az, hogy felmentjük-e mi az Egyházat?"

Helyzetem sokszor nehéz volt. A Vatikán harminchat év után sem ismerte el Izrael államát. Erre sem én, sem mások nem tudnak magyarázatot adni. A zsidó vallású személyek többsége — akik olvasták a Nostra Aetatét — visszautasítja azzal az érvvel, hogy ott az összes nem keresztény vallásról van szó. A zsidó vallás az egyik a sok közül, amíg a katolikus egyház az összes vallások könyvei közül csak az Ótestamentumot fogadta el, a prófétákat, a zsoltárokat stb. És ennek ellenére ebben a dokumentumban a zsidóságot egy kalap alá vették az összes többi vallással, mint buddhizmus stb. A Nemzetközi Vöröskereszt soha nem ismerte el Izraelt, mert ez az ország nem használja a keresztet, de a nemzetközi Vöröskereszt elfogadott tagjának több olyan országot, mely nem használja a keresztet, hanem az arab félholdat vagy a perzsa és az etióp oroszlánt stb. Erre senki nem talál magyarázatot...

Mi zsidók átkozott nép vagyunk? Harminchat éve létezik ez az állam, még egyetlen nyugodt napunk sem volt. Moszkva és Isztambul fontosabb az Egyháznak, mint Jézus népe, mint a zsoltárok és próféták népe?

Egy téli estén, 1983 februárjában lejöttem Felső-Názáretből az országútra, hogy autóbusszal Tibériásra utazzam. Hátulról hirtelen ördögi ütést kaptam a jobb vállamra, a fájdalomtól meggörnyedtem, és a sötétben hátranéztem: egészen fiatal nő állt mögöttem egy vasdarabbal a kezében, és gyűlölködő hangon egy szót kiáltott hozzám: „Auschwitz!" Az ütést olyan személy adta, aki Auschwitz után született, és adta az Auschwitzot túlélőnek. Megértettem, az ütést nem nekem ad-

ta, hanem nekünk. És ez az ütés még évszázadokig fog ismétlődni!

Itt állok a viharban. Egyedül. Szemben a rettentő kérdésekkel. Én nem élek Európában vagy Amerikában, itt járkálok Jeruzsálem utcáin és Tel Aviv terein, és végzem azt, amit az Egyház fiai elmulasztottak évszázadokon keresztül.

Jézus. Ő a legnagyobb, a legcsodálatosabb. Neki köszönhetem, hogy hatvanévesen fiatalos, egészséges sportember vagyok, aki megtanult küzdeni nehéz percekben a hitéért. Nekem különös kapcsolataim vannak Jézussal. A hatnapos háborúban Gáza város sikátoraiban súlyosan megsebesültem. Ez volt a harmadik háborúm és a harmadik sebesülésem. Az évezredes sikátorokból kivittek egy térre, és helikopteren szállítottak a Beer Sheva-i kórházba. Sebesülésem súlyossága miatt már a levegőben, útban a kórház felé megkezdődött az operációm. Majd a kórházban folytatták órákon keresztül. Másnap orvosi konzíliumot tartottak a szobánkban, mintegy tíz orvos, élükön a sebészprofesszorral, aki engem operált. Ez az ember minden szentimentalizmus nélkül a következőket mondta: „Ha maga kimegy valaha ebből a kórházból, akkor csak tolószékben, mert véglegesen és örök életére nyomorék marad." Abban a percben, amikor az orvos ezt kimondta, én megfordultam az ágyban. „Ember — kiáltott rám az orvos —, maga nem tud megmozdulni!" „De látja, professzor úr, hogy meg tudok fordulni is" — és megfordultam másodszor is az ágyban.

Az orvosok nem tudhatták, hogy mi ment végbe bennem az utolsó huszonnégy órában. Sebesülésem percétől kezdve — nem vesztettem el eszméletemet — nagyon ébren voltam, és szüntelenül imádkoztam az én Jézusomhoz. Mikor én imádkozom hozzá, akkor úgyszólván beszélgetek vele. Én tudom, hogy ő jelen van mellettem, és ez biztonságérzettel töltött meg engem. Ő jelen volt, és fogta a kezem. Amikor a híres sebész arra ítélt, hogy örök életemre béna legyek, akkor én kétszer megfordultam az ágyban. Hónapok múlva saját lábamon távoztam a kórházból, és mindez mintha meg sem történt volna.

Jézus velem csodát tett az orvosok szeme láttára. De ő csodákat tesz naponta mindenhol. A népek azt hiszik, hogy ő csak a bibliai időkben tett csodát. Pedig éppúgy, mint akkor, ma is működik. Igaz, ma már nem írnak evangéliumokat, de ő jelen van, és itt él közöttünk.

Mindent érdemes megtenni érte. És szenvedni. És nyomorban élni, csak hogy szolgálhassuk őt. És az ő népe, mely nem fogadta el, most kezd ébredni és elindulni feléje. Nap mint

nap többen ébrednek az igazságra, és sokan indulnak, hogy elérjék az „utat".

Én folytatom azt, amit négy évvel ezelőtt megkezdtem, és szememmel látom Jézus győzelmét.

Hűséges vagyok népéhez, mely az én népem. Hűséges vagyok hazámhoz, mely az a föld, ahova ő eljön, amikor másodszor itt lesz közöttünk. Mert ő nem Washingtonba fog menni, és nem Madridba, hanem ide Jeruzsálembe, és népének kis része már kész fogadni őt, de ha még késik, akkor mindennap többen leszünk, akik várunk rá.

„Maran Atha!" Urunk, jöjj!

Fiala Ferenc:

Emlékezés Zsedényi Bélára, a magyar népi demokrácia első államelnökére

Nem történelmet avagy dokumentációt óhajtok írni. Ez a hivatásos történészek és kútfőkutatók dolga. Én csak emlékeket fényképezek a múltból. Emlékeket, amelyekért kár volna, ha idő előtt elhomályosodnának, és a hazától elszakadtak nem pillantatának bele abba a tükörbe, ami az akkori múltat adja. Sok minden túlján emlékeznem kell emberekre, akik annak idején, amikor a vörös áradat elöntötte az országot, azt hitték, hogy jó munkát végeznek, ha segédkezet nyújtanak Sztálin Magyarországra visszatért fő cinkosainak, a Rákosiknak, Gerőknek és mindazon többieknek, akik közül csak az egy Nagy Imre maradt meg az idő rostájában.

Az elvesztett háború utáni időkben sokan jelentkeztek az orosz szuronyok árnyékában, új hódítók előszobáiban. Volt közöttük jószándékú és naivan lelkes. Voltak régi, hithű kommunisták, akik összetévesztették a teóriát a praxissal, és letették a nagyesküt, hogy a suba alatt terjesztett kommunista röplapok és szemináriumi füzetek minden szava igazság, és úgy is lesz, ahogyan az a türelmes papíron meg vagyon írva. A legveszedelmesebbek a karrieristák voltak. A törtetők. A hit és meggyőződés nélküliek, akiknek mindegy volt a szél iránya. Csak egy volt fontos: vigye a vitorlájukat. Tehetségtelenek voltak, és kapzsiak. Lustaságukat és butaságukat a Horthy-rendszer reakciójával takargatták. „Az én apám nem volt gróf, tehát elnyomtak" jelszóval rohantak neki a magasságokhoz vezető lajtorjáknak. Két-három évig zsebelték is a stallumokat, de minden butaság és hozzá nem értés kiderül egyszer, és ki emlékszik már a „felszabadulási idők" nagy karrierjeire manapság?

Eltűntek, elfújta őket a szél.

Voltak politikusok, akik a sztálingrádi német csatavesztés után fedezték fel magukban a Keletet, és Ráday utcai cse-

lédszobákban tárgyaltak a magyarországi kommunista párt embereivel a hatalom átvételéről. Ezek voltak az „okosan" számítók, a Nagy Ferencek meg a Tildy Zoltánok. A régi parlamentben csak másod- sőt: harmadhegedűsök voltak, és tudatlanságuknál csak ambíciójuk volt nagyobb. Utolsó reményük a Kárpátokon túl feltűnő vörös nap volt. Egy rendezett országban nem tudtak boldogulni, tehát üdvözölték a rendetlenséget, ahol ellenőrzés nélkül lehetett lopni, halandzsázni és nem utolsósorban nevet szerezni. Szerepelni az újságokban, és bírát játszani — sajnos, halálos komolyan — a náluknál sokkalta többet érők felett. Ezek voltak azok, akik úgy gondolták — és hitték is —, hogy a miniszter az hol napot, hol pénzt lop. Mit tudták ők, hogy egy kiegyensúlyozott országban a miniszteri bársonyszék — mindenütt a világon — a magánéletről való teljes lemondást, az idegeket és szívet ölő tárgyalások végtelen sorozatát jelenti. Olyan hirtelen csöppentek a hatalomba, hogy megmámorosodtak, és két kézzel lopták a szerencsétlen ország megmaradt vagyonát. Hogy a nagy lopásnak mégis törvényes látszatot adjanak, megalakították az Elhagyott Javak Kormánybiztosságát, s haveri alapon osztották ki egymás között az eltűntek vagy Nyugatra menekültek, hátrahagyott értékeit. A kis vidéki református papból országelnökké előlépett Tildy Zoltán úgy ült bele a Sorg család leányfalusi nyaralójába, mint szürke veréb a fecskefészekbe. Budapesten az Esterházy-palotát vette birtokba, ahol a főadjutáns a Magyar utcai bordélyház akkori tulajdonosának a fia (Jékeli) volt mindaddig, amíg meg nem unta a nagy demokráciát, és két vagon bútorral, szőnyeggel, mint Magyarország hollandiai követe búcsút sem intett volt főnökének és az egész országnak.

Ennek a másodosztályú társaságnak — jobban mondva siserehadnak — talán egyetlen becsületes és naivul ártatlan szereplője volt, a miskolci jogakadémiai tanárnak és vidéki lapszerkesztőnek is egyaránt gyenge Zsedényi Béla.

Szegény, naiv Zsedényi Béla! Amikor 1945 tavaszán a debreceni református Nagytemplomban az Országgyűlés elnökévé és a magyar népi demokrácia elnökévé kiáltották ki, bizonyára nem gondolta, hogy alig tíz év után a kőbányai Gyűjtőfogház egyik cellájában, koszos szalmazsákon végez vele a gyomorrák. A börtönben már csak emlékeinek élt. Szépítette, nemesítette azokat, és abban a hitben halt meg, hogy nem is Vorosilov, hanem egyenesen a magyar nép akaratából lett — saját szavai szerint — Kossuth Lajos kései utóda.

Az elkülönített osztály lakója volt ő is, mint annyian mások. A nagy csillagépületnek az a szárnya volt ez a speciális osztály, amelyre a többi börtönlakók különös félelemmel néztek fel, és esti imájukban arra kérték a Mindenhatót, hogy mentse meg őket az oda kerüléstől. De Zsedényi Béla oda került, pedig akkor — 1952-ben — már súlyos beteg volt. A harmadik emeleten fertőző tbc-sek voltak. Öten-hatan egy zárkában. Az ételt beadó ávós őrök szája fertőtlenítő folyadékba mártott kendővel volt bekötve, mert egy kommunista államban a legfőbb érték az ember.

Az orvosi kezelés egyenlő volt a nullával, és erre a nullára nagyon vigyázott Benedek volt muszos főorvos elvtárs, aki később a magyar kormány megbízásából Koreába küldött magyar orvoscsoport politrukja lett. Ugyancsak az ő orvosi tanácsára utaltak be fegyelmi büntetésként a fertőző tbc-sek közé egészséges embereket is. Így került a fertőző osztályra 1952 nyarán Kunder Antal volt kereskedelmi miniszter, aki csak erős szervezetének köszönhette, hogy nem kapta meg a biztos halált okozó betegséget.

A második emleten volt tisztek, az elsőn az úgynevezett polgáriak voltak vegyesen. Nyilasok, szociáldemokraták, kommunista elhajlók váltogatták egymást a zárkákban. Beszélgetni, vitázni nemigen lehetett, mert a kukucson állandóan ott volt az őr szeme, és ha valakit rajtakaptak a beszélgetésen, akkor a verésen kívül négy-öt órai kurtavas volt a büntetés. A kurtavas pedig kemény, kegyetlen büntetés volt. Még a régi k. u. k.-világ katonai büntetései közé tartozott, de a kommunista fogházvezetőség korszerűsítette. Az elítéltet először is leültették a cementpadlóra, azután jobb csuklóját a bal, bal csuklóját pedig a jobb bokához láncolták. A katonai rendtartás szerint a láncot vasbilincsre erősítették, a vasbilincs pedig szövettel volt bélelve, nehogy a csontokat megsértse. Nos, Lehota János, a villamoskalauzból börtönigazgatóvá előlépett kommunista a láncokról leszereltette a csuklóvédő bilincset, és a láncot a boka-, illetve a csuklócsontra hurkolták, és szárnyas csavarral húzták össze.

A szerencsétlen már az első félórában izzadni kezdett, lélegzete akadozott, és keze-lába szilvakékszínű lett. A légzési zavarokat szívgyengeség követte. Aki elájult, azt leöntötték hideg vízzel, és addig rugdalták, amíg magához tért. Ha azonban valaki ennek ellenére is feldőlve maradt, akkor megjelent Benedek főorvos elvtárs, injekciót adott a nyomorultnak, és kijelentette, hogy az illető szimulál, mire újabb pár órai kur-

tavassal sújtották. Ha valaki örök életére nyomorék lett, az nem számított. Így járt a földművelésügyi per egyik elítéltje, aki kurtavas közben féloldali gutaütést kapott, és egész jobb oldala megbénult. Voltak éjszakák — mert a kurtavasalások éjjel történtek —, hogy 20—25 ember ült egymás mellett a földszinti zárkasor előtt, és nyögés, jajveszékelés töltötte meg az épületet.

Érthető tehát, hogy mindenki vatta akart lenni, vagy köd, hogy fel ne tűnjék. Mert ha valakire szemet vetettek az őrök, az nagyon, de nagyon rossz napoknak nézett elébe.

Nappal halálos csend ült az elkülönített csillagban, és csak a mindent betakaró sötét éjszaka volt az, mikor suttogva beszélhettünk egymással. Az öreg Zsedényi Béla — mintha érezte volna, hogy már nem sokáig él — elmondotta egész életét, és sokszor már hajnalodott a rákosi réteken, amikor a nappal csendje borult a zárkára.

Magas, fehér hajú ember volt. Értelmesen beszélt, és nem gondolta, hogy visszaemlékezései milyen hű fotográfiái annak a korszaknak, amelyet úgy hívunk: „felszabadulás". Tiszta és becsületes volt mindvégig. Nem haragudott senkire, és minden kritika nélkül mondotta el az eseményeket, melyeknek ő maga csak dróton rángatott bábja volt. De mivel benne élt a háborút követő kor első eseményeiben, sőt: tíz hónapon át a magyar népi demokrácia első elnöke is volt, így a megbízható szemtanú és kortárs szólott belőle, és e sorok írója megpróbálja úgy leírni a börtöncella végtelen magányában elhangzott vallomását, ahogyan azt annak idején Zsedényi Béla vallotta a kőbányai Gyűjtőfogház egyik udvarra néző cellájában. Mert a börtön olyan, mint a gyóntatószék. A gyónó először megszépíti a szavakat, de azután szinte észrevétlenül lehullanak az igazságot gátló motívumok, és lassan kikerekedik a vallomásból az igazság, azaz úgy mondani el a dolgokat, ahogyan azok valóban megtörténtek.

Egy karrier elindul

Zsedényi Béla karrierje akkor kezdődött, amikor az oroszok bevonultak a Szinva-parti városba, Miskolcra. Ő nem várta az oroszokat, sőt: félt tőlük. Mert Zsedényi Béla polgár volt. Fehér hajával, magas gallérjával és a Ferenc József-i időkből itt maradt gérokkjával a liberális Magyarország polgárának típusa volt. Tagja volt a Borsod megyei Kossuth Körnek, és március 15-én ő volt szónoka a főleg miskolci zsidó kereskedőkből és egyéb demokratákból álló Demokrata Kör-

nek, és úgy követelte a szabadságot, mintha még mindig Caraffa igáját nyögné az ország. Háromszobás lakása volt a Sötét-kapu mellett, ahol feleségével és leányával együtt élte a vidéki kispolgárok színtelen életét. Hogy valaha is Magyarország első embere, elnöke legyen, arra legvakmerőbb álmában sem gondolt, ha ugyan álmodott egyáltalán Zsedényi Béla. Ha igen, akkor legnagyobb álma az lehetett, hogy egyetemi tanár legyen Budapesten. De addig már nem vitte a tehetsége, és így megmaradt a miskolci jogakadémia tanárának.

A háború utolsó szakaszában a törvényes kereteken innen németellenes hangokat hallatott, de annyira tiszteletben tartotta a törvényt, hogy semmi kapcsolatot nem tartott az úgy nevezett „ellenállókkal", akik a Széchenyi utcában lévő Weidlich-bérház egyik cselédszobájában pusmogtak komolytalan dolgokról.

Mikor a vörös hadsereg Miskolc felé közeledett, és a hátráló magyar—német csapatok elhagyták a várost, akkor Zsedényi Béla a pince egyik oldalnyílásába befalazta lányát és feleségét, kellő szellőzőnyílást hagyva a falakon. A pinceodúba befőttet, konzerveket meg egyéb időálló élelmiszert hordott le a lakásból, és azután az utcára néző ablak függönye mögül várta a közelgő eseményeket. Mikor az első orosz tankok végigdübörögtek az utcán, akkor kissé megijedt, és lefeküdt aludni.

Már éjfél felé járt az idő, és a városra a rettegés csendje borult, ahogyan az lenni szokott, ha idegen megszállók ütnek a városon. Csak pár órát aludt, és éppen borotválkozott a lichthofra néző sötét fürdőszobában, amikor dörömböltek előszobája ajtaján. A csengő nem szólt, és a dörömbölés szokatlan durvasággal vágta ketté a csendet. Felvette házikabátját, és óvatosan kinyitotta az ajtót. Az udvar fölötti gangon nyolctíz szőrös arcú, rongyos ruhájú ember várakozott két orosz altiszt kíséretében.

— Tanár úr elvtárs, jöjjön azonnal! Az orosz városparancsnok hívatja. Mindannyian odamegyünk, hogy megalakítsuk a demokratikus Miskolcot — mondotta nagy lendülettel a legszőrösebb elvtárs, akiről később kiderült, hogy többszörösen büntetett cipészsegéd, aki másnap délelőtt megszervezte a városban maradt Borbély-Maczky Emil főispán agyonveretését.

Zsedényi Béla eleinte nem akart menni, de a két orosz katona „davaj, davaj!" felszólításának engedelmeskednie kellett, így bement a hálószobába, elővette öreg Ferenc József-kabátját — elvégre a városparancsnok hívatta —, szépen meg-

fésülködött, leporolta cipőjét, és máris elindult a szemenszedett társasággal a vármegyeháza felé, ahol az orosz parancsnok székelt.

A megyeháza nagytermében öt-hat orosz tiszt várta őket. Katonás sorrendben felállították a társaságot a terem közepén, és egy magyar tolmács segítségével tudtukra adták, hogy illedelmesen viselkedjenek, és csak a feltett kérdésekre válaszoljanak. A micisapkás, szőrös „ellenálló" öntelten, büszkén nézett maga elé, mint aki tudja, hogy ők lesznek az urak a városban, mert megérkeztek a felszabadítók. Majd' két órát álltak a fűtetlen nagyteremben, míg végre nyílt az ajtó, és újabb tisztek kíséretében belépett a terembe Miskolc városparancsnoka: egy orosz tábornok. Frissen borotvált arca szinte világított a teremben, és a volt magyar főispán kedvenc kölnijének szaga vette körül. A tábornok ugyanis Borbély-Maczky Emil lakásában lakott. A lakás régi tulajdonosát letartóztatta, és pár órával később kiadta a néhány miskolci kommunista által összeverbuvált tömegnek, akik a nyílt piactéren — a „felszabadulás" nagy gondolatához méltóan — agyonverték, és összerugdalt, véres holttestét lámpavasra akasztották. De akkor ezt még nem tudhatta Zsedényi Béla, aki úgy állt a sor végén, hogy maga sem tudta, miképp került oda.

A tábornok rövid orosz beszédet tartott, amit tolmács fordított magyarra. A lényeg az volt, hogy alakuljon meg az új városi tanács, és hogy halálbüntetést kap mindenki, aki bujdosó német vagy magyar katonát rejteget lakásán.

Közben az utcáról lövöldözések és női sikolyok foszlányai hallatszottak, és Zsedényi Béla a pincébe falazott feleségére és leányára gondolt. A térde remegett a félelemtől, és riadt szemmel nézett a társaságot mustráló csizmás tábornokra, aki nagyokat köpködött, és érthetetlen orosz szavakat dobott ki magából, amelyeket a tolmács már nem fordított magyarra. Nyilván káromkodott. Mikor a tábornok a sor végére ért, hirtelen megállt, és Zsedényin akadt meg a szeme. Odaintette a tolmácsot, és megkérdezte:

— Maga miért öltözött feketébe? És miért borotválkozott meg?

Zsedényi ijedten válaszolta:

— Tudtam, hogy a városparancsnok úr hívat, és ezért illendően akartam megjelenni.

A tábornok Zsedényi vállára csapott, megölelte, orosz szokás szerint jobbrol-balról megcsókolta, és kiállította a sorból. Azután csúnyán lehordta a szőrös „felszabadítottakat", egyik-

be-másikba keményen belerúgott, és azzal zavarta el őket, hogy takarodjanak haza, borotválkozzanak meg, és rendesen felöltözve jöjjenek vissza.

Hogy visszajöttek-e vagy sem, azt már nem tudta meg Zsedényi Béla, mert a tábornok bevitte a szobájába, illetve a főispáni irodába, és töviről hegyire kikérdezte. A tolmácsot leültette az írógép mellé, felvette Zsedényi személyi adatait, majd hosszú oldalakat diktált, amit Zsedényinek alá kellett írni, bár azt sem tudta, mi van a szövegben. De aláírta, mert érezte, hogy most valami kezdődik vele. Valami azt súgta neki, hogy most indul el a karrierje. Hogy most lesz egyetemi tanár vagy polgármester, esetleg valami más, amit eddig nem tudott elérni. Őszinte, naiv, igaz ember volt. Nemcsak a karrierjére gondolt, hanem arra is, hogy ő lesz a híd, ami összeköti a győztest a legyőzöttel, és enyhíti majd a legyőzöttek fájdalmát, és talán sikerül levágnia az országon taposó orosz medve karmait. Karriervágy és segíteni akarás tusakodott ebben az emberben, aki azt gondolta, hogy meg tudja változtatni Sztálin magyarországi politikáját.

Már dél felé járt az idő, amikor a vörös hadsereg tábornoka két tiszt kíséretében elbocsátotta. A megyeháza előtt az ott várakozó amerikai jeepbe ültek, és a kora téli napsütésben megindultak Zsedényi lakása felé. Az út az akácfák szegélyezte Búza téren vezetett át, ahol az ordítozó tömeg hurrá kiáltással fogadta az orosz tiszteket. Zsedényi felnézett a kocsiból, és észrevette, hogy a tüntető csőcselék felett, az egyik lámpavason hulla lóg. Az orosz tisztek is észrevették, és arrafelé kanyarodtak a jeeppel. A lámpavas előtt pillanatra megálltak, nevettek, és hosszú szipkás cigarettát szórtak a tömeg felé. Zsedényi megint felnézett a lámpavas agyonvert, megkínzott gyümölcsére, és megismerte: Borbély-Maczky Emil volt, aki nem menekült el a városból, mert úgy érezte: neki kell átadnia azt az oroszoknak.

— Fasiszta — mondotta a Zsedényi jobbján ülő orosz tiszt, és az autó bekanyarodott a Széchenyi utca felé.

Pár nap múlva fényképét továbbították Moszkvába a Debrecenben ügyködő Rákosi Mátyáson keresztül. Mikor megvolt a káderlapja, akkor kinevezték országgyűlési képviselőnek, és behívták a debreceni Nagytemplomban ülésező „független parlamentbe". A képviselők névsorát természetesen úgy állították össze, hogy a kecske is jóllakjék, és a káposzta is megmaradjon. A kecskét ezúttal az oroszoktól félő magyar közönség jelentette. A kommunisták jó politikusok, és nem akartak

ajtóstól a házba rontani. Mindenkinek megadták a magáét a kommunista elvek fenntartása mellett. Rákosi Mátyásék ügyesen dolgoztak. Olyan port hintettek a tiszántúli, akkor már „felszabadult" lakosság szemébe, amit még évek múltán sem tudtak kitörölni.

A Nagytemplom padsoraiban a társadalom minden rétege képviselve volt: munkás, paraszt és középosztálybeli egyaránt. A láthatatlan vörös szűrő azonban jól megszűrte a névsort, amire végeredményben semmi szükség nem volt, hiszen Debrecenben orosz szuronyok őrizték a békét, és semmi sem történhetett Vorosilov marsall tudta és akarata nélkül.

A Budapestről Debrecenbe osont „ellenállók" oda voltak az örömtől. Harsány szavakkal üdvözölték a végre megszületett demokráciát, és igazolva látták a hamis mendemondát, hogy az orosz bolsevizmusnak már semmi köze sincs ahhoz a régi bolsevizmushoz, amely terrorral és erőszakkal akarja rákényszeríteni a világra Lenin tanait. Az orosz páncélosokkal Debrecenbe érkezett Rákosi Mátyás elbűvölően kedves volt mindenkihez. Gróf Teleki Gézát úgy megölelte, hogy boldogan ropogtak az arisztokrata bordák. Pontosan emlékezett a gróf moszkvai kijelentésére, aki mindössze annyit mondott: „Úgy érzem magam, mintha a pusztaszeri találkozón volnék ezer évvel ezelőtt." Ki is nevezték a debreceni kormány kultuszminiszterévé.

Az orosz csapatok 1944. november 7-én vonultak be a Hajdúság jobb napokat látott fővárosába, Debrecenbe, és alig hat hétre rá, 1944. december 21-én már össze is ült a nemzeti bizottságok által szervezett népgyűléseken megválasztott ideiglenes nemzetgyűlés, s ünnepélyesen deklarálta, hogy „kezébe veszi a gazdátlanul maradt ország ügyeinek intézését, mint a nemzeti akarat kifejezője és a magyar állami szuverenitás birtokosa". Az ideiglenes nemzetgyűlés ünnepélyes külsőségek között tartotta első ülését. A legfontosabb tárgy a nemzetgyűlés elnökének a megválasztása volt. Külön fontosságot adott ennek a pontnak, hogy az elnök egyben a „felszabadult" Magyarország államfői jogait is birtokolta, azaz a nemzetgyűlés elnöke egyben az ország első tisztviselője is volt. Tekintve, hogy a minden orosz politikai változáskor átírt történelemkönyvek nem tekinthetők kútforrásnak, kénytelen vagyok Zsedényi Béla elbeszélésére hivatkozni, aki élete legnagyobb élményét a kőbányai Gyűjtőfogházban többször is elmesélte.

A budapesti Kossuth Könyvkiadó 1964-ben 500 oldalas könyvet hozott piacra *20 év* címmel. A könyv szerzői Laczkó

Miklós és Szabó Bálint, s feladata a címe szerint az kellene legyen, hogy pontos időrendben megírja az utolsó húsz esztendő magyar vonatkozású történelmét. A kötet elolvasása közben azonban úgy érzi az olvasó, hogy becsapták, és hamarosan rájön, hogy egy magyar viszonylatú, Orwell-szerű agymosóiskola padjában ül, ahol el kell felejtenie a valódi múltat, és úgy kell látnia azt, ahogyan a hatalom akkori birtokosai azt tőle megkívánják. A *20 év* című könyvben például egyetlenegyszer sem szerepel Rákosi Mátyás vagy Gerő Ernő neve, s a jámbor olvasónak, aki a magyar népi demokrácia első húsz esztendejére kíváncsi, el kell hinnie, hogy ez a két moszkovita nem is létezett, és nem ők voltak azok, akik több mint egy évtizeden át az akkori történéseket irányították. A kommunista párt szempontjából ez érthető. Az összeomlást követő időkben Rákosi Mátyás és társai voltak azok, akik Sztálinra való hivatkozással a terrort és a gazemberségek sorozatát hozták az országra. Ez az idő volt az, amikor ártatlan embereket hurcoltak el hazulról, és amikor megkérgesedett a hóhér tenyere a sok kivégzéstől. Ez a tizenkét évig tartó korszak volt az, amikor Magyarországot végleg le akarták vágni a nyugati kultúra törzséről, és bele akarták oltani a Vlagyivosztoktól Belgrádig húzódó ázsiai folyondárba. Ennek a géppisztolyon és terroron felépült tizenkét évnek volt a reakciója 1956 őszének forradalma, amely ha el is bukott, de mégis óvatosságra intette a moszkvai hatalmasokat. Hogy ez az idő milyen gaz és alávaló volt, azt éppen ezek a *20 év*-szerű könyvek bizonyítják, amelyek egyszerűen nem létezettnek tekintik azt a tizenkét évet, amikor a kommunista párt égisze alatt tették tönkre az egész országot. Mennyivel becsületesebb volna, ha a híres kommunista önkritikával élve bátran megírnák, hogy tévedtünk, hogy megbuktunk, és hogy a jövőben majd emberségesebben csináljuk ügyeink intézését. De a kommunista párt nem tévedhet, mert a párt pápább a pápánál. Nemcsak a jelent gázolják le, hanem meghamisítják a múltat, és meg nem történtnek deklarálnak egész korszakokat. A Rákosi Mátyás idejében nyomott iskolai tankönyvek minden oldalán dicshimnuszok zengték „Rákosi pajtás hősi tetteit" és országépítő nagyságát, de a legutóbb megjelent magyar iskoláskönyvekben még a neve sincs megemlítve. Egyszerűen nem vesznek tudomást a bűnbe esett leányzóról, pedig a gyerek már megvan. Törvénytelen, púpos és csúnya, de ma is hatalom, és úgy hívják: Magyar Szocialista Munkáspárt — azaz: kommunista párt.

Az eljövendő objektív történelemírónak nehéz feladata lesz, ha egyszer meg akarja írni az utolsó húsz év magyar történetét. Ha beül az Országos Széchenyi Könyvtárba, és előveszi annak a kornak a dokumentációit, akkor mestere legyen a tudományának, ha kiismeri magát a sok elkendőzött igazság és megírt hazugságok roppant útvesztőjében.

A kortársak már régen halottak, a könyvek pedig, az egykori krónikák, soha nem látott hazugságokon épültek fel. Az egyetlen igazi út a kortársak néhanapi feljegyzései. Ahogyan a francia forradalom igaz ismerete elképzelhetetlen a francia emigrációs irodalom nélkül, éppen úgy az a mai magyar helyzet helyes megítélése is a szabad földön élő emigráció írásai nélkül.

Zsedényi Béla meghalt. Nevét ma már meg sem említik a hazai történészek és történelemhamisítók. Eszköz volt, akit felhasználtak, és utána elsüllyesztettek azon többihez, akik eljátszották a reájuk kiosztott szerepeket, s a felvonás végén el kellett tűnniök a kommunista színház deszkáiról. A csodálatos csak az, hogy mindig voltak színészek, politikusok, akik vállalták a szerepet, noha tudniok kellett, hogy a végszó után nem léphetnek fel többé. Sok ilyen szereplője volt a háború utáni magyar életnek. Vállalták a megbizatást, mert hitték, hogy a sors mérte ki reájuk, pedig csak a moszkvai nagy agyközpont fűzte rájuk a drótot, mint a bábszínház fából faragott figuráira a rendező. Azt hitték, főszerepet játszanak, pedig csak kulisszák voltak.

Felment a vörös függöny, és mint a köztársaság elnöke, megjelent a színen Tildy Zoltán. Addig csak harmadosztályú szereplője volt a magyar életnek. Rövid lábú, polgárian elpocakosodott alakja szürke folt volt a Duna-parti gótikus palotában. Nem volt rétor, még csak jó közepes szónoknak sem volt mondható, Moszkva azonban őt választotta, mert ilyen szürke egyéniségek kellettek céljaiknak. Olyasvalaki, akinek nincsen véleménye, de aki mégis egyéniségnek képzeli magát. Olyasvalaki, aki embernek is gyenge, de ha elhitetik vele, hogy félisten, akkor el is hiszi azt. Elhiszi a hízelgő mondatokat, és teljesíti a hízelgők kívánságát, sőt: parancsát is. Miniszterelnöke, Nagy Ferenc is elhitte, hogy ért a magas politika fondorlataihoz, és a legnagyobb paraszti nyugalommal ült bele abba a miniszterelnöki bársonyszékbe, amelyben egykoron nem kisebb egyéniségek ültek, mint gróf Tisza István vagy gróf Teleki Pál. Ezek az emberek hibáik ellenére is karakterek, történelmi egyéniségek voltak, akik nem futottak meg gyáván a magyar sors végzetes ítélete elől. Herczeg Ferenc írta *A híd* cí-

mű drámájában: a magyar fáklyahordozók nyomában tűzvész jár. És valóban. Tisza István bátor konoksággal állott a reá meredő nyolc fegyver csöve előtt Hermina úti villájában, amikor rátörtek Kéri Pál és Pogány József felbérelt gyilkosai. Teleki Pál pedig, amikor a kormányzó az ő akarata ellenére cselekedett a jugoszláv kérdésben, önkezével vetett véget életének, mint aktív miniszterelnök. Bárdossy László, Imrédy Béla, Sztójay Döme, Szálasi Ferenc nem vontak vissza semmit politikai tanaikból, és úgy haltak meg, mint akik mindig számoltak azzal, hogy a politika nemcsak úri huncutság, hanem olyan valami, amiért néha meg is kell halni. Nem bujkáltak és nem szöktek külföldre holmi gyereklátogatási mesékkel, hanem vállalták, amit a sors kimért reájuk. Ezek a férfiak jelentették a magyar politikai élet első osztályát. Utánuk már csak a másod- és harmadosztály jöhetett, mint ahogy jött is. Ennek a pacsuliszagú harmadosztálynak volt az utasa szegény jó Zsedényi Béla is.

Kossuth Lajos örökében

1944. december 21-ét mutatott a naptár. Az oroszok már több mint egy hónapja gyötörték a büszke Hajdúság népét, és a jövő előrevetette árnyékát a magyar síkokon. A módos debreceni gazdák akarva, nem akarva már mindent odaadtak a „felszabadítóknak", de a megalakult kommunista párt micisapkás megbízottainak semmi sem volt elég. Ebben az időben ismerkedtek meg az emberek a kulák szóval, amitől úgy féltek, mint a tűztől. Mert ha valakire azt kezdték mondani, hogy kulák, akkor annak már nem voltak nyugodt éjszakái.

Átmeneti időnek gondolták az egész félbolsiszerű állapotot, mert még nem mondották ki a földek nacionalizálását, sőt: hatalmas falragaszok hirdették az új igazságot, hogy „a föld azé, aki megműveli". Szó se róla, tetszett a népnek, csak az 50 meg 100 holdas cívisek vakargatták a tarkójukat, mintha érezték volna, hogy ahol beszakítják a tetőt, ott előbb-utóbb sor kerül a falakra és az alapokra is.

Egyelőre 100 holdban jelölték meg a magánkézben lévő földbirtok nagyságát, de kivételes esetekben 300 holdat is engedélyeztek. Kevés olyan nagygazda volt Debrecenben és a Hajdúságban, akinek ennél nagyobb birtoka lett volna, tehát elismerően bólogattak az új földtörvénynek, azon egyszerű okból kifolyólag, hogy addig nincsen baj, amíg a másét veszik el. A baj ott kezdődik, amikor az enyimhez nyúlnak hozzá. Azután az is megnyugtatóan hatott, hogy Debrecenben

nemcsak a kommunisták és az orosz szuronyok voltak, hanem ott volt a független kisgazdapárt is, és a december 24-én megalakult debreceni kormányban ott voltak a debreceni cívis családból származó Vásáriak is, sőt: Teleki Géza személyében még egy gróf is képviselte a régi világot. Márpedig ahol a több száz holdas Vásáriak és grófok is jelen vannak, és egy tálból cseresznyéznek a Moszkvából hazaérkezett Rákosi Mátyással és Gerő Ernővel, ott nagyobb baj nem lehet.

Az orosz tankon érkezett Rákosi Mátyás és környezete értett ahhoz, hogy népi aranyköpésekkel népszerűsítsék a kommunista pártot és főként a vezért, a nem egészen 160 centiméter magas, kopasz Rákosit. A kommunisták mindjárt a bevonulás után építőbrigádokat szerveztek, és minden helyére rakott téglát zeneszóval ünnepeltek, mint a kommunista újjáépítés óriási eredményét.

Debrecen Kossuth Lajos városa. A híres, sárga falú Nagytemplomban mondották ki 1849-ben a Habsburgok detronizálását, és Kossuth annak idején az ősi debreceni városháza termeiben tartotta tanácskozásait. Ott született meg az első magyar köztársaság gondolata, és ennek a történelmi eseménynek mindvégig megmaradt a hatása. Debrecen neve mint a magyar köztársasági gondolat fellegvára szerepelt, és a nyakas hajdúságiak inkább szavaztak arra, aki a köztársasági gondolat felé hajlott, mint aki kormányhű kokárdát tűzött a kalapja mellé. Rákosiék tudták ezt, és mindjárt az első napokban mint Kossuth Lajos és a 48-as gondolat kései utódjaiként bontottak zászlót a hortobágyi végeken. Az első hetekben aránylag kevés letartóztatás történt, és ha valaki Borbély-Maczky Emil sorsára jutott, azt a jogos népharag számlájára írták.

Hogy úgy mondjuk: Debrecent ügyesen megdolgozták Rákosiék, és letagadhatatlan, hogy jókora népszerűségre tettek szert. Türelmesen meghallgattak mindenkit, és ahol tudtak, ott az orosz szuronyok és az orosz adminisztráció segítségével segítettek is. A fő segítő és a jóságos „felszabadító" persze Rákosi volt. A városban tartózkodó Vorosilov marsall állandó összeköttetésben állott Moszkvával, és információit Gerő Ernőtől és „a magyar nép nagy fiától", Rákositól kapta. Mint a pók, úgy szőtték hálójukat Magyarország körül.

Az új rendszernek új alkotmányt és új törvényt kellett kreálnia, elvégre akármilyen ellenzéki volt is Debrecen, azért mégis mély gyökerei voltak a városban az alkotmányosságnak és a rendnek. Alkotmányt pedig nem adhat egy orosz marsall,

hanem csakis maga a nép. S hogy ez meglegyen, össze kellett hívniok egy úgynevezett alkotmányozó nemzetgyűlést, aminek semmi sem állott útjában. Erre már csak a még meg nem szállott magyar területek szempontjából is szükség volt: hadd lássák az ottaniak, hogy nem is olyan fenevadak a kommunisták, illetve az a magát koalíciósnak nevezett kormány, amelyben nemcsak Rákosiék, hanem egy gróf, ősi debreceni civisek, no meg nem éppen utolsósorban egy volt horthysta tábornok is helyet kapott. A Horthy-hadsereget Vörös János tábornok képviselte mint honvédelmi miniszter. Pár év múlva letartóztatták, és a kőbányai Gyűjtőfogházban több ízben úgy megverték, hogy sohasem gyógyult ki sebeiből.

De hát ezt akkor még nem tudták, és lelkesen, buta naivsággal borultak Rákosiék nyakába...

Zsedényi Béla elbeszélése szerint egyhangúan elfogadták Vorosilov azon ajánlatát, hogy a még mindig folyó háború miatt ne írjanak ki újabb választásokat, hanem a képviselők behívás útján kapják meg mandátumaikat. Így is történt. A behívott jelöltek névsorát Vorosilov átvizsgálta, és Rákosi tanácsára olyan listát hagyott jóvá, melyen nemcsak micisapkás „olajütősök", hanem egyetemi tanárok, orvosok, ügyvédek is szerepeltek. A többség persze a kommunistáké volt, s az ő segédcsapatukat képezte a Parasztpárt nevében behívottak tömör tábora is. Az alkotmányozó nemzetgyűlés napján már a kora reggeli órákban orosz és magyar zeneszó verte fel a várost. A Nagytemplom felé vezető utcákon orosz katonák forró levest és bucinak nevezett zsemleszerűséget osztogattak, és a belövésektől megrongált házak falait Sztálin nagyszerűségét hangoztató plakátok borították. Vorosilov és Rákosi főhadiszállása előtt a Roosevelttől kapott jeepek egész légiója állott. Futárok jöttek és mentek, közben a távoli mellékutcákon végeláthatatlan oszlopokban hajtották a meghódított területek jószágait a „nagy haza", Oroszország felé. Az első nemzetgyűlési ülés után elhajtották a híres hortobágyi ménest és a még híresebb ökörcsordát, mutatónak sem hagyva egyetlen darabot sem. Vásári István csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudott pár anyaállatot és bikát visszaszerezni továbbtenyésztés céljára.

De a Nagytemplom előtti téren forró levest osztogattak az áldott jó „felszabadítók"...

Az öreg oszlopokon sarló-kalapácsos szovjet és piros-fehérzöld színű lobogókat lengetett a szél, és a behívott képviselők abban a hitben lépték át a nemzetgyűlés számára átala-

kított öreg templom küszöbét, hogy új országot építenek, amely boldogabb lesz, mint a régi volt, és a föld, a gyár valóban azé lesz, aki megdolgozza azt. Nagyobb népcsalás még nem volt Magyarországon, mint a debreceni alkotmányozó nemzetgyűlés.

1944. december 22-én nagy napja volt az oroszok által megszállt Debrecennek. Összeült a behívott képviselőkből álló alkotmányozó nemzetgyűlés, és az ősi cívis város néhány hónapig az ország politikai fővárosává vált. Az új kormány miniszterelnöke dálnoki Miklós Béla, Horthy Miklós vezérezredese, az I. magyar hadsereg parancsnoka lett, aki 1944. október 18-án csapatai nélkül átállt a vörös hadsereghez.

Rákosi jól és okosan dolgozott, és Sztálin Rákosi legtöbb javaslatát jóváhagyta. Miklós Bélát azért fogadta el a Kreml, mert régi katona volt, és az ő személyén keresztül akartak bizalmat önteni a magyar tisztikarba, amelynek zöme minden közösséget megtagadott Miklós Bélával.

Ugyancsak ezért vették be a kormányba gróf Teleki Pál fiát is kultuszminiszternek.

Így alakult meg minden országban az úgynevezett koalíciós kormány. Ugyanazt csinálták Hitlerék is; általában minden egypártrendszerre felépülő diktatúrának ez az első lépése a teljes diktatúra felé. Még a szabad választásokat is megengedték, és, mondták, ha a kommunista párt kisebbségben marad, akkor ők nem kérnek mást a koalícióból, mint két szerény miniszteri tárcát: a belügyi és az igazságügyi bársonyszéket, azaz az egzekutív és legiszlatív végvárakat. A belügy hatáskörébe tartozik ugyanis a rendőrség és az egész állami közigazgatás, míg az igazságügyben csinálják a törvényjavaslatokat, amelyeket a megfélemlített parlament úgyis elfogad. Ezt csinálták Magyarországon is, és a két legfontosabb tárca segítségével pár éven belül úgy hullott a kommunista párt ölébe a hatalom, mint ahogyan az érett alma leesik a fáról.

De most még csak Debrecenben vagyunk, ott a Hortobágy szélén, ahol az orosz szuronyok és géppisztolyok árnyékában összeült a „felszabadított" Magyarország első parlamentje. Az előkészületek közben lázas telefonbeszélgetés folyt az orosz megszálló parancsnokság és a Kreml között. A „forró vonal" állandóan üzemben volt, és pontosan lerögzítették a megválasztandó személyeket. A Kreml magyar osztálya már mindent tudott és mindenkit ismert. Ismerte már Zsedényi Bélát is, akit „véletlenül" ugyanarra a helyre ültettek, ahol valamikor Kossuth Lajos ült, és amely helyet még a század elején réztáblával jelöltek meg kegyeletes kezek.

Szegény jó Zsedényi Béla így mesélte el a Gyűjtőfogház sivár 174-es cellájában a nagy eseményt:

— Amikor a helyemre vezettek, előbb körülnéztem az öreg Nagytemplom sok vihart megért belsejében. A padsorokban ünneplő fekete ruhába öltözött emberek ültek demokratikus összevisszaságban. Egyszerű munkásemberek és egyetemi tanárok váltogatták egymást. A csizmás cívis barátságosan mosolygott szomszédjára, aki nem is olyan régen még mint napszámos dolgozott udvarán. A teremben nem volt egyetlen orosz katona sem, mert Vorosilov marsall így akarta bizonyítani a nemzetgyűlés minden katonai nyomástól mentes függetlenségét. Az első sorokban ott ültek a nevesebbek: Rákosi, Gerő, gróf Teleki, Vörös János és sokan mások.

Egyszerre a padomra erősített réztáblán akadt meg a szemem. Hirtelen könny öntötte el az arcomat. Itt ült valamikor Kossuth Lajos, a 48-as Magyarország legfőbb férfiúja, a forradalmi Magyarország áldott emlékű kormányzója. Pillanatokig nem tudtam magamhoz térni. Úgy éreztem, mintha közvetlen kapcsolatba kerültem volna a múlttal, a magyar szabadságvágy nagyszerű idejével. Visszaszálltam a múltba, és nemigen törődtem a már szőnyegen forgó javaslatokkal és hozzászólásokkal.

Merengésemből csak akkor tértem magamhoz, amikor a nevemet hallottam, és utána olyan éljen rázta meg az öreg falakat, aminőt addig elképzelni sem tudtam. Nem akartam hinni sem az agyamnak, sem a fülemnek. Azt hittem, álmodom: az országgyűlés bizalma engem választott meg az első független magyar parlament elnökének, ami egyben országfői tisztséget is jelentett. Nem király vagy köztársasági elnök volt a címem, hanem országfői teendőkkel megbízott egyén.

Amikor felálltam, hogy köszönetet mondjak az országgyűlés bizalmáért, szememet nem tudtam levenni a kis réztáblácskáról, és ígéretet tettem a Kerepesi temető nagy halottjának, hogy méltó utódja leszek neki, aki az én szememben mind a mai napig a magyar szabadsággondolat megtestesítője.

* * *

Zsedényi Béla talán már tudta, hogy csak báb volt Rákosiék kezében, de hiúsága elhessegette ezt a gondolatot, és haláláig azt hitte — vagy talán csak akarta hinni —, hogy valóban a magyar nép óhaja teljesedett, amikor államfői tisztsé-

get kapott a debreceni Nagytemplomban összegyűlt, orosz parancsra megválasztott képviselőktől.

Amikor Budapest is a vörös hadsereg birtokába került, akkor Zsedényi Béla is felköltözött a fővárosba. Szerény ember volt, nem kért sem díszes palotát, sem különösebb udvartartást. Ő Pesten is meg akart maradni miskolci jogakadémiai tanárnak, és részt kérni az akkori ínségből. Rákosiék szívesen beleegyeztek Zsedényi kívánságába, már csak azért is, mert tudták, hogy napjai meg vannak számlálva, és amint elvégezte a reá kirótt szerepet, mehet a kommunista államok nagy süllyesztőjébe: a börtönbe. Visszakapta Hollán utcai kétszobás lakását — ahol ügyvédi irodája volt miskolci tanársága mellett —, és a szürke bérház kapubejárata előtt orosz és magyar őrség állott a környék lakóinak nem kis ámulatára és ijedtségére.

A börtönben „kedves" apróságokat mesélt.

— Sokszor volt vendégem Vorosilov marsall — mondotta egyszer a harmadik köztársaság volt elnöke.

Én is emlékezem. Forró nyár volt, kibírhatatlan a zárka levegője, amit súlyosbított az állandó félelem, hiszen akkor Rákosi árnya borult az ország és a börtönök fölé, és egy hangos szóért vasba verték az embert. Piszkos, rongyos felsőingben ültünk a cellában szétterített poros szalmazsákokon, és mindenki a múltba utazott vissza, hogy kibírható legyen a megáporodott jelen. Négyen voltunk a dögletes levegőjű cellában: Benjámin Olivér, Budapest volt szociáldemokrata rendőrparancsnoka, e sorok írója, Szentmiklóssy István volt vezérkari őrnagy, egykori ellenálló, valamint Zsedényi Béla. Szívesen hallgattuk Zsedényit, mert szép, tiszta, vidékies beszéde volt, és elbeszéléseit humorral színesítette. Nem volt fantáziadús; túl becsületes és naiv volt ahhoz, hogy ne úgy mondja el az eseményeket, ahogy azok megtörténtek. Senkire sem haragudott, és csak a tényeket nézte, anélkül, hogy érdekelte volna az események igazi háttere és a mozgatórugók. Nem volt fausti ember, aki tudja, hogy a látható realitások mögött kell keresnünk az igazságot. Ilyen szemszögből nézte elnökségét is, és szent meggyőződése maradt mindvégig, hogy a történelem ereje sodorta arra a helyre, ahová — mások emelték. Picinyke láncszeme volt az akkori eseményeknek, de nem vette tudomásul, hogy azt a láncszemet mások illesztették bele a láncba, és korántsem tehetsége vagy tudása révén került oda.

Visszaemlékezései során gyakran beszélt másik nagy élményéről, a Vorosilovval való barátságáról. Az orosz marsall

mindig megölelte, megcsókolta, és Zsedényi egyáltalán nem vette rossz néven tőle, hogy a nagy csókolózások után a kisujját sem mozgatta meg akkor, amikor ő eljátszotta a reá kirótt szerepet, és egy mondvacsinált vád alapján életfogytiglani fegyházra ítélték.

— Vorosilov igazi úriember volt — mesélte Zsedényi. — Egy ízben üzent az adjutánsával, hogy szívesen eljönne hozzám vacsorára. Nem hivatalos vacsorát kért, hanem amolyan vidám estét, ahol hölgyek is vannak, no meg jó italok, és egy kis zene se hiányozzék. Mikor az adjutáns elmondotta a szóbeli üzenetet, kacsintott. Én persze azonnal megértettem a marsall kívánságát, és megkérdeztem, hányan jönnek a marsall úrral vacsorára? Az adjutáns szerényen mondta, hogy csak ő meg a főnöke, Vorosilov. Tehát két nő is kell, gondoltam magamban, és máris döntöttem. Az egyik hölgy, akire a választásom esett, az ismert primadonna, Déry Sári volt, a másik pedig a még ismertebb, búgó hangú moziszínésznő (utóbbi jelenleg Amerikában él — F. F.). Meg is hívtam őket, tekintettel a vacsora magyar érdekeket szolgáló fontosságára, és a hölgyek el is jöttek. A vacsoráról az adjutáns rendelkezett, és mondhatom, kitett magáért. Volt ott az orosz kaviártól a magyar pulykáig minden. Amikor este tíz óra felé a marsall megjelent, szépen megterített ötszemélyes asztal várta. A kis konyhában két tiszti szakács szorgoskodott, és olyan tökéletes tálalást végeztek, hogy a régi Gundelben sem terítettek különbül. Vacsora után a búgó hangú énekesnő magyar és orosz dalokat énekelt, és éjfél felé, amikor eltávoztak a szakácsok meg az inasok, a marsall engedélyével én is átmentem az irodámba, hogy néhány iratot átnézzek. Kissé el is szundítottam, és amikor visszatértem, már hajnalodott. Nemsokkal ezután a marsall, aki igazi úriember volt, eltávozott, és amikor a lépcsőházban megköszönte a szíves vendéglátást, nagy halom pénzt adott át azzal a kéréssel, hogy adjam át a hölgyeknek. Ezt meg is tettem.

Ilyen „kedves apróságokat" mesélt Zsedényi Béla a „felszabadult" Magyarország első idejéről, amikor megfordult a világ, és kicserélődtek az emberek. Aki alul volt, az felülre került, aki felül volt, az vándorbotot vett a kezébe, vagy akasztófára került, és magával vitte mindazokat a dolgokat, amiket erkölcsnek, tisztességnek neveztek a régi világban.

A 174-es cella

A debreceni királyválasztás után néhány hónapig Debrecen lett Magyarország politikai központja. Az igazi hatalom

Vorosilov marsall kezében volt, míg a látszólagos Zsedényi Bélából sugárzott szerteszét az akkor már „felszabadított" területen. A magyar vezető politikusok javarésze mindent megtett, hogy eleget tegyen az orosz kívánságoknak, de közben azt a látszatot keltették, hogy Debrecenben valóban a magyar demokrácia felépítése kezdődött meg.

Aztán múltak az idők. A debreceni kormány tagjainak lassan rá kellett jönniök, hogy csak rángatott bábui voltak a moszkvai utasításra dolgozó Rákosi Mátyásnak. Alig pár hónapon belül mindannyian eltűntek a történelem nagy süllyesztőjében. Teleki Géza gróf — aki Moszkvában nyakába borult Gerő Ernőnek — az emigrációban elmélkedhetett a híres debreceni napokon. Miklós Béla alig két év után gyanús körülmények között meghalt, Zsedényi Bélát életfogytiglani börtönre ítélték valami mondvacsinált hazaárulási per kapcsán, pedig ő aztán minden volt, csak összeesküvő nem. Hosszú vizsgálati fogság után a Gyűjtőfogházba került.

Szokás volt abban az időben, hogy az ávós börtönőrök számára minden héten szemináriumot tartottak, és a nevesebb elítéltekről amolyan jó ávósszerű ismertetést adtak. Még azt is megmondották nekik, hogy milyen kezelésben részesítsék az illetőt. Zsedényiről nyilván jó fényképet kaphattak Rákosi fogdmegjei, mert nem volt olyan megaláztatás, amiben ne részesítették volna.

Nem sokkal a halála előtt az elkülönített osztály 174-es cellájában voltunk. Egyik este lefekvés után hirtelen kinyílott a zárkaajtó, és három ávós őrmester lépett be. Mi a földre terített koszos szalmazsákokon feküdtünk.

A parancsnak megfelelően felugráltunk, és jelentést tettünk a létszámról. Ezután sorrakerültek a szokásos kérdések: Mi volt azelőtt? Miért került börtönbe?

Amikor Zsedényihez értek, büszkén felelte, hogy a magyar állam elnöke volt. Harsány nevetés volt a válasz.

— Szóval, vén marha, maga volt a debreceni király! — mondotta az egyik kékparolis.

— És hol a koronája? — érdeklődött a másik.

Percekig tartó ostoba kérdés-felelet játék után az egyik fegyőr levette az ablakpárkányról a legkoszosabb csajkát, és azt Zsedényi fejébe nyomta.

— Na, most már van koronája is a debreceni királynak!

Általános röhögés közben kivonultak a zárkából, de előzőleg még minden szalmazsákot szétdobáltak, hogy legyen mivel szórakoznunk.

A másik otromba tréfát egy forró augusztusi vasárnap délután követték el Zsedényi Bélával. Délelőtt tizenegykor kiosztották a vacsorának nevezett moslékot, és lezárták a cellákat. Öt ember számára egy vödör vizet kaptunk ivásra, mosdásra, szóval mindenre. A víz délutánra elfogyott, mert ha kikopogtunk vízért, általában kaptunk. Így tettünk most is, mert Zsedényi már nagyon beteg volt, és szinte könyörgött egy csajka vízért. Kopogásunkra kinyílt az ajtó, és két „áldott, jószívű" fegyőr nyitott ajtót. Harsány káromkodások közepette kérdezték, hogy ki akar vizet? Mondtam, hogy Zsedényi Béla, aki öreg és beteg.

— A debreceni király? — kérdezte az egyik.

Zsedényi csak bólintott. Újabb gorombaságözön után az őrök kivitték a vödröt, és hallottam, amint pár lépéssel odább letették a földre. Nevettek. Kisvártatva ismét nyílt az ajtó, és a vödröt odatették Zsedényi elé, aki néhány évvel azelőtt még Vorosilov marsallal vacsorázott.

— No, merje meg, öreg!

Zsedényi belemerítette a csajkáját, és láttam, hogy nem víz, hanem vizelet van a pléhvödörben. Mielőtt Zsedényi az ajkához emelte volna, odaugrottam, kivettem kezéből a csajkát, és tartalmát a vaskiblibe öntöttem. Az őrök elképedve néztek rám, és sietve kivittek a folyosóra, ahol alaposan megpofoztak.

Aztán megint múltak a napok, és Zsedényi Béla már felkelni sem tudott a szalmazsákról. Benedek főorvos elvtárs minden héten egyszer bejött, és megvizsgálta, de a kórházba csak akkor vitette át, amikor már eszméletlen volt. Pár napra rá végzett vele a gyomorrák.

Így ért véget az oroszok által „felszabadított" Magyarország első államelnökének dicsősége. De hasonló módon végezte mind, aki nem tudott idejében külföldre menekülni.

Zsedényi Béla nevével nem találkozunk az újabb magyar iskolás- vagy történelemkönyvekben. Eszköz volt, akit egy idegen hatalom emelt magasra, és addig tartott ott, amíg be nem fejezte a reá bízott látszólagos feladatot. Nem volt sem hős, sem gyáva. Azok közé a gérokkos intellektuelek közé tartozott, akiket vitt az ár, de azt gondolták, hogy ők irányítják a hömpölygő hullámokat. Pedig még úszni sem tudtak.

De vádolni sem lehet őket, mert nélkülük is éppen oda jutott volna szerencsétlen hazánk, ahova jutott. Sok Zsedényi Béla volt akkor Magyarországon, de egyetlen olyan sem akadt, aki történelmet tudott volna csinálni. Tildy Zoltán, Zsedényi

Béla, Nagy Ferenc békésebb időkben legfeljebb vidéki lapszerkesztők, vagy ha úgy tetszik, mint Zsedényi Béla, miskolci jogakadémiai tanár, vagy mint Tildy Zoltán, szeghalmi lelkész lehettek volna. Szürke emberei a magyar közéletnek.

De a történelmet nem szürke emberek csinálják...

Csapó Endre:

Már van mit enni...

Nagyon régi ismerős látogatott el hozzánk a minap, egy ír pap. Oly régi az ismeretség, hogy egy alkalommal még Padányi Viktorral együtt gyúrtuk jobbról-balról, hogy megértse az összefüggést az ő antikommunista felfogása és aközött, hogy Magyarország a háborúban a Szovjetunió ellen harcolt. Abban még csak egyetértettünk, hogy az angolszászok a németek ellen harcoltak orosz-bolsevista szövetségben, és ebben a lényeget az képezte, hogy a német veszélyt kellett elhárítani, de azt sehogy sem akarta megérteni, hogy a magyarok viszont az orosz-bolsevista veszélyt igyekeztek elhárítani, és a német szövetség nekünk ugyanaz a szükséges rossz volt, mint nekik a szovjet szövetség. A részünkre bekövetkezett szovjet-orosz megszállás tényének és az angolszászok be nem következett német megszállásának analógiája nem tudta áttörni az ír koponyát.

A beszélgetés ezúttal is egykettőre a politika terén kötött ki. Aznap jött híre, hogy Andrej Szaharov meghalt (amit később megcáfoltak). Látogatóm terelte rá a szót, és nagy elismeréssel említette, hogy külügyminiszterünk, Hayden milyen bátran szóba hozta Szaharov esetét Moszkvában, Gromiko szovjet külügyminiszterrel folytatott tárgyalása során. Az ír pap nyilvánvalóan csak ezt jegyezte meg Hayden moszkvai látogatásának hírei közül, és valószínűleg ez a helyzet más ausztrál újságolvasó esetében is. Szóvá is tettem előtte, hogy Hayden hosszabb listát is vihetett volna magával, hiszen a szovjet rezsim nemcsak a Szaharov-házaspár esetében sérti meg az emberi jogokat, hanem számtalan esetben, és nemcsak házi őrizettel korlátozza az emberi szabadságot, hanem börtönökkel és — amiről manapság már nem is hallunk — szibériai haláltáborokkal.

— De — mondtam — Hayden mint külügyminiszter elmu-

lasztotta a legfontosabb sérelmet megemlíteni: a közép-európai országok szovjet-orosz katonai megszállását.

Vendégem, az ír pap erre idegesen közbevágott:

— Óh, Magyarországon már jó világ van, mindenkinek jut bőven ennivaló!

A beszélgetésnek ebben a röviden idézett részében nemcsak egész nemzeti tragédiánk, nemcsak emigrációs politikánk csődje, de az egész emberiség szabadsága ügyének reménytelensége is benne reszket. A politikusok harminc évvel ezelőtt sem voltak különbek, mint most, de legalább a közvéleményben még frissen éltek a legembertelenebb háború legigazságtalanabb békéjének égbekiáltó bűnei. A politikusok fejére ráolvashatjuk az Atlanti Charta, a békeszerződés, az ENSZ-alapokmány pontjait, csakúgy, mint sok ezer ígéretüket, fogadkozásukat, de a közvéleményben már beállt a *generation gap*, a preparáltság kábult állapota. Ennek az állapotnak az a veszélye, hogy már nem ismeri fel a nemzeti függetlenségnek, népi önrendelkezésnek, a kulturális szabadságnak, egyéni érvényesülésnek a törvényeit, és igényeinek távlata a jól táplált háziállatok megelégedettségével megreked. Szabadságát már el sem kell venni, az ilyen generáció becammog magától az ólba.

Az ír pap természetesen antikommunista, és mint ilyen, megelégedéssel vette tudomásul, hogy országunk külügyminisztere szót emelt a Szaharov házaspár érdekében. Nem ő a hibás azért, hogy a Szovjetunióval kapcsolatban automatikusan a Szaharov-eset ugrik be a gondolatkörébe, mert manapság ez a Szovjetunió legnagyobb bűne, legalábbis a tömegtájékoztató ipar által vetített kép szerint.

Hayden összesen nyolc órán át tárgyalt Gromikóval, ebből a Szaharov-eset csak két percet vett igénybe. Az újságok mégis Szaharov nevét tették a hírek címeibe. Hogy miért? Egyszerű. Mert a 480 percből csak ez a két perc volt eltérő a többitől: „*The only sign of any hostility during eight hours of talks came when Mr. Hayden mentioned Dr. Andrei Sakharov and his wife, Yelena.*" Gromiko válasza rövid volt, és ugyanaz, mint minden hasonló esetben: ez szovjet belügy: „*We won't discuss this with anybody.*" Természetesen tisztában vagyunk azzal is, hogy Hayden hiába hozta volna fel Közép-Európa vagy Afganisztán kérdéseit, a bolsevistáknak az is csak belügy.

Ilyen körülmények között érdekesebb volna megtudni, hogy miről volt szó a „hátralévő" 478 percben, mely az újsághíradások szerint nagyon jó légkörben folyt le, és ha Szaharov dolga az egyetlen olyan téma volt, amiben nem egyezett meg

a tárgyaló felek véleménye, akkor bizonyára az összes többi kérdésben megegyezett. Kíváncsiak volnánk, hogy az érintett kérdések, a fent említett egy kivételével, nem a szovjet belügy kategóriájába tartozó kérdések lévén, közülük hány volt olyan, ami valamely más állam belügyeibe tartozó kérdés volt. Hiszen megszoktuk, hogy a moszkvaiak — mint minden másban — e kérdésben is két mértékkel mérnek, és más államok belügyeibe a forradalmi mozgalmakon, helyi kommunista pártokon, szocialista pártokon keresztül igencsak beavatkoznak, mi több, ezek ideát, a mi oldalunkon legális, intézményesített szervek.

A 478 perc tárgyalási anyagából nagyon keveset közöltek a napilapok, a hivatalos ausztrál külügyi szemlére pedig még várni kell, és talán abból sem tudunk meg sokkal többet, így csak néhány idézett mondatból következtethetünk a moszkvai tárgyalások lényegére:

„The two great powers of our time, the Soviet Union and the United States, are fundamentally different from those of the past. They are different not in their virtue or their wealth but different because each of you, you two alone in human history, have the power to destroy us all."

Hayden Gromikóhoz intézett fenti két mondata tömör fogalmazásban azt jelenti — amit egyébként már épp eleget hallunk —, hogy a két szuperhatalom kezében van a világ sorsa: ha közöttük háború lesz, mindannyian elpusztulunk. Mert mindkettőnek, külön-külön is, olyan méretű fegyveres ereje van, amivel képesek lennének az egész emberiséget kiirtani. Ezt a sorsot elkerülni, természetesen, minden földön élő ember vágya. Mert az kétségtelen, hogy egy atomháború lenne a legnagyobb katasztrófa, de annak fenyegető árnyékában élni ugyancsak nem kívánatos. „Azért jöttem Moszkvába, hogy kifejezzem honfitársaim szenvedélyes kívánságát a békére" — tette hozzá külügyminiszterünk előbbi két mondatához.

Az ausztrál átlag olvasót bizonyára megnyugtatják ezek a szavak, de mi, emigránsok, „orosz tapasztalataink" alapján másképpen reagálunk, ha a *béke* szó egy mondatba kerül a *Moszkva* szóval. Moszkvában ugyanis mást jelent ez a szó, mint itt, és szeretnénk tudni, hogy Hayden melyik jelentésében értelmezte? Velünk kacsint össze Gromiko háta mögött, vagy Gromikóval a mi hátunk mögött?

Egyetértünk Haydennel abban, hogy a Szovjetunió és az Egyesült Államok alapvetően megváltozott a múlthoz viszonyítva. Először is az antikommunista és az antikapitalista

jelleg elkopott náluk, azután kiegyenlítődött — legalábbis állítólag — fegyveres felkészültségük. Az *állítólag* szót mindaddig odatehetjük, amíg valóságos erőpróba el nem dönti, mert mindaddig teljesen mindegy, hogy melyiknek van nagyobb fegyverkészlete, és még az sem az egyedüli döntő tényező. Annál sokkal lényegesebb, hogy abból a mérhetetlen fegyverzetből, amit állítólag egymástól való félelmükben halmoztak fel, századunk utolsó negyedére világpolitikai alapállás fejlődött. Elérkeztünk oda, hogy a világ népei számára egy út van a jövő felé: amit a két szuperhatalom egyetértése kiszab, s amivel szemben az egyetlen alternatíva az atomhalál.

Alapállás ez az állapot a politikusok részére, mert a két szuperhatalom olyan mértékben megerősödött, hogy velük szemben politikai ellenfront elképzelhetetlen. Nem is szólva arról, hogy ma már minden nép levesében benne van a kanaluk. Annak a lehetősége, hogy egyiket kijátszani a másik ellen, ugyancsak reménytelen, mert ahogy hallottuk, külön-külön is elég erősek ahhoz, hogy szétvessék a földet. Csak az marad tehát — amit eddig is gyakoroltak, de most már közkívánatra tehetik —, hogy együtt gyakorolják az irányító hatalmat.

Hayden Magyarországon is átutazott. A jelentések nem sokat árultak el, látogatásának kirándulásjellegén kívül bizonyára nem volt más jelentősége. Magyarországgal kapcsolatban, még márciusban, egy sajtónyilatkozatban az alábbiakat mondta: „Ausztrália baráti kapcsolatban áll Magyarországgal. A két ország rendszeres tárgyalásokat folytat kölcsönös érdeklődésű nemzetközi kérdésekről, többek között a lefegyverzés és az európai fejlődések kérdéseiről. Jó együttműködést létesítettünk egy sor közös érdekű dologban, és jók a kilátások a kereskedelmi, gazdasági kapcsolatok kiterjesztésére."

Az ausztrál munkáspárti kormány a híd szerepét igyekszik betölteni annak megfelelően, hogy a nemzetközi monopolkapitalizmus és a szovjet-orosz államkapitalizmus között a szociáldemokrata mozgalmak képezik az átmenetet. Nem mintha szüksége volna a két szuperhatalomnak hídra vagy közvetítőre, hiszen kapcsolataik minden vonalon zavartalanok, a „forró drót" is összeköti Washingtont Moszkvával. A híd szerepére a nagyközönség elé táruló képnek van szüksége, vagyis a nyilvánosság előtt folytatott politikának. Ausztráliának szocialista kormánya van, ezáltal a politikai színképben eltávolodtunk a konzervatív pólustól, és közeledünk a kommunista pólushoz. Vagyis balra tolódtunk.

Balra tolódtunk?

Tolódott balra a fene! — mondaná bizonyára sok millió ausztrál. Igen ám, de a pártszisztéma mégis azt mutatja. A pártszisztéma lényege, hogy van az országban néhány ezer pártember, akiket néhány tucat pártfőnök irányít. A pártokat a pártfilozófia irányítja, mely lehet helyi termék is, de a legtöbb esetben behozatali cikk. Az ország lakosságának nagy többsége munkás. A munkás nem nemzetközi (legnagyobb részük soha nem jut el külföldre), de a munkáspártok mind nemzetköziek, baloldaliak. Mármost a mechanizmus a következő: a munkások érdekeit védi a szocialista párt, a hatalomra jutott szocialista kormányok nemzetközi szövetségre lépnek a nemzeti törekvések ellen.

Így a pártszisztéma lehetővé teszi, hogy a kormányhatalmat egy-egy országban néhány tucat pártember ragadja a kezébe a többség nevében, és politizál aszerint, ahogy a nemzetközi pártszisztéma előírja. Így áll elő az a helyzet, hogy „Ausztrália baráti kapcsolatban áll Magyarországgal", ami a fogalmazás szerinti értelemben nem volna baj, sőt: kívánatos is, de szabatosan fogalmazva Haydennek így kellett volna kifejeznie magát: „Ausztrália pártkormánya baráti kapcsolatban áll a magyarországi pártkormánnyal."

Az ausztrál munkáspárt, angol származásának megfelelően, a Fábián-szocialista mozgalom elvein épült fel: lassú, fokozatos fejlődéssel haladni a szocialista állam megvalósítása felé. Századunk elején még sehol sem volt szocialista kormányzat. Ma földünk országainak csaknem fele kommunista vagy szocialista diktatúra alatt szenved, másik felében nagyrészt parlamenti többséggel szocialista pártok kormányoznak, a maradék országokban a szocialista pártok legalábbis jó erős ellenzéki pozícióban vannak. Más szóval: a világ országait pártkormányok irányítják, és ennek a szisztémának a két szuperhatalom koegzisztenciája a biztosítéka. A világot a nemzetközi szervezetek mindent átszövő pókháló-hálózata köti egy egészbe, melyből nem lehet kimaradni, melyben nem lehet nem engedelmeskedni. Amit mi a vörös hadsereg pusztítása után kaptunk meg Magyarországon, azt egyebütt Nyugaton a Fábián-szocialista receptnek megfelelően fokozatosan kapják meg.

A Fábián-módszer nem olyan fájdalmas, mint a davajmódszer, ezért van az, hogy Magyarországon már van mit enni, és hogy itt még szabad írni és gyülekezni.

dr. Halmos Milán:

B ú c s ú e s t e

Este fél tízre járt az idő, mire az utolsó beteg is eltávozott a rendelőből. Dr. Parmenter szokásához híven most is kikísérte, de mielőtt bezárta volna utána az ajtót, mélyet szívott a kellemes tavaszesti levegőből. Kioltotta a várószoba lámpáit, majd lassú léptekkel átment a rendelőbe. Körültekintett, mintha valami újat látna.

Hm! — gondolta. — Ezek a műszerek itt csaknem velem együtt öregedtek meg. Alig hinném, hogy az utódom használni akarná őket.

Azután itt is eloltotta a lámpákat. Az elmúlt ötvenegy esztendőben minden este így fejezte be napi munkáját.

Újra mélyet sóhajtott. Ez az este azonban minden bizonnyal különbözik az összes eddigiektől.

Az sem kétséges — mondotta magában egy hűvös mosoly kíséretében —, hogy a maga idejében az utódomat is hasonló érzések fogják hatalmukba keríteni ilyen estén, de hol leszek akkor már én?

Átment a szomszéd szobába, ahol íróasztala állott, ahol betegeivel szokott beszélgetni, s nekik utasításokat adni.

Ha ez a szoba regélni tudna — futott át az agyán —, de sok gyónási titkot fecseghetne ki!

Itt is lezárta a nagy lámpát, csupán az asztalon álló kis mécsesszerű világot hagyta meg; jobban illik a hangulatához is. Hátradőlt az íróasztal mögött álló kényelmes székben, s amit eddig soha nem tett, lábát felrakta az asztalra.

Milyen különös — mosolyodott el —, ilyesmi soha még csak eszembe se jutott...

Sajátságos érzések rohanták meg. Ma este vizsgált beteget utoljára a rendelőjében, de alighanem életében is. Hetvennyolc esztendő súlya a vállán, és ötvenegy éves praxis a háta mögött még talán nem is kényszerítették volna nyugalomba vonulásra.

Lassan azonban megmutatkoztak az intő jelek, amelyeket praxisából olyan jól ismert. Bölcs nyugalommal fogadta őket. Jó egy éve már annak, hogy lépcsőjárás közben a lélegzete nehezebb lett, s az emlékezete sem olyan friss, mint volt két-három évvel ezelőtt. Úgy vélte, ésszerűbb cselekedet, ha nem várja meg, hogy a természet kényszerítse visszavonulásra; okosabb, ha saját elhatározásából áll félre, mielőtt még a betegei is észreveszik, hogy már nem a régi.

Elég furcsa, hogy nem bízott a kollégáiban, ha saját egészségéről volt szó. Távolról sem azért, mert önmagát jobbnak tartotta volna. Inkább úgy vélte, hogy önmagát orvosi tekintetben is jobban ismeri, mint mások. Azóta, hogy huszonkilenc évvel ezelőtt szívkoszorúér-trombózist kapott, s azt szerencsésen megúszta, ritkán zavarta kollégáit a saját bajával. Igaz, saját magát sem. Hébe-korba meghallgatta a szívét, megmérte a vérnyomását. Úgy érezte: csak betegebb lesz, ha túl sokat foglalkozik önmagával.

Mily szerencse — mosolyodott el —, hogy a betegeink nem tudják azt, amit mi tudunk. Így is van ez jól, elsősorban az ő érdekükben.

Körültekintett a szoba félhomályában. A kis asztali lámpa éles fénykört rajzolt az asztalra, de körös-körül félhomály uralkodott. Egy pillanatra olybá tűnt neki, mintha a kis fénykör egyre szűkülne, s helyét félhomály venné át. Tudta, mindez csak érzékeinek játéka, de azért arra gondolt, hogy az egyre kisebbedő fénykör mintegy az ő életét is példázza.

De minek is töprengjen efölött? A maihoz hasonló estén valamennyi kartársa át kell essék, hacsak valami nem várt esemény — vagy halál — ki nem ragadja betegei közül. Alapjában véve semmi rendkívüli nincs ebben a mai estében. De azzal is tisztában volt, hogy a mai estéhez hasonló egy és csakis egy adatott neki ebben az életben.

A szokatlan ülésmód kifárasztotta, levette hát lábát az asztalról, de nem kívánkozott innen elmenni.

Igen — tűnődött —, a következő napokban átviszik a még ittmaradt néhány holmit az új, kis lakásába, az új kolléga pedig bizonyosan alapos átrendezést kíván. Csupán a rendelőt óhajtja használni, mert családjával együtt messze kinn lakik a városszélen.

Dr. Parmenter régimódi orvos volt, szeretett ott lakni, ahol a rendelője van. Titkárnőt, ápolónőt nem igényelt, mert véleménye szerint ezek csupán arra jók, hogy a beteget az orvostól távoltartsák. Beérte egy takarítónővel, és minden orvosi mun-

kát egymaga végzett, nem törődve fiatal kollégái elnéző mosolyával, akik már rég nem hittek az efféle elavult rendszerben. Mindenkor szerette a közvetlen személyi kapcsolatot maga és betegei között. „Uraim, a mi szakmánkban a tudás mély emberi érzés nélkül mit sem ér!" — csengett a fülében egyik öreg tanárának hangja. Egészen más ember volt az élettan tanára, aki a második év végén így búcsúzott tőlük: „Sajnálom önöket. Mostantól kezdve nem fognak többé tudománnyal foglalkozni, hanem orvossá alakulnak át." Bizony nem volt szép mondás; látszik, hogy elméleti embertől származott, aki laboratóriuma falain kívül idegenként mozgott a világban.

Mennyire más volt a belgyógyászat professzora, aki egy szigorlat előtti betegvizit végén így figyelmeztette őket: „Egyet jegyezzenek meg, uraim: a mi szakmánk nem tudomány, hanem művészet!"

Félszázados gyakorlat után is érzi, mekkora alapigazság ez. Kitanulni ezt a szakmát nem lehet. Erre születni kell, s a felszedett tudás birtokában át kell érezni az egészet.

Vajon ilyen voltam én — kérdezte önmagától —, vagy pusztán csak mesterember, aki a tanultakat megélhetés céljából hasznosította?

Nem, azt határozottan érezte, hogy nem volt csupán mesterember, hiszen mindenkoron igyekezett emberi érzést, intuíciót belevinni a munkájába. Hogy nem volt könnyű? De még menynyire nem! A tömegmunkát, a rohanást sosem szerette, de lelkileg fárasztó volt az olyan nyugtalanító problémák fölötti töprengés is, amelyek megoldását hiába kereste. Hogyan is mondta Rousseau? „Ember és polgár."

Nos — gondolta —, érző lelkű ember és érző lelkű orvos voltam. Hogy hibáztam is? Ki az közülünk, aki nem? Különösen az első években, mint kezdő, hibáztam is, meg tévedtem is. Szerencsére sosem lett belőlük tragédia. Kizárólag szerencse dolga lenne ez? — tette fel önmagának a kérdést.

Ő maga mindig hitt Istenben, s úgy érezte, az óvta meg őt attól, hogy tévedéseivel nem okozott nagyobb bajt annál, mint ami már volt. Ahogy az idő múlt, fokozatosan róla is lekopott a hivatásával kapcsolatos hiúság. Igaz, az ifjúkori lendület is vesztett erejéből. Mégis valahányszor sikeresen oldott meg valami problémát, nem veregette meg saját vállát, hanem Isten iránti hála töltötte el a szívét. De soha nem hagyta nyugton a kérdés, hogy az orvosi hivatásra született-e igazában? Bármennyire is furcsa, de soha nem mert határozott igennel felelni e kérdésre. Ám azt is érezte, hogy határozott nemet sem

mondhat, hiszen az első évek múltával hányszor, de hányszor jutott intuitív úton diagnosztikus megoldásokhoz, amelyeket az utólagos vizsgálati eredmények mindig igazoltak. Ennek dacára önteltségnek tartotta volna, ha e kérdésre minden további nélkül igennel válaszol.

Elmerengéséből hirtelen éles telefoncsengés térítette vissza a való életbe. Csak egyet csengetett, így alighanem téves kapcsolás. De ki is hívhatná őt ily késői órában? Mióta új betegeket nem vállalt az utolsó nyolc évben, és több régi betege szebb hazába költözött, praxisa lényegesen megkönnyebbedett. Persze sok régi betegének a gyermekei is jöttek hozzá, akiket nem lehetett visszautasítani. Az elismerésnek ez az őszinte megnyilatkozása számára többet ért minden honoráriumnál.

De — tette fel szkeptikusan a kérdést — vajon kihez jöttek vissza? A jó doktorhoz, a jó emberhez vagy csak a régi ismerőshöz, akit megszoktak?

Ez a magától értetődő kérdés némileg lehűtötte az önérzetét. Ennek ellenére úgy érezte, hogy őszinte öröme nem egészen alaptalan. Bizony jólesett az is, amidőn az általa szakembereknek átadott betegei közül sokan visszatértek, s meg is mondták, miért: bizalom!

Ki tudná megmondani, a sikeres orvosi praxis hány százaléka alapul a bizalomra? Bizonyára sok. Félszázados praxissal a háta mögött ma sem képes megmagyarázni, miért segít vagy nem segít ugyanaz a gyógyeljárás ugyanannak a betegnek, függően attól, hogy melyik orvos adja. Ostobaságnak látszik, és mégis így van, mert a tapasztalat bizonyítja. Puszta szerencse, művészet vagy a kettő együtt szolgálna magyarázatul? Nem lehet kizárólag szerencse. Elképzelhetetlen, hogy egy orvos élete folyamán csakis olyan betegekkel fusson össze, akiken könnyű segíteni.

Érdemes gondolkozni ezeken éppen most, amikor búcsúzik az orvosi gyakorlattól? Arról nem is szólva, hogy az életben felmerült kérdések java részére amúgy sem lehet választ adni. Miért éppen erre lehetne?

Miért is töröm a fejem ilyen hajuknál fogva előráncigált kérdéseken? — ágaskodott fel benne. — Inkább a saját jövőmre gondoljak, ha még valami egyáltalán maradt belőle.

Az egyedüllétet már rég megszokta. Feleségét sok évvel ezelőtt elvesztette, gyermekei a szélrózsa minden irányába szétszórva távol vannak.

Lehet kétségem az iránt, hogy mi lesz a sorsom? Legfeljebb az, hogy mikor és miként — állapította meg hidegvérrel.

Hosszú orvosi gyakorlata bőven nyújtott alkalmat arra, hogy a halállal alaposan összeismerkedjék: az élet természetes velejárójának tekintette. De számtalan emberrel osztozott abban a természetes vágyban, hogy ha majd a nagy úrnak jönnie kell, úgy jöjjön hirtelen, és ne hosszan tartó, senyvesztő küszködés után. Aztán majd őt is elfelejtik betegei, kartársai egyaránt. Hányszor esett meg, hogy a kórházban beszélgetés közben felmerült egy-egy rég eltávozott kolléga neve. Ilyenkor jeges szelet érzett, amidőn látta a fiatalabb kollégák, ápolónők arcán a kérdő tekintetet. Már nem is tudták, kiről van szó.

Velem is így lesz — nyugtatta meg saját magát. — De miért is lenne másként?

Alaptalanul vagy sem, de az utóbbi időben többször érezte, hogy ő már nem ebbe a világba való. Az egész orvosi hivatás gyökeres átalakuláson megy keresztül: fokozatosan gépiessé, személytelenné válik, az adminisztráció pedig a hivatásának élni akaró orvos feje fölé kezd nőni.

Nem irigylem a fiatalokat — állapította meg. — Talán jobb is, hogy eljárt az idő fölöttem. Már nem is tudnék, de kedvem sem lenne megbirkózni a mai gépesített medicinával. De nem irigylem a betegeket sem — mondta magában nem minden irónia nélkül. — Mi lesz a sorsuk az új rendszerben? Személytelen sorszámként fogják őket egyik helyről a másikra tologatni?

Megborzongott. Érezte, hogy ebbe az új világba ő már semmiképpen nem illenék bele.

A magam idejében megtettem, amit tudtam — morfondírozott tovább. — Ha nem is jártam mindenkoron sikerrel, a jószándékom csak megvolt, s mindent elkövettem, hogy munkám sose váljék gépszerűvé.

Úgy belemerült messze kalandozó gondolataiba, hogy észre sem vette, mennyivel világosabb lett a szoba. Az eddig elrejtőző hold lassan előbújt, és szelíd nyugalommal sütött be az ablakon. Eloltotta a kis asztali lámpát.

Legalább természetes kivilágítás mellett búcsúzom innen — állapította meg enyhe gúnnyal.

Ha éppen alkalom kínálkozott rá, mindig szívesen alkalmazta a finom öngúny eszközét. Ez rendszerint helyrebillentette lelki egyensúlyát, ha történetesen a túlságos önelégedettség kizökkentette, azonkívül derűt is adott, amely vigasz gyanánt szolgált a lehűtött önbizalomra.

A holdfénytől megvilágított szoba hangulata azonban merőben megváltozott, és az ő gondolatait is más irányba terel-

te. Lenne-e még egyszer orvos, ha újra kezdhetné? Ismét csak azt érezte, hogy az arcán megjelenő kesernyés mosolyba újra vegyült egy árnyalatnyi cinizmus.

Hát sose fogok erről leszokni? — kérdezte derűsen.

Sose bírta a nagyképűséget, ami pedig oly gyakori kartársai között. Ennek dacára tudatában volt annak, hogy az előbbi kérdésre csak akkor lelhet választ, ha előbb tisztázza, hogy az ő saját megítélése szerint mi az élet értelme. Ez ugyan elég nagyképűen hangzik, ennek dacára érdemes felette néhanapján elgondolkozni. Jóllehet hivatása a gyakorlati irányú gondolkozás felé szorította, soha nem állott ellent a kísértésnek, amely a földi valóság száraz világából az ábrándozás, az elérhetetlen ideák csábító birodalmába hívogatta. Ez ugyan cseppet sem fért bele az orvosi hivatás keretébe, mégis felüdülést nyújtott a túlságosan hétköznapi munka után. Néhanapján sajnálta, hogy nincs tehetsége a művészethez. Ha lett volna, sose ment volna orvosnak. Szerette a művészetet, főleg a zenét, s értett is hozzá. E szerelem, sajnos, merőben egyoldalú volt, tehetség hiányában. Elég intelligens volt ahhoz, hogy ezt felismerje, s a művészetek élvezésére fordította mindazt az energiát, amelyet talentumok híján alkotásra fordítani nem tudott.

De térjünk vissza a megoldhatatlan és gyakorlati haszonnal nem kecsegtető kérdések oly kellemes bogozgatásához! — utasította rendre magát. — Persze ismét csak rájövök arra, amire előttem oly sokan rájöttek: mentől jobban fürkésszük a természet titkait, annál több új kérdésbe ütközünk, s az ember a végén tanácstalanabbul áll, mint elinduláskor.

Soha el nem felejti, amikor az első haspunkciót csinálta életében. Szigorló orvos volt még csak, és érthető, hogy ideges nyugtalanság fogta el, s a hátán végigfutott a veríték. Ez nem volt elég, a tetejébe még a sebészprofesszora is véletlenül jelen volt. A jóindulatú, nagy tudású s mindent a legtermészetesebben megközelítő öregúr mély emberismeretével rögtön észrevette, mi megy végbe a fiatalember lelkében: attól fél, hogy át fogja szúrni a belet. Karon fogta, félrehúzta, s halkan csak ennyit mondott: „Sose féljen, kolléga úr! Nem tudja, hogy a természet okosabb, mint a sebész? A bél ki fog térni a tű elől!" E tanítást soha el nem felejtette: jó embertől, nagy embertől, a természetet igen jól ismerő embertől kapta.

De hát miért és hogyan okosabb a természet az orvosnál? Azonnal rájött, hogy megint csak a lényegtelent kutatja, amire válasz úgysincs. Ehelyett inkább olvassa ki a tanításból azt, hogy miként kell ellesni a természet szándékát, már ameny-

nyire azt lehet. Ha erre képes, akkor adott esetben saját csekély tudásával segíteni tud a természetnek, hogy könnyebben vihesse végbe azt, amit egyébként is tenni tudna vagy szándékoznék tenni.

Mint annyiszor a múltban, újra csak hálatelt szívvel gondolt két nagyrabecsült tanárjára, akik már rég porrá váltak. De gyakran hallotta az öreg sebésztől a galenusi mondást: „Primum nil nocere!" Mindenekelőtt ne ártsunk! Persze nemegyszer toldotta meg tréfásan a salernói iskola bölcs tanításával: „Halál ellen nincs orvosság." A lényeg ott bujkál, hogy itt van-e már a halál ideje, vagy sem, más szóval: van-e értelme az orvoslásnak az adott esetben, és mekkora fokig? Ennek megítélése éppen annyi bölcsességet igényel, mint maga a gyógyítás. Dr. Parmenter soha nem értett egyet azokkal, akik az életnek a természetes határokon túl történő, erőszakos meghosszabbításával próbálkoztak, ami a fiatalabb nemzedék körében divatossá kezdett válni.

Ejnye — mosolyodott el —, most, pályám végén és életem alkonyán akarom kifürkészni mindazt, amivel ötvenegy éven át birkóztam?

Emlékei között újra csak felhangzott az öreg belgyógyász professzor hangja, amint ő is a salernói iskolát idézte, mosollyal a szája szögletében: „Ha nincs orvosod, legyen helyette vidám kedélyed, nyugalmad, és légy mértékletes!" Aranyat érő mondás!

Időközben a holdfény egyre jobban elöntötte a szobát. Ez lenne a válasz az ő megválaszolatlan kérdéseire? Kitekintett az ablakon, fel az égre. A hold barátságos, bár mégis hideg mosolyával figyelmeztetően intette: „Látod, én magam sem tudom, miért keringek itt, de még öntudatom sincs. Mennyivel jobb néked! Érzed, hogy létezel, s azt is tudnod kellene, miért dolgoztál ott lenn ötvenegy évet."

Nem tudott elnyomni egy derűs mosolyt.

Szemtelen fráter, hogyan megszégyenített!

Bár a dolog távolról sem olyan egyszerű, mint azt a hold képzeli. Miért dolgozott ötvenegy évig, hiszen betegeinek nagyobb hányada már szebb hazába költözött... Hát nem hiábavaló volt a munkája? Hirtelen megvilágosodott benne valami: csaknem felkiáltott, hogy miként is lehet ilyen ostoba. Tudnia kellene, hogy egyetlen fűszál sem nőhet anélkül, hogy fejlődése ne állana teljes harmóniában az egész világegyetemmel! Akkor hát ő sem több, mint egy fűszál, legjobb esetben egy óriási fogaskerékrendszer egy foga. Ahhoz pedig, hogy a vi-

lágegyetem zavartalanul működjék, egyaránt nélkülözhetetlen a fűszál, a fogaskerék foga, sőt: az a szemtelen hold is, aki neki a leckét adta.

Nagyot dobbant a szíve, s emlékeztette rá, hogy mióta eszét tudja, soha nem kételkedett Istenben. Mind saját hivatása, mind a többi tudomány, amelyekbe szórakozásképpen belekontárkodott, valamennyien félreérthetetlenül mutattak egy — és csakis egyetlen — átfogó, hatalmas értelemre. Akkor pedig Isten akarata állította őt ebbe a hivatásba, s neki is megvan a rendeltetése, ami nélkül a világegyetem zavartalanul nem tudna működni. Az ember kicsinysége s a világegyetem mérhetetlensége akkora aránytalanságot mutat, hogy ezen nevetni kellene, és mégis így van.

Mire gondolataival idáig érkezett, felszabadultan sóhajtott. Most már érti, érzi, tudja: miért kellett dolgoznia, de érzi azt is, hogy megbízatása lejárt. Ami ezután következik, semmiképpen sem lehet rossz, mert a világ Ura ezt az ő számára is atyai módon elrendezte. Hirtelen az evangéliumi mondásra gondolt: „Aki az eke szarvára vetette kezét, és hátratekint, nem méltó a mennyek országára."

Nyugodt, határozott mozdulattal felállott, s anélkül, hogy visszapillantott volna, biztos kézzel betette maga után az ajtót.

dr. Mailáth István:

A magyarok létszáma Szlovákiában

A magyar—szlovák viszony ellentétei között előkelő helyen szerepel a népességi adatok egymásnak ellentmondó kimutatása. Mindkét fél bizalmatlansággal illeti a másik által nyilvánosságra hozott népszámlálási adatokat. Célirányosnak ítéltük tehát, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján részletekbe menően foglalkozzunk ezzel a lényeges kérdéssel.

Magyarok a csehszlovákiai népszámlálások tükrében (lásd: SKS Bulletin, 57. szám)

A mai Szlovákia területén az 1910-ben megejtett magyar népszámlálás összesen 896 271 magyart mutatott ki. Ezt követően a csehszlovák népszámlálások adatai a következők: 1921-ben 650 597 (csökkenés: 245 674); 1930-ban 585 434 (csökkenés: 65 163); 1950-ben: 354 532 (csökkenés: 230 902); 1961-ben: 518 782 (növekedés: 164 250); 1970-ben: 552 006 (növekedés: 33 224); 1980-ban 559 800 (növekedés: 7794).

A fenti adatok durva ellentmondásai a szakértő számára azt jelentik, hogy a csehszlovákiai népszámlálási adatokat mesterségesen manipulálják. Következésképpen nem lehet azokat forrásként elfogadni a Szlovákiába kényszerített magyar nemzettest létszámának megbízható megállapítására. Megkíséreljük tehát, hogy a továbbiakban különböző szempontú elemzés révén állapítsuk meg a szlovákiai magyarok több mint valószínű számarányát.

A csehszlovákiai népszámlálási adatfelvétel rögzíti az összeírt egyén *nemzetiségét*, és párhuzamosan azt is, hogy milyen *anyanyelvűnek* vallja magát. A fenti adatok a *nemzetiség* rubrikát tükrözik. Az *anyanyelv* rovatban kimutatott magyarok száma — 10 000 és 30 000 közötti változatban —

minden évben felülmúlja a magukat magyar *nemzetiségűeknek* vallók számát.

Az 1910. évi magyar és az 1919. évi csehszlovák (előzetes) népszámlálási adatok összehasonlítása a mai Szlovákia lakosságáról (lásd: SKS Bulletin, 57. szám)

1910-ben volt 1 686 713 szlovák. Ez az összlakosság 57,63%-a. 1919-ben volt 1 962 766 szlovák, ami az összlakosság 66,57%-a. A növekedés 276 053.

1910-ben volt 896 271 magyar, ez az összlakosság 30,62%-a. 1919-ben volt 692 831 magyar, ami az összlakosság 23,50%-a. A csökkenés 203 440.

1910-ben volt 196 958 német, ez az összlakosság 6,73 százaléka. 1919-ben volt 143 589 német, ez az összlakosság 4,87%-a. A csökkenés 53 369.

1910-ben volt 97 051 ruszin, ez az összlakosság 3,32%-a. 1919-ben volt 93 411 ruszin, ez az összlakosság 3,17%-a. Csökkenés: 3640.

1910-ben az *egyéb* kategóriához 49 832 fő tartozott. Ez az összlakosság 1,70%-a. 1919-ben ez a szám 55 710-re emelkedett, ami az összlakosság 1,89%-a. A növekedés: 5878.

Összegezve: a mai Szlovákia lakossága 1910-ben 2 926 825, 1919-ben 2 948 307 volt. A növekedés 21 482.

Elsőben is megállapítható, hogy az összlakosság számát illetően az 1910. évi magyar és az 1919. évi csehszlovák adatfelvételek fedik egymást. A kilenc év alatt kimutatott, csupán 21 482 lelket kitevő szaporulat nyilván a háborús veszteségek következménye.

Ezzel szemben a nemzetiségi megoszlás terén már igen lényeges eltolódásokat látunk. Kétségtelen, hogy a magyarlakta területről jelentős számú magyart kiüldöztek, de ez a folyamat csak 1920 után öltött nagyobb méreteket, amikor is mintegy 20 000 főre becsülik a Szlovákiából eltávozott magyarok számát.

1919-ben még nem konszolidálódott a magyarirtó csehszlovák politika. Következésképpen elképzelhetetlen, hogy 203 440 magyar, vagyis az 1910. évi magyarság 22,7%-a egyik napról a másikra szlováknak vallotta volna magát. A németek vesztesége — 27,09% — még nagyobb.

Bizonyára történt opportunizmusból folyó helyezkedés, de ez se magyar, se német részen nem ütötte meg a hivatalosan

közölt arányokat. Az ifjú állam emberei már a kialakulás évében sem riadtak vissza a népszámlálási adatok manipulálásától.

A Szlovákiában élő magyar nemzettest létszámának valószínűsített számítása

1. A magyar népszámlálás adatai szerint 1910-ben a mai Szlovákia területén talált magyarok száma 896 271.

2. A szlovákoknál évi 10 ezrelék természetes szaporodást vettünk figyelembe (különbség a születések és halálozások között). A statisztikailag kimutatott adatok szerint a magyarok évi szaporulata nem haladja meg a 6 ezreléket, vagyis a 0,6%-ot. 1910 és 1984 között 74 év telt el, tehát 74x0,6%, egyszerűsített, lineáris számítás szerint megfelel 44,4% természetes szaporulatnak, számszerűleg: 397 944. Ez összesen 1 294 215 magyar.

3. Leszámítva a természetes szaporodásból (hitelt érdemlő adatszolgáltatás hiányában, különböző forrásokból származó, egymásnak gyakran ellentmondó adatok egybevetése alapján valószínű becslés) az első világháborús veszteséget: 20 000; az 1930-ig elüldözötteket: 20 000; a második világháborús veszteséget: 10 000; az 1947-ben kitelepítetteket: 80 000; az 1945 és 1948 között elüldözötteket: 30 000, mind összesen 160 000-es veszteséggel kell számolni.

4. A természetes szaporodás szerint, leszámítva a rendkívüli veszteségeket, 1984-ben Szlovákiában lennie kellene 1 134 215 magyarnak.

5. A szlovák statisztika 1980-ban 559 800 magyart mutat ki.

6. Hová lett az évek során 574 415 magyar?

A szlovákok tüneményes szaporodása

1. A szlovákok száma az 1921-ben megtartott csehszlovák népszámlálás szerint: 1 952 866.

2. Az 1980-ban megtartott szlovák népszámlálás szerint a szlovákok száma 4 321 100.

3. Szaporulat 59 év alatt: 2 368 234.

Az 1921. évi állapothoz viszonyítva a szlovák népszámlálás 121,27%-kal több szlovákot talált 1980-ban, ami évi átlagban 2,06%, azaz évente 20,6 ezrelék szaporodásnak felel meg.

Ha mármost figyelembe vesszük, hogy a statisztikai adatok szerint a szlovákok természetes szaporodása sohasem múlta felül az évi 10 ezrelékes szaporodást, akkor a papíron kimutatott számok szerint **a szlovák anyáknak az utóbbi 59 év során évente kétszer kellett szülniök.**

A szlovák népesség reális szaporodásának valószínűsített számaránya

1. A szlovákok száma az 1921. évi csehszlovák népszámlálás szerint: 1 952 866. (Kereken 10 000 lélekkel kevesebb, mint az 1919. évi, szintén csehszlovák népszámlálás adata!)

2. Alapul véve évente 10 ezrelékes természetes szaporodást, amit a statisztikai adatok szerint a szlovákok sohasem múltak felül, az 1921 és 1980 között eltelt 59 év alatt a szaporodás 590 ezrelék lenne, ami megfelel összesen 59%-nak: 1 152 190. Összesen: 3 105 056.

3. Ebből leszámítva a második világháború során frontszolgálatra bevetett két szlovák hadosztály (kb. 20 000 ember) 50%-os veszteségét: 10 000; továbbá a partizánharcok során elszenvedett veszteséget, kb.: 10 000; valamint az emigrációba eltávozottakat, ami szlovák források becslése szerint 30 000. Mindez összesen 50 000-es veszteség. Ezt a számot levonva a 2. pontban kapott végeredményből, 3 055 056 szlovák léleknél tartunk.

4. Ehhez hozzáadva az 1947-ben Magyarországról áttelepítettek számát (lásd: Juraj Zvara: A magyar nemzetiségi kérdés megoldása, 36. oldal, Bratislava—Pozsony, 1965): 59 774,

5. akkor a népmozgalmi tényezők figyelembe vételével a szlovákok száma 1980-ban 3 114 830.

6. Ezzel szemben a hivatalos szlovák népszámlálás szerint a szlovákok száma 1980-ban 4 368 239.

7. A papíron kimutatott 1 253 409-es többletszaporodásra nincs elfogadható magyarázat.

Összefoglalás

1. A magyarázat nélküli szlovák többletszaporodás: 1 253 409.

2. Valószínű, hogy 1980-ban, a brutális szlovák nemzetiségi politika nyomása alatt, számtalan magyar — életmentő

opportunizmusból — szlováknak vallotta magát, de elképzelhetetlen, hogy a magyarság közel 60%-a így járt volna el. Kézenfekvő tehát, hogy a magyarázat nélkül eltűnt 574 415 magyarból a szlovák népszámlálás — gátlásoktól mindig mentes módszerrel — egyszerűen szlovákokat gyártott.

3. A fennmaradó, nem valószínűsített szlovák többletszaporodásnak — 678 994 — szakértők véleménye szerint az a magyarázata, hogy a szlovák népszámlálás, a magyarokhoz hasonlóan, szlováknak minősített németeket, lengyeleket, ruszinokat, cseheket, zsidókat és cigányokat, sőt: attól sem riadt vissza, hogy fiktív számszerűséggel olyan nemlétező szlovák többletlakosságot mutasson ki, ami adott esetben felhasználható legyen nagyszámú szlovák etnikummal való érvelésre.

* * *

A számok tükrében végrehajtott végső analízis során a tárgyilagos kutatás nem zárkózhat el ama indokolt véleményezés elől, hogy egy nemzetközi ellenőrzés mellett végrehajtott, terrortól és hamisításoktól mentes népszámlálás 900 000 és 1 100 000 közötti létszámú magyar lakosságot találna a mai Szlovákiában.

dr. Miskolczy Kálmán:

A Szentföld magyar szemmel

E sorok írója abban a szerencsében részesült, hogy a múlt nyáron bejárhatta a Szentföldet egy hétnapos túra keretében. A csoportos utazásokat — főleg protestáns lelkészek és feleségeik számára — Izrael állam turisztikai hivatala szervezte, és anyagilag is támogatta, ami annyit jelentett, hogy akiknek a jelentkezését elfogadták — s ez hangsúlyozva volt —, azok 495 dollárért „guided tourt" kaptak, mindent beleértve: a repülőjegyet, első osztályú hotelekben elszállásolást, étkezést, léghűtött autóbusszal történő transzportálást. Az utazásnak volt még két föltétele: a jelentkezőnek ez lett légyen első útja a Szentföldre, és a jelzett összeget egy évvel korábban be kellett fizetni. Mint a helyszínen kiderült, Izrael 400%-os — azóta 600%-os — inflációval küzd, s nyilván ez indokolja a korábbi befizetési kérelmet: minden dollárra szükség van.

Háromórás római várakozás után az Alitalia hatalmas, 432 személyes óriásgépe két és fél óra alatt ért Tel Avivba, mely a magasból nagyon szép látványt nyújt mértani pontossággal kirajzolt sugárútjaival, városszéli lakótelepeivel a napfényes Földközi-tenger partján. Ötven-hatvan évvel ezelőtt csak homokbuckák voltak a helyén. Tavaszhalom — ennyit jelent a Tel Aviv név — ma több mint negyedmilliós lakosú, amerikai stílusú, fejlett iparú, lüktető életű város. Lakossága szinte teljesen zsidó. Nagyon sok magyar ajkú zsidó él itt, s Tel Avivban jelenik meg a Magyarországon kívüli egyetlen magyar nyelvű napilap, az Új Kelet.

Tel Avivból autóbusszal vitték a huszonnégy tagú csoportot a Genezáreti tó mellett fekvő ősi Tiberiás városkába, amelyet még Heródes király épített, s az akkori császár iránti hódolatból nevezett el így. A korabeli várfalak még állnak. A város kedvelt téli nyaralóhely, mélyen a tenger színe alatt, szubtrópusi klímájával Floridára emlékeztet.

Az elegáns, modern Hotel Gintonban a portán e sorok íróját — nem kis meglepetésére — egy ugyanazon városból, Sátoraljaújhelyről származó zsidó üdvözölte, akiről az is kiderült: ugyancsak a piarista atyák gimnáziumában érettségizett. A szálloda szintén magyarországi származású főszakácsa kitűnő magyar ételekkel traktálta három napon át a vendégeket, a zarándokcsoport nem kis megelégedésére.

E három nap alatt a csoport bejárta az északi rész legfőbb szent helyeit: Kafarnaumot, ahol kiásták Péter apostol házát is, Názáretet, Kánát, a nyolc boldogság hegyét, Urunk színeváltozásának helyét, Caesareát, ahol Szent Pál raboskodott. Megnézték a Jordán folyót és a Kármel hegyet, valamint Meggidót Jezrael síkságán, amely hadászatilag a kulcspontja ennek a vidéknek. A húsz rétegben egymás fölé épült város — Salamon istállóival, több ezer éves vízvezeték-alagúttal — igazi kultúrcsemege.

Talán a legmeghatóbb volt ott állni a Jordán folyó eredeténél, Caesarea Philippinél, ahol Péter apostol fönséges vallomása elhangzott: „Te vagy a Messiás, az élő Isten Fia." Nem kisebb élmény volt számomra misézni abban a sziklába vájt kis helyiségben, ahol a hagyomány szerint a Szent Szűz lakott, s fogadta az angyal üdvözletét.

A túrából nem hiányzott némi politikai íz sem: elvitték a csoportot a Gólán-magaslat hegyeire is, egészen a szír határig, megmagyarázva annak stratégiai jelentőségét: Izrael lenn a völgyben, a szírek fönn a hegyekben. Az utóbbiak kényelmesen belőttek, és zavarták a békés építő munkát.

Elvitték a zarándokokat Haifába is. Ez a város a gyémántfeldolgozás és -kereskedelem központja. Ez az üzleti ág 85%-ban az ortodox zsidóság kezében van, Amszterdam és New York hídfőkkel. Bemutatták, milyen kényes és nagy szakértelmet, sőt: művészi hajlamot igénylő munka a nyers gyémántok metszése, csiszolása. Elég egy kisebb hiba, és a kő eldobható.

Caesareában még teljes épségben áll a római amfiteátrum. Az akusztikája olyan jó, hogy állítólag egy, a színpadon eltört gyufaszál reccsenése is jól hallható az üléssor bármelyik pontján. Ebben a városban találták meg Pilátus nevét egy kőoszlopra vésve, s ez volt az első régészeti bizonyíték a júdeai helytartó létezésére nézve.

Mielőtt a déli részek látogatására indult volna a zarándokcsoport, lehetőség nyílt a Jordán folyóban történő újrakeresztelésre. A csoport főként protestáns tagjai éltek is ez-

zel a lehetőséggel, a három katolikus pap — így e sorok írója is — megelégedett keresztségi fogadalmának megújításával.

A Jordán folyócska mentén — mert bizony elég keskeny — húzódik a műszaki zár, mely a határt jelenti Transzjordánia felé, s egyben védelem a kopár hegyek alján zöldellő zsidó települések, kibbucok számára. Üdítő zöld foltok ezek a körülbelül ötven kilométer hosszúságban húzódó, teljesen kopár, kiégett júdeai sivatag hegyei alján, ahol a dohánytól a banánig minden megterem.

Jerikó nagy oázis a sivatagban, melyet egy, a hagyomány szerint Illés próféta által ihatóvá tett bővízű forrás tesz termékennyé. „A világ legjobb ízű gyümölcse terem itt" — jelentette ki a zsidó vezető, aki Amerikában élt hét évig, és elég jól beszélt angolul, bár igen erős izraeli akcentussal. E sorok írója is megkóstolta a gyümölcsöket, s aztán megállapította magában, hogy a vezető még nem járt Magyarországon.

Az ősi, hétezer éves Jerikó falait kiásták, és a régészek megállapították, hogy a zsidó invázió idején — Kr. e. 1100 — a falakat valami földrengés felforgatta. Úgy látszik, ebben is igaza van a Szentírásnak.

Maszada, ez a bevehetetlennek látszó erőd — ahol közel ezer zsidó zelóta még három évig ellenállt a római légióknak Jeruzsálem eleste után — a zsidók nemzeti büszkesége. Mint ismeretes, a védők inkább leöldösték egymást, semhogy a rómaiak fogságába kerüljenek. A Holt-tenger partján áll ez az erőd, drótkötélpálya visz fel a tetejére. Lent a völgyben még láthatók a római légiók táborhelyeinek nyomai, s az a töltés, melyet a rómaiak háromezer rabszolgával emeltettek, hogy a várat bevegyék.

A Holt-tenger 400 méter mélyen a tengerszint alatt — nem lévén természetes lefolyása — annyira telítve van sókkal és egyéb ásványi anyagokkal (30%), hogy semmi életet nem tud táplálni, viszont ízületi s hasonló problémákra igen jó hatású, s a fürdőző nem tud elsüllyedni benne, mint azt e sorok írója is tapasztalta.

Mindezen élmények után következett a zarándoklat fénypontja: Betlehem és Jeruzsálem: előbbiben a Születési-bazilika, utóbbiban a Szent Sír-bazilika látogatása.

Betlehem nagyon szép kis város egy dombtetőn, nyolc kilométerre Jeruzsálemtől délre. Lakói — mint Názáretnek is — főleg keresztény arabok, akikkel a zsidók, saját bevallásuk szerint, sokkal jobban ki tudnak jönni, mint a mohamedán arabokkal. Ezek műveltebbek s igen szívélyesek. Jó üzletemberek,

főleg ők foglalkoznak emléktárgyakkal: olajfából faragott szebbnél szebb figurák, karácsonyi jelenetek, aztán féldrágakövekből készült nyakláncok, karperecek, keresztek vásárolhatók náluk.

A betlehemi fiatal párok szeretnek a Születési-bazilikában esküdni. A zarándokcsoport éppen egy pompázatos esküvő kellős közepébe érkezett. Jézus születésének helyét egy ezüstcsillag jelzi a padlózaton; tőle pár lépésre állott a jászol, ahová Mária a kisded Jézust fektette.

A Szentföldre utazó legyen elkészülve az árusok ostromára, a muzulmán arab gyerekek erőszakos kéregetésére. Utóbbi különösen feltűnő volt Betániában, ahol Lázár sírját mutogatják, de mindenfelé általános.

Jeruzsálemben az első nagy élmény az Olajfák hegye volt, alján a Getszemáni kerttel: Jézus vérrel való verítékezésének színhelye. Emlékét nagyon szép templom, a Nemzetek temploma őrzi. Így nevezik, mert tizennégy nemzet adományából épült 1924-ben. A ferences barátok által ápolt kertben láthatók a 2000 éves olajfák. Ezek állítólag nem halnak el; ha kivágják őket, újra sarjadnak.

A keresztutat nem könnyű végigjárni hittel, elfogódott lélekkel. Lármás arab kereskedők, nyüzsgő zarándokok között kell meg-megállni a stációk előtt ezen az „igazi" keresztúton, ahol nem a kép, hanem a valóság ereje nyűgözi le az imádkozót. Itt nyújtotta Veronika a kendőjét Jézusnak, itt találkozott édesanyjával, itt fogták meg a katonák Cirenei Simont, míg végre a zarándok odaér a Szent Sír-bazilika előtti nagyobb térségre, s onnét a templomba beérve imádkozhatja a keresztút utolsó négy stációját: ikonok és füstölők között áll az oltár a keresztrefeszítés helyén (a bazilika az ortodox egyház kezében van). A katolikusok egy mellékkápolnával rendelkeznek, mely a Szent Sírtól jobbra esik. Magában a Szent Sír fülkéjében egy pópa fogadja a zarándokot — egy vagy kettő fér be egyszerre —, s egy meggyújtott gyertyával történő szertartás után megcsókolhatja azt a márványlapot, melyet az utókor helyezett a kősziklába vájt sír tetejére.

Nagyon sok a látnivaló keresztények számára Jeruzsálemben, ebben a most már közel félmillió lakosúra növekedett városban, mely Izrael fővárosa. Mind a zsidók, mint a mohamedánok szent helynek tekintik: utóbbiak a Szikla-mecsetben azt a hatalmas sziklát tisztelik, amelyen a Szentírás szerint Ábrahám kész volt feláldozni fiát, Izsákot — a muzulmánok szerint nem Izsákot, hanem Izmaelt — mint hite bizonyítékát.

Nekünk, kereszténynek igen megható ott állani az utolsó vacsora termében vagy a római helyőrség katonáinak kaszárnyájában, azon a kőpadlón, ahol Jézus állt, midőn megostorozták, megcsúfolták, tövissel koronázták. Még láthatók a kikopott kövezeten a római katonák által bekarcolt ábrák, többek között *a király és katonái* nevezetű társasjátékuk: aki bizonyos kockadobások után bejutott egy négyzetbe, az lett a király, s a többiek tréfásan hódoltak előtte. Talán ez adta nekik az ötletet „a zsidók királyának" kigúnyolására. Ugyancsak megható fölmenni azokon a kőlépcsőkön, amelyek a Cedron patak felől jövet Kaifás főpap házához vezettek. Ezen vitték fel Jézust elfogatása után a kihallgatásra. Kaifás háza mellett áll egy templom Péter tagadásának és bűnbánatának emlékére.

Két és fél napot töltött a zarándokcsoport Jeruzsálemben, de ez édeskevés arra, hogy csak nagyjából is megtekinthessen minden nevezetességet. A zsidók számára természetesen a siratófal, a jeruzsálemi templom maradványa jelenti a legfontosabb helyet — Dávid király jelképes sírja után —, ahol az ortodox zsidók a Messiás eljöveteléért imádkoznak. Nem dolgoznak, nem kereskednek. Miből élnek? A vezető szerint a gazdag amerikai zsidók támogatják s tartják el őket. A siratófalhoz csak igen szigorú ellenőrzés után lehet bejutni. A mellette álló rabbiképző főiskolában e sorok írója találkozott egy fiatal, budapesti származású rabbijelölttel, aki jól beszélt magyarul, pedig már *szabre*, vagyis Izraelben született.

A zarándokcsoport tagjai a túra végén a jeruzsálemi polgármester és a turistaügyi miniszter aláírásával ellátott oklevelet kaptak, mely igazolja, hogy az illető eleget tett a Tórában lefektetett előírásnak: „fölment Jeruzsálembe", s így viselheti a „jeruzsálemi zarándok" kitüntető címet.

Annyi bizonyos, hogy bármennyire is kritikus szemmel nézi egy keresztény zarándok Izrael államát, el kell ismernie: Izrael népe bámulatos eredményeket ért el az ország felépítésében, modernizálásában, jól fölhasználva azt a sok billió dolláros kölcsönt és segélyt, amit főleg Amerika kormányától kapott és kap. Az is bizonyos, hogy sok ellenérzést eloszlat az a szívélyes gondoskodás, az az álláspontjukat megértetni kívánó buzgóság, amivel az ilyen „subsidized" zarándokot körülveszik. Viszonzásul azt kérték: „Beszéljenek rólunk, mindarról, amit itt láttak, s ez nekünk elég viszonzás lesz."

Mikor e sorok írója e kívánságnak ezennel eleget tesz, nem tud szabadulni egy gondolattól: hogyha a zsidó nép közel

1900 éves „idegen megszállás" után is magáénak követelte ezt a földet bibliai jogokra hivatkozva, s újjá is építette, akkor mi, magyarok hatvan-hetven évi idegen megszállás után is magunkénak tekinthetjük és követelhetjük Szent István koronájának országát, azt a földet, melyet őseink szereztek, építettek fel, és több mint ezer éven át birtokoltak (hosszabb ideig, mint a zsidók az ő országukat).

Továbbá: Izraelt nem a helybeli csekély számú zsidóság, hanem a szétszórtságban élő zsidóság szívós akaratereje, sőt: annak is egy fanatikus cionista csoportja hozta újra létre. Nem lehet-e hasonló terve a Gondviselésnek a világon szétszórva élő magyarokkal is? Adott történelmi pillanatban helyreállítani és újra felépíteni Szent István birodalmát, a vele sorsközösségben élt testvérnépekkel egyetértésben. A bolsevizmus talán az ő számukra is kijózanító történelmi lecke volt.

De erre csak akkor lehet remény, ha a külföldön élő magyarság fenntartja gyermekeiben is a magyar származástudatot és a történelmi hivatástudatot a Duna-medence egymásra utalt népei felé.

Útban Amerika felé e sorok írója a repülőgépen ülve háta mögött magyar beszédre figyelt fel. Visszafordulva középkorú zsidó házaspárt látott, a férfit a jellemző jamulkával a fején. A társalgás során kiderült, hogy Nagyváradról vándoroltak Tel Avivba az ötvenes években. Arra a megjegyzésre, hogy milyen szépen beszélnek magyarul, az asszony büszkén jelentette ki: „A gyermekeink is beszélnek magyarul!"

Nem úgy hangzik-e ez, mint megszégyenítő arculcsapás azok felé a magyar családok felé, ahol a gyermekek már nem vagy alig beszélnek magyarul? S ha erre nézve lehet is valami mentségük, akkor annál inkább kötelességük, hogy belevéssék gyermekeik lelkébe a 137. zsoltár szavait, mint a zsidó szülők tették: „Száradjon el a kezem, tapadjon szájpadlásomhoz a nyelvem, ha rólad, Jeruzsálem — szép Magyarország — elfeledkezem!"

dr. Habsburg Ottó:

Milyen ember volt a prímás?

Magyarokkal folytatott gyakori beszélgetéseimen sokan hasonlították a prímást Kossuthhoz és Széchenyihez. Kossuthhoz, mert az ő neve is szabadságküzdelemmel függött össze. A hasonlat ebben a vonatkozásban, de csak ebben, helytálló, viszont a különbségek az adott történelmi helyzetben merőben mások, hisz Bécs minden súlyos vita ellenére is Nyugathoz kötötte országunkat, Moszkva viszont elszakította a Nyugattól; Béccsel lehetett európai módon kiegyezést kötni, Moszkva nem enged a szorításon. Ezenkívül: Mindszenty nem volt szangvinikus. A Széchenyi-hasonlat már közelebb jár az igazsághoz. Mindkettő, a XIX. századbeli államférfi és a XX. századi főpap, egyaránt alkotó szellemű, építő lelkületű ember volt; de amíg Széchenyi kívülről, a nagyvilág horizontjával, hogy úgy mondjam: nemzetközi perspektíva ösztönzésére kezdett munkálkodni a magyar ugaron, Mindszenty ott élt ezen a földön, ennek horizontjával fogott munkába, sokkal nehezebb körülmények között és kevesebb eszközzel, később szabadságától megfosztva tudott csak hatni és ténykedni.

Történelmi nagyjaink közül én elsősorban Deák Ferenchez hasonlítanám, ha emberi alkatát és politikai egyéniségét vizsgáljuk. Mindszenty, mint Deák Ferenc, maga volt a megtestesült nyugalom és egyszerűség. A deáki típusnak is vannak vívódásai, Mindszentynek is voltak. De a megoldást mindegyiknél valami végtelen nyugalom inspirálta és hozta meg. Mint Deákra, Mindszentyre is jellemző a belső biztonság, a dolgok velejének meglátása és megragadása, a minden bonyolultság híján lévő észjárás, a helyzetek világos megítélése. A problémát mindketten gyökerében ismerték fel. És ahogy Deák, úgy Mindszenty is paraszti bölcsességgel a lényeget egyszerű szavakkal fejezte ki. Ismerjük, ugye, Deák Ferenc bölcs mondását, hogy egy félresikerült helyzetet hogyan kell rendez-

ni? „A rosszul begombolt mellényt — mondta — ki kell gombolni, és újra begombolni."

Nos, erre a kristálytiszta meghatározásra kellett gondolnom, amikor egy felzaklatott helyzetben a Pázmáneum kertjében sétálva beszélgettem a bíborossal. Akkor volt ez, amikor megjött a pápa levele, mely lemondását sürgette. Felutaztam a bíboroshoz, hogy ragaszkodásomról biztosítsam, s rendelkezésére álljak. Láttam: mi, akik szeretjük őt, sokkal felzaklatottabbak vagyunk, mint ő maga. Mert amikor megkérdeztem, hogyan viseli a fejleményeket, nehéz-e elviselni, ami történt, így felelt: „Jól vagyok, kérem, az öreg kutya akkor érzi jól magát, ha verik."

Egyszerre világos lett előttem a prímás megrendíthetetlen lelkivilága, ez a plasztikus mondat mindent érthetővé tett. Ilyen ember volt.

Voltak-e hibái, tévedései? Voltak, igen, de — és ez rendkívül döntő — a nagy vonalakban nem tévedett. Az emberek megítélésében néha túlságosan optimista volt. Valahogy úgy, mint Petőfi apja, a jó öreg kocsmáros: „Mert ő becsületes lelkű, igaz: s azt gondolá, hogy minden ember az."

Megvolt ennek a fordítottja is benne: néha rendkívüli gyanakvással vizsgált különböző személyeket. E gyanakodás azonban érthető olyan embernél, akit a világbolsevizmus annyira megkínzott és meghurcolt. Gyanakvásai ugyanis csaknem kizárólag kommunista vonatkozásban jelentkeztek, az emberek ehhez való viszonyulása nála döntő mérce volt, s nem is alaptalanul. A világot azonban általában jobbnak és becsületesebbnek látta, mint ahogy a világ megérdemelte.

Voltak körülötte jelenségek, melyeket nem lehet az ő személyes hibájául felróni; sokan jogosulatlanul hivatkoztak rá, anélkül, hogy ő tudott volna róluk. De ezek a hibák eltörpülnek és jelentéktelenné válnak egész egyénisége nagyságához mérten. A prímás rendkívül okos ember volt, s alapjában véve higgadt. A felmentése körüli kérdésben például egész idő alatt nagyon ügyesen viselkedett, ügyét okosan, diplomatikusan vitte.

Szívesen vette mások fejtegetéseit. Bámulatos, mennyi hozzáértéssel és érdeklődéssel tudott meghallgatni helyzetjelentéseket. Hallgatott a tanácsokra, saját megítélése szerint, de hallgatott.

Makacs volt-e, afféle begyöpösödött öregember? Nem, ebben az értelemben egyáltalán nem. Ellenkezőleg, korát tekintve egyedülállóan friss volt, még 83 esztendős korában is igen

fogékony új meglátásokra. A második vatikáni zsinat számos újítását lelkesen helyeselte. Makacsság? Sok vonatkozásban persze makacs volt, de — hála Istennek! Korunkban annyi a puhány ember, a megalkuvó, ingadozó, hogy az ő szívós kitartása elvi kérdésekben, mint szabadság, emberi jogok, becsületesség és igazság, ez a szívósság Isten áldása volt. Az ilyesmit különben is helytelen makacsságnak nevezni, ez elsősorban elvi szilárdság. Hogy számos kérdésben nem engedett, hogy nem volt hajlandó eltérni kitűzött céljaitól — nos, ezért volt Mindszenty, ezért lett a történelemben az, ami lett.

Emberi, egyházfői, politikai alkatának leglényegesebb vonása: végtelen egyszerűsége. Ebből fakadt tisztánlátása. Sok intellektuel azt hiszi, csak akkor eszes, ha nagyon bonyolult. Mindszenty nagysága abban állt, hogy minden komplikáltság hiányzott belőle. Ebben a nagy német kancellárhoz, Adenauerhez hasonlított. A nagy igazságok mindig egyszerűek, de csak keveseknek adatott meg ez az egyszerűen látás. Mindszentynek megadatott.

Felette szerencsésnek tartom, hogy a bíboros kikerülhetett külföldre, s kerek három és fél éven át járhatta a világ magyarságát. Az emigrációt kiemelte a kicsinyes pártpolitikai tülekedésből, személyének kisugárzó ereje ismét felfokozta az emigránsok magyarságtudatát és jó értelemben vett nemzeti öntudatát. Az emigrációban integráló szerepe volt.

De integráló jelentősége volt a római katolikus egyház életében is. A magyar bíboros a „posztkonciliáris válság" idején érkezett Nyugatra. Az egyháztörténelem tanúsítja, hogy minden nagy zsinat után automatikusan jött a válság. De akkora, mint most, talán még soha. Szélsőséges szellemek mármár tagadásba és engedetlenségbe sodorták a különböző irányzatok képviselőit. Ekkor jött Mindszenty, aki engedelmeskedett a pápának azzal, hogy hajlandó volt külföldre jönni. Tekintélye igen nagy volt a bíborosi testületben, s magatartása előnyösen befolyásolta a konzervatív tábor viselkedését is. Nem tudom, Mindszenty puszta léte nem járult-e hozzá ahhoz, hogy nem következett be egyházszakadás.

Engedelmességet mutatott később is, mikor nem szállt szembe a felmentés tényével. Nagy érdeme, hogy hirdette: meg kell tartani az Egyház egységét, megőrizni a respektust a pápasággal szemben, akkor is, ha a pápa keleti politikájával nem értünk egyet. A magyar bíboros integráló szerepe a katolicizmusban tehát vitathatatlan volt, és ma is az.

Legvégül pedig, amit talán a legértékesebbnek tartok emig-

rációs ténykedésében, az a szeretet, ahogy a protestáns, református, evangélikus, unitárius, zsidó s általában a hivő magyarok közeledését fogadta s előmozdította. E téren tanúsított magatartása is arra vall, mennyire átérezte a kor és a korszellem kívánalmait, parancsait. És persze ebben a felekezeteket integráló magatartásában szíve szavát is követte — magyar szíve szavát. Kevés ember volt, nem is volt talán, aki ennyire szerette magyar népét.

Vajda Albert:

Mi van a szovjet békecsicsergés mögött?

Minden új évben a fogadalmak egész sora száll az ég felé. Sokan fogadják meg, hogy január elsejétől új életet kezdenek, leszoknak a dohányzásról, abbahagyják a káromkodást, nem vesznek többé kártyát a kezükbe, és így tovább.

Azután telnek az új esztendő napjai, és a hetek múlásával egyre jobban halványodik a fogadalom. A legtöbben nem kezdenek új életet, mert annyira megszokták a régit. Nagyon sokan gyújtanak rá azzal, hogy „Egy cigaretta igazán nem számít!" És néhány nap múlva megint a napi húsznál, harmincnál tartanak, mint azelőtt.

De nemcsak a magánéletben foszlanak semmivé az új év lelkesítő hangulatában tett ígéretek. A politikai ígéretek sem mentesek attól, hogy a szálló idővel semmivé válnak.

A Szovjetunió részéről például szinte menetrendszerű pontossággal hangzik el évről évre többször is az ígéret: Moszkva mindent meg akar tenni azért, hogy a világon végre-valahára igazi béke legyen.

Valóban szépen csengő ígéret ez, szinte már hozzátartozik mindennapi életünkhöz. A Szovjetunió lelkesen hangoztatja mérhetetlenül nagy békevágyát, és a gyakorlatban, ennek megfelelően, ugyancsak mérhetetlenül fegyverkezik. Azért mondom, hogy *mérhetetlenül*, mert a világért sem engedi, hogy a Nyugat *lemérje*, mennyivel több tankja, rakétája és más egyéb békés „háztartási eszköze" van a szovjet béketábornak.

Valószínűleg bennem van a hiba, amikor minden egyes moszkvai békecsicsergés után arra a kis történetre kell gondolnom, amelynek főszereplője egy közismerten zsugori férfi volt. Fukarságánál csak álszentsége volt nagyobb.

Történt egy napon, hogy amikor kiszállt az autójából, elébe állt egy kopott ruhás fiatalasszony, karján csecsemővel.

— Segítsen rajtam, drága jó uram — mondta esdeklő han-

gon. — Éhes vagyok, nincs mit ennem, nem tudom táplálni a gyermekemet. És, ami talán még ennél is jobban fáj, nincsen pénzem arra, hogy megkereszteltessem ezt az apróságot, hiszen ilyen rongyokban nem vihetem be a templomba.

A zsugori elgondolkodva hallgatta a félig sírva elmondott szavakat. Amikor az asszony befejezte, szó nélkül benyúlt a zsebébe, kivette a pénztárcáját, gondosan kiemelt egy százdollárost, és azt mondta:

— Nézze, jó asszony, nincs nálam apró. Adja csak ide a gyereket, majd tartom addig, amíg maga bemegy abba a bankba, és felváltja a százast.

Az ifjú mama gyorsan odaadta a csecsemőt, és sietős léptekkel ment be a sarki bankba. Közben arra sétált a zsugori egy ismerőse, és tágra nyílt szemmel nézett rá.

— Honnan van ez a gyerek? — kérdezte csodálkozva. — Úgy tudom, sohasem voltál nős. Csak nem fogadtad örökbe?

— Nem — felelte kurtán a zsugori, mert látta, hogy a gyerek mamája már közeledik.

— Felváltottam — mondta a fiatalasszony, és átnyújtott öt darab húszdollárost.

A zsugori átvette a pénzt, azután visszaadott két bankjegyet.

— Itt van, lelkem, negyven dollár, ebből kitelik a keresztelő, és marad ennivalóra is.

Mielőtt a csecsemőjét magához szorító anya hálás köszönetet mondhatott volna, a zsugori karon fogta ismerősét, és bement vele a közeli eszpresszóba.

— Ha valaki ezt elmondja nekem, és nem a saját szememmel látom, egy szavát sem hiszem — mondta az ismerős, amikor leültek, és rendeltek egy kávét. — Te... te és a jótékonyság? Hiszen előbb lehet egy halottból kihúzni egy finom cigarettát, mint belőled egy dollárt.

— Te is félreismersz, mint oly sokan — sóhajtotta álszent arckifejezéssel a zsugori. — Én mindig is azon voltam, hogy jót kell cselekedni az emberekkel. Látod, én most három jó cselekedetet hajtottam végre egyszerre.

— Azzal, hogy negyven dollárt adtál egy nyomorgó nőnek? — meredt rá az ismerős. — Ez csak egy jó cselekedet, és nem három.

— Ezt te nem érted, komám — jelentette ki önérzetesen a fukar. — Először is vallást adtam egy kis pogánynak. Ez az első jó cselekedet. Azután ételt adtam egy éhezőnek. Ez a második.

— És mi a harmadik?

— A harmadik? — nézett rá a zsugori ember. — Az, hogy sikerült felváltatnom egy hamis százast.

Hát valahogyan így fest, amikor a Szovjetunió a maga féktelen békevágyáról akarja meggyőzni a világot.

dr. Vértessy Oderik:

BARKOCHBA

(Megfejtés: Előlegzett bizalom)

Magyarország egyik megyéjének fiatal papjait gyűlésre hívták össze. A gyűlés meghívott vendége az Állami Egyházügyi Hivatal főelőadója volt. Hosszas beszéd következett a magyar katolikus papi békemozgalom megalakulásáról és működéséről. A fiatal papok — arcukon színlelt érdeklődéssel — ismét kénytelenek voltak végighallgatni a már ismert szólamokat. „A dialógus jegyében" a jelenlévők kérdéseket tehettek fel az előadónak.

Különböző jellegű kérdések után valaki ezt kérdezte:

— Mivel magyarázza, főelőadó úr, a kispapok kétéves katonai szolgálatra való kötelezettségét? (Jelenleg „csak" másfél év — a szerk.)

A válasz egyszerű és rövid volt:

— Meg kell látni az állam részéről előlegezett bizalmat, hogy önök a magyar néphadseregben szolgálhatnak.

Alig leplezett elégedetlenség támadt a hallgatók körében, s a kérdező nem tudta visszatartani az ajkára toluló szavakat:

— Na, köszönöm szépen az ilyen bizalmat!

* * *

Valahogy ezt az állam részéről az Egyháznak már oly sokszor megígért „bizalmát" érezzük most is a Magyar Katolikus Almanach megjelenésekor. Talán ez is egyike volna ama sokat emlegetett „kis lépéseknek"? Újabb kegyes példa az Egyház és az állam közötti „jó viszony" kifejezésére? Hiszen ezt nagyon fontos lenne bizonygatni bel-, de sokkal inkább külföldön. Íme, itt egy újabb bizonyíték, hogy Magyarországon nincs többé vallásüldözés, és manapság már nem olyan hátrányos a katolikus egyházhoz való tartozás.

A Szent István Társulat kiadásában megjelent a Magyar Katolikus Almanach, a Schematismus Dioecesium Hungariae — 1984. Ezzel kívánták köszönteni Lékai László bíborost, aki

a Társulat fővédnöke, s aki októberben ünnepelte aranymiséjét, pappá szentelésének ötvenedik évfordulóját.

A hatalmas kötet nyomdai kiállítása egészében véve tetszetős, bár egyes képek a fölismerhetetlenségig homályosak, ám erről a kötet összeállítói nem tehetnek: ez már az állami nyomda felelőssége, ahol nyilván nem csináltak lelkiismereti kérdést abból, hogy a püspökök fölismerhetőek vagy sem. Az ilyen és ehhez hasonló hiányosságok, elírások megítélése azonban nem a mi feladatunk; sokkal inkább az Almanach tartalma az, ami bennünket érdekel.

A kötet a magyar katolikus egyháznak és intézményeinek adatait tartalmazza. A készülő második kötet mai katolikus életünket elemzi majd.

Lékai bíboros többek között ezeket írja az előszóban: „Bemutatjuk a világ- és a magyar egyház szervezetét, részletesen ismertetve a magyar katolikus egyház adatait és életét. Abban a reményben bocsátom útjára a Magyar Katolikus Almanach jelen és majd elkészülte után a következő kötetét, hogy ezek is hozzájárulnak a magyar katolikus egyház életének tárgyilagos megismeréséhez és értékeléséhez."

Önkéntelenül ötlik föl a kérdés: mennyire segít bennünket az Almanach a magyar katolikus egyház tárgyilagosabb megismerésében és értékelésében, amikor csakis azt és úgy szabad megírni benne, amit és ahogy az önkény engedélyez...

Minderre kitűnő példát nyújt az a fejezet, amely 1945-tel bezárólag foglalkozik Magyarország egyházmegyéinek és szerzetesrendjeinek — *működő* szerzetesrendjeinek — történetével.

Már a címben szereplő *működő* kifejezés is felvet egy sajnálatos tényt. Eszünkbe juttatja a szerzetesrendek 1950-es feloszlatását, a működési engedély megvonását, szerzetesek ezreinek földönfutóvá tételét, meghurcolását, internálását, szétszóratását. Azt az igazságtalan és jogtalan rendelkezést, mellyel — az Egyház e fontos szerveinek erőszakos megszüntetése által — a vallásszabadságnak az alkotmányban is lefektetett jogát nyirbálták meg, tapostak abba bele. Mivel azonban ez a szégyenteljes esemény 1950-ben történt — sok más gyalázatossággal együtt —, nem csoda hát, hogy a magyar egyházmegyék és ma is működő négy szerzetesrend történetét csak 1945-ig engedélyezték feldolgozni. (Sőt: a veszprémi egyházmegye története már előtte megszakad. Miért? Mert ott 1944 tavaszától Mindszenty József volt a püspök...)

1945. Fordulópont ez az év. Hogy mennyire, azt százezrek és milliók érezték és érzik. De fordulópont a magyar törté-

netírásban, legyen az világi vagy egyházi, hiszen mindkettőt ugyanaz az ellentmondást nem tűrő történelmi szemlélet irányítja. Ennek politikája pedig az elhallgatás elve. Vannak dolgok, amikről *jobb, ha nem* beszélünk, nem írunk. Más dolgokról egyenesen *nem szabad* beszélni és írni. Mintha meg sem történtek volna, mintha az akkori események emlékét valami agymosó szerkezet kitörölte volna az emberek fejéből. Igazi struccpolitika ez: fejemet a homokba dugom, és nem látok, tehát engem sem látnak. Nem akarok látni másokat, nem akarok beszélni bizonyos dolgokról, így akarok kényszeríteni másokat is arra, hogy ők se lássanak, ők se beszéljenek, ők se írjanak, ők se emlékezzenek.

Ám az emberi emlékezet olyan adottság, melyet nem irányíthat sem hatalmi szó, sem láncos börtön. Lehet hallgatni, lehet nem beszélni, csak felejteni nem lehet.

A mai hazai valóság ismeretében ne csodálkozzék hát senki, hogy egy egyházi kiadású könyv nem ismerteti — mert nem ismertetheti — az 1945 utáni eseményeket, hiszen egyházi vonalon még jobban kell érvényesülnie az elhallgatás elvének. Mi is lenne, ha olyan kényes témákkal és személyekkel kellene foglalkozni, mint az iskolák államosítása, a szerzetesrendek már említett eltörlése, a jótékony célú egyházi javadalmak elkobzása, vagy mint Apor Vilmos, Zadravetz István, Mindszenty József, Endrédy Vendel, Grősz József?

Talán nem lett volna szégyellni való leírni a férfi és női szerzetesek munkásságának eredményeit. A múlt meg nem becsülése, letagadása vajon milyen jövőt ígér? Mit szólnánk ahhoz — ha tudnánk a rólunk írt történelem lapjait olvasni —, ha bennünket is „nem lényeges" jelzővel illetnének a késői korok történetírói? E ma dívó történetírásnak báró Apor Vilmos győri püspök vértanúsága sem lényeges. A püspök földi maradványai még mindig „csak" a karmelita kriptában nyugszanak, és nem vihetők át a székesegyházba, a neki készült művészi szarkofágba. Miért? Mert egy „szovjet hős" lőtte le.

Ezek után az is világos, hogy miért nem fért az Almanachba a tíz éve halott Mindszenty bíboros. A kommunista rezsim még haló porában is reszket a bíborostól, s még a nevét is szeretné kitörölni — vagy kitöröltetni — az elmékből. Az egyik megfélemlített és megzsarolt magyar püspök, akinek „kitöröltetői" szerepet osztottak — például így beszélt Mindszenty Józsefről: „Amikor Pehm József Zalaegerszegen megjelent, mindenki reszketett."

* * *

A „bizalom" foka még nem oly nagy, hogy a tabu témákról szabadjon és lehessen beszélni és írni. S az igazi őszinteség fokára aligha jut el valamikor is, hiszen az állam részéről ez csak olyan hamisan magához édesgető, de ugyanakkor állandó ellentámadásba és megtorlásba lendülő csalfa bizalom. Így hát elégedjünk meg csak szépen egyházi történelmünkkel 1945-ig. Az azóta eltelt negyven év igazán semmi az elmúlt majdnem ezerhez képest. Az eseményei sem olyan jelentősek, hogy említésre méltónak találtassanak. Az idősebb korosztály úgyis hallgat — ezt kell tennie a terror évei után —, a fiatalokat meg minek megzavarni, hiszen jó részük még sose hallotta Mindszenty bíboros nevét, vagy soha nem látott szerzetesi ruhát viselő barátot, apácát. Hogy mi történt ebben a néhány évtizedben? Ennek megírása az emigráció feladata. Szerencsés az, aki egy külföldi útra kapott — s türelmesen kivárt — engedéllyel a zsebében egy szabad nyugati országban szabadságának napjai alatt lázasan lapozhat az ismeretlen események odahaza tiltott lapjai közt, hogy emlékezetébe mélyen elraktározva hazavihesse magával az e szomorú korszak történetéből felcsipegetett morzsákat.

* * *

Az Almanachot végiglapozva eljutunk a függelékhez. Ebben kapott helyet a külföldön élő magyar papság névsora, Irányi László püspök úrral az élen. Vegyes érzelmekkel nézhetjük végig a névsort; kicsit propagandisztikus jellege van annak, hogy míg a Nyugaton élő magyar papokat szinte kínos pontossággal sorolják fel, addig a ma még mindig kereten kívül élő feloszlatott szerzetespapokról nem esik szó, pedig még jelentős számban élnek olyanok, akik különféle világi pályákon kénytelenek megkeresni kenyerüket. A Nyugaton élő magyar papok listáját böngészve eszünkbe villan: milyen örvendetes, hogy még ennyien vannak, ugyanakkor milyen szomorú, hogy ennyien kényszerültek idegenbe, oda, ahol szabadon és minden megkötés, korlátozás nélkül szolgálhatják a híveket.

Az említett névsort a Katolikus Magyarok Vasárnapja évkönyvéből vették át, mint írják: *a Vasárnap szerkesztőségének előzetes engedélye alapján* közölték. Kíváncsiak volnánk, vajon hány hazai pap van tisztában azzal, hogy mi az a titokzatos *Vasárnap*? A korrekt eljárás az lett volna, ha a szerkesztők megadják az újság teljes címét, hozzátéve, hogy ez a magyarság legnagyobb katolikus hetilapja. Persze ez valószínűleg naiv elvárás, hiszen tudjuk, hogy a Katolikus Magyarok Vasárnapja az „előlegezett bizalmat" amúgy is erősen zavarja.

A pedagógia tudománya szerint káros a gyermek értelmi fejlődésére, ha szülei vagy nevelői becsapják, ha azt gondolják, hogy most még túl kicsi és éretlen ahhoz, hogy kérdéseire az igazságnak, a valóságnak megfelelő választ kapjon. A sok „miért?" és „hogyan?" kérdésre mindig igaz választ kell adni, természetesen a gyermek értelmi szintjének megfelelően.

Bízunk abban, hogy eljön az idő, amikor a hazai állami — és az ő nyomásukra bizonyos egyházi — körök belátják: népünk felnőtt már, és nem kell többé mesélgetni, torzítgatni, legkevésbé pedig elhallgatni az eseményeket. Itt azonban sokkal nagyobb erők közbejöttével kell számolni, melyekkel szemben az agyonnyomorított magyar egyház, de még az erősnek és fejlődőnek hirdetett szocialista társadalom és kommunista párt is csak harmatgyenge ellenfélnek bizonyul.

Mégis mi lesz akkor, ha egyszer — még mielőtt ez bekövetkezik — mindenki rájön, hogy félrevezetik? Akkor már késő és nagyon nehéz lesz az előlegezett bizalomról beszélni. Akkor az Egyház és állam közti kielégítőnek, sőt: jónak mondott mostani helyzet alapjaiban rendül meg. Ám beszélni, szót emelni akkor sem lehet. Akkor is csak a néma, tehetetlen, titokban ökölbe szoruló kezű hallgatás marad az ésszerű út. A reményt azonban sohasem veszthetjük el!

Ezek után elnézést kérek, hogy csak most, írásom végén válik némileg érthetővé a címül használt barkochba szó. A barkochba nevű játékot sokan ismerik és talán már játszották is. A szabályok szerint az egyik játékos gondol valakire vagy valamire. A másik vagy a többiek aztán kérdeznek. „Igen", „nem", „is" a felelet, minden más segítés tilos, a játék szabályait sérti. Aki ügyes és gyakorlott, hozzá még intelligens is, annak sikerül előbb-utóbb a gondoló „agyába látni", és kitalálni a személyt, tárgyat vagy fogalmat.

Így vagyunk az Almanachhal is. Talán beláttunk a gondolatok, a hátsó szándék, a színfalak mögé. Nem azért, mert olyan intelligenseknek érezzük magunkat, hanem mert van némi tapasztalatunk. Kérdezhetünk a könyv után, mögéje tekinthetünk, választ is így kapunk: „igen", „nem", „is". Tessék, valami, ami „igen" is, „nem" is, meg „is" is. Egyszer szeretnénk, hogy mindez csak „igen" — a „nem", az „is" helyett is „igen"! — legyen.

Az Almanach második kötete, amely a mai gondokat és vallási életet elemzi, még jobban kifejezi majd korunk valóságát. Gondoljunk itt a hitoktatás kérdésére, a kórházi papi szol-

gálatra, a püspök és papjainak viszonyára, és a papoknak a hívekkel való kapcsolatára. Ha azonban abban is becsapjuk magunkat, és kiszínezzük a realitást, akkor nem tudjuk, hogy milyen biztató jelekre számíthatunk.

Tudjuk elmondani, hogy a transzcendentális világot, Isten világát belehoztuk ebbe a mi földi világunk kellős közepébe, és szavahihetően tanúskodunk róla. Annál is inkább, mert Moszkva egyik külvárosában ez a megállapítás született: „Az istentelenség féktelenségének ideje lejárt. A hóviharok kitombolták magukat, vallási tavasz jön el, ezt készítik elő hivők és ateisták."

Most még tél van, fagyos szelek vannak, de bízunk a következő tavaszban és a biztató jelekben. Ez nem lehet játék, ez nem barkochba...

Hajnal László Gábor:

A tudás hatalom?

(Gondolatok a magyarországi oktatáspolitikáról)

I. FEJEZET

„Nyomasztóan terjed az agresszivitás az iskolában. És ezzel az agresszivitással szemben nemcsak azért tehetetlenek általában a tanárok, mert ők nem férfiak, hanem asszonyok, akik náluk egy fejjel magasabb fiatalokat oktatnak-fegyelmeznek, hanem elsősorban azért bénulnak meg ilyen durvaságok láttán, mert ők a kultúra iránti vonzalom miatt mentek el tanárnak. Arra vállalkoztak pályaválasztásuk pillanatában, hogy ebbe a csodálatos birodalomba bevezetik az érdeklődő gyerekeket. Azokat a módszereket tanulták meg az egyetemen, amelyekkel a tanulni akaró fiatalokat tudáshoz lehet segíteni. Megtanulták tanárjelölt korukban, hogyan lehet hatásosan oktatni az egyszeregyet, a logaritmust, a der-die-dast és az on-anánanót. Belépnek az iskolába azzal a hittel, azzal az előfeltételezéssel, hogy ott majd tanítani fognak, és egyszerűen megbénítja őket a diákok kirobbanó kultúraellenessége."

Ez az idézet a Népszava 1984. január 21-i számában olvasható. Hogy miért éppen ilyen citátummal kezdjük a magyar oktatásügy elemzését? Távol áll tőlünk a hatásvadászat szándéka, s ha az iménti jelenség csak elszigetelt lenne, meg sem említenénk, ám a hazai újságok mind gyakrabban tudósítanak hasonló esetekről. Az 1984/85-ös tanév kezdetekor számos, szinte megoldhatatlannak tűnő gond került előtérbe. Vajon minek tulajdonítható, hogy minden eddiginél nagyobb tanárhiánnyal küszködnek, s az ország iskoláiból 1200 pedagógus hiányzik? A frissen végzett oktatók közül a fele úgy hagyta el a pályát, hogy el sem kezdte, sokasodik a képesítés nélkül katedrára állók és a nyugdíjasként tovább dolgozók csapata.

A tanköteles korba lépő gyerekek öt százaléka iskolaéretlenség miatt eleve nem iratkozhatott be, s az 1984-es adatok alapján ismét várható, hogy legalább tízezer első osztályos túl könnyűnek találtatik, és muszáj lesz megbuktatni őket. A későbbiekben még inkább rosszabbodik a helyzet, hiszen az átlagot tekintve 14 éves korukig 83,7%-uk végzi el az általános iskolát, míg a gimnáziumokból, szakmunkásképzőkből 15% marad ki minden esztendőben. Még egy adat: az 1980-as népszámlálás után nyilvánosságra hozták, hogy az írástudatlanság felszámolása nem sikerült, ellenkezőleg: 185 300-an vannak a felnőttek közül, akik „nulla osztályt" jártak, s ez tízezerrel több, mint az volt a korábbi megméretésnél.

Az analfabétizmus terjedésére utaló grafikon azóta tovább emelkedett, ugyanakkor a másik oldalon azon vitáznak szakemberek és társadalmi-politikai vezetők: tényleg szükséges-e néhány elitiskola létrehozása, hogy a kiemelkedő képességű tanulók tehetséggondozása megoldódjék. Akik ezt az ügyet támogatják, nem fogadják el érvként, hogy a Németh László-i „oromtermészetre" való törekvés majd kasztszellemet alakít ki, s ezáltal a nagy átlag hátrányba kerül.

Bár van ebben némi igazság, de a lényeget illetően ez esetben badarság a demokratikussággal érvelni, hogy a szocializmusban mindenkinek egyenlő esélyt kell biztosítani, fölösleges mesterségesen szítani a kisebbségi érzést, s még jobban leszorítani az amúgy is hátrányos helyzetben lévőket.

Az Élet és Irodalom hetilap 1984. április 27-i számában Király István *Az oktatásügy igényszintje* című polémiája nagy vihart kavart. Többek között ezeket írta:

„A középiskolák fejlesztésében is egyértelműen vállalni kellene a teljesítménytől meghatározott szelektív prioritást. Az utolsó tíz évben a tanulmányi versenyek győzteseinek 60%-a az ország 15 középiskolájából, a középiskolák alig 3%-ából került ki. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem felvettjeinek 52%-át az elmúlt tanévben 25 középiskola, az ország középiskoláinak alig öt százaléka adta. Jogos az aggály, hogy a versenyszellem következetes véghezvitele úgy, mint például Japánban, ahol szinte hetente rangsorolják a tanulókat, nálunk is kibírhatatlan túlterheléshez és személyiség-megroppanásokhoz vezet. Társadalmi vonatkozásban pedig joggal lehet tartani attól, hogy tovább fog nőni az általános iskola nyolc osztályát el nem végző, jelenleg is sok nehézséget s gondot okozó ‚félanalfabéták' száma. S ami még komolyabb probléma: jogos

a félelem, hogy a teljesítmények jegyében igenelt ‚nehéz iskola' a magasan kvalifikált értelmiség avagy pedig a ‚második iskolát', a különórákat maguknak megengedni tudó társadalmi rétegek gyerekeinek kedvez. Nem kívánatos szelekciós torzulást hozhat így létre a társadalomban. Felnövekedhet egy oly értelmiség, amelynek az alapvető osztályokhoz — a munkássághoz és a parasztsághoz — nincs többé köze, nem kötik hozzá parancsoló élmények."

Ez bizony demagógia a javából. Mert a közel félmilliónyi ilyen-olyan diplomás közül mennyinek van kapcsolata a „néppel", hányan ismerik el a munkásság vezető szerepét — ami persze megint csak politikai blabla —, és vajon az egyetemet-főiskolát végzettek magas száma a fontos, vagy a minőség? Jelen pillanatban ugyanis mindkettő körül hiányosságok tapasztalhatók, mert az európai, szocialistának nevezett országok között a felsőfokú képzésben résztvevők arányát tekintve hazánk az utolsó helyen kullog. Az oktatásra fordított nemzeti jövedelem tekintetében is nagyon hátra szorult Magyarország, hiszen még Portugália, Mexikó és Brazília is kétszer-háromszor többet szán erre a célra. A pénzügyminisztérium adatai szerint a bruttó bevétel 6,5 százalékát kapták az iskolák 1980 és 1984 között.

Hogy a pedagógusok fizetése — a mostani emeléseket is beleszámítva — méltánytalanul alacsony, az közismert. Noha nem ez a bajok valódi gyökere, de a jövedelempolitika jelentős közgazdasági szabályozó, s ha valaki ládaszögeléssel kétszer annyit keres, mint egy tanár, akkor sokan engednek a kihívásnak, és inkább segédmunkásnak mennek, gyakran diplomával.

Az értelmiségi pálya elkorcsosulását az is elősegítette, hogy a pozíció elsősorban nem a tudás függvénye. Fontosabb ennél a politikai megbízhatóság és a személyi kapcsolatok. 1980-ban 47 751 felső szintű vezető iskolázottságát vizsgálták, s kiderült, hogy csupán 52% rendelkezik diplomával, 41% középfokú végzettségű, 6% az általános iskolát járta ki, és 1% még azt sem. Ez országos méretekben annyit jelent, hogy a 125 700, magasabb állásban lévő emberből 8800-an csak nyolc osztályról vagy még arról sem tudnak bizonyítványt felmutatni...

Az Élet és Irodalom 1984. július 20-i számában Laki Pál okosan és szellemesen mutatott rá, hogy milyen következményekkel járhat, ha a szellemi munkát feltűnően otromba mó-

don utasítják el a mindinkább tért hódító anyagiasság miatt:

„Nyugtalanító, hogy iskolásgyermekeink nem misszionáriusok, nem mozdonyvezetők, nem ifjúgárdai vezetők, nem muszkaimrék, hanem zöldségesek szeretnének lenni. De nem a fordi hitvallás alapján: hogy az embereket autó révén petrezselyemmel lássák el. Nem a tevékenység maga, hanem annak gyorsan változó piaci ára a gyermeki választás fő motívuma. Ennek pedig a társadalmi veszélyessége alig mérhető fel, a prostitúciónak egy szelídebb változata rémít. Korábban vendéglátó szakmára alig lehetett jelentkezőt fogni. Most Budapesten hat-hétszeres a túljelentkezés. S ami ennél is pontosabban reagens: nagy számban jelentkeznek fiúk is. A szakmunkásképzőbe való jelentkezés is jól fejezi ki a folyamatot: csökken az összhang a szakmai jellemzőkkel (a munka sajátos vonzóereje, szépsége, bonyolultsága, fizikai erőigénye stb.), viszont egyre erősebben reagál a szakma napi piaci csereviszonyaira. A szellemi szférában — mint ahogy a pedagógusellátás is mutatja — közelítően azonos a helyzet."

Persze miért is törnék magukat a fiatalok, hiszen észrevették, hogy míg őket a nyelvtanulással nyaggatják, vezető magyar politikusok, diplomaták alig vagy rosszul beszélnek angolul, németül, franciául, oroszul. Arra is rájöttek, hogy a szakmunkásképzőben csak elvétve buktatnak, a pedagógus hiába gyötri magát, mivel győzze meg a kölyköket az általános műveltség fontosságáról. Minek egy pincérnek a felvilágosodás korát ismerni? — kérdezik, hiszen az efféle tudásért nem adnak semmit. Ha viszont egy felszolgálótanuló egy nyarat végigbumlizik valamelyik balatoni vendéglőben, több pénzt vág zsebre, mint amit a tanára egész évben kap.

Az irodalmi hetilap vitájához hozzászólók cikkeit — leveleit — böngészve képtelenség túl gyorsan olvasni, mert a pro és kontra érvek olyan meglévő gondokat feszegetnek, amelyeket nem lehet egykönnyen megemészteni. Tanács István Szegedről küldött véleményében ezeket írja:

„Kíváncsi vagyok, mire menne Arany János tanár úr meg Babits Mihály tanár úr, ha ma megpályáznák egy átlagos magyar középiskola átlagos tanári állását? Nyilván azt javallaná nekik a tanügyi elöljáróság, hogy tartsanak színes, vonzó, érdekfeszítő órákat, használják sokat a diavetítőt, magnót, mozgassák a negyven gyereket, a kiválóakat kiválóan képezzék, a lemaradókat hozzák fel az átlag szintjére.

A negyven gyerek pedig nem akarna mozogni, együtt dolgozni, a vállalt referátumot családi okokból nem készítenék

el, még vázlatot írni is lustállnának. Maximum végigbámulnák a tanári produkciót, mintha a tévé előtt ülnének, és valahol egyszemélyes cirkuszt mutatnának. S ha a tanár úr követelményeket állítana, mihamarabb elterjedne, osztályról osztályra szállna a minősítés: milyen szemét ez az Arany meg a Babits, képesek elszedni a puskát, egyenesen sportot űznek belőle, hogy kicsesszenek a diákokkal."

A természettudományi, technikai műveltség szükségszerű előretörése óriási mértékben háttérbe szorította a humán tudást, számosan nem tartják fontosnak az ilyen ismereteket, pedig ezek nélkül nem lehet érezni, érteni a haza, a szülőföld fontosságát, hogy mit üzent nekünk a múltból Vörösmarty, Petőfi, Arany. Hajdan nemigen szöktek el a pedagóguspályáról lacikonyhásnak, lángossütőnek, fóliás konyhakertésznek, míg napjainkban sorra dezertálnak a katedrára állhatók, átadva helyüket a képzés nélkülieknek, hogy ők képezzenek. Így azután tért hódíthat a „bukásmentesség" mítosza, hiszen az a tanári munka negatív minősítője, ha sok gyerekkel ismételtetnek osztályt. Hogy a színvonal közben rohamosan zuhan, és a megterheléstől óvni a gyerekeket direktívák tömeges alkalmazása már most milyen vészhelyzeteket teremt, az mellékes problémaként kezelendő, hiszen — miként Király István kijelentette: *„A szocialista művelődéspolitika sohasem teheti magáévá a Klebelsberg Kunó nevéhez fűződő elképzeléseket.*"

Az 1926-os népiskolai törvény megalkotója 1922-től 1931-ig volt kultuszminiszter, és azt akarta elérni, hogy megszüntesse az analfabétizmust, másrészt pedig egy európai szinten álló elit értelmiséget neveljen. Tevékenységének mai bírálói azzal vádolják, hogy egy-egy évjárat alig 8%-át emelte ki, s tette számukra lehetővé a gimnáziumi, egyetemi tanulmányokat, s ez az arisztokratikus, kultúrfölényes módszer elhanyagolta — Királyt idézve — *„a szinte ázsiai nívón élő dolgozó népet*".

A tények viszont mást mutatnak, hiszen az oly nagy szeretettel ellenforradalminak nevezett bethleni konszolidáció oktatásügyi törekvése tette lehetővé, hogy 1930-ig 5000 népiskolai tanterem, illetve tanítói lakás készült el. Ezzel az egy tanteremre jutó diákok száma 60-ról 40-re csökkent. Ugyanakkor növekedett a pedagógusok tábora, s így 1931-ben egy oktatóra 47 gyerek jutott, és elérték, hogy a hat éven felüli lakosság 90%-a írt-olvasott. S még valami: 1929-ben az állami költségvetés 10,5%-át adták a kultusztárcának!

Romsics Ignác történész a Magyar Hírlap 1983. december

22-i számában gróf Klebelsberg Kunó törekvéseiről így írt: *„Az egyetemeket — oktatófeladatuk megtartása mellett — kutatóhelyekké, tudományos műhelyekké akarta formálni. Ennek érdekében nemcsak a pesti és a háború előtt alapított debreceni egyetemet fejlesztette, hanem a kolozsvári és a pozsonyi egyetem magyarországi elhelyezését (Szegeden, illetve Pécsett) és fejlesztését is messzemenően támogatta. A debreceni, a szegedi és a pécsi egyetemi épületek és klinikák jórésze a húszas években épült. Az elitképzés jegyében, azaz a leendő felső magyar értelmiség nyelvi kultúrájának emelése és általános látókörének szélesítése érdekében került sor az Ösztöndíj Tanács felállítására. E koncepció a bécsi Collegium Hungaricum, valamint a római Accademia Reale d'Ungheria. Az 1945 utáni, sőt: még mai szellemi életünknek számos nagy öregje ezeknek az ösztöndíjaknak a segítségével alapozta meg európai műveltségét és látókörét."*

Ehhez az idézethez nem kell kommentár, ám mégis kikívánkozik belőlünk néhány megjegyzés, mert a sokat szidott hajdani módszernél a mai helyzet lényegesen rosszabb. Elég csupán azt említeni, hogy a „húzd meg, ereszd meg" gyakori oktatási reformok miatt mindig újabb tankönyvek kellenek, amelyek nyomtatásával örökösen baj van, szeptember elsejére még véletlenül sem jelennek meg. Az 1956-os, '60-as, '66-os, '72-es, '77-es és a most tervbe vett változtatások a káoszon és a tanárok bizonytalankodásán kívül komoly hasznot nem jelentenek. A problémát az is súlyosbítja, hogy az elmúlt két évtizedben majd' 3000 tanyasi, kisközségi iskolát szüntettek meg körzetesítés miatt, nem gondolva arra: az innét elirányítottak tovább növelik másutt a zsúfoltságot, és kicsiny nebulókat kényszerítenek ingázásra. A Népszava 1983. április 14-én közölte az MTI jelentését arról, hogy a művelődésügyi minisztérium véget vet az integrálásnak, mert mégis jobb a 6—8 éves gyerekek személyiségének fejlődése szempontjából, ha lakhelyükön járnak iskolába, s nem utaznak naponta. Vagyis — tegyük hozzá — föltalálták a spanyolviaszt.

Az Élet és Irodalomban s más újságokban megjelenő viták külön érdekessége, hogy szó esik a fizetések emelésének szükségességéről, a tehetségvédelemről, miszerint az iskolák versenyistállók vagy elfekvőkórházak legyenek, hangzatos címekkel sokkolnak: Mit ér az ember, ha tanít? és így tovább, ám a nemzet jövőjéről alig beszélnek. Pedig a kultúra, a tudás megszerzésének fontossága nemcsak az egyén szempontjából lényeges, hiszen az individuum is közösségben él. A tár-

gyi és szellemi ismereteinek megszerzéséhez szükséges összeget a néptől kicsikart adóból is dotálták, tehát illenék valamit ebből törleszteni.

Hazánkban az emberi fejekbe beruházott vagyont az összes érték 45%-ára becsülik, ám az eldeformált erkölcsi tartás miatt a kamatok sem térülnek meg. Az jó, hogy nincsenek állástalan diplomások, de az igen káros, ha mérnökök libát tömnek, nyelvtanárok ládát cígölnek a Bosnyák téri piacon. A tízparancsolat kőtáblája összetörve, csupán a por szálldos és lepi el a helyes utat mutató irányjelzőket.

Talán soha nem volt oly nagy szükség a szellemi élet színvonalának emelésére, mint most. A Klebelsberg Kunó megfogalmazta óhaj ma aktuális igazán: „*A magyar hazát elsősorban nem a kard, hanem a kultúra tarthatja meg igazán, és teheti ismét naggyá.*" Ám van-e ilyesmire lehetőség, amikor a Képes Újság 1984. március 24-i számában azt panaszolta egy pedagógus:

„*Szépen hangzik, ugye, hogy kinyitjuk a gyerekek szemét a világra, elplántáljuk a tudásvágyat. Napi tizenkét órát dolgozom, havi ötezer forintért. És akkor a hetedikből kimaradt segédmunkás megállít, és eldicsekszik azzal, hogy többet keres, mint én. Mit mondjak a gyerekeknek, miért tanulják az irodalmat? Azért, mert azáltal megismerik saját népüket, hagyományaikat... Azt felelik erre ők is, meg a szüleik is: ezért semmit nem adnak a boltban. S igazuk van, mert nekem már az is gondot okoz, ha a gyerekeim elkopott cipője helyett újat kell vennem.*"

II. FEJEZET

A tudás hatalom — mondották hajdan. Ennek a megállapításnak örök érvényűnek kellene lenni, ám az utóbbi háromnégy évtizedben Magyarországon még abban sem lehet biztos senki, hogy akit pozícióhoz juttattak, az észt is szerzett-kapott-e beosztásához. Bár a diplomások tábora rohamosan növekszik, napjainkban körülbelül 550—560 000-re tehető az egyetemet, főiskolát végzettek száma, s ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az össznépesség 5,5%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel. Ha az 1930-as esztendő adataihoz viszonyítjuk a „fehérgallérosok" gyarapodásának arányát, úgy ma ötször többen szereztek ilyen-olyan bizonyítványt arról, hogy ők értelmiségiek. Ám a „tanultságból élők" nem feltétlenül értelmesek, hiszen találni közöttük úgynevezett „szakbarbárokat",

önállóan alkotni képteleneket, s az a tanár, aki csak leadja az ismereteket az órán, nem több, mint — Németh Lászlót idézve — „tantervlebonyolító automata". Feltehetőleg az ész diadalának minőségi romlását tapasztalva jutottak el odáig hazánkban, hogy már a nagy nyilvánosság előtt is megkérdőjelezzék a mennyiségre való törekvés hasznosságát.

A diplomások gondjait elemző cikkeknek, tanulmányoknak hovatovább külön irodalma lesz — van! —, de a tárgyilagos érvelésekre általában dühödt acsarkodás a válasz. Akik figyelemmel követik ezt a huzakodást, azok először is a mindig kijelentő mondatokban fogalmazók magabiztosságán ámuldoznak. Ha viszont megkaparjuk állításaik valódiságának felszínét, rögtön kiderül, hogy gyorsan szétpukkadó léggömb az egész, mert ezek a vitázók csakis és kizárólag a hatalom oktatáspolitikáját védik. Ám a kételkedők éppen arra utalnak kérdéseikben, illetve válaszaikban, hogy amikor az uralkodó rezsim által kitermelt értelmiség gondolkodásmódja deformálódni kezd, nem jelenti-e mindez azt: a társadalom egészének magatartása is fokozatosan eltorzul?

A miskolci folyóirat, a Napjaink 1984 januárjában vitát kezdeményezett az ország intelligenciájának — vagy az annak nevezett rétegnek — sokasodó problémáiról. Tóth János, a népművelési intézet igazgatóhelyettese a bajok forrásait a negyvenes évek végére vezette vissza, amikor a bornirt hatalmaskodás infantilizált gyerekké degradálta a magyar értelmiség színe-javát. S hogy mi történt azután?

„Nem teremtettünk mesterkéltség nélküli, valódi fórumot a szabadabb szellemi konfrontációra. Politikai közéletünket elöntötte a formalizmus és a felszínesség. Jelentős értelmiségi réteg a legminimálisabb kockázatvállalásra, konfliktusfeltárásra sem érez készséget. A piramisra emlékeztető társadalomszerveződés nem teszi lehetővé önmagunk megfogalmazását, öntudatra ébredésünket.

Nálunk a magas kvalifikáción alapuló relatív önállóság máig sem jöhetett létre teljesen. Sem a gazdasági szerkezet történeti fejlődési modellje, sem a társadalom centralizált irányítási sémája nem teremthetett meg ilyen autonómiában megizmosodott réteget. A szakszerűség kellően ki nem formálódott tárgyiassága és az érdekérvényesítő, uralmi szakszerűség összemosódása a politikai akarat képviseletét is és a tárgyi szaktudást is deformálta.

Legnehezebb helyzetbe a politikailag legérzékenyebb, legfölkészültebb szakértelmiség kerül. Igazodási pontjait nem talál-

va, a teljes bénultságtudattól a szuperaktivitás legkülönbözőbb formáiig vetődik."

Ha tovább böngésszük a provokatív kihívásként is értékelhető sorokat, találni olyan fejezetet is, amelyben fehéren-feketén ott áll, hogy a szocialistának hirdetett munkásmozgalom a legutóbbi évtizedekig alábecsülte a nemzeti tényezőt mint hosszú távon ható realitást. Még mostanság is könnyedén osztogatják a nacionalizmus sematizált vádját, ugyanakkor egyre bőkezűbben díszítik fel a hivatalos megnyilatkozásokat trikolór-ornamentikával.

Amennyiben a tudathasadást kiváltó, és a központosított véleményformálás kusza hálójába belegabalyodott értelmiség azonosságtudatának zavarait előidéző különböző kórokozókat keressük, legveszélyesebb bacilusnak a demokrácia minden erezetét felfaló politikát kell tekinteni. A szándék, hogy minél nagyobb számban „termeljék ki" a művelt emberfőket, önmagában helyeselhető, ám a félmilliónyira felduzzasztott diplomások seregéről festett kép csupán monumentális, de az ott lévők közül rengetegen minden komolyabb haszon nélkül gyarapítják a sokadalmat.

A művelődésügyi miniszter tájékoztatása szerint 1984-ben 37 039-en jelentkeztek a felsőoktatási intézmények nappali tagozataira, míg az esti és levelező tagozatokra 23 000-en. A több mint 60 000 pályázóból 27 000-en kezdhették meg tanulmányaikat.

Az, hogy évente ily sokan ostromolják bejutásért a tudás városainak kapuit, tényleges öröm, mert ez elméletileg azt jelenti: igénylik a fiatalok a műveltséget. Ám ha a kulisszák mögé nézünk, lelkesedésünk gyorsan lohad, hiszen számosan nem tudást, csak papírt akarnak. Hivatásérzetük minimális. Erre utalnak mindazon adatok, amelyek a pályamódosításokat regisztrálják. A Statisztikai Szemle 1984 áprilisi számában jelent meg Molnárné Venyige Júlia összeállítása a magyarországi diplomásokról, és mindenképpen kedvezőtlen jelenségként tüntette fel, hogy alig 70%-uk dolgozik a képzettségének megfelelő munkakörben. Legnagyobb elvándorlás — egyharmados arányban — az agrárszakembereknél tapasztalható. Hasonlóan rossz a helyzet az oktatási, tudományos, közművelődési, művészeti, jogtudományi, igazgatási, valamint a műszaki-gazdasági jellegű területeken is, ahol a diplomások legalább 20%-a mást csinál, mint amit eredetileg akart.

A túltermelés, valamint az alulfoglalkoztatottság anomáliája közismert. Főleg a humán értelmiségiek közül érzik mind

többen, hogy a társadalom nem értékeli kellőképpen munkájukat. Ezért a közgazdasági és a technokrata irányú eltolódást hibáztatják, ám az e két szakról kikerülők viszont azt panaszolják, hogy gyakorta látszattevékenységet végeztetnek velük. Véleményüket negatívan befolyásolja az is, hogy a magas szintű ismereteket igénylő vezetői pozíciókat sokhelyütt még napjainkban is felsőfokú végzettség nélküli személyek töltik be. A műszaki irányítók 35, a főosztály- és osztályvezetők 34, a gyárrészlegek, gyártási ágak, mezőgazdasági üzemek vezetőinek 53, míg a főkönyvelők, gazdasági főnökök 69%-a nem rendelkezik diplomával.

A Pártélet című folyóirat 1984 augusztusi-szeptemberi összevont számában Tétényi Pál, az MSZMP központi bizottságának tagja, a központi bizottság közoktatási és kulturális osztályának vezetője az ifjú értelmiség helyzetéről szóló jelentésében a következőkről tudósított:

„Indokolatlan, hogy a fiatalok között is ‚újratermelődik' a diploma nélküli vezetők magas aránya, sőt: egyes területeken a fiatal vezetők között kevesebb a diplomás, mint az idősebbek körében. Például a központi államigazgatási szervek vezető beosztású, 35 évesnél fiatalabb dolgozói között 27, a 35 évesnél idősebbek között 23% a diploma nélküli; a tanácsi vezetőknél 57, illetve 53% ez az arány. A vállalatok, intézmények fiatal igazgatói 40%-ának nincs felsőfokú végzettsége, míg az idősebb korosztályba tartozó igazgatók 35%-ának nincs diplomája.

A fiatal értelmiségiek többsége egészében egyetért a szocializmus alapelveivel, a párt politikájával, ugyanakkor eléggé általános közöttük a kritikus magatartás politikai gyakorlatunkkal szemben. Ebben szerepet játszik az a körülmény, hogy a szocialista építés eredményei számukra már természetes adottságok, azokat nem tekintik vívmányoknak. Vissza kell azonban utasítani a történelmietlen, felszínes — reális körülményeinkkel és lehetőségeinkkel nem számoló —, egyoldalú kritikát."

Íme, a példa, hogy milyen is a párt önbírálata. Azon sajnálkoznak, hogy az ötvenes évek metódusától szinte jottányit sem eltérve mennyien kerülnek vezető posztra „jogosítvány" nélkül, ám arról egy kukkot nem említenek, hogy kinevezés csak a párt engedélyével történhet. Ha tényleg elleneznék a hajdan szükségesnek vélt „munkásigazgatók" újratermelődését, ennek jól bevált módszereikkel azonnal véget vethetnének. De mivel a 35 évnél fiatalabb diplomásoknak alig 17%-a tagja a pártnak, a nem belépőket úgy szankcionálják, hogy elő-

menetelüket megakadályozzák, nem törődve azzal, mennyibe is kerül ez a népgazdaságnak.

Továbbá: sok baj lenne a hatalommal rendelkező, destruktív, ellenzékieskedő értelmiségiekkel, akik pozíció nélkül is autonómiát követelnek maguknak. Küzdjenek csak egzisztenciális gondokkal, vállaljanak minél több különmunkát, gyűjtsenek feszt lakásra, autóra, mert közben nem marad idejük a köldöknéző önsimogatásra és lázadozásra hátrányos helyzetük miatt.

A manipuláció nyilvánvaló, hiszen a hatalom — dogmatikus ideológiája ellenére — időben felismerte: ha túlságosan nagy mozgási szabadságot engedélyeznek a gondolkodóknak és kreatívoknak, az magával hozza a reformok nagyobb igényét, ebből pedig az következnék, hogy minél több területen szeretnék megszüntetni a centralizáltságot, a totális politikai ellenőrzést.

Vitázni persze lehet a felmerülő gondokról, alkalmasint legfelső fórumokon is terítékre kerül a problémák megtárgyalása, határozatokat is hoznak arról, hogy ha például kevés a pedagógus, vegyenek fel több jelentkezőt. Az is kinyomtatható, hogy sok vezető bizony nem a szakmai hozzáértése miatt kapott bizalmat, és a fél évszázada óhajként megfogalmazott „minőség forradalma" korántsem aratott végleges győzelmet. Ellenkezőleg: a szellemi kapacitás pazarlása soha nem tapasztalt méreteket öltött, s noha az értelmiségi pályáról taxisnak vagy ablaktisztítónak dezertálók aránya körülbelül 2%, a félmilliónyi diplomást tekintve ez sem kevés.

Évente 90 000 forint körüli összegbe kerül minden egyetemista képzése, akik az államvizsga után feltehetőleg örömmel dolgoznának, ha azt látnák, hogy képességeik szerint alakulna a jövedelmük. De a mezőny „felhígult", és ez a fizetések indokolatlan egyenlősdije felé vezet. A bérszabályozás jelenlegi formája nem ad lehetőséget a valódi differenciálásra, így aztán a manőverezési képességen múlik, hogy kinek milyen vastag hónap végén a pénzesborítékja. A hangulatot tovább rontja, hogy a velük azonos korú szakmunkások legalább annyit, de inkább többet keresnek. A múltban — 1945 előtt — egy mérnök és egy esztergályos bérezése között minimálisan 300%-os különbség volt, ugyanakkor napjainkban a fiatal műszakiak átlagosan 3000—5000 forintot kapnak. A Figyelő című gazdaságpolitikai lap 1983. október 27-i számában olvasható a következő fejezet:

„Egy gyermektelen értelmiségi házaspár havi 7000 forin-

tos jövedelem esetén inkább csak társasházban vagy OTP-öröklakás megvásárlásával juthat lakáshoz. Maradjunk az előbbi lehetőségnél, mert az utóbbi végképp irreális. Egy 60 négyzetméteres, tehát meglehetősen szűkös társasházi lakás építési költsége négyzetméterenként körülbelül 13 000 forint, összesen 780 000 forint. Ha ebből leszámítjuk például a két gyerek után járó 60 000 forint szociálpolitikai kedvezményt, és a négytagú család esetében évi 3%-os kamatra igényelhető maximum 360 000 forint OTP-kölcsönt, akkor még mindig marad 360 000 forint készpénzben való befizetési kötelezettség. Segíthet a munkáltatói kölcsön: ennek maximuma esetén végül 216 000 forintot kell előtörlesztésként kifizetni. A kölcsönök havonkénti törlesztési terhe — a KSH számításai szerint — 1750 forint, megfejelve a felépült társasház közköltségi és felújítási alapjára fizetendő pénzzel. Mindez összesen és havonta 2000 forint."

De miből? — teszik fel a kérdést az egyetemről kikerülők. Érdemes-e annyi éjszakát átvirrasztani, a vizsgák előtti izgalmakat megszenvedni, a gimnázium után még öt-hat évet biflázni, ha nem honorálják kellőképpen a diplomát. Vagy tekintsék ezt ajándéknak, és legyenek hálásak azért, hogy tanulhattak, s a bizonyítvány kézhezvétele után kezdjék a kapaszkodást arról a pontról, ahonnét a csupán nyolc elemit végzettek már régen elrugaszkodtak? Elégedjenek meg azzal a büszkeségre jogosító érzéssel: lám, orvos, jogász, tanár lettem, miközben olyan karikatúrákkal borzolják az amúgy is ideges hangulatot, hogy a könyvet rágcsáló kisegérnek azt kiabálják a jókora sajtból falatozó társai: „Te hülye értelmiségi!" Vajon milyen közérzetet teremtenek intellektuális körökben az efféle, ártalmatlannak vélt viccelődések? No persze, akinek nem inge... de ha már papíron több mint félmillióan sorolhatók ebbe a kategóriába, akkor nem valami agy- és szívderítő mulatság azon tréfálkozni, hogy az ország lakóiból ennyit illet az iménti titulus. A Napjaink című folyóirat vitájában Tóth János talán pontosan az ehhez hasonló irányzatok térhódítását tapasztalva mondotta ki:

„A társadalmi rétegek egymást partnerséggel tisztelő, szakmai öntudatérvényesítése a korszerű politikum és közéletiség első számú feltétele ma. Hiánya naponta sokba kerül az országnak, nemcsak a termelési fogyatékosságban, a racionalitáshiányban, a termelékenységünk és exportképességünk szintjében, hanem az emberi erőforrásokat elapasztó önbecsülési zavarok miatt is. A kollektivizált felelősség szerkezetén belül

az értelmiség az első számú tettes, és az első számú szenvedő alany is. Erkölcsi tekintélyének ezt az apályát mégsem lehet pozicionális eszközökkel helyreállítani, csak léthelyzetéhez illő megújult erkölcsi erővel."

Nagyon könnyű tömegeket a teljes közönybe taszítani, s aztán macerálni a tétlenkedőket, hogy mozdulatlanságukkal gátolják, netán szabotálják az úgynevezett szocializmus építését. A hatalmon lévők viszonya az értelmiség egészéhez lemérhető abban is, hogy számukat ugyan növelik, de minduntalan éreztetik velük: politikusok kontra intellektüelek disputáról ne is álmodozzanak. Bár akadnak néhányan, akik megpróbálnak rámutatni arra, hogy nemcsak a diplomások helyzetéről, hanem a rezsim baklövéseiről is szükséges lenne nyilvános vitákat rendezni. A párbeszédet javaslók azonban arra a sorsra jutnak, mint a Mozgó Világ folyóirat leváltott szerkesztői vagy a szamizdat újságok kiadói, terjesztői s munkatársai. A kétkezi dolgozók véleményét is azért igyekezik a hatalom értelmiségellenessé formálni, hogy jobbító gondolataikat a munkások amolyan „úri huncutságként" értékeljék, és ne támogassák. Németh László nagy utópiája, az osztályok valódi összeölelkezése soha nem látszott annyira megvalósíthatatlan ábrándnak, mint napjainkban, pedig a kommunisták négy évtizede ígérgetik, hogy az általuk építendő közös hajlékban testvériség és egyenlőség lesz. Itt az ideje, hogy a naivabb diplomások is — pestiesen fogalmazva — becsukják a mesekönyvet, s akkor a tudás kárvallottjainak döntő többsége még kikerülheti a nékik felállított csapdákat.

B. B.:

In sepulchrum Mariae-Cellense Cardinalis Josephi

Conditur hoc tumulo patriarum heros geminarum,
quem genus humanum, libera mensque colit.
Non semel aut iterum: martyr nitet usque Josephus:
probris, carceribus, risibus atque dolis...
Exilio patriae intus et extra, terrae animaeque,
spretus ab hostibus est, quin etiam propriis!
Justitiae quoniam verique Amoris amator,
nonnisi Christum imitans: osus erat tepidis!
Rejectusque suis rejectos exul adibat,
fert animans maestis nuntia perpetua.
Montes Austriaci cui alme tecta dederunt,
ardens igne Dei, corditus atque hominum,
irrequietus agit bona tot! totidemque malis est
actus... Eum tandem, Christe, domo recipe!

Nyugszik e sír alján ég, föld: kettős haza hőse.
Tiszteli emberiség, tiszteli hű szabad ész!
Nemcsak egy- és másszor: végtig mártír vala József,
Börtön, rágalom és gúny, cselek áldozata.
Kinn és benn ő hontalan, honja s a lelke kifosztva,
megveti gyűlölet, sőt: hányan „övéi" között!
Mert az igazság és az igaz Szeretet szeretője...
Krisztusa útján járt: alkudozók kivetik.
Lökve ki Számkivetett: kilököttnek lett keresője,
Lelkelt holt-szomorút, s hírt vive, új örököt!
Végre a bécsi hegyek fogadák jószívü magukhoz,
Istene tűzin elég, s ölte a honfiugond,
tennivaló míg hajtja: a sok jó; — s sok gonosz űzte.
Nyugtalan élt! Jézus, haza: szivedre fogadd!

dr. Harangozó Ferenc:

1945—1985

— Gondolatok egy évforduló körül —

1945 március vége felé megindult a menekülő áradat: kocsi kocsi után, éjjel-nappal, mind Nyugat felé. Porfelhő jelezte, porfelhő kísérte. Utána semmi, csak a félelmetesen üres csend körös-körül. Esténkint keleten rőtfényesek a Mura-vidéki dombok. Távoli ágyúdörgés morajlott, jelezve, hogy közeledik a front.

Elképzeltem: most vonulnak majd vissza rendezetten a németek: elöl a tüzérség, aztán a gyalogság. Ebből nem láttunk semmit. Csak még ijesztőbb lett a csend. Mögöttünk sötéten hömpölygött dél felé a Mura, elzárva az utat, mi pedig senkiföldje lettünk.

Aztán egyik estefelé, ahogy árván néztem ki a nagy útra, egy magányos fekete lovas tűnt fel. A falu előtt tétován megállt. Odakiáltottam neki:

— Vitéz úr! Nem arra van haza!

Meglepetten fordult vissza a magyar szóra.

— Nincs nekünk már haza, tisztelendő úr!

Megsarkantyúzta a lovát, és elvágtatott nyugat felé.

Ólomnehéz lábon mentem vissza a parókiámra. Megírtam a végrendeletem és a kísérő sorokat. Alig sikerült akasztófahumorral írtam a püspökömnek: „Ave Caesar! Morituri te salutant!" Hiszen egyedül ott felejtettek a Mura-parton!

Aztán egy éjszaka megindult a föld: úgy elleptek minket az oroszok, mint a sáskák. Ezt a hónapot a frontsávban nem lehet leírni... Én meg egyedül álltam egy elsüllyedt világban egy egészen új világgal szemben, amely ellenséges volt. Az OZNA (titkosrendőrség) Belgrádba akart hurcolni, a muraszombati partizánoknak köszönhettem ezúttal az életemet. Hivatalosan tizenkét kilóval, amit megtetéztek a két visszaadott tehenemmel s egy szekérrel, Magyarszombatnál áttettek a határon... hazafelé...

Szombathely. A szeminárium úgy fogadott, mint aki a másvilágról jött vissza.

A Mura-vidékről életfontosságú tapasztalattal érkeztem meg: az oroszoktól megtanultam nem félni. Attól tartottam, hogy az oroszok valóban a szocializmust hozzák. Azt, amiről én már teológuséveimtől kezdve annyit olvastam német és egyéb folyóiratokban. Én azt hittem, hogy valamiben imponálni fognak népünknek, legalább a tisztjeik. De az egy hónap a frontban megmutatta nekem a bolsevizmus valódi arcát... Nem, ezek tömegükben csak szörnyű horda, akiktől a mi tájainkat mentse meg az Isten!

Ettől a félelemtől szabadított meg az egyhónapos front. Meg is mondtam ezt jó káplánomnak, aki derék vend pap volt, és a helyemben ott hagytam, hogy vigyázzon a Mura-vidékre.

Újrakezdtük az életet. Az oroszoktól pálinkán vett két szürkével hordtuk két kispappal Vasból és Zalából a mindennapit hatvan növendéknek és negyven főnyi személyzetnek, a tanárokat és menekülteket is beleszámítva. De éltünk! Azt a küzdelmet a létért nem lehet elfelejteni! Két éven át az ember minden lépését követték, minden ablakból figyelték. Különféle ürüggyel a szemináriumba is be-benéztek. Különös érzés volt: üldözöttnek lenni a saját honunkban.

És lassan megindult az egész országból az új menekülthullám. De most már láthatatlanul, éjjeli ösvényeken. Sokan közülük a puszta életüket mentették. A szeminárium segített, ahol csak tudott. Volt este, amikor megtelt az új épület: jobboldali politikusok, papok, üldözött tisztek, Foksányból menekülők, népi németek, öregek és gyerekek a jugoszláv táborokból találtak menedéket. Veszedelmes életmentés volt ez, de segíteni kellett.

Püspökömet figyelmeztették jóakarók, hogy engem nagyon figyelnek, s jó lenne eltűnni, egy időre legalább. De nem lehetett! Mindig egy kicsit lesajnáltuk a magyarokat, akik menekültek.

Csak két héttel előtte temettük el édesapánkat. A halálos operáció előtti estén sétáltunk a kórházfolyosón, és ő arról beszélt, hogy akiket szeretett, már odaát vannak többségben. Csak egyet szeretne még megélni: hogy „ezek" kitakarodnak-e még? Az oroszokat gondolta. A kórház környéke tele volt velük. A szemébe néztem, és hittel mondtam:

— Édesapám! Egészen biztosan kitakarodnak!

— Akkor nyugodtan halok meg — felelte.

Volt egy fogadásom is hivatali elődömmel. A magyar bé-

kekötés idején azt vitattuk, hogy mikorra mennek ki az oroszok? Én hét évet adtam nekik. Ő nem hitte el. Hét üveg nemes somlai rizlingben állapodtunk meg, hogy megisszuk a szemináriúm asztalánál, ha az oroszok kivonulnak. Fizet, aki elveszti a fogadást.

Harminchét év is eltelt azóta. És elődöm már nem él...

1948, egy kora márciusi délelőtt. Csomagom érkezett Rómából, amit személyesen kellett átvenni az állomás melletti kis postán. Egy kedvesnővér megérezte a veszélyt: kért, hogy ne menjek a csomagért. Meghökkentem egy pillanatra, és arra gondoltam, ha most hátra, a püspöki parknak venném az irányt, nyugat felé, és nem az állomás felé... De nem, ezt nem szabad!

Fele úton az állomás felé egy utcakereszteződésnél majdnem elgázolt egy fekete autó. Mire félreugrottam, az autó felől és hátulról körül voltam véve civil ruhás emberekkel. Leütöttek. A lefüggönyzött, fekete autóban tértem magamhoz. Kétoldalt s elölről pisztolycsövek meredtek rám. Ott volt köztük a postás is, aki nekem a postautalványt kihozta. Kigombolta a gallérját, s alatta a KATPOL őrnagyi parolija látszott.

Kiértünk a városból. Az őrnagy félrevonta a függönyt, és gúnyosan mondta:

— Nézzen körül, mert többé ezt a várost életében nem látja!

Megéreztem a fenyegetés súlyát. Tudtam, kiknek a kezében vagyok. És akkor, ezen az úton Budapest felé, elhatároztam, hogy küzdeni fogok az életemért; hogy ne az erőszak és a gonoszság győzzön, hanem a mi igazságunk.

1948. december 11-én Badenben. Az orosz haditörvényszék ítélete után — 15 társammal együtt engem is 25 év javító munkatáborra ítéltek kémkedés és szabotázs címén — megkérdeztem a prokurort:

— Csak azt mondja meg, kinek kémkedtem én és a társaim?

Azt mondta:

— A jegyzőkönyvben világosan megvan, hogy a Vatikánnak kémkedett! — A jegyzőkönyv több mint 600 gépelt oldal volt. Mikor hitetlenül néztem rá, már emberibb hangon — jegyzőkönyvön kívül — azt mondta: — Maga, ugye, pap? Egy csomó diákot tanított, kispapokat és fiatalembereket irányított. Ezek a legveszedelmesebbek a magyar népi demokrácia számára. Ezeket el kell távolítani.

Megköszöntem neki az őszinte, emberi szót.

1952. A tél különösen nehéz volt Szibériában: januárban 65 fokos hidegek. A hó még május elején is mélyen és súlyosan borította a tajgát. Elsüllyedt benne ember, ló és szán.

Este kimerülten, csuromvizesen ettük a zabkását és hozzá a földszínű, nehéz kenyeret. Paptestvérem mellettem szótlanul evett, aztán kifakadt:

— Mi értelme van ennek? Itt pusztulunk a tajgában, és itt kaparnak el a hó alatt! Volt értelme az egyetemnek, a teológiának?

Nekem is fájt az élet, és hallgattam.

Mikor vacsora végén kinyújtózkodtunk a fapriccsen, azt mondtam neki:

— Ha semmi mást nem tettünk volna, csak annyit, hogy néha, nagy ünnepek előestéjén ezen a priccsen titokban bemutattuk a szentmiseáldozatot, és másnap munkára menet titokban nyújthattuk az Eucharisztiát, akkor már nem éltünk hiába...

1953. március 7. Ma temetik Sztálint. Előttünk titokban akarták tartani, de nem sikerült. Bezártak a barakkokba, a táborkerítésen pedig dupla őrség. Öt percre megállt minden élet: a gyárak és a mozdonyok szirénái fölsivítottak, mi rabok pedig felüvöltöttünk, mint az eszelősök. Az őrök halálsápadtan hallgattak. Azt hiszem, így volt ez az egész Szovjetunióban. Mindenki érezte, hogy valami megmozdult a világban.

1955 április. Munka közben levették a brigádjainkat. Hazafelé a vasúti töltésen láttuk a szerelvényt. Nem mondotta egyikünk sem, de tudtuk: a szerelvény nekünk szól!

Sorakoztattak, a zónában kiolvasták a nyugati rabokat, két napra kiosztották az útravalót, kiadták a cuccunkat, és irány a szerelvény! Az oroszok, a keletiek, a betegek és az invalidusok ott maradtak. Megrázó jelenetek játszódtak le. Volt olyan kárpátaljai magyar csendőr, aki már orosz állampolgárnak számított, kétségbeesésében nekirohant a tűzzónának. Szánalom itt nem volt.

Szibériában hosszú az út. Elmúlott a nyár, sőt: az ősz fele is, mire az Uralban újra vagonírozták, most már végleg nyugat felé.

November 19-én, Szent Erzsébet napján értük el Uzsoknál a Kárpátok gerincét. Az északi oldalon minden hó alatt, a déli, magyar oldalon gyönyörű napsütés. Kéklő bükkerdők és zöld hegyoldalak. A vagonok oldalai nyitva. Valahol megállt

a vonat, kiléphettem a hegyoldalra. Mint az alvajáró, odamentem egy vadrózsabokorhoz. Tele volt ragyogó piros bogyókkal. Leültem a tövébe, és csak meredtem magam elé a völgybe. Valami ellenállhatatlan vágy fogott el: elmenni, itthagyni a társaimat, csak szabadnak lenni! De győzött a józanság. Leszakítottam pár piros csipkebogyót, és visszamentem a vagonba.

Nyíregyháza. A volt huszárlaktanyában gyűjtötték a Szibériából hazajötteket. A Tiszán, Záhonynál, ugyanazon a vasúti hídon gördült át a szerelvényünk, amelyiken hét év előtt a Szovjetunió felé.

Éjjelre különböző korpuszokban szállásoltak el bennünket. Mikor reggel felébredtünk, szörnyű meglepetés várt ránk: egyes korpuszok — a miénk is — kötélzárral és ávósokkal voltak bekerítve. A többiek szabadok. Már mentek is kifelé a laktanya területéről az állomás felé... és haza! Mi, a kisebbik rész, rabok maradtunk.

1956. október 30. Már egy hete tart a magyar forradalom! A börtönben is megtörtént az átállás. A belső őrség hozzánk állt, kívülről még védték a laktanyákat és a börtönt az ávósok.

A börtön szabadságmámorban úszott. Szavalókórusok alakultak, hangszórókon közölték a pesti híreket. Éjjel — rövid tűzharc után — megadták magukat az ávósok. Szabadok lettünk! De csak november 2-án készültek el az igazolványok, és nyíltak meg a külső kapuk is.

Este Budán egyik rabbarátom bátyjánál először fürödtünk fürdőkádban, és ettünk fehér asztalnál késsel-villával, és aludtunk puha, paplanos ágyban — annyi év után!

Másnap oltárnál miséztem, aztán meglátogattam Mindszenty hercegprímást, s az ő utasítására még aznap délután barátommal egy tejet szállító teherautón elhagytuk Budapestet.

Éjfélkor értünk Szombathelyre — kilenc év után! A városban teljes elsötétítés, de mindenki talpon. Kísérteties ez a nyüzsgés a sötétségben. Éppen Mindszenty utolsó szózata hangzott el a rádióban.

Éjjel kettőkor az oroszok minden oldalról megrohanták a várost. Barátommal az éjszakát egy pincében, fűrészporhegy alatt töltöttük. A következő éjjel Kisnardánál elhagytam hazámat.

Idekint nem integrálódtam, nem lettem idegen állampol-

gár. Az elhurcolásomkor tett fogadalmamhoz híven a küzdelmet negyven év óta nem adtam föl: hogy ne az erőszak és a gonoszság győzzön!

* * *

Előttem van a mélységesen keresztény és demokrata német publicista, Mathaus Walden utolsó cikke. 1984. november 3-án, két héttel a halála előtt írta. Ő is menekült — Kelet-Németországból. Fiatalon megérte Hitler uralmát, aztán a Szovjetunióét is. Cikke — A demokrata érték és világrend — szinte víziószerűen hat:

„A Szovjetunió bebizonyíthatóan ma is világuralomra tör. Az ő ‚világrendje' nem ‚értékrend', hanem az erőszak kiterjesztése az egész világra! Ha egyszer a demokratikus értékrend világrenddé lesz, akkor az oltárai előtt térdre boruló lengyel nép imája az égig ér. A mi hazánk jogfosztott részében pedig zúgnak majd a megváltás harangjai. Csehországban egyszerre ujjong és sír az örömtől a nép. Oroszországban pedig egy öntudatra ébredt nemzet — történelme folytán először — érzi át a szabadság pótolhatatlan értékeit. A börtönök megnyílnak, és a polgárjogokért küzdők — napjaink eme vértanúi — először aratják áldozatuk gyümölcseit.

Magyarországon, Bulgáriában és Romániában milliók hálazarándoklata indul. Afrikában, Latin-Amerikában és Ázsiában az éhező, megalázott és megostorozott nemzetek örökre megszabadulnak kínzóiktól.

De mindez nem valósulhat meg mélységes istenhit nélkül. Mert a szabadság alapértékei megkövetelik a mindent meglelkesítő ethoszt: a hazaszeretetet, felebaráti szeretetet.

Felelősségérzet a közért, a munka, az alázat, az élet iránti kegyelet kell hogy betöltse a szabad értékrend edényeit. Mert ezek nélkül az igaz szó is csak szólam marad!"

Thiery H. Ilona:

SORSOK

Kedves vendégek érkeztek, visszük őket városnézni. A Getty-múzeum múltról mesélő kincsei után a Santa Monica-i sétány van soron. Lombos fák, egzotikus pálmák, tarka virágszőnyegek, békés padok, nyüzsgő emberek. Alattunk a nap tűz a tengerpart fehér homokjára, bikinikből barna görlicék bugygyannak ki, a benyúló mólón öreg nyugdíjasok szorongatják horognyelüket a víz fölött.

A tenger habzik, az úszómester felügyel az úszókra, s vagy félmillió turista őgyeleg a parton, a vízben, a homokon, és ölelkezik a nappal. Fönt a promenádon párocskák hevernek, öregek alszanak nyugágyaikban, s a fiatalabb öregek hevenyészett kártyaasztalkákon játszanak. Távolabb szakállas bácsi festeget. Lengedez a szél, s mi parkolóhelyet keresünk a palotasorok, szállodák és vendéglők előtt, hogy elvegyülhessünk a nyaralók tömegében. Reménytelennek látszik, ám végül is egy autó megmozdul, elmegy, s mi ügyesen a helyére siklunk, éppen a francia kávéházzal szemben. Gyalogolni alig kell, de hát végül is azért jöttünk, hogy végre uzsonnázzunk. A rossz nyelvek szerint Amerikában csak az gyalogol, aki messze talált parkolóhelyet...

A terasz tömve, vajas tészta illata száll elénk. Asztal nincs; öregek, fiatalok teáznak, szendvicseznek, vagy csak ülnek, nehogy más is helyet kaphasson...

Belülre megyünk, hátha bent a sarokban még akad egy asztal. Előreküldjük a férfiakat helyet foglalni, s mi — két nő — beállunk a sorba, mert a hely önkiszolgáló. Franciasaláták, aszpikos halak, szendvicsek, spenótok, omlós kiflik, habos csodák... Halad a sor. Ennénk ebből is, abból is, de gondolni kell kalóriákra, és arra, hogy — az oroszok szerint — Amerika lakosságának a fele éhesen fekszik le esténkint... Az az átkozott mérleg, ami minden „nyomorgó amerikai" fürdőszobáját díszíti, az a nagy ellenség.

Végül — Holnaptól diétázom! felkiáltással — megpakol-

juk tálcánkat, és keressük a férjeket. Már jönnek is elénk. Italokra nem gondoltunk, úgyhogy most ők állnak sorba, és mi megyünk az asztalhoz. No végre letehetjük tálcáinkat, s illedelmesen ellenállunk a felénk szálló csáb-szagoknak. Várunk.

Zsúfoltság, zene, zörej. Szemben az asztalnál négy nő ül. Amint leülünk, ránk néznek, megnéznek, határozottan fixíroznak, hogy precíz kifejezést használjak. Kínosan mozgok: mit néznek rajtunk? Kis tükrömbe pillantok: „Tükröm, tükröm, ki az öregebb e világban? Ők vagy mi?" Vendégem nem veszi észre őket. Új itt, nézelődik, gyönyörködik, el van foglalva. Különben is háttal ül a nők felé, akik kettőnk helyett csak engem néznek. A hajam rendben, semmi sincs elszakadva, az alsószoknyám nem lóghat ki, hát akkor mit nézhetnek ilyen feltűnően? Ők sem szebbek már. Olyanok, mint egy festmény, amit csak messziről szabad megnézni. Messziről csak a színek látszanak, közelről a technika, a ráncok. Zavarban vagyok, de jobb a dolgokat tisztázni. Feléjük hajolok, és legbarátságosabb mosolyommal azt kérdem:

— Hölgyeim, valami hiba van rajtam, hogy annyira néznek?

Most ők jönnek zavarba. Az egyik el is pirul, a másik nevet, s az utóbbi, aki hozzám közelebb ül, kedvesen válaszol:

— Bocsásson meg, hogy neveletlenek vagyunk! De az előbb ennél az asztalnál két úr ült...

— Aha... — villan a szemem.

— Aztán elindultak maguk felé. Most maguk ülnek az előre lefoglalt asztalhoz; nyilvánvaló, hogy összetartoznak.

— Igen. A férjeink. Miért? — kérdem kíváncsian.

Kis csend. Látszik, hogy zavarban vannak. Kis kínos, rekedt nevetés, majd biztatás, s az előbbi nő szól ismét:

— Mi is úgy gondoltuk, és azt tárgyaltuk: hogyan csinálták azt, hogy a férjeik még megvannak?

Most én jövök zavarba. Vendégem megfordul, kissé lesújtó pillantással nézi meg őket, de én kíváncsi vagyok, s érdekel, hogy mi van e kérdés mögött.

Körülnézek. Kevés idős ember van körülöttünk, s idősebb férfi egyáltalán nincs. Öreg nők ülnek szanaszét. Az egész helyiség úgy fest, mint valami öreg bútorokat áruló üzlet, ahol bent felejtettek néhány antik darabot.

Férjeink közelednek, kávét egyensúlyoznak, s előre mosolyognak. Hálásak, hogy megvártuk őket. A négy nő zavart; egymás felé fordulva beszélgetni kezdenek. Én odaszólok:

— Fogok a kérdésükre válaszolni, de most előbb francia brióst eszünk, hozzá kávét habbal... és holnaptól diétázunk...

Milyen hamar rohan el egy óra! Vendégeink mást is szeretnének látni, feltétlenül a tengerbe nyúló hidat, amit az utolsó orkán a vízbe dobott, de már ismét felépült. Végig akarnak menni rajta, hogy majd otthon elmesélhessék.

Engem a híd nem érdekel. A nőkre nézek, s az érdekel, hogy miért érdekeljük őket. Így hárman elmennek, s én, azon a címen, hogy fáradt vagyok, maradok. Majd egy óra múlva visszajönnek értem.

Átülök a nőkhöz. Szívesen húzódnak össze, és szorítanak helyet.

— Megígértem, hogy válaszolni fogok. Nincs sok mondanivalóm. Az egyik az én férjem, negyvenöt éves házasok voltunk májusban. A másik is házaspár, körülbelül ugyanannyi ideje. Hogy miként sikerült megtartani őket?...

— Biztosan a föld valamelyik békés részén élték le életüket — vág közbe az egyik. — Hiszen hallom az idegen akcentust! Külföldiek?

Haját diszkréten festi, szeme alja ráncos. Átsírt éjszakák sötétje, titka látszik a tekintetéből, s a mosoly, amellyel rám néz, erőltetett.

— Fogok válaszolni, de engedjék meg, hogy előbb én kérdezzek...

Bólintanak.

— Testvérek? Rokonok? Barátok? Maguk sem mind amerikaiak...

— Barátok vagyunk, és a francia klubban ismertük meg egymást. Lill — nézett a mellette ülőre — Franciaországból került ide. Jane Kanadából. Dotty és én az iskolából átmentett franciánkat akartuk gyakorolni, ezért léptünk be a klubba, ami különben azóta régen megszűnt. Bennünket az évek folyamán valahogy a közös sors kovácsolt össze, s így lettünk barátok.

— Közös sors?

— Igen. Mint látja, mindnyájan magányosak vagyunk. Nem tartozunk semmihez és senkihez.

S mint az utasból, aki azt hiszi, hogy szembenülő társa a következő állomáson leszáll, és úgysem találkoznak soha többet, úgy folyt belőlük a szó, sorsuk története, amit egymásnak már sokszor elmondtak, de most valaki elment mellettük, meg is állt egy percre, hogy megkérdezze őket: Kik is vagytok ti tulajdonképpen?

— Betty vagyok. A férjemet rák vitte el erejének teljében, tizenöt évi házasság után. Gyászoltam, teltek az évek, gyermekünk nem volt, nem lehetett. Mire bánatomból magamhoz

tértem, késő volt. Kinek kell egy ötvenéves, magányos asszony, szürke hivatalnok, akinek egyetlen öröme és hozzátartozója egy kiskutya?

Nézem. Szeme valaha kék volt, most szürkére festi a visszaemlékezés bús fátyla, s mint vallja, néha, amikor belelát családok sorsába, eltévedt fiatalok, elhagyott, kritizált, szenvedő, hibáztatott szülők sorsába, talán nem is bánja, hogy nincs gyereke. A nappalok még elmúlnak, csak az esték üresek, mikor az utca elcsendesült, járni már csak félve lehet, s a magányos nő esti rutinja, hogy az ajtóra szerelt lakatok jól zárnak-e...

Az ablakon keresztül napsugarak zuhataga ezüstös fényfoltokat kezd szórni asztalokra, padlóra, emberekre, Betty szőkére festett hajára. A fény azután továbbvándorol lassan, most éppen egy hamutartót csillantat meg. Körülöttünk zsong a kávéház. Közelebb hajolok Dottyhoz, amint átveszi a szót.

— Kezdjem elölről? Philadelphiában éltem a szüleimmel, s egy nap elhatároztam, hogy nekem nem tetszik az az életforma, amit itt tisztességes családi életnek hívnak. Anyám főzött, mosott, takarított, hordozta a húgomat s engem, mint egy sofőr. Este ideges volt, veszekedtek. Apám görbére dolgozta magát, és ivott. A pohár mindig ott volt a kezében, s mikor egyszer részegségében bennünket is megütött, elhatároztam, hogy én más pályát választok, nem leszek senki cselédje. Lejöttem Hollywoodba. Tizenhét éves voltam, akkor lett sztár Bette Davis, Greta Garbo, azt hiszem, hogy Joan Crawford is, és mások. Én sem voltam csúnyább; hiszi, nem hiszi, valamikor én is szép és fiatal voltam. Hollywood, fény, csillogás, várakozás, ígéretek, ágyak, hazugságok, becsapások, kihasználások... Később elárusítónő lettem egy cipőüzletben. Ez is hiba volt. Mindent lehet árulni, kombinét, blúzt, ruhát, csak cipőt nem. Térdelni a földön, s más lábára cipőket huzigálni... Na hagyjuk! Végül az egyik ügynök belém szeretett, s kért, házasodjunk össze. Én voltam az, aki nem akartam. Mosás, vasalás, főzés, cipekedés, munka rogyásig — még emlékeztem otthonról.

Próbáljuk meg előbb csak úgy! — ajánlottam. Szép házba vitt, s jól is ment minden öt évig. Akkor már huszonöt éves lettem. Egy nap kidobott, hogy belőlem elege volt, most nősül, családot akar. Újból állásba mentem. Azután jött egy másik, egy harmadik. Mindig jót akartam, ostobán. Nem akartam lekötni magam, mert szememben a kötelék egyet jelentett volna a napi munkán kívül még az otthoni munkával is.

Pedig mindig jót akartam, azt akartam, hogy magamért szeressenek egy kicsit, ne egy papirosért. De higgye el, nem kell a hűséges nő, csak a fiatal nő kell. Az is csak egy darabig. Mindig jönnek újak, fiatalabbak, érdekesebbek. Azután az ember eljut oda, hogy ül a szobájában ápoltan, elegánsan, és lesi a telefont, hogy kell-e még, vagy ma este már más van soron. Nem köti hozzám semmi. Sem törvény, sem gyerek, sem becsület, semmi. Mi is köt össze két embert, ha megszűnt a testi varázs? — néz rám Dotty kérdezőn.

Lehet már hatvanéves, talán több is. Vándorszemöldöke helyén új vonal, az ajka s a nyakaráncos, a szeme fénytelen, s úgy néz maga elé a cukortartóra, mintha telefon lenne, s várná, hogy megszólaljon: jön-e az a valaki, vagy éppen mással van. Okos akart lenni: ő nem mos, nem dolgozik másra. Ül egy szobában, nem tartozik senkihez, magányos, aki nem is tagja a társadalomnak. Egy héten egyszer összejön ezekkel a barátaival, s ez a műsora, ez az ünnepe, mint másnak a vasárnapi szentmise.

— Dotty — gondolkozom hangosan —, magának nem mondta soha senki, hogy nem a test csodája tart össze két embert, hanem a lélek csodája? A közös érdeklődés, az egymás felé lépés, az önfeláldozás? Másért élni, és saját magunkra csak másodsorban gondolni. S a törvény. S a gyermek. Az a kapocs. Élnek még a szülei?

— Anyám nyolcvanéves, apám nyolcvanegy. Már régen megnyugodott. Élnek, együtt.

— A húga férjhez ment?

— Igen, de neki is nehéz élete volt.

— Együtt vannak?

— Igen. Mint a tűz és víz, de együtt.

— Az élet, Dotty, tűz és víz csatája. Fele belepusztul, fele megmarad. Vagy elég benne, vagy elsodorja az ár.

— A francia klub nagyon szellemes volt — meséli Jane, aki kanadai francia akcentussal beszéli az angolt. Hetente jöttünk össze mindig más tag lakásán. Kis frissítők, beszélgetések. Néha egy könyvről, néha az élet napi eseményeiről, néha csak az előző napi televízióműsorról. De néhány órára tagjai voltunk egy-egy meleg otthonnak, melynek a problémái már nem reánk tartoztak.

Én férjhez mentem, s amikor a harmadik gyerek is megszületett, férjem elbúcsúzott tőlünk egy levélben azzal, hogy neki ebből elég volt, nem győzi. Nagyon sokáig nem is hallottam róla, más államba költözött, hogy ne kelljen a gyerekeit segí-

teni. Anyám még élt akkor. Nyugdíjba menetele után átköltözött Kanadából, hogy az unokái közelében lehessen. Ő segített, én meg dolgozni mentem. Nagyon jó anya volt, nagyon jó nagyanya. Amíg élt. De hamar elment, s a gyerekek egymást nevelték, majd a környezet nevelte őket. Akkor ismerkedtem meg egy olasz üzletemberrel a bankban, ahol dolgoztam. Sistergő temperamentumával, eleganciájával, figyelmességével, ajándékaival és forró tekintetével elhitette velem, hogy szeret. Talán szeretett is, ma sem tudom. Feleségül kért, vállalt mindent, gondjaimat és a gyerekeket. Szerette őket. Vágyott a nagy családra, s készen kapta.

Az anyámtól örökölt kicsi házat bérbe adtuk, s az egyszerű esküvő után elköltöztünk San Franciscóba egy csodás palotába. Ruha, ékszer, pezsgő, vendégsereg. Az olasz családtagok is szaporodtak körülöttünk. Gyengédsége nem változott, csupán élete volt tele titokkal. Már másfél éve voltam a felesége, s fogalmam sem volt, mivel kereskedik. Nem dolgozott, sokat volt úton, s mikor megjött, ajándékokkal telt meg a ház. Egy nap közölte, hogy este vendégei lesznek, de ez csak üzleti tárgyalás, és csak férfiak jönnek. A cseléd, egy olasz lány, elmehet, nem lesz rá szükség. Amikor kilenc óra körül hallottam, hogy már együtt vannak — beszédük zaja felhangzott a szobámig — lementem, hogy üdvözöljem, és legalább hűsítőkkel kínáljam őket.

Férjem döbbenten jött elém. Szeme égett, barna arca vöröslilává vált, s azt sziszegte: „Nem megmondtam, hogy ez üzleti tárgyalás? Azonnal menj vissza a szobádba!"

Megdöbbentem. Még soha nem láttam ilyennek. A mosolygó, bókoló, udvarias férj szikrázó ideghalommá vált, s mint valami cselédnek, úgy parancsolt nekem. Rövid tétovázás után felmentem, de a megváltozott ember nem hagyott nyugton.

Az ötödik „tárgyalás" után már nem bírtam magammal. Figyelni, bevallom: hallgatózni kezdtem. A beszélgetés olaszul folyt, de én a férjem kedvéért titokban olaszul tanultam, hogy egyszer majd meglepjem. Sajnos megértettem, amit beszéltek. Az alvilág tagjai gyűléseztek nálunk, s az uram maffiatag volt.

Régen, valamikor kislánykoromban találkoztam ezzel a szóval, amikor az ő uralmuk dúlt, és sok-sok családot tönkretettek. Számomra az ördöggel való cimborálást jelentette, és lám, az én Antonióm hozzájuk tartozott. Napokig küzdöttem magammal s éjszakákon át a rémképekkel. Velünk jó volt, jólétben éltünk, a gyerekek drága iskolákba jártak, de

a lelkiismeretem hajszolt. Vért láttam minden dolláron, vért láttam a ház bársonyfüggönyein, perzsaszőnyegein, a kandalló márványán, a szobrokon. Meghalt bennem a bizalom. A férjemet nem becsültem, nem tudtam rá többet felnézni. Irtóztam, féltem tőle, és amikor ezt észrevette s kérdőre vont, megmondtam. „Antonio, hagyj utamra menni! Szép volt a másfél év, de nem bírok veled élni." Ember-orkán rohant rám. Előbb lelökött, megütött, majd könyörgött, sírt, csókolgatott, végül megfenyegetett: „Egy ötvenesembe kerül a halálod, hát úgy hagyj el engem!"

Elrohant, s két napig nem láttam. Amikor visszajött, a cseléd és a gyerekek jelenlétében eléálltam. „Antonio — könyörögtem —, engedj elmenni a gyerekekkel! Ha valaha szerettél, ha egy kicsit is szereted őket, engedj el! Ha megölsz, akkor sem leszek a tiéd, és itt maradnak a gyerekek. Tudsz majd rájuk nézni? Mit felelsz, ha engem keresnek? Ha volt valaha benned emberi érzés irántam, engedj szabadon! Csak a szépre fognak emlékezni a gyerekek, és én is csak arra fogok emlékezni, hogy volt valaha valaki az életemben, aki szerette a gyerekeimet, és másfél évre bearanyozta az életemet. Csakis erre. Semmi másra nem fogok, nem akarok gondolni."

Elengedett. A lakónak felmondtam, és visszamentünk anyám kicsi házába. Visszamentünk a gondokba: egy kistisztviselő fizetése négy embernek alig volt elég. Elmaradt a nagy ház, a cseléd, a dúsan terített asztal, a játékok, a ruhák, a jó iskola, s a gyerekek soha nem bocsátották meg nekem, hogy nem maradtam azzal „a drága jó emberrel". Azután felnőttek. Mindegyik úgy-ahogy a saját lábán áll, és néha, nagyon ritkán felhívnak telefonon. Mindig ritkábban...

Körülöttünk a vendégek kilencven százaléka fiatal. Ifjak, szépek, övék az élet, övék a nap, a fény, a tengerpart, a homok, a fű, a fák árnyéka. Vajon hány anya várja a telefonhívásukat?

A szőke nő, aki háttal ül a falnak, s akit Lillként mutattak be, csöndesen bólogat. Eddig nem szólt semmit, csak bólogatott, és néha simogatóan, megnyugtatóan tette kezét a másikéra. Azéra, aki éppen panaszkodott, emlékezett azokra az időkre, amikor még olyan fiatal volt, mint itt a közönség, amelyik csillogó szemmel issza az életet, s égeti magát, nem gondolva arra, hogy az idő nem áll meg. Jönnek újak, szebbek, mezítelenebbek, és még többet fognak szenvedni, mert életüket futóhomokra építik. Nem tudják, hogy a lélek misztikuma, a test misztikuma fontos, de az alap a becsület, a törvény.

Mosolyog a szőke békésen, megértőn. Arca sima, s szeme mindig valahova a távolba mered, mintha túl akarna nézni ezen a világon.

Felé nézek. Ő még nem mondott semmit. Betty halkan szól neki:

— Te csak hallgatsz, Lill. Most te vagy soron. Ez a mi gyónásunk az ő titkának az ára. Beszélj!

Néz maga elé, simogatja, hajtogatja a szalvétát finom ujjú kezével.

— Én vagyok a legmagányosabb — szólal meg aztán. — Nekem nincsenek élményeim, csak emlékeim. Azok is régről. Fiatalon, szerelmesen, reménykedőn, gyászolva. Két héttel az esküvőnk után valahol ott esett el, ahonnan a többiek visszajöttek. Én vakon születtem. Éltetőm, vigaszom, mindenem a zene volt. Vele is a zeneakadémián ismerkedtem meg. Együttlétünkön és zenerajongásunkon a világ kívül maradt. Gyönyörű idők voltak. Akkor jött a háború. Ujjai a hegedűhúrhoz szoktak, nem géppuskához. A művészből hősi halott lett, belőlem özvegy. Rég volt — a hangja elhalkul —, már a könnyek is rég elapadtak. De velem van a zenében, minden akkordban. Hallom a húrt, amint szerelmet vall, és hallom a régi szimfóniát, amiben együtt játszottunk. A világból csak foltokat látok, és így a magam belső világában élek. Nincs múltam, és nincs korom. Csak a zene van, és ők. Így bírtam ki a bánatot, a küzdelmeket, a gyermek utáni vágyat. Az volt a legnehezebb, de már az is elmúlt. Kevés kell nekem, s az megvan. Gazdag vagyok, mert enyém az élet legcsodásabbja: a zene.

— Zongorázik, orgonál — szól bele Dotty. — Ha hallaná, amint házából kizeng az akkordok orkánja vagy a finom pianisszimók... Az élet diadala és az élet panaszai.

Körülöttünk csendesül. a fiatalok eltünedeznek, cserélődik a társaság. A gépzene is halkabb, mintha belefáradt volna a saját lármájába.

— Azt hiszem, mennem kell — mondom halkan —, bár nehéz most csak úgy egyik percről a másikra kilépni az életükből. Sűrűn járnak ide?

— Hetente. Minden csütörtök délután. De ne menjen el! Még nem mondta meg, mi a titok. Mi elmondtuk a magunkét, most maga tartozik a válasszal. A szép élet, a boldog élet, a család, a hűség, a nyugalom... mindez mese valami elvarázsolt szigeten, vagy...

— Titok? Nem. Szabadságvágy, küzdelem, megszállás, harc, elveszített otthonok, elveszített család. És újból, elölről,

és újból, a semmiből, és újból futni, és újból küzdeni a szabadságért. S hinni. Hinni Istenben. Az ő erejébe kapaszkodni és remélni. S ilyenkor a kéz, melyet fogunk, minden. Hovatartozás, szerelem, kitartás, hűség, becsület, támasz és biztonság. Az eskü szavai még a nehéz napokban is: Jóban-rosszban együtt. Ez a kapocs, a lelkek csodája. Higgyék el — nézek rájuk —, keveseknek sikerült, de akiknek nem sikerült, már nincsenek itt. Azok már sehol sincsenek.

A most érkezők friss esti levegőt hoznak be magukkal. Felállok; búcsúzom.

— Eljön máskor is?

— Igen. És majd mesélek egy másik világról.

Kint a nap pirossal fröcsköli tele a partot, az embereket, a fákat, a vizet.

Percek telnek el, míg eljutok a kocsinkig. Már várnak. Csendességem nem tűnik fel, ők nem tudják, hogy én még *ott* vagyok. Nézem a járdát, hulló virágszirmokkal söpörte tele az esti szél. Visszanézek a francia kávéház felé. Ott jön lassan, csendesen a négy nő. Közreveszik Lillt, aki most is mosolylyal az arcán lépeget, maga elé nyújtott fehér bottal tapogatva az utat. A bot halkan, ütemesen koppan: ta-ta-ta, ta-ta-ta, ta-ta-ta...

Rónai Zoltán:

Ember a havasokból

I.

Ha Nyírő József nevét keresi valaki a Magyar Tudományos Akadémia terjedelmes irodalomtörténetében[1], megtörténhet, hogy először nem találja. Illetve csak a nevére bukkan a *Magyar irodalom Romániában* című fejezetben, a húszas években felbukkanó fiatal tehetségek, a Keleti Újság munkatársai, a Pásztortűz szerkesztői, az Erdélyi Szépmíves Céh alapítói között. Hogyan nem kapott egy sort sem, holott külön-külön szakasz jutott a költők közül nemcsak Reményiknek, Áprilynak, Tompának és Dsidának, hanem Bartalisnak, Szentimreinek, Olosznak és Kis Jenőnek, a prózaírók közül pedig nemcsak Kós Károlynak, Kuncz Aladárnak és Tabérynak, hanem Molternek, Siposnak, Kacsónak és Karácsony Benőnek is? Aztán felfedezi, hogy a két legnépszerűbb erdélyi író közül Nyírő a *Konzervatív irodalom*ba került, míg Tamási Áront külön fejezettel a népi írók és a Nyugat második-harmadik nemzedéke közé ékelték *Népiség és mítosz* címmel.

A „konzervatív irodalom" meglehetősen tarka társaság ebben az irodalomtörténetben, hiszen Harsányi Zsolttól Zsigray Juliannáig, Sík Sándortól Földi Mihályig terjed. Nyírő pedig éppen Komáromi János és Zilahy Lajos közé került. Pedig nem itt lett volna a helye. Legfeljebb Komáromi és Nyírő között akad valamelyes párhuzam: mindkettő egy-egy magyar táj prózaköltője volt; Komáromi a Tiszaháté, Nyírő a Székelyföldé. Vérmérsékletük, érzésviláguk azonban gyökeresen különbözött, és a hazai rög, a hazai ember Komárominál nem olyan kizárólagos téma és ihlető forrás, mint Nyírőnél.

Hamar kiderül azonban Nyírő besorolásának és a róla kimondott értékítéletnek a magyarázata: „Később beérte a népszerűséggel, a puszta közönségsikerrel, a jobboldali politikai célok szolgálatával"[2]. A Magyar Irodalmi Lexikon nem mulasztja el közölni: „1941-ben erdélyi képviselőként Budapestre

jött, ekkor szerkesztette a Magyar Erő című háborús uszító képes hetilapot is. Tagja volt a soproni nyilas parlamentnek. 1945-ben Németországba menekült." Az említett irodalomtörténet párhuzamot is igyekszik vonni politikai és írói útja között: „Amint a társadalmi helyzet reális fölmérésére készülő prózaíró világa, beleértve talán legtöbb értéket jelentő stílusát is, fokozatosan fölhígul és lesz népieskedően hangos, hivatalos irodalommá, ugyanúgy a társadalmi gondoktól szenvedő, világot megváltani készülő lázadó is a jobboldali politika kiszolgálásáig jut el. 1945-ben elhagyta az országot; Spanyolországban halt meg 1953-ban."[3]

Ebben benne van minden. 1945-ben Moszkvából, Párizsból vagy Londonból hazatérni illett, nem pedig elhagyni az országot, s az ötvenes évek elején aligha lehetett volna rosszabb helyen meghalni, mint Spanyolországban. Ez magyarázza azt is, miért szakad meg a Nyírőről szóló irodalom 1943-ban. Különböző műveit folyóiratokban Schöpflin Aladár, Németh László, Tolnai, Bóka, Vajthó és Sárközi méltatták, 1945 után azonban — az idézett irodalomtörténet szerkesztőségi zárlatáig — csak egy határontúli lap foglalkozott vele, az erdélyi Utunk 1957-ben, s bizonyára csak az „ideológiai norma teljesítésével" tudott „Nyírő József írói útjáról" beszélni.[4]

Azóta elvétve a „konzervatívok" régi műveiből is kiadtak már valamit. Budapesten cáfoltak rá Passuth Lászlóra, aki jó pár esztendeje Madridban egy hozzá intézett kérdésre válaszolva kijelentette — emlékezetből idézem! —, hogy Zilahyt nem adják ki újra, mert elvesztette kapcsolatát az olvasóközönséggel, és már „nem érdekel". Nyírő-mű újrakiadására még nem került sor. A mérlegen többet nyom ma is rövid politikai szereplése — behívott képviselő mivolta, az ország elhagyása a parlamenti szerelvénnyel, az emigráció —, mint egy írói életmű, melyet a szülőföld és népe iránti forró szeretet, a szűkebb haza talajában való gyökerezés, a kemény jelen és a sötét múlt megéneklése, a szegények és kisemmizettek melletti kiállás, és a gazdagokból, hatalmasokból való kiábrándulás jellemzett.

Nyírő József és Tamási Áron a XX. század magyar irodalmában a transzilvanizmus két fő képviselője. De életútjuk, sorsuk és művészetük különböző volt, bár ugyanabból a földből sarjadtak, és ugyanaz volt a nagy szerelmük. Nyírő kapcsán újra meg újra a székely népballada jut az ember eszébe — erre már többen rámutattak —, Tamásit olvasva a népmese. Tamási elbájoló és elbájolt világában ugyanazzal a mesebeli természetességgel mozognak havasi pásztorok, házaló áru-

sok, csendőrök, angyalok és ördögök. Lehozza a földre a természetfölöttit, és az égbe emeli az evilágit; a társadalmi összeütközés, az emberi tragédiák élüket vesztik, és sok históriája legenda lesz, vagy inkább mese. Nyírőnél nincsenek angyalok és ördögök, hanem csak emberek, állatok, fák, kövek. Ezek azonban megértik egymást. Az ő költői világában a táj szépsége, a természet nagyszerűsége közepette fájó drámák játszódnak le, s a fájdalomra nem valami mesebeli igazságszolgáltatás vagy tündéri poézis ad írt, hanem a lélek mélyén rejlő jóság, és a sors vállalása.[5]

Nyírő drámai temperamentum volt, és költői lélek, de nem lírikus vagy színműíró, hanem elbeszélő. Igaz, kísérletet tett a színpaddal is: itt van a *Jézusfaragó ember* feldolgozása (1937), a *Júlia szépleány* (1939), melyből Ottó Ferenc operát készített, és az *Új haza* (1940); emigrációs éveiből pedig a *Megfeszített* és *A próféta*. Legjobbak novellásköteti: a *Jézusfaragó ember* (1924), a *Kopjafák* (1933) és a *Havasok könyve* (1937), de sokan élvezték az agyafúrtságában is naiv tréfacsináló *Uz Bence* (1933) csínytevéseit is, akit Tamási Áron hősére utalva „ellen-Ábelnak" minősített valaki. E sorok írójának a *Kopjafák* a legkedvesebb, a falusi temető megbékélt lakóinak a históriája: a tüdőbeteg kántoré, a legényé, aki életével fizet az idegen lány iránti szerelméért, a cigánygyereké, akit nem mentett meg a hőmérő sem, a pogány áldozatként máglyán elégő Üdő Mártoné, és Tiborcz úré, aki minden karácsonykor megjátszotta a régen elhalt fia hazaérkezését.

Regényei inkább részleteikkel, mint átfogó gondolatukkal, felépítésükkel vagy jellemrajzukkal ragadnak meg. Ez érvényes lehet *A sibói bölény*re (1929) és a *Madéfalvi veszedelem*re (1939) is; az egyik Wesselényi Miklós története, a másik az 1764-es „siculocidiumé". Az *Isten igájában* (1930) bizonyára legsikerültebb regénye; egységét, mélységét, átélt voltát önéletrajzi jellege biztosítja. Egy ember útja, lelki válsága az első világháború, a menekülés és a román bevonulás közepette. Hogyan lett pap, és miért hagyta ott az egyházi rendet, de az is, hogyan maradt meg vallásos, evangéliumi embernek. Ajánlása: „Kis feleségem nászajándéka ez a könyv, akinek tíz esztendővel ezelőtt mindössze egy mezei virágcsokrot adhattam." *Az én népem* (1935), *Székelyek* (1936) és *Halhatatlan élet* (1940) előző műveinek vonalában vannak, ha nem is értek el hozzájuk fogható hatást. Élete utolsó éveiben megjelent könyvei, *A zöld csillag* (1950) és *Íme, az emberek!* (1951) inkább értékes emberi dokumentumok a menekülés, a hontalan-

ság nehéz napjaiból, mint szoros értelemben vett regények. Hogyan folytatódott volna pályája a szülőföldtől és a hazától távol, ha 64 éves korában nem ragadja el a halál, arról csak találgatni lehet. Úgy tudjuk, maradt utána 50—60 gépelt oldal, egy tervezett mű töredéke.

A kérlelhetetlen, politikai hátterű kritika mindent felhányt neki, még azt is, hogy „a magyar szépprózában annyiszor férfi férfinak nem csókol kezet, mint Nyírő komor, sorsüldözte székelyei teszik, de annyi vér sem ömlik, halál sem esik, mint az ő írásaiban".[6] Egy másik, ugyanott idézett, de meg nem nevezett „szókimondó kritikus" azt rótta fel neki: „Minden, ami szép, nagy, ősi — nála olcsón, tetszetősen, kicsi adagokban kapható." Viszont kénytelenek elismerni, hogy „varázsa van", és nem magyarázzák meg, miért foglalkoznak oly bőven *ilyen* íróval. Mert az akadémiai irodalomtörténet a „konzervatív irodalom" képviselői közül csak Zilahynak szentel tágabb teret: Nyírő még Herczeg Ferencnél is többet kapott két sorral! Szépen ír róla azonban a lexikonban Benedek Marcell, az erdélyi mesemondó és irodalomszervező Benedek Elek fia: „Új, erőteljes, színpompás nyelvet hozott. Prózája dúsan rakott képekkel, hasonlatokkal, meglepő, monumentális szépségekkel. A székely nép sorsa, múltja, elhagyatottsága, emberi értékei az ő novelláiban mutatkoztak meg először, az adomás népieskedéstől s a felesleges nyelvjárásbeli sallangoktól megtisztulva. Alakjai együtt lélegeznek a havasok fáival és köveivel, s e kozmikus kapcsolatok motiválják gazdag fantáziáját, meseteremtő készségét, balladás titokzatosságát."[7]

II.

Nyírő életének és működésének utolsó szakasza (1945—1953) még feldolgozatlan. Ez az írás akarta megkísérelni, de vázlatos marad, mert szerzője Nyírő József ismerőseitől ilyen válaszokat kapott: „Levelei nem maradtak fenn." „Írt nekünk cikkeket, de közelebbit mondani nem tudok." „Aki a gyűjtést intézte, már nem él; felvilágosítást adni csak ő tudott volna." Volt, akivel nem sikerült felvenni a kapcsolatot. Ez a kísérlet azonban talán hozzájárul, hogy mások nyilvánosságra hozzanak vagy rendelkezésre bocsássanak újabb adatokat, anyagokat, emlékeket. Sok mindent meg lehetett volna állapítani fél tucat külföldi magyar lap évfolyamainak az átlapozásából is, de sajnos nem állanak e sorok írójának a rendelkezésére, és mástól ilyen időrabló munkát elvárni nem lehet.[8]

Az *Isten igájában* írója számára is fordulópont 1944—45. Utolsó hazai kiadású könyve, a *Néma küzdelem* 1944 májusában lát napvilágot Budapesten. Ez a regény egyik legkevésbé ismert műve; az adott körülmények között nem kelt nagyobb visszhangot, és újból senki nem adja ki.* Mint egy interjúból[9] megtudjuk, Nyírő akkor „nagy regényt" tervez, „a székely nép drámáját" akarja megírni, ahhoz gyűjt anyagot, de újabb színdarabra is gondol. A cikkíró német hang nyomán „Délkelet-Európa Knut Hamsunjának" minősíti. (Mások Jean Gionóval hasonlították össze, Kovách Aladárnak később inkább Ramuz-t, „Francia-Svájc hegyeinek zordon nagy íróját" és — talán állatszereplőire gondolva — Rudyard Kiplinget juttatja az eszébe.[10])

A beszélgetést közlő Magyar Ünnepbe maga Nyírő is ír karcolatokat, rövid történeteket, bár néha kötetben már megjelent elbeszéléseit használja fel újra, így *Az anyamedve* címűt a *Havasok könyvé*ből. Csak néhány sort töröl belőle valaki — az író, a főszerkesztő vagy más? —, „az erdő orvosát", a borzot ugyanis „bolond németnek" csúfolja a többi állat, ami 1944-ben nem időszerű. Az *Emri bá* című írás viszont már az akkori eseményekhez kapcsolódik: a székely pásztor biztonságba helyezi a csordát, aztán megnézi a kezében tartott fejszét, és nekivág a Kárpátok sötét ormainak, mert „Jön az ellenség! Az oláhok vezetik a muszkát!"[11]

A tervezett nagy regény azonban nem születik meg. Az író Szilágyi Erzsébet fasori lakásának díszei akkor már „jórészt vidéken, pincében vagy sarokba rakva, ládákban" vannak, s ott is maradnak, míg Nyírő feleségével nyugat felé veszi az útját: 1944 októberében elhagyja Budapestet, és 1945. március 28-án Sopronnál Magyarországot. A Corvin-koszorús népszerű íróból, országgyűlési képviselőből, a Magyar Tudományos Akadémia levelező és a Kisfaludy Társaság rendes tagjából hontalan menekült lesz.

Kelet-Bajorországban kötnek ki, miután az utolsó pillanatban sikerült néhány vasúti kocsit csatoltatni a képviselők számára a pénzügy- és iparügyi minisztérium közös szerelvényéhez. A Nyírő házaspár egy csoporttal Wollabergbe kerül, a cseh határ közelébe. Az iskolában szállásolják el őket, az író lesz a parancsnok. A menekülést és az emigráció kezdeti, körülbelül két és fél esztendejét Nyírő *Íme, az emberek!* című, 61 fejezetből álló élményriportjában mondja el[12], de a menekült-

*A tanulmány megírása után megjelent az Egyesült Államokban.

életből merít *A zöld csillag* című regény is[13]. Fordított sorrendben láttak napvilágot, s lehet, hogy az *Íme, az emberek!* nyerte el utóbb végleges formáját, pszichológiailag azonban *A zöld csillag* a későbbi keletű.

Nyírő mindig szerette a drámai helyzeteket, nagy indulatokat, az érzelmek hullámzását, az erős és hangzatos kifejezéseket; néha jól jött volna egy kis tartózkodás, nagyobb mérséklet. Most azonban — az *Íme, az emberek!*-ről van szó — még zordabb, komorabb lesz, fekete-fehérben vagy inkább fekete-szürkében látja a világot. Talán azért, mert eddig fájó sorsok tanúja volt, most azonban szenvedő alany; mert régi szereplői beletörődtek, míg ő lázadozik, háborog, s mert a szép természeti környezetben sem oldódik fel, a bajor tájat idegennek érzi.

Néha beüt egy-egy hír: a német fegyverletétel, az első atombomba, a magyar köztársaság kikiáltása és — különös erővel — Erdély elvesztése. Több szó esik azonban az életért való rettegésről, majd a mindennapiért való harcról és az ember testi-lelki lezüllésére, míg a képviselőből, törzstisztből, földbirtokosból vagy tanárból egészen „armer Flüchtling" vagy inkább „verfluchter Ausländer", „God-damned D.P." nem lesz. A magyarok ennivalót keresnek, gallyat szednek, emlékiratokat írnak és természetesen veszekszenek. Mindenki a maga módján él, és küzd a végzettel: „Őrültek házának hangulata és képe az egész szoba. Egyik órák hosszat farag késével, másik percenként kapja a söprűt, és végigporoz a szobán, a harmadik Istenhez révedezik elkerekült szemekkel, a negyedik naplóírásba temetkezik, az ötödik állandóan sétál, mások lobogó indulattal marakodnak."[14] Van, aki botot keres, hogy „szétüssön a gyilkosok között"; van, aki „magánleszámolásra" készül. Menekültélet... Összeírási rendelet, kósza hírek eltűnt szállítmányokról, igazolási eljárásokról. Állandó aggodalom a távoli szerettekért. Elfogyott a pénz! Rajta van a háborús listán! Marosvásárhelyen egykori barátai írtak ellene! Kivándorolni? Maradni? Hazamenni? Egyszerű János körlevelei, hogy tartsa a lelket a magyarokban. Aztán egy-egy jó hír: a gyermekek élnek, jól vannak. Egy-egy emberséges ember. Az első szeretetcsomag Londonból. Csak kevés mosoly, így a bajor paraszthéz ágy alatti porcelánedényének felirata láttán. A kis humor inkább akasztófahumor. Azután, amikor javulnak a körülmények, amikor egyéni szállás is van Waldkirchenben, és látják, hogy kikérés-kiadás sem fenyeget, az írón halálsejtelmek lesznek úrrá, s azzal a kéréssel fejezi be egyszer, amikor a nap leszáll: „Uram, ne legyen nehéz, és ne tartson soká!"

*A zöld csillag*ban a problémák ugyanazok, de mintha már más szemmel látná őket az író. Megint itt van az adomázó, sőt: tréfacsináló székely, megint tudja élvezni a természetet, s a menekülttársakról megértőn-megbocsátón rajzol arcképet. Szerelem is van: esküvővel fog végződni Saly Pali és Tarján Éva találkozása. A tulajdonképpeni probléma azonban más találkozásból adódik: az íróéból a „tisztánlátóval". Ezt százak keresik fel, s néha a rendőrség, a megszálló hatóságok is igénybe veszik szolgálatait. Tele (valójában Kele János) hangsúlyozza az író Bölön Ferenc előtt, hogy nem jós, nem lát a jövőbe. Képessége csak a térbeli távolságot képes legyőzni, az időt nem. Bár igaz, hogy a jelenből következtetni lehet a jövőre. Ha valakinek zöld fényt, zöld csillagot lát a szemében, azt a halál környékezi.

Az író özvegye, Ilonka néni mesélte el a következőket Madridban e sorok szerzőjének. (Sajnos, csak évtizedekkel később vetette papírra, amikor a részletek már feledésbe merültek, csak a lényeg maradt meg.[15]) A hontalanság első idejében a menekültek minden elképzelhető eszközt megragadtak, hogy távoli hozzátartozóikról megtudjanak valamit. Spiritiszta szeánszokat is tartottak. Nyírő nem nagyon hitt az ilyesmiben, s nem vett tevékenyen részt, de egyik-másikon jelen volt. Egy alkalommal őt kérdezték meg: kinek a szellemét idézzék? „Reményik Sándorét!" — hangzott a válasz. S az író akkor döbbent meg, amikor a megidézett *állítólag* úgy köszönt, ahogy Reményik szokott: „Szervusz, öreg komám (vagy öreg cimborám)!"

Ez a kétség, majd megdöbbenés jelentkezik a látóemberrel kapcsolatban a regényben: Bölön kezdetben nem veszi komolyan, de aztán el kell ismernie először Tele jóhiszeműségét és tisztességét, azután azt is, hogy „van benne valami". Saly Pál esetében téved ugyan: a fiú felépül, viszont Tele járul hozzá a kórokozó felfedezéséhez egy a trópusokról behozott kendőben. Tehát a kecske is jóllakik, a káposzta is megmarad. S hogy a zöld csillag kérdése elméletileg is megoldódjék, Tele arra a megállapításra jut, hogy a születéstől kezdve mindenkit környékez egy, azaz mindenkit a halál fenyeget, hol láthatóbban, hol nem. A dolog egy kissé naiv, de van reális alapja (Kele János létezése és működése); s a történet az író kísérletét tükrözi, hogy megoldja a „hinni vagy nem hinni", a parapszichológiai jelenségek kérdését.

Nyírő József e két könyvét, mint már mondottuk, olyan mértékkel mérni, mint a harmincas évek szerencsésebb alkotásait, igazságtalanság és tévedés volna. Sokkal mostohább

körülmények között születtek. Elszakadt termőtalajától, ihlető környezetétől az az ember, aki eddig *csak* Erdélyről és a székelységről írt, s a 60 felé járó író egyszerre elveszettnek látta egész életművének a gyümölcsét. A mindennapi kenyérért kellett aggódnia idegen földön, s azt is megsejtette, hogy a hazai rögöt és a gyermekeket nem látja viszont, az unokákat meg sem ismeri soha. Az *Íme, az emberek!*-ben és *A zöld csillag*ban egy lassan feledésbe merülő és sokak számára már ismeretlen kor és világ felidézése a legértékesebb — a menekülttáboroké, az emigráció első éveié —, továbbá saját belső küzdelmeinek a lélekrajza két különböző módon és formában.

Ezekből az évekből való két drámai kísérlet is, két bibliai téma: *A Megfeszített*[16] és *A próféta*[17]. Az előbbi „filmdráma" hat részben, töménytelen szereplővel. „Hazátlanságunk ötödik esztendejében" látott napvilágot kézirat gyanánt, „bujdosó köntösben", azaz szegényesen sokszorosítva. A bevezetőből kitűnik, hogy az író valóban gondol a megfilmesítésre: „Filmnek készült, és ha film is lesz majd belőle, nem magyar nyelven és nem magyar művészek lelkén keresztül." Pedig Nyírőt Jézus Krisztus passiója a haza és népe kálváriájára emlékezteti, ahhoz akar erőt és vigasztalást találni manapság tőlünk talán már távoleső módon: „Sohasem fájt könyv jobban, mint ez, de sohasem voltam könyvre büszkébb, mint erre, amellyel a világ legnagyobb eseményének, a Golgota drámájának megrázó élményét szeretném magyarul kivetíteni úgy, ahogy bennem él. Ilyen közel még ember és nép nem állott Krisztushoz, mint ma a magyar. Közös az útjok. Vér váltsa meg a vért általa, és a feltámadás bizonyosságában Vele örvendhessünk."[18]

A próféta Keresztelő Szent Jánosról szól, és az író halála után jelent meg a *Szabad Magyar Színpad* című kötetben. Az olvasónak az a benyomása, hogy Nyírő túlságosan nagy fába vágta a fejszéjét, bár a téma előnye, hogy nagyobb teret nyújt a képzeletnek, mint a passió, és az író javára írandó, hogy az „előfutár" színpadi megjelenítésével takarékosan bánik. Mindkét esetben bebizonyosodik azonban, hogy a szerző inkább elbeszélő, mint drámaíró. *A próféta* harmadik felvonásában például több oldalon keresztül írja le szenvedélyesen és színpompásan Szalomé táncát, s így mutatja be *A Megfeszített* színtereit és szereplőit is, például a nagytanács tagjait: „Első tekintetre látni rajtuk, hogy mindenik más jellem, típus és titok. Jellegzetes alakok. Betűette arcok, ész és tudás rajtuk. (...) Hideg, magas homlokok, és nyílt, finom, sárgás-

fehér kezek. Legtöbbnél pergamentszerű és ráncos. Betűmutató ujjak. A mindenek feletti hatalom elszánt birtokosai. A látszólagos nyugalom mögött érzékeny ideg és fojtott vulkán mindenik. Szájuk prémje színtelen és rebegő. Kaifás még közöttük is kimagaslik."[19]

A menekültsors és a sajátosan érzett vallási témák mellett Erdély foglalkoztatja legjobban, s egy kis művet is szentel neki *Mi a igazság Erdély esetében?* címmel.[20] S amikor szükségét látja, a sajtóban is kiáll, mint az *Ahogy Lehet* című párizsi folyóirat vitája alkalmából. Ez már áttelepülése után történik, de ide kapcsolható. A folyóiratban Ménfőcsanaki egy észak-amerikai tankönyvet bírál a Nagy-Magyarországról és a kisebbségi helyzetről szóló rész miatt. A következő számban röviden válaszol rá valaki, s az Egyesült Államokban uralkodó szabadságról meg a központi irányítás nemlétezéséről is.[21] Erre Nyírő — a szerkesztőség szerint — „részletes adatokkal és finom érveléssel bírálja a Ménfőcsanaki cikkére adott névtelen levelet". Összehasonlítja Nagy-Magyarország és Nagy-Románia nemzetiségi politikáját, felsorolja a magyarok sérelmeit, s annak a szükségességét hangsúlyozza, hogy kivédjenek minden magyarellenes támadást, és ne nézzék közömbösen, hogy Erdélyben „közel kétmillió szerencsétlen magyar testvérünk sorsa teljesedik be napról napra".[22] A szerkesztőség erre éles hangú tiltakozó levelet kap Louvainből, az ottani magyar diákok aláírásával. A folyóirat azonban ezt a támadást nem közli. „Voltam annyira józan — és nem politikai, hanem irodalmi síkon mélységesen tisztelve Nyírőt —, hogy nem közöltem le az ő tiltakozó levelüket. Azt hiszem, hogy józanabb belátásra tértek, s talán még írtak is cikket később az Ahogy Lehetbe" — emlékezik vissza Rezek Román.[23]

A negyvenes évek végén Nyírő Bajorországban kiveszi részét a magyar munkából: ő a Münchenben alapított Magyar Kulturális Szövetség első elnöke; Ölvedi Jánossal, Kovách Aladárral, Baranyay Gusztávval és Dörei Ferenccel működik együtt. 1950 tavaszán azonban gyökeres változással járó új feladatra vállalkozik: Madridba költözik, hogy ott a Spanyol Nemzeti Rádió 1949-ben megindított magyar adásának a munkatársa legyen. A kezdeményezés Vaszary Jánostól indult ki, a megvalósítás Marosy Ferenc követ érdeme.[24] A rádiómunka oroszlánrészét akkor Vaszary sógora, dr. Muráti György végzi, az egyházi rovatot a finom tollú piarista, P. Megyer József látja el, az első bemondó pedig Muráti Lili.

A „madridi kaland" Nyírőnek végső fokon csalódást okoz-

hatott, valószínűleg nagyobb szerepre számított. De nem vártak tőle többet, mint hetente két rádiókommentárt a megélhetéshez elégtelen honorárium fejében. Mindenesetre első benyomásai kedvezőek. A „menekült magyar ifjúság lapjában" mondja el őket *Az első lépések Cervantes földjén* címmel.[25] A találkozás a tengerrel nincs rá hatással: „semmi, csak ronda szeneshajók, rozsdás drótkötelek és pár öreg sirály". Az ehető „tengeri férgek" sem ízlenek különösen; jobbnak találja a bort és a banánt. A nyelvben gyönyörködik: „Kutya legyek, szebb az olasznál is! Beszélni nem, de el tudnám hegedülni." Madrid is tetszik; Don Quijote szobra a szélmalomharcot juttatja eszébe. Bár a szokott tévedésbe esik: a szélmalomharcban a haszontalan, kilátástalan küzdelem jelképét látja, mint általában a magyarok, pedig Cervantesnél agyrémről, képzelt ellenségről van szó, hiszen a „búsképű lovag" gonosz óriásokat vél látni.

Az írás közepén meghökkentő fordulat áll be, mely kritikus szellemek szemében felvett póznak vagy giccsnek tűnhet. Nyírőék hat év után először mennek színházba. Az eddig felszedett ötven szóval nem jutnak messze, és felesége egyszerre elsírja magát: a táncosnőkön „piros-fehér-zöld a dísz". Ez tűnik nekik legszebbnek a színházban. A végén el sem akarják hagyni a nézőteret: „Várjunk, amíg mindenki kimegy, és énekeljük el a magyar himnuszt!" S úgy érzi, a diszkréten figyelő férfiak, nők megértették őket: „Ezek a spanyolok mégis tudnak magyarul!" Később eszébe jut: „Valaki azt mondta a színházban a másiknak: ‚Húngaros.' Valahogy megtudták, hogy magyarok vagyunk."

Itt azonban az író túlságosan optimista lehetett. A spanyol fejekben sokszor fogalomzavar dúl. Spanyolul, főleg a népnyelvben, „húngaro" sajnos „mutatványos vándorcigányt" is jelent, bár a hivatalos akadémiai szótárból ezt a jelentést már törölték. Viszont a Nobel-díjas Juan Ramón Jiménez legnépszerűbb művében[26] és Enrique Díez Canedo „az ezer legszebb spanyol vers" közé felvett költeményében ilyen értelemben használja[27]. Egyes tankönyvekben pedig még ma is az olvasható, hogy a magyarok a sárga fajhoz tartoznak. Így soha nem lehet tudni, mi ötlik a spanyol eszébe — Szent Erzsébet, labdarúgók, cigányok, sárgák —, ha „húngaróról" hall.

Mivel a rádiómunka azt sem követeli meg, hogy a fővárosban lakjék, a házaspár kiköltözik az 50 kilométerre fekvő El Escorialba, a hegyek lábához. A természet közelsége, a gombázás lehetősége bizonyára vigaszul szolgál, ha nem is érezheti

magáénak a földet, ahol nyaranta a magas fű-gaz teljesen elszárad, majd letörik, s a végén az udvar úgy fest, mintha szalmával szórták volna be. Érzi az elszigeteltséget is: a helységben csak nyaranta van egy magyar család, s a kis madridi magyar kolóniával is nehezebb a kapcsolatot tartani. A Nyírő-otthont Vaszary János *Tubák csodálatos élete* című regénye utolsó előtti fejezetében idézi fel, talán túlzott derűlátással.[28] „Az escoriali kolostor alatt, a hegyoldalba ragadva állott a kicsi ház, amelyben az erdélyi havasok nagy írója töltötte a hontalanság napjait. (...) Soha még szegénységet gazdagabbnak nem láttam, mint ebben a házban. (...) A Spanyolországba elvetődött magyarok úgy zarándokoltak Escorialba, mint az igazhivő muzulmánok Mekkába. De a távoli világrészek bujdosói is felkeresték leveleikkel, hogy közöljék vele örömeiket, bánataikat. (...) A körülötte élő spanyolokat is bevonta bűvkörébe. Sohasem találtam egyedül, ha betoppantam hozzá. Ezen az augusztusi délutánon is sokan üldögéltek körülötte a kis kertben. Itt volt a plébános, a csendőrség parancsnoka, néhány nyaraló a szomszéd villából. Hallgatták, amit Magyarországról beszélt, az erdélyi havasokról, az ottani életről."[29]

Nem sokkal később viszont az író El Escorialt „Rodostójának" nevezi, „bölénytemetőről" beszél, és „holdtájakra emlékeztető sziklákról". A havas Sierrákról azt mondja, hogy „ontják a dermesztő, facsikorgató, metsző szelet hétszámra", pedig a Guadarrama aligha hidegebb, mint a Kárpátok.[30] A hatalmas San Lorenzo-monostor árnyékában — ahol II. Lajosunk özvegye, Mária királyné is nyugszik — olvassa a befutó magyar lapokat, hallgatja a rádiót, ír, és figyelemmel kísér sok mindent, így például Bobula Ida sumér—magyar szóegyeztetéseit. S amikor egyszer a tanárnő nem találja meg a megfelelőt, és megkérdőjelez valamit, Nyírő közli vele levélben — emlékezetből idézem! —, hogy Erdélyben „a pásztorok húgyjáról", azaz csillagáról beszélnek. (A „húgy" régi „csillag, hold" jelentése különben benne volt a Ballagi-féle szótárban is.[31])

A spanyol kulturális körökkel Nyírő alig kerül kapcsolatba, pedig érkezése előtt megjelent két műve spanyolul, az *Uz Bence* és a *Havasok könyve*.[32] A sajtó és a közvélemény elméletileg érdeklődött a vasfüggöny mögött rekedt népek sorsa és a menekültek ügye iránt. Tömeges befogadásra ugyan nem került sor, de felvettek menekült egyetemi hallgatókat, és kollégiumot alapítottak a számukra. Nyírő elszigeteltsége

annál feltűnőbb és sajnálatosabb, mert ugyanakkor aránylag sokat szerepel a nyilvánosság előtt néhány lengyel, román és horvát író és értelmiségi.

Végzetes betegsége történetét maga Nyírő mondja el minden bizonnyal utolsó kiadott írásában. 1953 augusztusában veti papírra, amikor már nyolcadik hónapja folyik küzdelme a fenyegető halál ellen.[33] Karácsony után ébred egyszer arra, hogy légszomja van: „Nincs elég levegő, mintha Isten nem teremtett volna eleget, vagy az éjszaka ellopták volna." Részletesen elmondja állapota romlását. Baj van a szívvel, de még nagyobb a tüdővel: „Nagy árnyék sötétedik rajta, mintha a halál térképe volna." Az orvosok biztatják, vigasztalják, valósággal dédelgetik; ő azonban tudja, hogy a felét sem mondják meg az igazságnak. Az igazság pedig: tüdőrák. „Meg sem lepődöm — írja —, mikor feleségem egy szomorú délután hiába titkolt félelemmel és megrendüléssel mondja: ‚Holnap meglátogatja egy franciskánus páter... Meg kellene gyónnia és áldoznia...' Szelíden ránézek, átfürkészem szemeimmel, és lecsuklik a fejem, mert tudom, mi van az egyszerű mondat mögött." Ez valamikor tavasszal, húsvét után történik. Felesége sorsa aggasztja: gyermekei védelmébe nem menekülhet, munkalehetősége nincs, pénzük se, máról holnapra élnek, „a magyarokra nem számíthat, huszonnégy óra alatt elfelejtik, hogy a világon van..." A barátok ugyan segítenek, ahogy tudnak. Hálásan emlegeti ebben az utolsó írásában Vaszaryt, dr. Murátit, Marosyt, Szántayné dr. Dömel Erzsébetet és az egykori csíki gvárdiánt, P. Takács Gábort, aki messze „megfújta a lapokban a havasi kürtöt". Még felvillan egy kis remény, de az írás vége belenyugvás és imádság: „Tégy velem, amit jónak látsz, de áldd meg ezeket a magyarokat és minden magyart..." Ezekhez fordul utolsó szavaival felesége érdekében: „Kérlek téged, népem, hogy ne feledkezzél el szegény, öreg, árva, elhagyatott Dona Helenáról, ki infinitivusban beszéli a spanyol nyelvet, és utánam is küldjetek egy kurta, futó Miatyánkot!..."[34]

Szeptember elején szállítják be a madridi klinika rákkórházába a szentségek felvétele után. (Ügyét rendbe hozták a katolikus egyházzal, melynek fiatalon papja volt 1912-től 1919-ig.) Néha még remél. Izotópos kezelés után jobban érzi magát, s a kórházi konyhát szidja, mert „nem ad elég erőt a felépülésre". Felesége haza is utazik El Escorialba (október 12-én vagy 13-án), hogy valami jó falatot készítsen, de másnap telefonon visszahívják: a szívműködés nagyon meggyen-

gült. Utolsó óráit e sorok írója mondhatta el, mivel a nagybeteggel és feleségével töltötte az utolsó délutánt és estét.[35] Péntek volt, 1953. október 16-a. Hadd álljon itt nagy része a bevezető sorok nélkül:

„Az arca sárga, mozdulatlan, agyveleje azonban lázasan dolgozik. Milyen képek kergethetik egymást ebben a zilált, ősz főben? Feszülten figyelünk, de csak ritkán lehet elkapni egy-egy érthető spanyol vagy magyar szót. Aztán egyszerre tisztán:

— Meg kell menteni őket, meg kell menteni őket... A szívvel...

A többi megint elvész. Vajon kikre gondolt? Otthon járt talán magyar földön, Székelyországban, vagy a rákbetegek kórtermeiben, vagy csak a bomló fantázia varázsolt eléje valami gonosz délibábot?

Néhány percre újabb látogatók jönnek: P. Megyer piarista és P. Juhász ferences atya. A spanyol kórházi lelkészt megismeri, és érthetően köszöni meg szavait: ‚Muchas gracias. Adiós.'

Az utolsó injekció hatása elmúlt, a beteg nyugtalan. Lábát fájdítja, s mellének néha a takaró is nehéz. Felültetjük az ágy szélére, így könnyebben lélegzik. Néha elernyed, meginog, majd felegyenesedik megint, felesége támogatva keblére vonja. Később átsegítjük a karosszékbe. Szeme mindig zárva, de észrevenni, hogy a túlvilágról szivárgó ködökön át még hall, és figyelemmel kíséri, ami körülötte történik. Feje alól lecsúszik a kispárna, és a hátát nyomja.

— Quitar... Elvenni... — mondja energikusan spanyolul és magyarul. — Jól van — nyugtat meg később. — Si tenemos... la cuestión es... si tenemos... formal...

— Velem magyarul beszéljen, Tátikám, én ezt nem értem — mondja a felesége.

Aztán ritkábban szól.

— Jaj, Istenem! — sóhajt fel egyszer. Visszaemeljük az ágy szélére. A nővér fecskendőt hoz.

— A „fatiga" (léghiány) ellen, Don José. Melyik karjába akarja?

Szeme csukva marad, arca mozdulatlan, de némán jobb karját nyújtja.

— Le akar feküdni, édesem? — kérdezi felesége.

— Lefeküdni... — válaszol a beteg alig hallhatóan.

Hét órára jár az idő. Az aggódó barátok elmentek, hárman maradunk a haldoklóval. A leeresztett redőny résein át rózsa-

színen és lilásan beint a kasztíliai síkság alkonya. A folyosó végén, Szűz Mária szobra előtt egy apáca kiáltva mondja az esti imát. A szobában csönd. A nagybeteg néha hörögve küzd a levegőért, majd megint megnyugszik. Halkan beszélgetünk Nyírő Józsefnével. A ‚gyerekek', Csaba, Réka és Ildikó neve hangzik el, régi erdélyi József-napok emléke tűnik fel, barátok és költőtársak neve, akik ‚előre mentek': Reményik, Dsida Jenő... A kolozsvári szerkesztőség füstje... Majd megint betegségére terelődik a szó.

— Hogy akart élni az édesem, minden sejtje küzdött a betegség ellen! Hogyan figyelte, veszek-e új borotvaszappant, vagy azt gondolom, hogy neki a maradék is elég. Hát hogyne vettem volna!

Nyírő József nem félt a haláltól, de élni akart. Hogyan félt volna, aki a székely temetők kopjafáinak a titkait kutatta, és száz alakjában nézett szembe vele! De nem akarta sírba vinni egy év előtt megkezdett új regényét és a többi témát az író, akiről nemegyszer elmondták, hogy „kiírta magát". Élni akart, mert mondanivalója volt.

Éjszaka van már. Ismét megjelennek a betegszobában Marosy Ferenc és Szántay Jenő hitvesével. A beteg nyugtalanul hánykolódik, az egy pillanatra meggyújtott erős, menynyezeti fénynél látjuk, hogy kipirult az imént még sárga arc. Újabb injekció. Az éjszakás nővér a haldoklók imáját mondja. A légzésben egyre hosszabb szünetek állnak be. Felesége megsimogatja, becézi arcát, majd egyszerre megszólal:

— Néz, Erzsébet, kinyitotta a szemét! Néz az édes kincsem!

Egymásra pillantanak a jelenlevők.

Nyírő József meghalt. Negyed tizenkettőt mutat az óra."

A madridi magyar követségről temették 18-án, vasárnap délelőtt. A címeres lobogóval letakart koporsónál Marosy Ferenc követ mondott búcsúbeszédet, a rádió nevében pedig spanyolul Francisco Garcia Gómez, a külügyminisztérium magyar fordítója. A koporsót a halottszállító gépkocsiig, majd az Almudena köztemetőben a sírig magyar egyetemi hallgatók vitték a vállukon.

Spanyolországban elterjedt dolog a fali sírfülkébe való temetés. Több sor kerül egymás fölé, ami nagy helymegtakarítással jár. Nyírő József első nyughelye is ilyen fülke volt egy legfelső sorban. Az író mintha megsejtette volna. Halála után noteszében bejegyzést találtak: „Nicho=falban sír." Az ilyen temetésen nem kopognak a rögök a koporsó fedelén. Helyette

az egyszerű, kézzel hajtott felvonó nyikorog, a koporsó súrlódik a fülke alján, majd a malteroskanál cseng, amikor a temetői kőműves néhány téglával lezárja a nyílást. A téglák elé kerül azután a kőtábla. Az övé fehér márványból volt ezzel a szöveggel: „József Nyírő író" (így!), majd születésének és halálának dátuma: 18. VII. 1889—16. X. 1953." Ott nyugodott 1966. június 30-ig, amikor a temető újabb részébe szállították, és földbe temették barátja és írótársa, Vaszary János sírja mellé. Később amerikai magyarok adakozásából szürke gránit sírkövet kapott ezzel a kétnyelvű felirattal: „Nyírő József székely apostol. Escritor húngaro" (azaz „magyar író"). Ott várja, hogy magyar földben nyughassék — Udvarhelyen, Kolozsvárott vagy Budapesten —, de azt is, hogy művei megint a hazai olvasóközönség kezébe juthassanak. Mert az újabb nemzedékek a Jézusfaragó ember históriáját, Uz Bencét és Üdő Mártont, a Kopjafák megbékélt alvóit, az ő székelyeit már nem is ismerik.

JEGYZETEK

[1]A magyar irodalom története, VI. kötet, 1919-től napjainkig. Szerkesztette Szabolcsi Miklós. Akadémiai Kiadó, Budapest 1966. 1106 oldal

[2]Magyar Irodalmi Lexikon. Főszerkesztő Benedek Marcell. II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest 1965. 382—384. oldal

[3]A magyar irodalom története, VI. kötet, 176. oldal. A Konzervatív irodalom című fejezetet Béládi Miklós írta

[4]Katona Szabó István írása. Idézi A magyar irodalom története, VI. kötet, 190. oldal

[5]L. Teatro húngaro contemporáneo. Traducción, selección y prólogo de Zoltán A. Rónai. Aguilar, Madrid 1969. 32—33. oldal

[6]A magyar irodalom története, VI. kötet, 177. oldal

[7]Magyar Irodalmi Lexikon, II. kötet, 383. oldal

[8]A szerző köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik szóban vagy írásban tájékoztatták, különösen a következőknek: Bucsis Lóránt (Bad Kissingen), Dunai Ákos (Youngstown), Marosy Ferenc (Madrid), Muráti Lili (Madrid), Rezek Román (Sao Paulo), Szamosi József (München), Vörösváry István (Toronto). Egyben kér mindenkit bocsásson rendelkezésére új, ebben az írásban nem szereplő adatokat.

[9]Hattyasi K.: Meghitt beszélgetés Nyírő Józseffel. Magyar Ünnep, 1944. (A rendelkezésre álló fénymásolaton dátum nincs,

és a szerző keresztneve nem olvasható. Az év második felében jelent meg.)

[10]A *Havasok könyve* új kiadásának bevezetőjében. Bolyai Akadémia, h. n. (Bécs—München?) é. n. (1968?)

[11]Dátum nélküli fénymásolatok 1944-ből

[12]*Íme, az emberek!* A szerző kiadása. Madrid 1951. 365 oldal. (A helymegjelölés ellenére a kötetet Buenos Airesben készítették fotómechanikai eljárással.) Új kiadás: Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown 1979, 326 oldal

[13]*A zöld csillag.* A szerző kiadása. Madrid 1950. (Ugyancsak Buenos Airesben készült.) Új kiadás: Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown. (Ezen a kiadáson megtévesztően ugyancsak 1950 szerepel.)

[14]*Íme, az emberek!*, új kiadás 92. oldal

[15]L. Rónai Zoltán: *Három „mea culpa"* Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1978. szeptember 24.

[16]*A Megfeszített.* Kézirat gyanánt, hely?, „hazátlanságunk ötödik esztendejében". Sokszorosítva. Új kiadás: Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, é. n. (1977?). 88 oldal

[17]*A próféta.* A *Szabad Magyar Színpad* című kötetben. Amerikai Magyar Kiadó, Köln é. n. (1956?). 5—73. oldal. Gépiratos kézirat (49 oldal), előbb Muráti Lili, most Rónai Zoltán birtokában. Keltezése: „Waldkirchen, 1949. Január hó 26."

[18]*A Megfeszített*, új kiadás, 8. oldal

[19]Uo. 20. oldal

[20]*Mi az igazság Erdély esetében?* Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, é. n. 38 oldal

[21]Ménfőcsanaki: *Így dolgoznak mások. (Ami az „illetékeseket" is érdekelheti.)* Ahogy Lehet, 21. szám (1950. VIII. 15.) 43—44. oldal. Válasz a következő szám (1950. IX. 15.) 51. oldalán a *Hírek, üzenetek, fontos tájékoztatók* című rovatban

[22]*Nyírő József levele.* Ahogy Lehet, 23. szám (1950. X. 15.) 32—34. oldal

[23]Rezek Román levélbeli közlése 1983 szeptemberéből

[24]Vaszary János 1947-től 1963-ban bekövetkezett haláláig élt Madridban. Marosy Ferenc 1949-től 1969-ig, a spanyol—magyar kereskedelmi és konzuláris kapcsolatok felvételéig állt a madridi magyar királyi követség élén, mint a magyar érdekeknek a spanyol külügyminisztérium által félhivatalosan elismert képviselője. A magyar adás 1975 karácsonyáig működött.

[25]*Az első lépések Cervantes földjén.* Ahogy Lehet, 19. szám (1950. VI. 15.) 18—20. oldal

[26]A számtalan közül az egyik legújabb, olcsó kiadását idézzük. Juan Ramón Jiménez: *Platero y yo.* Bruguera, Barcelona 1980. 293 oldal. A 33. fejezet: *Los húngaros*, 73—74 oldal

[27]Enrique Diez Canedo: *Han venido los húngaros.* A *Las mil mejores poesías de la lengua castellana* című kötetben. Szerkesztette José Bergua. Ediciones Ibéricas, Madrid, 21. kiadás, 1965. 572—573. oldal. A költő 1879-től 1944-ig élt.

[27]Vaszary János: *Tubák csodálatos élete.* Kárpát, Buenos Aires 1958. 116 oldal

[29]*Tubák,* 108. oldal

[30]*A túlvilág küszöbén.* A *Havasok könyve* új kiadásának „utóhangjaként", 272—282. oldal. (Először emigráns lapokben jelent meg.)

[31]Ballagi Mór: *A magyar nyelv teljes szótára.* I. kötet, Pest 1867. 593. oldal

[32]*El Uz.* Novela de las Sierras Nevadas de Transilvania. Ediciones Ambo, Madrid é. n. 327 oldal. A fordító, Brachfeld Olivér bevezetőjével. *El libro de las montanas nevadas.* Editorial Lara, Barcelona, é. n. 324 oldal. Itt jegyezzük meg, hogy az *Antologia de cuentos contemporáneos* című kötet számára (Editorial Labor, Barcelona—Madrid 1962) spanyolra lefordított magyar elbeszélések közül háromnak a közlését nem engedélyezte a Magyar Szerzői Jogvédő Hivatal: Nyírő József *Tiborcz úr* (a Kopjafákból), Szabó Dezső *A halál* és Déry Tibor *Szerelem* című művéét.

[33]*A túlvilág küszöbén* (l. fent)

[34]*A túlvilág küszöbén* 277., 280—282. oldal

[35]Rónai Zoltán: *Meg kell menteni őket! Nyírő József utolsó órái.* Megjelent a Katolikus Magyarok Vasárnapjában és a Magyarok Útjában (Buenos Aires), VI. évfolyam 20. szám (1953. X. 28.)

A JEGYZETEKBEN EMLÍTETT MŰVEKEN KÍVÜL ÚJ KIADÁSBAN MEGJELENT:

Kopjafák, Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, é. n. 196 oldal

Uz Bence, Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, é. n. 265 oldal

Székelyek, elbeszélések és rajzok. Framo, New York 1977. 184 oldal

Néma küzdelem, Új Hídfő Baráti Köre, San Francisco 1984. 576 oldal

1951 nyarán az El Escorial-i ház udvarán Szántay Zsókával

Nyírő József Madridban 1952 júniusában

Nyírő El Escorialban 1952 szeptemberében

Szántayné dr. Dömel Erzsébet és a Nyírő házaspár 1952 szeptemberében

Marosy Ferenc követ gyászbeszédét mondja Nyírő József koporsójánál a madridi magyar királyi követségen 1953. október 18-án

Nyírő József sírja a madridi Almudena temetőben

Kerecsendi Kiss Márton:

amíg a kő repül

Mindig útra készen áll az ember.
Vízbe hulló kőnek sorsa ez.
Száll és csobban, gyűrűt vet a felszín,
s a mély s a csend örök társa lesz.

Amíg a kő repül... Ennyi sorsunk.
Szép, ha látvány, iszonyú, ha sors.
Emelkedni boldog csillanással,
s visszatérni, ha pályánk meghajolt.

Hullani a fényben tehetetlen:
ennyi volt!... És a felcsillanó
pillanat még odasúgja halkan:
lázadj! Az is embernek való.

Tán jó lenne a tetőn megállni,
de hiába maraszt az öröm,
erős a mély, elfogy a magasság.

Nem keveslem. Szép volt. Köszönöm.

KML:

Tátra, Fátra, Mátra

A Tátra, Fátra, Mátra régi nyelvész-fejfájdító. Mi is csak igen óvatosan nyúlunk hozzá, nem kívánunk végleges megoldást adni.

Először is: hogy a magyar címerben a hármas halom e három hegyet jelentené, az csak egészen új értelmezés. A címer hármas halma eredetileg csak három bármilyen díszítményes halom volt, nem vonatkozott a magyar földrajzra (s ezért, sok más szempont mellett, ezért IS történelmietlen a tótok eljárása, midőn a Felvidék mellé kihasították a magyar címerből is a hármas halmot, mondván, hogy az őket illeti). Másodszor: a három hegynév három különböző forrásra, eredetre megy vissza, s egymásra hatva alakultak hasonlóvá, mintegy szójátékká. A Fátra a legkönnyebb: a német Vater „atya" szóból származtatta minden szófejtő, s nyilván helyesen. A hegy tövén azelőtt sokkal szélesebb területen éltek német telepesek, kik a magyar őserdőknek korábban névtelen hegyeit elnevezték. A hegynevek mindenütt igen későiek, a kora középkori európai ember először a völgyeket töltötte be. Ezért is van mindenütt a hegyeknek értelmes, mai nyelven is megérthető nevük. A német *Vater*ből lett a tót *Fátra*, talán a *Mátra* végződését véve át (lásd alább).

A *Tátra* névről, régi forrásainkat föltúrva, Melich megállapította, hogy nagyon fiatal, a *Kárpát*okkal együtt. Ez utóbbit latinból újította föl az utolsó 300 év magyar földrajztudománya. Azelőtt *Beszkédek*nek hívták az egész láncolatot, s ez Melich szerint az ősi gót *beskidan* igére megy vissza, vagyis „elválasztók". A Tátrát még Zrínyi Szigeti veszedelme *Késmárki hegyek*nek emlegeti, de hívták *Lomnici hegyek*nek is.

Van mégis egy igen régi formája magának a *Tátra* névnek, s ez Anonymus *Turtur montese*=*Turtur hegyei*, 1150 táján följegyezve. Melich János szerint ez a *Turtur* egy *Trtr, Törtör* alakon át lengyelben lett Tartry *többes számú alakká, a len-*

gyel ugyanis a többi szlávban gyakori magánhangzós *r* hangot *ar* szótagban oldja föl. Így például a köz-szláv *trn* „kökény" a lengyelben *tar*; a *drn* „gyep" lengyelben *darn*. A lengyel *Tartry* utóbb az *r* egyszer ejtésével *Tatry*, s ebből a tótban visszafele egyes számú *Tatra* lett, átvéve a lengyelből: ez az utolsó 300 év fejleménye! S itt már nyilván a korábbi *Fátra* és *Mátra* nevek hatása játszott bele. De hát mi az az eredetibb *Turtur*, amely úgy 1100 tájt *élt* a magyarban, de talán már 900 körül is? Melich fölteszi, hogy csupán a szláv *Trtr* magyaros kimondása, leírása, de a *Trtr* eredetére mit sem tud mondani. Viszont éppoly jól lehet fordítva is: *Turtur* az eredeti, s a szláv *Trtr* a másodlagos. Tán merészen hangzik, de szabad legyen föltennünk, hogy mai hegy szavunk mellett akkor (1100, illetve 900 tájt) még élt egy régibb „hegy" jelentésű szavunk is, melyből a mai magyar *orom* maradt meg. Tudnivaló, hogy *hegy*ünknek nincs finnugor megfelelője, viszont mai *orr* szavunk eredeti jelentése „hegy" volt, s később vitték át az „orrhegy", majd az egész orr jelzésére. Ezzel egy időben, az eltolódással jelentkező űr pótlására, a *hegy*, mely előbb „csúcs" értelmű volt (vö. *hegyes, hegyez*), kezdett „Berg"-et jelenteni. Csak *orom* szavunk őrizte meg az *or, orr* régi értelmét, melyről a finn *vuori*=„hegy", vogul *ur*=„hegy tanúskodik. (No meg a disznó *or*ja, és, amint megfejtették, az *orjás*=óriás is, amely személyragos alakból továbbképzés.) Az Árpád-korban, mikor minden mai *o* még rövid *u*-nak hangzott (lásd: **látjátuk... isa pur és chomuw vogymuk... Ádámut... és odutta... isa ki nopun eendül oz gyimilcsbül**), a mai *orr, or* is *ur* volt (rövid *u*-val, nem tévesztendő össze a hosszú *ú*-s *úr*=„Herr"-rel); az *orom* ugyanakkor *urum*, illetve *urmu, urumu*, az *-m*, régi *-mu* kicsinyítő képzőinkkel. Szabad-e ezt az *ur*=„hegy" szót látnunk a *Turtur* végződésében? Ezt megelőzi az a kérdés, elhatolt-e a honfoglaló magyarság apró lovain egészen a tátrai erdőkig? Elhatolt, Anonymus szerint. Bors úr, a Miskóc nemzetség őse, Borsod betelepítője, egy legendás emlékű kalandozás során, melyet Anonymus egy második csodaszarvas-mondában örökít meg, eljut az akkor lakatlan „Zólyom-erdőig", s behatol az őserdőkbe, egészen „usque ad Turtur montes". Ha ez a szó magyar, akkor az *ur*=„hegy" szó rejtőzhet benne, s maira cserélve: Turt-hegy. (Mert mondanunk sem kell, hogy a latin *turtur*=„gerle" szóval való összecsengés merő véletlen. Latin egyetlen népnek sem volt nyelve e tájon, sem a középkorban, sem korábban.) Mikor később igen vegyes, magyar—német—tót lakosság kezdi betelepíteni ez őserdőket, *Lomnic* szerepel hegynevül, s a Tátra

korábbi nevéül *Lomnici hegy*. *Lomnic* a szláv *lomiti* „törni" tőből ered, a magyar és szláv nyelvészek egyhangú tanúsága szerint, *lom*=„töredék, szakadék". Aki a Tátrát szaggatott-tépett vonalával akár csak képen is látta, megérti e nevet: „tört, tépett, szaggatott".

Mármost a magyar *törni* ige az Árpád-korban *tür* volt (rövid *ü*-vel), igeneve pedig *türt, türüt* „fractus, szaggatott, tört". A *Turtur* olvasható *türt-ur*nak „tört hegynek", s ez egy korábbi *türüt-ur* alakra menne vissza. A szláv persze az *ü*-t *u*-nak ejtette, s a rövid magánhangzók teljesen kieshettek. A *Trtr: Tartry:Tátra* változás teljesen „gépies" hangtörvényi fejlemény, és az anonymusi MAGYAR *Turtur*t, *Tört-hegy*et visszahozta a magyarba egy új *Tátra* formában. Ha a *Türt-ur* megmaradt volna nyelvünkben, akkor az összetett szó hangrendileg hasonul *Türtürré* vagy *Turtur*rá, a két *r* viszont széthasonul *r-l*-re (vö. *barbier:barbél—borbély*): *Türtül, Turtul*, majd az 1300 utáni *ü:ö*, illetve *u:o* változással ma lenne *Törtöl (Törtöly), Tortol (Tortoly)*. E mai színmagyar név Tátrára még csírájában kiveszett, mint annyi más a mi múltunkból. „Vágotthegy-, Töröttthegy"-féle név nem ritka máshol sem, például a *Retyezát* ugyanaz oláhul, *Broken Hill* angolul (több angol nyelvű országban); típus szerint meg, mint múlt idejű melléknévi igenév, egyezik az *Írottkő* hegynévvel. Hogy volt magyar folytonosság e vidéken, azt a Tátra vidéki helynévtárból bőségesen bizonyíthatjuk, például az árvai *Kubin* (ómagyar *Kubin*, 1350 tájt *Kolbin*) lehetne a gyakori és tipikus *Külbej-Külpej* besenyő személynév, szlávos véggel és szláv *ü:u* hanghelyettesítéssel (ugyanaz magyar *-ny* becézővel megvan *Kölpény* falunevünkben). Az árvai Kubint csakugyan egy magyar testvérpár, Ite és Gyürke telepítette. Az idősebb *Ite* neve Gombocz szerint gyakori besenyő név: *Ite, Itemér* formákban; a fiatalabb neve persze magyar és keresztény: *György* régi becézéssel. Más szóval Kubin telepítői megmagyarosodott keresztény besenyőivadékok!

A közeli Szepesben a „tízlándzsás községek" szintén megmagyarosult besenyő telepek. Más, talán jobb megfejtés a *Kubin*ra a szláv *klb, kulb* (egy fehér halfajta) szóból. Jelek szerint a falunév a mellette lévő patak nevéből ered.

Poprád folyónév, Melich bizonyítása szerint szintén magyar, a *páfrány* név korai változata, amely nem finnugor ugyan, de a tót a magyarból vette. Árpád-kori falvak a liptói Vágvölgyben: *Magyarfalu, Nádas, Hadász* (vagyis hodász, hódvadász), *Szemcse, Boda, Kevély, Pető* stb., stb.

A *Tátra:Turtur*=„Törtorom, Törthegy" elmélet csak arra sze-

retné fölhívni a figyelmet, hogy Tátránk neve, a magyar településvidéktől való nagy távolsága ellenére is eredhet magyarból. Hogy a fölvetett szófejtés helyes-e vagy sem, ahhoz még több kutatás és több adat kellene. Erre itt külföldön nincs mód.

A *Mátra* nevére szintén nincs módunk régi adatokat idézni. Úgy tetszik, meglehetősen ősi név, mindenképp régibb a Tátra szó mai alakjánál. Egy csúcsa, a *Kékes*, nevében meglepően egyezik a szláv „kék" szóval, a *modra*val (nőnemben, mert hozzáértendő, hogy *gora*=„hegy"). Egy föltett ómagyar *Modra* azonban hangtörvényileg újmagyar *Madra* vagy Mádra lesz, nem pedig *Mátra*. Nyelvünkben, de szlávban sem találni *d:t* változást, s ilyen „kicsinységen" is megdőlhet egy tudományos, komoly levezetés. Talán a *Fátra* hatására lett egy föltett *Madra* *Mátrá*vá? De 1. a *Fátra* név mindenképp későbbi; 2. a magyar sem a *Fátrá*ban, sem a *Mátrá*ban nem érezhette a *Vater* és *Mater* (szláv *Matr-*) szójátékát, így a változás csak germánon vagy szlávon belül jöhetett létre. Volt-e e vidéken szóbajöhető szláv elem a honfoglalás idején vagy kevéssel utóbb? Csak bolgár-szláv. És itt gondolhatunk arra a tényre, hogy maga a *Kékes*, illetve helyesebben *kék* szavunk is bolgár, de nem szláv, hanem bolgár-török, onogur eredetű, körülbelül *kejk*nek hangzott az átvételkor (köztörök *kök*). Nem lehetne-e a honfoglaláskori gyér bolgárság nyoma és akkori kettős nyelvűsége emléke a *Modra:Kejk* és ebből a mai *Mátra—Kékes* hegynév? E kérdésre csak további kutatás adhat választ. A *d:t* változás nehézsége azonban így is fönnáll; s a bolgár-szláv bajosan tudhatott a Fátráról, melynek neve sokkal későbbi ez esetben, a felvidéki német település korából.

Van azonban egy gyöngébb föltevésünk is a *Kékes*sel jelentésben egyező *Mátra* névre: ez a mai török *mavy*=„kék" szó. A *Mátra* ugyanis tagolható így is: *Mát-ura*, vagyis „Mát hegye, orma", s a *Mát* hosszú *á*-ja lehet összevonás *aha, ai, avi* hangcsoportból; így például mai *Bács* szavunk (eredetileg személynév) 1100 tájt *Bahacs* volt. A *Mátra* tehát hangtani nehézség nélkül eredHET egy 900 táji *Mahat-ura, Mavat-ura, Mavyt-ura* alakból, amely szabályosan *Mátura*, majd *Mátra* lesz, például ómagyar *bukurut* ma *bokrot*; *buzugán* ma *buzgany* és *buzogány*; *fákula* ma *fáklya*, a Halotti beszéd *uruszág*ja ma *ország*.

Feltett török *mavyt* „kékes" magyar + *ura* „hegye": *Mavyt-ura:Mátura:Mátra* eredeztetésünk csak akkor állhat helyt, ha 1. a mai török *mavy* „kék" szó csakugyan régi török; 2. ha a *mavy* „kék" szónak van *mavyt, mavyty* továbbképzése. A szokásos török *ly -li, -lu, -lü* képző azonos szerepű a magyar *-os,*

-ös képzővel (például *kékes*), és nyelvenkint sűrűn van *-di, -du, -dy, -dü*, illetve *-ti, -tu, -ty, -tü* alakja, így HA *mavy* régi török szó, szinte adat nélkül is föltehető a *mavyty, mavydy, mavyly* (tájszólásonkint váltakozva) „kékes" értelemben, mert a képző oly közönséges.

Megjegyezzük, hogy a *Dentü-Mogeria* alakot, őseink Don vidéki hazájának e régi nevét magyarázzák *Don-tő, Don-tövi* Magyarországra, és *Den-tü*=Doni Magyarországra, *e* török képzővel (*Den* a Don török alakja). Mind a két kérdésre török szaknyelvészek hivatottak felelni. Ha IGEN a válaszuk, akkor *Mavyt-ura, Mát-ura*=„Kékes hegye" és ennek legmagasabb csúcsa, a ma is *Kékes* névre hallgató orom, ismét szép példája lenne egy honfoglaláskori magyar-onogur nyelvi kettősségnek. De ezt különben várhatjuk is, hiszen a finnugor magyarból és a török onogurból olvadt össze honfoglaló magyarságunk; s e nyelvi kettősséget határozottan emlegeti Bíborbanszületett Konstantin császár-történész a vele egykorú ősmagyarokról; 900 és 950 közt *személyes* kapcsolatot tartva velük, és nyomatékozva, hogy e nép „két nyelven beszél", magyarul és törökül. Így a kétnyelvűség magában a szóban is kifejeződik, lévén első tagja török, másodikja finnugor magyar. S HA e magyarázat helytáll, a *Tátra—Fátra—Mátra* összecsengő szép címerhegyeink közül a *Mátra* az első, a legrégibb. De hisz ez várható, mert legkorábban betelepült vidéken emelkedik.

Sajnos, túl sok a HA ahhoz, hogy itteni magyarázatunk több legyen, mint puszta ötlet. De sokszor ötletek kutatásokat indíthatnak, igazsággá érlelődnek, és beépülnek az őseinkről készülő, sajnos, még egyre csak alapjaiban álló ismeretek drága palotájába. További régi adatok, hely- és településtörténet földerítése egyszer még ténnyé érlelheti mindazt, amiket itt múltba merengve, ötletekben próbáltunk összeillesztgetni, „régi dicsőségünk" töredékeit, a „tehetetlen kor" s a „bús feledékenység" homályában.

JANUÁR
JÉZUS NEVE HÓNAPJA

BOLDOGHÓ		TÉLHÓ
Kedd	1	ÚJÉV, KISKARÁCSONY
Szerda	2	N. Vazul, Naz. Gergely; Érd
Csütörtök	3	Genovéva (Gyöngyvér)
1. péntek, bűnbánat napja	4	Seton Erzsébet-Anna, Bu. Gáspár
1. szombat	5	Neum. János; Gerlák (Ellák)
Vízkereszt vasárnapja	6	Gáspár, Menyhért, Boldizsár
Hétfő	7	Pe. Rajmund, Január (Gyopárka)
Kedd	8	Szörény ap., Péter (Tas)
Szerda	9	Julián, Vitályos vtk.
Csütörtök	10	Vilmos pk., X. Gergely p.
Péntek, bűnbánat napja	11	Higyin p., Teodóz: Dózsa ap.
Szombat	12	Ernő ap., Tigrius (Kaplony) vt.
Vasárnap (Jézus megker.)	13	Hilár: Vidor et., Csongor
Hétfő	14	Félix: Felekes (Bódog) vt.
Kedd	15	Remete Sz. Pál (Kicsind)
Szerda	16	Marcell vt. p.: Marcal (Mácsa)
Csütörtök	17	Antal rt., Béke Királynője (Békés)
Péntek, bűnbánat napja	18	Piroska vt. sz., B. Beátrix
Szombat	19	Árpád-házi Szent Margit (Gyöngyi)
Évközi 2. vasárnap	20	Fábián, Sebestyén, B. Özséb
Hétfő	21	Ágnes vt. sz. (Báránka)
Kedd	22	Vince vt., Anastáz (Enyed)
Szerda	23	BA. eljegyzése (Aracsa, Arad)
Csütörtök	24	Szal. Ferenc (Szalók), Bedő vt.
Péntek, bűnbánat napja	25	Pál ford., Bretannió (Bottyán)
Szombat	26	Timót, Titus pkk.
Évközi 3. vasárnap	27	Arsz. János., Mer. Angyéla
Hétfő	28	Akv. Tamás ea., Valér (Erőd)
Kedd	29	Konstánc (Taktamér)
Szerda	30	Mártonka sz., Barzes (Bars)
Csütörtök	31	Bos. János ra., Péter ps. (Zalán)

JANUÁR

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Újév, Sz. Vazul	Kedd	Újév, Zwingli
2 Szilvester: Sorostély	Szerda	Ábel, Béla
3 Malakiás próféta	Csütörtök	Énok, Benjámin
4 Hetven apostoltanítvány	Péntek	Titus, Leona
5 Teónás (tompos)	Szombat	Noé, Simon
6 **Epifánia**	Vasárnap	**Vízkereszt**
7 Ker. János, Iván	Kétfő	Attila
8 György: Gyerő	Kedd	Marcel
9 Polieuktes vt.	Szerda	Szörény
10 Nisszai Gergely pk.	Csütörtök	Melánia
11 Teodóz: Dózsa ap.	Péntek	Ágota, Anikó
12 Zakeus vas.	Szombat	Ernő
13 Sztratónikus vt. (Csongor)	Vasárnap	Vidor
14 Sinai atyák	Hétfő	Bódog, Révész I.
15 Pál és János remete	Kedd	Lóránt, Lasco
16 Szent Péter lánca	Szerda	Gusztáv, Révész B.
17 N. Antal ap., rem.	Csütörtök	Antal
18 Nagy Antanáz et., Cirill	Péntek	Piroska
19 Makár remete, Fruzsina	Szombat	Sára, Heid, Káté
20 Eutimus ap. (Ötömös)	Vasárnap	Fábián, Sebestyén
21 Miksa és Ágnes	Hétfő	Ágnes, Kun Bert.
22 Timót, Anasztáz.	Kedd	Artur, Fejes I.
23 Kelemen vt. pk.	Szerda	Ézsaiás, Zelma
24 Xénia, Euzébia	Csütörtök	Taddeus
25 Naz. Gergely: Gecső ea.	Péntek	Saul megt.: Pál
26 Nagy Xenofon vt.	Szombat	Vanda
27 Krizosztom (Karád)	Vasárnap	Lotár, Levente
28 Efrém szír egyháztanító	Hétfő	Károly
29 Ignác ereklyéi átvitele	Kedd	Adél
30 Triódium, 3 szent pk.	Szerda	Mártonka
31 Cirus (Csörsz) és János	Csütörtök	Virgilia

A Hold fényváltozásai:

Holdtölte 7-én
Utolsó negyed 13-án
Újhold.....21-én
Első negyed 29-én

FEBRUÁR

LOURDES-I SZŰZ

BÖJTELŐ — TÉLUTÓ

1. péntek, bűnbánat napja..	1	Sövér pk., Pión vt. (Ézelő)
1. szombat	2	Gyertyaszentelő (Fényő, -ke)
Évközi 4. vasárnap	3	Anzgár, Balázs pkk., Zákoly, Csapó
Hétfő	4	Korzini András: Endrőd
Kedd	5	Ágota, Avitus (Ösöny, Ösönke)
Szerda	6	Japán vtk., Dorottya, Sümegi BA.
Csütörtök	7	Juliána (Jávorka), Tódor
Péntek, bűnbánat napja	8	Em. Jeromos, Honorát (Becsend)
Szombat	9	Apolka vt. sz., Radnót pk.
Évközi 5. vasárnap	10	Skolasztika: Kolostya, M. Pál
Hétfő	11	Lourdes-i Áldó BA. (Áldáska)
Kedd	12	B. Fces vtk.: Miklós, László, ts.
Szerda	13	R. Katalin, Benignus (Bény, -öke)
Csütörtök	14	Cirill-Metód, Bálint, Adony
Péntek, bűnbánat napja	15	K. Kolos, Erdélyi Síró BA.
Szombat	16	Julianna, Pálfalvi BA. (Felhőke)
Évközi 6. vasárnap	17	Donát, Evermód (Edömén)
Hétfő	18	Jeru. Simeon pk.: Semjén
Kedd	19	P. Konrád, Mansvét (Szende)
Hamvazósz., szigorú bőjt...	20	Eleutér (Aladár), Potám (Őned)
Csütörtök	21	Dam. Péter ea., Nóra
Péntek, bűnbánat napja	22	Péter székf., Kort. Margit
Szombat	23	Polikárp (Balambér), Szemere
Bőjt 1. vasárnapja	24	Mátyás, Montán vt. (Dobó)
Hétfő	25	Nicefor (Géza), Taráz (Tarcal)
Kedd	26	Viktor, Győző rt., Sándor pk.
Szerda	27	Leánder: Lándor pk., P. Gábor
Csütörtök	28	Román, Pupulus (Árvád, -cska)

FEBRUÁR

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Trifon (Turány) vt.	Péntek	Ignác, Benkő
2	Jézus tal. Simeonnal	Szombat	Karolina
3	Simon és Anna	Vasárnap	Balázs
4	Izidor: Szidor	Hétfő	Veronika, Rákóczi
5	Ágota: Teodula (Toldoska)	Kedd	Ágota
6	Bukolus	Szerda	Dorottya, Jób
7	Parténius pk.: Perténes	Csütörtök	Tódor
8	Tivadar vt. Zakariás pr.	Péntek	Salamon, Aranka
9	Nicefor vértanú	Szombat	Apollónia
10	Karalampiás	Vasárnap	Árpád, Elvira
11	Balázs vt., Teodóra	Hétfő	Dezső, Bertold
12	Melécius pk. (Vécs)	Kedd	Lili, Balogh P.
13	Martinián és Zoé	Szerda	Ella
14	Ciril apostol	Csütörtök	Bálint
15	Onézimus vt.	Péntek	Zoltán, Emese
16	Pamfil vértanú	Szombat	Juliánna
17	Tódor (Somodor)	Vasárnap	Konstantin
18	Leó pápa	Hétfő	Simon, Luther
19	Árkippus	Kedd	Zsuzsánna
20	Katániai Leó főpap	Szerda	Aladár, Álmos
21	Timót rem.	Csütörtök	Eleonora: Nóra
22	Péter	Péntek	Gerzson
23	Polikárp (Balambér)	Szombat	Alfréd
24	János feje megtalálása	Vasárnap	Mátyás apostol
25	Taráz pk. (Tarcal)	Hétfő	Géza
26	Porfir pk. (Szederkény)	Kedd	Sándor
27	Prokóp	Szerda	Ákos
28	Vazul (Vászoly)	Csütörtök	Zakariás

A Hold fényváltozásai:

Holdtölte 5-én
Utolsó negyed.....12-én
Újhold.....19-én
Első negyed 27-én

MÁRCIUS

SZENT JÓZSEF HÓNAPJA

BÖJTMÁS — TAVASZELŐ

1. péntek, bűnbánat napja..	1	Albin pk., Leó (Arszlán) vt.
1. szombat	2	Szimplic p. (Somló), Pr. Ágnes
Böjt 2. vasárnapja	3	Kunigunda: Kinga, Kamilla sz.
Hétfő	4	Kázmér, Elpid (Ete) vt.
Kedd	5	Özséb vt., Adorján vt.
Szerda	6	Viktorin (Csekőd), Jordán: Ardány
Csütörtök	7	Perpétua, Felicitás vtk., B. Tamás
Péntek, bűnbánat napja	8	Is. János, Szilván (Zsolt, Zoltán)
Szombat	9	Rm. Franciska: Fanni, Ni. Gerg.
Böjt 3. vasárnapja	10	40 vt. (Csetény, Cseténke)
Hétfő	11	Konstantin (Szilárd), Ötömös pk.
Kedd	12	Gergely, Ince p. (Ináncs)
Szerda	13	Szabin, Nimfodora (Sellő), B. Egyed
Csütörtök	14	Matild kné.: Tilda, Afrodiz (Abossa)
Péntek, bűnbánat napja	15	1848-as m. ünn., Specióz (Szepesd)
Szombat	16	Geréb pk., Ábrahám: Ibrány
Böjt 4. vasárnapja	17	Patrik (Abos), Ar. József: Izsép
Hétfő	18	Jer. Cirill ea, Sándor (Kászon)
Kedd	19	József (Munkács, Forgácska)
Szerda	20	B. Csák Mór, Martos pk.
Csütörtök	21	Benedek (Bendegüz, Bekény)
Péntek, bűnbánat napja	22	Gy. Katalin, Benvenut (Cséka)
Szombat	23	Turib pk., Frumenc (Magod)
Böjt 5. vasárnapja	24	Gábor, Berta, Svéd Katalin
Hétfő. **Gyüm. oltó BA**	25	Gyüm. oltó BA., Iréneus (Ernye)
Kedd	26	Emmánuel: Manó, Montán (Dabas)
Szerda	27	Lidia vt., Sándor vt. (Alpár)
Csütörtök	28	Kap. János, Vitályos (Elemér)
Péntek, bűnbánat napja	29	Auguszta: Ágosta, Bertót kárm.
Szombat	30	Kerény vt., Domnin (Urkony)
Virágvasárnap	31	Guidó: Vid., B. Erzs., Ámos

MÁRCIUS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Eudoxia vt.: Dóka	Péntek	Albin
2 Teodót püspök	Szombat	Lujza
3 Eutrópius vértanú	Vasárnap	Kornélia: Nelli
4 Gerázimus apát (Ősze)	Hétfő	Kázmér
5 Kónon vértanú	Kedd	Perpetua, Adorján
6 Ámori vtk.	Szerda	Jenő, Ursinus
7 Vazul: Vászoly vt.	Csütörtök	Tamás
8 Teofilaktus pk.	Péntek	Zoltán
9 Szebastéi 40 vt.	Szombat	Franciska
10 Kodrát vt. (Karancs)	Vasárnap	Olimpia
11 Szofron pk.	Hétfő	Szilárd
12 Teofán	Kedd	Gergely
13 Nicefor pk. (Géza)	Szerda	Rudolf, Krisztián
14 Benedek atya	Csütörtök	Matild
15 Nemzeti ünnep, Agápius	Péntek	Nemzeti ünnep
16 Szabin vt., Sándor pk.	Szombat	Henrietta
17 Elek	Vasárnap	Gertrud
18 Jeruzsálemi Cirill pk.	Hétfő	Sándor
19 József, Krizsán	Kedd	József
20 Szabbási kolostor vt.-i	Szerda	Hubert
21 Jakab vt.	Csütörtök	Benedek, Szikszai
22 Vazul vt., Izsák	Péntek	Katalin
23 Nikon vt.	Szombat	Ottó
24 Zakár, Jakab	Vasárnap	Gábor
25 Gyümölcsoltó Boldogasszony	Hétfő	Mária
26 Gábor	Kedd	Manó
27 Matróna vt.	Szerda	Hajnalka
28 Hilarion	Csütörtök	Gedeon: Gida
29 Márk pk.	Péntek	Ciril, Koppány
30 Lajtorjás János pk.	Szombat	Mária, Márta
31 Hipácius (Huba)	Vasárnap	Árpád

A Hold fényváltozásai:

Holdtölte 7-én
Utolsó negyed 13-án
Újhold.....21-én
Első negyed 29-én

ÁPRILIS

OLTÁRISZENTSÉG HÓNAPJA

Sárkányölő (Szentgyörgyhó) TAVASZHÓ

Hétfő	1	Hugó pk., Makár ap.
Kedd	2	Pauli Ferenc, Orbán pk. (Iba)
Szerda	3	Rikárd pk., Sixtus: Sükösd p. vt.
Nagycsütörtök	4	Izidor ea. (Turdos), Benkő fc.
Nagypéntek	5	Ferr. Vince dm. (Vasárd, -ka)
Nagyszombat	6	Cselesztény p., Szatur (Takson)
Húsvétvasárnap	7	La S. Ján. ra, Afrátes (Árpád)
Hétfő	8	Dénes pk., Radnai BA. (Réde)
Kedd	9	Konrád, Deszignát (Szecsőd)
Szerda	10	Ezékiel, Geján (Gyalán, -ta)
Csütörtök	11	Leó, Szaniszló vt., Benedek ps.
Péntek, bűnbánat napja	12	Gyula p., Damján: Demők pk.
Szombat	13	Márton p., Ida, Kvintil (Ötény)
Húsvét 2. vasárnapja	14	Tibor, Valérián vtk., Abund (Bőd)
Hétfő	15	Eutikes vt. (Etes, -di)
Kedd	16	Bernadetta; Enkrátisz (Enikő)
Szerda	17	Anicét p. (Etecsény), Rezső vt.
Csütörtök	18	Amadé szerv., Galdin (Zatád)
Péntek, bűnbánat napja	19	IX. Leó, Besnyői BA (Besnyő, -ke)
Szombat	20	Tivadar, Krizofóra (Kincső)
Húsvét 3. vasárnapja	21	Anzelm: Enzsel ea., Parz. Konrád
Hétfő	22	Zsótér p., Leonidás (Legénd)
Kedd	23	György vt., Béla pk., Ehellős vt.
Szerda	24	György, Szigm. Fidél (Hived)
Csütörtök	25	Márk ev., Ányos: Ángyán pk.
Péntek, bűnbánat napja	26	Tanácsadó BA, Kilit (Köllő)
Szombat	27	Zita sz., Kástor vt. (Káta, Kátoly)
Húsvét 4. vasárnapja	28	Ch. Péter, Tiball vt. (Tiván, -da)
Hétfő	29	Siénai Katalin, Robogány
Kedd	30	V. Pius, B. Zsófia

ÁPRILIS

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Egyiptomi Mária remete	Hétfő	Hugó
2	Titus, Amfián és Edézius	Kedd	Áron
3	Nicétás apát	Szerda	Ambrus
4	Nagycsütörtök	Csütörtök	Nagycsütörtök
5	Nagypéntek	Péntek	Nagypéntek
6	Nagyszombat	Szombat	Nagyszombat
7	Húsvétvasárnap	Vasárnap	Húsvét
8	Húsvéthétfő	Hétfő	Lidia
9	Eupszik vt.	Kedd	Ágost
10	Terencius vt., pk.	Szerda	Zoltán, Zsolt
11	Antipás vt., pk.	Csütörtök	Leó
12	Vazul pk.	Péntek	Gyula
13	Tamás ap.	Szombat	Ida
14	Gyula p.; Damján	Vasárnap	Tibor
15	Aristárkos vt.	Hétfő	Tas, Atala
16	Irén vagy Jernő	Kedd	Lampért
17	Agapit (Ádok) pápa, Semjén	Szerda	Rezső, Anicét
18	János remete, Jóka	Csütörtök	Ilma
19	Pafnucius vt., János remete	Péntek	Kocsárd
20	Tivadar: Tiva remete	Szombat	Tivadar
21	Január vt. pk.	Vasárnap	Aladár, Enikő
22	Szikeotus Tódor (Arda)	Hétfő	Csilla, Szilárd
23	György: Gyerő: Gyorkos	Kedd	Béla
24	Szabbás: Sebők vt.	Szerda	György
25	Szent Márk evangélista	Csütörtök	Márk. ev.
26	Vazul: Vászoly vt. pk.	Péntek	Ervin
27	Simeon: Semjén	Szombat	Rebeka, Arisztid
28	Jázson, Szozipáter	Vasárnap	Valéria
29	9 cyzikusi vt., Memnon	Hétfő	Lenke
30	idb. Jakab apostol	Kedd	Katalin

A Hold fényváltozásai:

Holdtölte 5-én
Utolsó negyed.....12-én
Újhold.....20-án
Első negyed 28-án

MÁJUS

SZŰZ MÁRIA HÓNAPJA

LÉLEKHÓ (Pünkösdhó)		TAVASZUTÓ
Szerda	1	Munkás Sz. József, Bánk, Szalka
Csütörtök	2	Atanázs ea., Szádok, Márk
1. péntek, bűnbánat napja	3	Fülöp, Jakab apsk., Sosteneus
1. szombat	4	Flórián: Flóris, Kocsárd bc. pk.
Húsvét 5. vasárnapja	5	Iréne: Jerne, B. Vid (Nyirjes)
Hétfő	6	Benke: Áldóka, B. Árp. Erzs.: Zsóka
Kedd	7	Domitilla (Dalma), B. Gizella kné.
Szerda	8	Dezsér pk., Benedek p.: Bekő
Csütörtök	9	Pakóm ap (Bakony), B. Albert ps.
Péntek, bűnbánat napja	10	Antonin (Altagur), Jób pátr.
Szombat	11	Ignác fc., Majol bc. (Máhol, Majlát)
Húsvét 6. vasárnapja	12	Pongrác, Ehellős vtk., Imelda sz.
Hétfő	13	Gyemma (Gyöngy), Szervác
Kedd	14	Mátyás aps., Gar. Mihály: Mikecs ra.
Szerda	15	Indár, Torkvát vtk. (Törked), Fürtike
Áldozócsütörtök	16	Nep. János, St. Simon (Botond)
Péntek, bűnbánat napja	17	Paskál fc. vt. (Húsvéd, -ka)
Szombat	18	I. János p.: Jóka, Venánc (Vadad)
Húsvét 7. vasárnapja	19	Celestény Péter, Pudens (Buda)
Hétfő	20	Bernardin fc., Akvila (Alattyán)
Kedd	21	Bob. Andocs, Nikostrát (Hősed)
Szerda	22	Júlia (Gyulácska), Rita, Ilka
Csütörtök	23	Dezső pk., Eutikius (Tékes) vt.
Péntek, bűnbánat napja	24	Hadsegítő BA. (Hadad, Hadossa)
Szombat	25	VII. Gergely, Orbán, Béda, Lenke
Pündösdvasárnap	26	Néri Fülöp, Fugác (Füged)
Hétfő	27	Kenti Ágoston, B. Pelbárt
Kedd	28	Hegyi Bernát, B. Albert (Csanád)
Szerda	29	Gellérke özv., Vótus rt. (Esküllő)
Csütörtök	30	A. Janka, Sz. Jobb (Kézd, Kézdi)
Péntek, bűnbánat napja	31	Angela (Sallód, -i)

MÁJUS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Jeremiás próféta	Szerda	Fülöp, Jakab
2 Nagy Atanáz egyháztanító	Csütörtök	Zsigmond, Kiss I.
3 Tódor, Timót és Móra vtk.	Péntek	Irma, Pósaházi
4 Pelágia vt. sz.	Szombat	Flórián, Fóris
5 Iréne: Jerne vt.	Vasárnap	Gothárd, Kocsárd
6 Jób pátriárka	Hétfő	Frida
7 Sz. Kereszt megjelenése	Kedd	Szilás
8 János ap. és evang.	Szerda	Mihály, Gizella
9 Sz. Miklós átvit.	Csütörtök	Ármin, Fodor
10 Buzgó v. Zelóta Simon ap.	Péntek	Gergely, Ildikó
11 Cirill és Metód pk.	Szombat	Flóra
12 Epifánius pk., Gyermán pt.	Vasárnap	Pongrác, Anyák n.
13 Glicéria (Édeske), Szervác	Hétfő	Szervác
14 Izidor vt.	Kedd	Bonifác
15 Pakóm (Bakony)	Szerda	Zsófia
16 Áldozócsütörtök	Csütörtök	Áldozócsütörtök
17 Andornok, Junia pannon vtk.	Péntek	Ubul
18 Pető és Dénes, Teodót	Szombat	Erik
19 Patrók: Pátricius vt., pk.	Vasárnap	Sarolta, Előd
20 Talaléus vt.	Hétfő	Bernát
21 Konstantin és Ilona	Kedd	Konstantin
22 Baziliszkusz vt. (Basagur)	Szerda	Júlia, Ilka
23 Mihály; Mikes pk.	Csütörtök	Dezső
24 Oszlopos Simon; Semjén	Péntek	Eszter
25 Ker. János fejereklyéje	Szombat	Orbán, Szász Dom
26 Pünkösdvasárnap	Vasárnap	Pünkösdvasárnap
27 Pünkösdhétfő	Hétfő	Béda, Magda
28 Nicétás (Nyék)	Kedd	Lóránt
29 Teodózia szűz	Szerda	Maxim
30 Izsák szerz., Niceai atyák	Csütörtök	Hősök napja
31 Hermás vt. (Hargos)	Péntek	Petronella, Angéla

A Hold fényváltozásai:

Holdtölte 4-én
Utolsó negyed.....11-én
Újhold.....19-én
Első negyed 27-én

JÚNIUS

JÉZUS SZÍVE HÓNAPJA

TÜZÁLDÓ (Szentiványhó) NYARELŐ

1. szombat	1	Jusztin vt. Gaudenc (Kadocsa)
Szentháromságvasárnap	2	Marcellin, Ed. BA. (Ildikó), Etele
Hétfő	3	Ugandai vtk., Klotild, Cecil (Csellő)
Kedd	4	Kerény, Rutilus (Szőny, -ike)
Szerda	5	Bonifác hith., Szancius (Csány)
Csütörtök	6	Norbert: Norbát ra, Kolos (Káld)
1. péntek, bűnbánat napja	7	Róbert (Rasd), B. Hedvig prem.
Szombat	8	Medárd (Medes), Klodulf (Siklód)
Úrnapja	9	Efrém ea, Felician: Felcény vt.
Hétfő	10	Margit, B. Dom. János (Bács)
Kedd	11	Barnabás aps., B. Gergely ps.
Szerda	12	F. János, Antónia (Adonka)
Csütörtök	13	Pád. Antal fc. ea, Pereglény
Péntek, *Jézus Szent Szíve*	14	Vazul, Elizeus, Eterius (Ilmár)
Szombat	15	Vidos, Gyermána (Öcse), B. Jolánta
Évközi 11. vasárnap	16	R. Ferenc. Ferreol (Tömörkény)
Hétfő	17	Ba. Gergely, Esk. Máté (Madacs)
Kedd	18	Teodul (Told), Amand (Szeretke)
Szerda	19	Romuald ra, Gyárfás, Gyulánka
Csütörtök	20	Szilvér (Solymár), Pál, Cirjék
Péntek, bűnbánat napja	21	Gonz. Alajos, Terencius (Csizér)
Szombat	22	Paulin, Mórus Tamás, Ákos vt.
Évközi 12. vasárnap	23	Ediltrud (Édua), Józsiás k.
Hétfő	24	Ker. János, Iván, Héros (Levente)
Kedd	25	Vilmos pk. Maxim (Mágocs, -a)
Szerda	26	János, Pál vtk., Vigyil (Örs)
Csütörtök	27	László (Csitár, Hados), A. Cirill
Péntek, bűnbánat napja	28	Iréneus: Jernő, B. Kálm. (Kaland)
Szombat	29	Péter-Pál apostolok, Kassius (Kesző)
Évközi 13. vasárnap	30	Római első vtk., Tibold rt.

JÚNIUS

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Justin vt.	Szombat	Arnold, Tünde
2	Nicefor pátr.	Vasárnap	Anna, Blanka
3	Lucián vt. Paula vt. és társai	Hétfő	Klotild
4	Metrofán pk.	Kedd	Kerény
5	Tirusi Dorót	Szerda	Bonifás, Józsa
6	Besszárion, Hilárion	Csütörtök	Norbert, Szidónia
7	Teodót vértanú	Péntek	Róbert
8	Tivadar nagyvt. ereklyéi	Szombat	Médárd, Rák. Gy.
9	Alex., Cirill	Vasárnap	Félix
10	Sándor, Timót vt. pk.	Hétfő	Margit
11	Bertalan és Barnabás apk.	Kedd	Barnabás
12	Onufrius remete	Szerda	Klaudius, Villő
13	Akvilina vt. szűz (Ölvedke)	Csütörtök	Tóbiás
14	Elizeus próféta	Péntek	Zaránd, Vazul
15	Ámos próféta	Szombat	Jolán,
16	Tikon püspök	Vasárnap	Szász K., Jusztin
17	Szábel vt. (Szabolcs)	Hétfő	Laura
18	Leoncius vt. (Levente)	Kedd	Arnót
19	Judás-Tádé apostol	Szerda	Gyárfás
20	Metód vt. pk.	Csütörtök	Rafael
21	Julián vértanú (Jávor)	Péntek	Alajos
22	Özséb vt., pk.	Szombat	Paulina
23	Agrippina vt. (Örkéndi)	Vasárnap	Zoltán
24	Ker. Szent János: Iván	Hétfő	Iván, Béza
25	Febrónia vt. sz.	Kedd	Vilmos
26	Dávid remete	Szerda	János, Kont
27	Sámson pap	Csütörtök	László
28	Cirus és János ereklyéi	Péntek	Arszlán
29	Péter-Pál	Szombat	Péter és Pál
30	12 apostol	Vasárnap	Pál: Pósa

A Hold fényváltozásai:

Holdtölte 3-án
Utolsó negyed.....10-én
Újhold.....18-án
Első negyed 25-én

JÚLIUS

KRISZTUS VÉRE HÓNAPJA

SARLÓSHÓ (Szentjakabhó) NYÁRHÓ

Hétfő	1	Jézus dr. Vére, Detre ap., Galló
Kedd	2	Ottó, Szvitun (Soltony)
Szerda	3	Tamás aps., Sz. pápák
Csütörtök	4	Izabella kné., Ulrik: Oldor pk.
1. péntek, bűnbánat napja	5	Z. Antal: Antos, Berta özv.
1. szombat	6	Gor. Mária, Ézsiás próf.
Évközi 14. vasárnap	7	Edilburg (Delinke), B. Mikocsa dm.
Hétfő	8	Kilián, Szerémi vtk. (Eperjes, Csató)
Kedd	9	Veronka, B. Bereck ps.
Szerda	10	Amália, Szekunda (Zenedő)
Csütörtök	11	Benedek ra. (Bendegüz), Cobor vt.
Péntek, bűnbánat napja	12	Gv. János ra, Paternián (Abony)
Szombat	13	Henrik: Héder cs.
Évközi 15. vasárnap	14	Kamill (Kadán), Szolán (Zalán)
Hétfő	15	Bonaventura: Bónis, Ladomér
Kedd	16	Kármelh. BA. (Szőlős, -ke)
Szerda	17	Elek, Szórád András rt.
Csütörtök	18	Frigyes pk., Simforózsa és ts.
Péntek, bűnbánat napja	19	Rufina (Bíborka), Epafrás (Eperke)
Szombat	20	Margit vt., Illés (Élesd)
Évközi 16. vasárnap	21	Br. Lőrinc, Praxédes (Ráska), Dániel
Hétfő	22	M. Magdolna, Szintike (Szinta)
Kedd	23	Apollinár: Polnár, Brigitta
Szerda	24	Kinga (Csönge), Krisztina, Salómé
Csütörtök	25	Jakab aps., Kristóf vt., Tödemér
Péntek, bűnbánat napja	26	Anna és Joákim (Dédes,-ke)
Szombat	27	Pentele vt., Aurél (Ajtony)
Évközi 17. vasárnap	28	Ince p., Bartuzius (Bars)
Hétfő	29	Márta, László k. hal. (Torda)
Kedd	30	Kriz. Péter ea., Judit, Árboz
Szerda	31	Loy. Ignác ra. (Iklód, Tüzinke)

JÚLIUS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Kozma és Damján vtk.	Hétfő	Tibold
2 Boldogasszony palástja	Kedd	Ottokár
3 Jácint vértanú	Szerda	Kornél, Soma
4 Krétai András püspök	Csütörtök	Függetlenségi nap
5 Ciril és Metód	Péntek	Enese
6 Nagy Szizoés rem.	Szombat	Ézsaiás, Husz J.
7 Tamás és Ákos	Vasárnap	Cirill
8 Prokóp vértanú	Hétfő	Teréz, Marót
9 Pongrác: Pongor	Kedd	Lukrécia
10 Cavei Szent Antal	Szerda	Amália, Kálvin
11 Eufémia: Fémike	Csütörtök	Izabella
12 Proklus vértanú	Péntek	Lili
13 Gábor arkangyal	Szombat	Jenő
14 Akvila (Turul) és Onézimus	Vasárnap	Örs
15 Vladimir	Hétfő	Henrik
16 Athenogénes (Atány)	Kedd	Ruth
17 Marina vértanú szűz	Szerda	Elek, Bullinger
18 Jácint vértanú: Acintos	Csütörtök	Frigyes
19 Makrina szűz	Péntek	Emilia
20 Illés próféta (Élesd)	Szombat	Illés
21 Simeon remete: Semjén	Vasárnap	Olivér, Dániel
22 Mária Magdolna: Lenke	Hétfő	Magdolna
23 Trofim és Teofil vtk.	Kedd	Lenke
24 Borisz	Szerda	Kinga, Krisztina
25 Anna asszony	Csütörtök	Jakab
26 Hermolaus, Paraszkéva vt.	Péntek	Anna
27 Pantaleon vt.: Pentele	Szombat	Olga
28 Prokórus és Nikánor	Vasárnap	Ince, Bach
29 Kallinik vt.: Kálnok, Teodóta	Hétfő	Márta
30 Szilás és Szilván ősker.	Kedd	Judit
31 Eudocimus	Szerda	Oszkár

A Hold fényváltozásai:

Holdtölte 2-án
Utolsó negyed.....10-én
Újhold.....17-én
Első negyed 24-én
Holdtölte 31-én

AUGUSZTUS

BOLDOGASSZONY HÓNAPJA

SZŰZHÓ — NYÁRUTÓ

Csütörtök	1	Lig. Alfonz (Altabarc), Etéd
1. péntek, bűnbánat napja	2	Ve. Özséb (Versény), Porciunkula
1. szombat	3	Evód (Regős, -sse), B. Ágoston
Évközi 18. vasárnap	4	Domonkos, Vianney János
Hétfő	5	Havas BA. (Havadi), Emőd, Süköső
Kedd	6	Úr színe vált., 1456 emléke
Szerda	7	Kajetán ra., Cirjék (Cenkes)
Csütörtök	8	Domonkos: Döme ra. (Désike)
Péntek, bűnbánat napja	9	Rusztikus (Csedén, -ke), B. Alv. Ján
Szombat	10	Lőrinc, Astéria (Csilla), Blanka
Évközi 19. vasárnap	11	Klára, Zsuzsa, B. eml. Hunyad
Hétfő	12	Krescencián: Kereskény, Sugárka
Kedd	13	Ipoly (Ibolya), Ber. Ján (Barakony)
Szerda	14	Özséb, Anastáz, Sz. Korona
Csütörtök	15	NAGY BA. (Nagyod, Forráska)
Péntek, bűnbánat napja	16	István k., Rókus, Serénke
Szombat	17	Jácint dm., Szeptim (Hetény)
Évközi 20. vasárnap	18	Ilona, Laura (Borostyán), Tarzicius
Hétfő	19	Eu. János ra. (Ozdor), Lajos pk.
Kedd	20	ISTVÁN k. (Vajk), N. Sz. Bernát ra.
Szerda	21	X. Pius (Pozson), Szidónus
Csütörtök	22	Királynő BA. (Tábor, Boglárka)
Péntek, bűnbánat napja	23	Limai Rózsa, Fülöp, Zakeus (Cakó)
Szombat	24	Bertalan aps. (Badacsony)
Évközi 21. vasárnap	25	Lajos, Kal. József (Kálozd, -zka)
Hétfő	26	Zefirin (Szegfű), Pálos BA.
Kedd	27	Mónika, Cézárius (Décső)
Szerda	28	Ágoston ea., B. Lukács (Bánd)
Csütörtök	29	Ker. Ján. fővét., Hipác (Huba)
Péntek, bűnbánat napja	30	Bonónius (Bodony), B. Jakab ps.
Szombat	31	Rajmund (Nimród), Robustyán vt.

AUGUSZTUS

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Sz. Kereszt diadalmenete	Csütörtök	Melinda
2	István első vt. ereklyéi	Péntek	Gusztáv, Lehel
3	Izsák, Fausztus: Fástos	Szombat	Ágoston
4	Efézsomi 7 gyermek vt.	Vasárnap	Domonkos
5	Fábius, Euszignius vt.	Hétfő	Oszvald
6	Úr színeváltozása	Kedd	Berta, Bécsi béke
7	Doméc vértanú	Szerda	Ibolya
8	Emilián püspök	Csütörtök	László
9	Mátyás vt., ap.	Péntek	Emőd
10	Lőrinc vértanú	Szombat	Lőrinc
11	Euplus szerpap vt.	Vasárnap	Zsuzsánna
12	Focius és Anicét vt.	Hétfő	Klára
13	Maxim v. Miksa szerzetes	Kedd	Ipoly
14	Mikeás próféta: Mike	Szerda	Özséb
15	Nagyboldogasszony	Csütörtök	Mária
16	Diomédes vértanú	Péntek	Ábrahám
17	Miron vértanú pap	Szombat	Anasztáz
18	Flórus és Laurus vtk.	Vasárnap	Ilona
19	András vt. és 2500 katona	Hétfő	Huba
20	Szent István király	Kedd	István király
21	Tádé	Szerda	Sámuel
22	Agatonikus vértanú és társai	Csütörtök	Menyhért
23	Kálnok, Lupus vt. (Farkas)	Péntek	Farkas
24	Eutikius vt. (Tékes) ősker.	Szombat	Bertalan
25	Bertalan apostol	Vasárnap	Lajos
26	Adorján és Natália vtk.	Hétfő	Izsó
27	Poimén	Kedd	Gebhárd: Gibárt
28	Mózes vértanú: Majsa	Szerda	Ágoston
29	Ker. Szent János fővétele	Csütörtök	Erna
30	Sándor, János, ifj. Pál pátr.	Péntek	Rózsa
31	Boldogasszony öve ereklye	Szombat	Erika

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed 8-án
Újhold.....16-án
Első negyed 23-án
Holdtölte 30-án

SZEPTEMBER
ŐRANGYALOK HÓNAPJA

SEREGFŐ (Szentmihályhó)		ŐSZELŐ
Évközi 22. vasárnap	1	Egyed ap., Anna pr.: Anikó
Hétfő, Munka ünnepe	2	Konkord (Köként, -i), Imre hal.
Kedd	3	N. Sz. Gerg., Ist. Pásztor A. (Csobán)
Szerda	4	Rozsálka sz., B. Ida, Mózes próf.
Csütörtök	5	G. Lőrinc, Árkonc (Tárkány)
1. péntek, bűnbánat napja	6	Prezidius (Harka, -ány), Porfir
1. szombat	7	B. Kassai vtk. (Kossa, Kassád)
Évközi 23. vasárnap	8	KIS BA. (Kücsid, Kücsike)
Hétfő	9	Kl. Péter, Severjén, Gorgon (Gara)
Kedd	10	Tol. Mikó, Teodárd (Tardos)
Szerda	11	Prótus (Bogor), Paciens (Senyő)
Csütörtök	12	Mária Neve (Gyüd, -ike), Kürt
Péntek, bűnbánat napja	13	Aranysz. János (Karád), Tunyog
Szombat	14	Kereszt Felmag., Kornél (Somos)
Évközi 24. vasárnap	15	Hétfájd.: Sasvári BA. (Hete)
Hétfő	16	Kornél p. (Somogy), Ciprián: Cobor
Kedd	17	Bellarmin Rób., Sz. Ferenc sebhelyei
Szerda	18	Kup. József, Ferreol (Tömörke)
Csütörtök	19	Január pk., Szabbác (Szabolcs)
Péntek, bűnbánat napja	20	Euszták: Lestár, Teodóra (Tündér)
Szombat	21	Máté aps.: Mátyus, Jónás próf.
Évközi 25. vasárnap	22	Móric, Exupér vtk. (Csegző)
Hétfő	23	Tekla, Szózius (Somoró)
Kedd	24	Fogolykiváltó BA., Pacifik (Békés)
Szerda	25	Gellért vt. pk. (Gyimes)
Csütörtök	26	Kozma, Damján, Ciprián (Surány)
Péntek, bűnbánat napja	27	Páli Vince, Fidenc (Bizond)
Szombat	28	Vencel, B. Salamon k.
Évközi 26. vasárnap	29	Mihály, Gábor, Ráfael főa.
Hétfő	30	Jeromos ea., Leopardus (Barca)

SZEPTEMBER

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Évkezdet. Simon.	Vasárnap	Egyed
2 Mammás vt. remete	Hétfő	Rebeka, István
3 Antim	Kedd	Albert
4 Babilás érs.	Szerda	Rozál, Pálma
5 Zakariás főpap.	Csütörtök	Viktor, Petúr.
6 Mihály ark.	Péntek	Zakariás.
7 Szózon vt.	Szombat	Regina.
8 Kisboldogasszony	Vasárnap	Mária
9 Joákim és Anna	Hétfő	Ádám
10 Menodóra vt. sz.	Kedd	Erik
11 Teodóra bűnbánó (Tündér)	Szerda	Teodóra
12 Autonóm vt. püspök	Csütörtök	Guidó: Vid, Mária
13 Sír templ. felsz., Kornél	Péntek	Lóránt
14 Sz. Kereszt felmagasztalása	Szombat	Szerénke
15 Nicetás nagy vt.	Vasárnap	Nikodémus
16 Eufémia vt. szűz	Hétfő	Edit
17 Zsófia vértanú és 3 leánya	Kedd	Ottó, Bullinger
18 Eumén püspök (Enyég)	Szerda	Tamás, Titus
19 Trofim vt., Szabbác vt.	Csütörtök	Vilma
20 Euszták vt.: Lestár	Péntek	Friderika
21 Kodrát v. Kvadrát pk.	Szombat	Máté
22 Fókás vértanú (Fekecs)	Vasárnap	Móric
23 Ker. Szent János fogantatása	Hétfő	Tekla
24 Tekla szűz vt.	Kedd	Gellért
25 Eufrozina: Fruzsina vt. sz.	Szerda	Farkas, Virág
26 Nilus (Nyilas), János hal.	Csütörtök	Jusztina
27 Kallistrát és 50 katona vt.	Péntek	Adalbert
28 Baruk próféta, Kariton vt.	Szombat	Vencel
29 Cirjék remete	Vasárnap	Mihály
30 Örmény Világosító Gergely	Hétfő	Jeromos

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....7-én
Újhold.....14-én
Első negyed 21-én
Holdtölte 29-én

OKTÓBER

RÓZSAFÜZÉR HÓNAPJA

FEJFAHÓ (Mindszenthó) ŐSZHÓ

Kedd	1	Kis Sz. Teréz, Krescens (Kelemér)
Szerda	2	Őrangyalok (Örs, Öröske)
Csütörtök	3	Gellért: Gyirót ap., Fástos
1. péntek, bűnbánat napja	4	Assz. Ferenc ra., Krispus (Bodor)
1. szombat	5	Placid, Pálma vtk., Attila pk.
Évközi 27. vasárnap	6	Brunó (Berény), Erótisz (Ercse)
Hétfő	7	Rózsafüzér Királynője (Esenke)
Kedd	8	Magyarok Nagyassz. (Magyard, -i)
Szerda	9	Dénes, Leon. János, Göntér rt.
Csütörtök	10	Bo. Ferenc. Gedő, Eulampia (Hajna)
Péntek, bűnbánat napja	11	BA. Anyasága (Ajnárka), Zenőke
Szombat	12	Miksa vt., Monás pk. (Nánás)
Évközi 28. vasárnap	13	Kálmán vt., Ede k., Teofil
Hétfő	14	Kalliszt p., Burghard (Bogárd)
Kedd	15	N. Teréz, Aurélia (Aranka)
Szerda	16	Al Margit, Tiszt. BA. (Arika), Lehel
Csütörtök	17	Ant. Ignác, Heron (Tuhudun)
Péntek, bűnbánat napja	18	Lukács ev., Asklepiád (Csokaly)
Szombat	19	Jogues Izs. vt., Ker. Pál, Alk. Péter
Évközi 29. vasárnap	20	Vendel, Artémius vt.: Tihamér
Hétfő	21	Orsolya, Viátor (Vétes, -di)
Kedd	22	Kordula vt. (Karaldi), Alódia
Szerda	23	Kap. János (Koppány, -nka), Zaránd
Csütörtök	24	Kl. Antal, Ráfael, Maglór (Káldor)
Péntek, bűnbánat napja	25	Krizsán (Örkönd), B. Mór pk.
Szombat	26	Evariszt p., Dömötör: Dömös vt.
Évközi 30. vasárnap	27	Szabina, Elezbán (Besnyőd, Ellák)
Hétfő	28	Simon, Tádé apsk., B. Gál fc.
Kedd	29	Nárcisz, Tódor (Somodor), Melinda
Szerda	30	R. Alfonz, Luperkus (Farkasd)
Csütörtök	31	Farkas pk., Sztakisz (Csekez)

OKTÓBER

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Boldogasszony védelme	Kedd	Lucián
2 Ciprián: Coborján vt. pk.	Szerda	Malvin
3 Areopagita Dénes vt.	Csütörtök	Helga
4 Jerót athéni püspök	Péntek	Ferenc
5 Karitina vt. sz.	Szombat	Aurél
6 Tamás apostol	Vasárnap	Elfrida, Brunó
7 Szergius vt.: Sergyes	Hétfő	Amália
8 Pelágia: Pelágyia bűnbánó	Kedd	Etelka
9 ifj. Jakab apostol	Szerda	Dénes
10 Eulamp (Fényőke, Hajnalka)	Csütörtök	Gedeon
11 Fülöp szerpap	Péntek	Kálmán, Zwingli
12 Andornok vértanú	Szombat	Miksa
13 Papilás és Kárpus vtk.	Vasárnap	Ede, Béza
14 Nazár, Gyárfás, Prótás vtk.	Hétfő	Helén
15 Lucián vértanú	Kedd	Teréz
16 Longyinus vértanú	Szerda	Gál
17 Ózeás próféta	Csütörtök	Hedvig
18 Lukács evangélista	Péntek	Lukács
19 Jóel próféta, Kleopátra özv.	Szombat	Nándor
20 Artémius vértanú: Tihamér	Vasárnap	Irén
21 Hilárion apát	Hétfő	Orsolya, Hilárius
22 Abercius püspök	Kedd	Előd
23 Jakab apostol, Ignác pátr.	Szerda	Gyöngyvér
24 Aretás hitvalló	Csütörtök	Salamon
25 Marcián és Martélyos vtk.	Péntek	Vilma
26 Dömötör vértanú: Demők	Szombat	Demeter
27 Nesztor vt.	Vasárnap	Szabina
28 Parasceva, Terenc (Csizér)	Hétfő	Simon, Júdás
29 Anastázia vértanú (Neste)	Kedd	Zénó
30 Zenóbius (Zsember), Zenó	Szerda	Kolos
31 Stachis	Csütörtök	Reformáció napja

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....7-én
Újhold.....14-én
Első negyed.....20-án
Holdtölte.....28-án

NOVEMBER

SZENVEDŐ LELKEK HÓNAPJA

MENYEGZŐS (Szentandráshó) ŐSZUTÓ

MINDENSZENTEK	1	MINDENSZENTEK (Ögyek)
1. szombat	2	HALOTTAK NAPJA, Viktorin
Évközi 31. vasárnap	3	P. Márton, Hubert, Szilvia (Zolna)
Hétfő	4	B. Károly, Sarolta, B. János dm.
Kedd	5	Imre hg. (Téteny, Tétenke)
Szerda	6	Lénárd, B. Lorándh. Istv. ps.
Csütörtök	7	Engelbert (Csenger), Delinke
1. péntek, bűnbánat napja	8	4 koron. vt. (Zombor, Hódos)
Szombat	9	Lateráni Baz., Tivadar, B. Ilona
Évközi 32. vasárnap	10	N. Sz. Leó, Av. András, Tünde
Hétfő	11	Turi Márton pk., Bartók ap.
Kedd	12	Jozsafát vt., Asztrik (Ecser)
Szerda	13	K. Szaniszló, Ennáta (Enéh)
Csütörtök	14	Lőrente pk., Pócsi BA. (Pozson)
Péntek, bűnbánat napja	15	N. Albert ea., Samonás vt. (Csoma)
Szombat	16	Skót Margit, Gyertód, Ödön, Ötemér
Évközi 33. vasárnap	17	Magyar Erzsébet (Berénke), Gerg.
Hétfő	18	Péter-Pál Baz., Jenő
Kedd	19	Erzsébet, Köröspén pk. (Bodrog)
Szerda	20	V. Félix (Bódog), Szolutor (Bulcsu)
Csütörtök, Hálaadás nap	21	BA. bemutatása, (Bercsény, -nke)
Péntek, bűnbánat napja	22	Cecília: Cicelle vt. (Csellőke)
Szombat	23	Kelemen, Kolumbán, Amfilok
Krisztus király vasárnap	24	Krizsogon vt. (Zalkod, Kurszán)
Hétfő	25	Alex. Katalin, Rézmán vt.
Kedd	26	P. Lénárd, B. Vác rt., Hegyi BA.
Szerda	27	Érmes BA. (Vezekény), Virgyil pk.
Csütörtök	28	Márkai Ják, Kreskon (Tényő)
Péntek, bűnbánat napja	29	Szaturnin, B. Balázs ps. (Balmaz)
Szombat	30	András aps.: Endre (Almás, -ka)

NOVEMBER

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1 Kozma és Demjén vtk.	Péntek	Marianna
2 Acindin vt. (Öcsigür)	Szombat	Győző
3 Acempszimás pk. vt.	Vasárnap	Hubert
4 Joannicius remete	Hétfő	Károly
5 Galaktion, Episztémisz vtk.	Kedd	Imre
6 Pál pk., vt.: Pósa	Szerda	Lénárd
7 Hieron vértanú, Lázár	Csütörtök	Rezső
8 Mihály arkangyal	Péntek	Godofréd
9 Matróna, Onézifor vt.	Szombat	Tivadar
10 Erásztus, Olimpus vtk.	Vasárnap	Luther, Réka
11 Vince, Ménás, Viktor vtk.	Hétfő	Márton
12 Alamizsnás Szent János	Kedd	Jónás
13 Aranyszájú Szent János et.	Szerda	Szaniszló
14 Szent Fülöp apostol	Csütörtök	Klementín, Aliz
15 Szamonás vértanú (Csoma)	Péntek	Lipót
16 Szent Máté evangélista	Szombat	Otmár
17 Csodatevő Szent Gergely	Vasárnap	Hortenzia
18 Román és Plátó vtk.	Hétfő	Ödön, Jenő
19 Abdiás próféta	Kedd	Erzsébet
20 Dekapolisi Sz. Gergely vt.	Szerda	Jolán, Kiss Áron
21 Boldogasszony felajánlása	Csütörtök	Ilona, Hatyani
22 Filémon és Cecília vtk.	Péntek	Cecilia
23 Amfilok püspök (Bokod)	Szombat	Kelemen
24 Alexandriai Szent Katalin vt.	Vasárnap	Emma, Knox
25 Szent Kelemen	Hétfő	Katalin
26 Alipius remete.	Kedd	Jóka, Virág
27 Perzsa Szent Jakab	Szerda	Virgil
28 István vértanú	Csütörtök	Hálaadó nap
29 Paramon vértanú	Péntek	Noé
30 Szent András ap. (Almás)	Szombat	András

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....5-én
Újhold.....12-én
Első negyed.....19-én
Holdtölte.....27-én

DECEMBER
KARÁCSONY HÓNAPJA

BŐVEDHÓ (Karácsonyhó)		TÉLELŐ
Advent 1. vasárnapja	1	Elegy pk., Diodór (Ozondur)
Hétfő	2	Bibiána, Aranka, Szekurus (Csekős)
Kedd	3	Xav. Ferenc (Zovárd, Zovárka)
Szerda	4	Dam. János, Borbála, Ozmund (Özd)
Csütörtök	5	Szabbás: Sebők (Csaba), B. Lukács
1. péntek, bűnbánat napja	6	Miklós pk., Tercius (Torzok)
1. szombat	7	SZEPL. FOGANTATÁS
Advent 2. vasárnapja	8	Emőke
Hétfő	9	F. Péter ra., Bassián (Vázson)
Kedd	10	Melkiás p., Lorétomi BA. (Lakod)
Szerda	11	Damocsa p., Trázon: Terestyén
Csütörtök	12	Ch. Franciska (Csanta), Gvad. BA.
Péntek, bűnbánat napja	13	Luca vt., Jodók: Józsa, Ottilia
Szombat	14	Ker. János ea., B. Bertót fc.
Advent 3. vasárnapja	15	Valér, Crocifissa Mária ra.
Hétfő	16	Etelka csné, Albina, Sidrák
Kedd	17	Lázár pk., Sturmius (Burány)
Szerda	18	Úrváró BA. (Váród), Töhötöm
Csütörtök	19	Pelágyia, B. Pál (Bólya), Oros
Péntek, bűnbánat napja	20	Döme ap., B. Dénes ps. (Dés, -ike)
Szombat	21	Tamás, Kaniz. Péter, Tömös
Advent 4. vasárnapja	22	Zénó (Zigánd), Demeter: Dönkös
Hétfő	23	Kenti Ján., Viktória, Umbert
Kedd, Szentest	24	Ádám, Éva (Ősed, Őse)
NAGYKARÁCSONY	25	JÉZUS SZÜLETÉSE (Zaránd)
Csütörtök	26	ISTVÁN 1. vt. (Előd, -ke)
Péntek, bűnbánat napja	27	Boráldó Szent János (Böjte)
Szombat	28	Aprószentek (Apor, -di, Fiád)
Vasárnap, Szent Család	29	Beket Tamás (Bökény), Damó vt.
Hétfő	30	Dávid k., Sebő érs. (Csebe)
Kedd	31	Szilveszter: Sorostély, Estike

DECEMBER

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Náhum próféta	Vasárnap	Natália, Károli
2	Habakuk próféta	Hétfő	Aranka
3	Sofóniás próféta	Kedd	Olivia
4	Borbála vértanú szűz	Szerda	Borbála
5	Szabbás apát (Csaba)	Csütörtök	Vilma
6	**Szent Miklós püspök**	Péntek	Miklós
7	Szent Ambrus egyháztanító	Szombat	Ambrus
8	**Boldogasszony fogantatása**	Vasárnap	Mária
9	Patápius remete	Hétfő	Natália
10	Mennás vértanú (Nánás)	Kedd	Judit
11	Oszlopos Szent Dániel remete	Szerda	Lehel
12	Spiridion püspök	Csütörtök	Gábriella
13	Eustrát vt., Luca vt.	Péntek	Lucia
14	Tirzus és vértanútársai	Szombat	Benő
15	Eleutér vt. pk. (Aladár)	Vasárnap	Johanna
16	Aggeus próféta	Hétfő	Etelka, Linzi béke
17	Dániel próféta	Kedd	Lázár
18	Sebő és tsai vt. katonák	Szerda	Auguszta
19	Bonifác vértanú	Csütörtök	Viola, Gusztáv A.
20	Ignác vértanú	Péntek	Ignác, Teofil
21	Juliána (Jávorka) vt. szűz	Szombat	Tamás
22	Anastázia vértanú (Neste)	Vasárnap	Zénó
23	Viktória vt., Tíz krétai vt.	Hétfő	Viktória
24	Karácsony vigíliája	Kedd	Ádám és Éva
25	**Nagykarácsony**	Szerda	**Karácsony**
26	**Istenszülő B. A. és József**	Csütörtök	István
27	Szent István fővértanú	Péntek	János
28	Több ezer nikodémiai vt.	Szombat	Kamilla
29	Aprószentek	Vasárnap	Dávid, Bocskay
30	Anizia vt.: Anikó	Hétfő	Zoárd
31	Melánia, Szilveszter	Kedd	Szilveszter

A Hold fényváltozásai:

Utolsó negyed.....5-én
Újhold.....12-én
Első negyed.....19-én
Holdtölte.....27-én

Tudnivalók az 1985-ös év ünnepeiről

* Újév ..... jan. 1.
Vízkereszt ..... jan. 6.
Árpád-házi Sz. Margit .... jan. 19.
Gyertyaszentelő BA. ..... febr. 2.
Hamvazószerda ..... febr. 20.
1848-as magyar ünnep .márc. 15.
Szent József ..... márc. 19.
Gyümölcsoltó BA. ..... márc. 25.
Virágvasárnap ..... márc.31.
Nagycsütörtök ..... ápr. 4.
Nagypéntek ..... ápr. 5.
Nagyszombat ..... ápr. 6.
Húsvétvasárnap ..... ápr. 7.
A Szent Antal kilenced kezdete ..... ápr. 16.
Édesanyák napja ..... máj. 12.
* Áldozócsütörtök ..... máj. 16.
† Pünkösdi búcsú ..... máj. 26.
Hősök napja ..... máj. 30.
Szentháromság vas. ..... jún. 2.
Úrnapja ..... jún. 9.
Jézus Szent Szíve ..... jún. 14.
Édesapák napja ..... jún. 16.
Szent László király ..... jún. 27.
Magyar hősök, vértanúk jún. 27.
Szent Péter és Sz. Pál ..... jún. 29.
Függetlenség ünn. USA .... júl. 4.
Kármelhegyi BA. ..... júl. 16.
Porciunkula ..... aug. 2.
* Nagyboldogasszony .... aug. 15.
Szent István király ..... aug. 20.
Mária királynő ..... aug. 22.
Munka ünnepe ..... szept. 2.
Kisasszony napja ..... szept. 7.
† Őszi búcsú ..... szept. 8.
Sz. Kereszt. felmag. ..... szept. 14.
Hétfájdalmas Szűz ..... szept. 15.
Mihály, Gábor, Rafael főangyalok ünnepe ... szept. 29.
Assziszi Szent Ferenc ..... okt. 4.
Aradi 13 magyar vértanú .okt. 6.
Magyarok Nagyasszonya.okt. 8.
Kapisztrán Sz. János ..... okt. 23.
1956-os szabadságharc ... okt. 23.
* Mindenszentek ünnepe..nov. 1.
Halottak napja ..... nov. 2.
Szent Imre herceg ..... nov. 5.
Magyar Szent Erzsébet..nov. 19.
Szűz Mária bemutatása .nov. 21.
Krisztus király ünnepe.... nov. 24
Hálaadási ünnep USA.... nov. 28.
Advent első vasárnapja.... dec. 1.
* Szeplőtelen Fogantatás .dec. 7.
* Karácsony ünnepe ..... dec. 25.

* Kötelező ünnepnapok.
† Búcsú Youngstownban.

II. RÉSZ

Római katolikus magyar papok címtára az Egyesült Államokban

FIGYELEM!

Cím- és telefonszám-változását vagy helyesbítését kérjük azonnal beküldeni, de legkésőbb szeptember 15-ig a Vasárnap Kiadóhivatalának: Catholic Hungarians' Sunday P.O. Box 2464, 1739 Mahoning Avenue, Youngstown, Ohio 44509

SZENT ISTVÁN ZARÁNDOKHÁZ RÓMÁBAN:
Casa di S. Stefano
Via del Casaletto 481 — I-00151 Roma, Italy
Telefonok: (06) 53-73-319, (06) 53-77-361 és (06) 53-62-07

AMERIKAI MAGYAR KATOLIKUS LIGA
Hungarian Catholic League of America
30 East 30th Street, New York, N.Y. 10016
Telefon: (212) 684-3623

Elnök:
MSGR. SZABÓ JÁNOS
South Bend

Alelnök:
MSGR. LENGEN G. IMRE
South Norwalk

Pénztárnok:
FR. POGÁNY GYÖRGY DR.
Irvington

Agana Hts., Guam
Fr. Németh Imre O.F.M. Cap
O.L. of the Blessed Sacrament

Akron, Ohio
Jézus Szent Szíve templom
Fr. Dr. Iván László
212 East Vorris Street
Akron, Ohio 44311
Telefon: (216) 434-4348

Fr.Bartkó J. Alajos
1584 Creighton Avenue
Akron, Ohio 44310
Telefon: (216) 633-8418

Allentown, Pennsylvania 18101
Szent István templom
Fr. Lawrence Ferenc
510 Union St., West
Telefon: (215) 439-0111

Amenia, New York 12501
Fr. Csete Iván
Immaculate Conception templom
Lavelle Rd.
Telefon: (914) 373-8577

Arcadia, Fla. 33821
Fr. Fekete Jenö
R.R. 4, Box 875
Telefon: (813) 494-6251

Attica, Ohio 44807
Szent István templom
Fr. Vámos József
Rt. #2

Barberton, Ohio 44203
Szentháromság templom
Fr. Ciprian Károly O.F.M.
368 Wooster Road, North
Telefon: (216) 745-4735

Beaver Falls, Pa. 15010
Szent László templom
Fr. Gildea Cornelius
612 — 9th Street
Telefon: (412) 846-1215

Bellflower, California 90706
Fr. Kiss Imre, S.D.B.
13640 Bellflower Boulevard

Bethlehem, Pa. 18015
Kapisztrán Szent János templom
Fr. Kerestus Thomas
910 East Fourth Street
Telefon: (215) 866-2714

Big Pine Key, Florida 33043
Fr. Schenley Wendel
P.O. Box 47
Telefon: (305) 872-2537

Bremen, Indiana 46506
St. Dominic templom
Fr. Horváth Márton
212 North Maryland Street

Bristol, Indiana 46507
Fr. Vrabély János
St. Mary's Church
P.O. Box 245

Brooklyn, New York 11227
Fr. Dallos Ferenc
St. Matthias Church
58-15 Catalpa Avenue

Buffalo, New York
Szent Erzsébet templom
Fr. Skrapits János
986 Grant Street
Buffalo, N.Y. 14207
Telefon: (716) 875-6586

MAGYAR PIARISTA ATYÁK:
Piarist Fathers
Calasanctius School
175 Windsor Avenue
Buffalo, New York 14209
Telefon: (716) 885-8508

Fr. Gerencsér István dr. Sch. P.
Házfönök és igazgató
Fr. Fodor Miklós Sch. P.

Canisius College
Fr. Juhász László S.J.
Fr. Derecskey János S.J.
2001 Main street
Buffalo, N.Y. 14208
Telefon: (716) 883-7000

Buffalo, South Dakota 57720
Szent Antal templom
Fr. Morvay András

Burton, Michigan 48509
Blessed Sacrament templom
Fr. Phillip Schweda O.F.M.
plébános
Fr. Füzes József O.F.M.
6340 Roberta Street
Telefon: (313) 742-3151, 742-5143

Canton, Georgia 30114
Fr. Szépe W. László, dr.
Rt. #4, Sixes Road

Carteret, New Jersey 07008
Szent Erzsébet templom
Fr. Chonkó János
119 Washington Avenue
Telefon: (201) 541-5202

Chicago, Illinois 60622
Szent István templom
Fr. Mihályi E. Gilbert, dr.
premontrei kanonok
2015 West Augusta Boulevard
Telefon: (312) 486-1896

Cincinnati, Ohio 45229
Fr. Virágh Andor S.J.
3885 Dakota Ave.

Cleveland, Ohio
Szent Erzsébet templom
Fr. Nyeste János
9016 Buckeye Road
Cleveland, Ohio 44104
Telefon: (216) 231-0325

Szent Imre templom
Fr. Orley S. Richard
Ballássy Géza, diakónus
1860 West 22nd Street
Cleveland, Ohio 44113
Telefon: (216) 861-1937

Szent Margit templom
Fr. Roskó László
11607 Honeydale
Cleveland, Ohio 44120
Telefon: (216) 231-0531

Fr. Horváth Miklós dr.
professzor
John Carroll University
Cleveland, Ohio 44120
Telefon: (216) 491-4911

Fr. Kárpi Ferenc
16812 Truax Ave.
Cleveland, Ohio 44111
Telefon: (216) 252-6029

Clinton, Ohio 44216
Fr. Magyar S. József
St. George Church
7615 2nd Avenue, North

Dayton, Ohio 45404
St. Stephen's Church
Rev. John D. Sauter
1114 Troy Street
Telefon: (513) 222-3634

Detroit, Michigan
Szent Kereszt templom
Fr. Pocsai Vendel O.F.M.
plébános
Fr. Füzér Julián O.F.M.
Mindszenty József bíboros
szentté avatási bizottság
igazgatója
8423 South Street
Detroit, Michigan 48209
Telefon: (313) 842-1133

Fr. Bali István
Carmel Hall
2560 Woodward Avenue
Detroit, Michigan 48201

Devon, Pennsylvania 19333
Piarista Atyák, Piarist Fathers
Devon Preparatory School
Valley Forge Road
Telefon: (215) 688-7337
Fr. Mustos István Sch. P.
Fr. Meskó Lajos Sch. P.
Fr. Magyar László dr. Sch. P.
Fr. Pázmány Géza dr., Sch. P.

DeWitt, Michigan 48820
Ferences Atyák
Franciscan Fathers
703 East Main Street
P.O. Box 250
Telefon: (517) 669-8321

Angyalos Boldogasszony
lelkigyakorlatos ház
Fr. Lenner Jenő O.F.M.
zárdafőnök
Fr. Mandl Maximus O.F.M.
vikárius
Fr. Krupa Sándor O.F.M.

East Chicago, Indiana 46312
Szentháromság templom
Fr. Skerl Alfonz
4759 McCook Avenue

East Palestine, Ohio 44413
Our Lady of Lourdes Church
Fr. Török Dezső
200 East Main Street
Telefon: (216) 426-9346

Erie, Pennsylvania 16501
Fr. Domokos S. Sziárd dr.
Gannon College
109 West Sixth Street

Fairfield, Connecticut 06430
Szent Imre templom
Fr. Szöcs Dénes O.F.M.
Fr. Németh Róbert O.F.M.
Fr. László Sylvan O.F.M.
838 Kings Highway
Telefon: (203) 334-0312

Fairport Harbor, Ohio 44077
Szent Antal templom
503 Plum Street

Farrell, Pennsylvania 16121
Szentháromság templom
Fr. Kertész Tamás O.F.M.
1132 Fruit Avenue
Telefon: (412) 342-0794

Flint, Michigan 48509
Blessed Sacrament Church
Fr. Phillip Schweda O.F.M.
Fr. Füzes József O.F.M.
P.O. Box 6335
Telefon: (313) 742-3151

Ft. Lauderdale, Florida 33308
Piarist Fathers
Gibbons High School
4605 Bay View Dr.
Telefon: (305) 771-6525

Georgetown, Colo. 80452
Fr. Bartos G. József
9th & Taos

Glenmont, N.Y. 12077
Rev. Vida Elemér
St. Michael's Chapel
P.O. Box 85
Telefon: (518) 462-2016

Green Bay, Wis. 54301
Very Rev. Veszelovszky Albin dr.
préposti vikárius
(Jászóvárról)
St. Willebrord's Church
209 South Adams Street

Telefon: (414) 435-6075

Guasti, Cal. 91743
San Secondo D'Asti Church
Rev. Joseph L. Varga
10441 Turner Ave.
Telefon: (714) 984-7159

Hallandale, Fl. 33009
Fr. Sághy Pál plébános
St. Charles Borromeo Parish
123 N.W. 6th Ave.
Telefon: (305) 458-1904

Hammond, Indiana 46350
Fr. Vrabély György
1104 Monroe
La Porte, Indiana

Hubertus, Wis. 53033
Fr. Keller Illés, O.C.D.
Holy Hill Monastery
Telefon: (414) 628-1838
vagy (414) 673-3540

Irving, Texas 75062
Ciszterci Atyák
Cistercian Abbey
Our Lady of Dallas
1 Cistercian Road
Telefon: (214) 438-2044
Right Rev. Nagy Anzelm dr.
S.O. Cist., Apát
Fr. Monostori Bánk dr.,
O. Cist., Prior
Fr. Kis Horváth Paszkál,
O. Cist., Subprior
Fr. Szödényi Demjén dr.,
O. Cist
Fr. Csizmazia Placid dr.,
O. Cist.
Fr. Lékai Lajos dr.
O. Cist.
Fr. Ferenczy Csaba dr.,
O. Cist.
Fr. Rábay Kristóf, O. Cist.
Fr. March Ralph dr., O. Cist.
Fr. Zimányi Rudolf dr.,
O. Cist.
Fr. Hardy Gilbert dr., O. Cist.
Fr. Szarka Boldizsár, O. Cist.
Fr. Marton Henrik, O. Cist.
Fr. Lackner Béda dr., O. Cist.
Fr. Kimecz Alajos, O. Cist.
Fr. Nagy Mózes dr., O. Cist.
Fr. Balás Dávid dr., O. Cist.
Fr. Kovács Máté, O. Cist.
Fr. Chladek Menyhért, O. Cist.
Fr. Kereszty Rókus dr. O. Cist.
Fr. Mensáros Aurél, dr., O. Cist.
Fr. Lelóczky Gyula dr., O. Cist.
Fr. Farkasfalvy Dénes dr.,
O. Cist.
Fr. Marton Bernát dr., O. Cist.

Irvington, N.J. 07111
Nagyboldogasszony templom
Fr. Pogány György dr.
112 Maple Avenue
Telefon: (201) 374-8880

Johnstown, Pa. 15906
Szent Imre templom
416 — 6th Avenue

Kerman, California 93630
Fr. Tasy Ferenc
Box 486

Lackawanna, New York 14218
Mária mennybemenetele templom
Fr. Fodor Miklós Sch. P.
Adminisztrátor
80 Steelawanna Avenue
Telefon: (716) 822-9828

Lake City, Pennsylvania 16423
Fr. Dismachek Ferenc
Nyugdíjas
R.D. #1

Latrobe, Pennsylvania 15650
Fr. Samay Sebestyén dr. O.S.B.
Szent Vince Bencés Föapátság

Leechburg, Pa. 15656
Nagyboldogasszony templom
222 Third Street

Lorain, Ohio
Szent László templom
Fr. Demetzky Sándor plébános
1412 East 29th Street
Lorain, Ohio 44055
Telefon: (216) 277-8187

Rev. Julius E. Zahorsky
5856 Hoover Blvd.
Lorain, Ohio 44053
Telefon: (216) 233-7398

Los Angeles, California 90011
Szent István templom
Fr. Horváth A. Benedek dr.
premontrei kanonok
Fr. Robert S. Hodges
O. Praem.
3705 Woodlawn Avenue
Telefon: (213) 234-9246

Los Angeles, California 90031
Rev. dr. Nagy József
2346 Sichel Street
Telefon: (213) 223-0046

McKean, Pennsylvania 16426
Fr. Kotyuk V. Joseph
St. Francis Xavier
8886 W. Grubb Road

McKeesport, Pa. 15132
Szent István templom
Fr. Kató István
2125 Beacon Avenue
Telefon: (412) 672-0693

Menlo Park, California 94025
Fr. Jaszovszky József dr.
Nyugdíjba vonult
Middlefield Road
Telefon: (415) 323-0819
és (415) 326-5621 Ext. 62

Miami, Fla. 33176-2646
St. Catherine of Siena templom
Msgr. Szabó I. János
9220 S.W. 107th Avenue
Telefon: (305) 274-6333

Milwaukee, Wisconsin 53233
Szent Imre templom
Fr. Jelinek J. Antal
1017 North 17th Street
Telefon: (414) 933-1240

Monterey, California, 93940
Fr. Domán Imre, Orat.
Our Lady of the Bl. Sacrament
P.O. Box 1688

Morristown, New Jersey 07960
Loyola Retreat House
Fr. Havas János, S.J.
161 James Street
Telefon: (201) 539-0740

Mt. Vernon, N.J. 10552
St. Ursula's Church
Fr. Kilián Csaba dr. O.F.M.
professzor
Fordham University
214 E. Lincoln Avenue
Telefon: (914) 688-0085

Munhall, Pennsylvania 15120
Szent Margit templom
435 Tenth Avenue

Neligh, Nebraska 68756
Fr. Diczky Pál
Antelope Memorial Hospital

New Brunswick, N.J. 08901
Szent László templom

1 Mindszenty Square
Fr. Kiss Máté O.F.M.
plíebíanos

Fr. Páldeák Iván Szabolcs O.F.M.
215 Somerset St.
Telefon: (201) 545-1427

New Orleans, La.
Fr. Tóth Victor dr.
St. Rosa of Lima Church
2545 Bayou Road
New Orleans, La. 70119

Fr. Mihalik Imre
Notre Dame Seminary
2901 S. Carrolton Avenue
New Orleans, La. 70118

New York, New York
Szent István templom
Fr. Szlezák Imre, O.F.M.
plébános-helyettes
Fr. Kamarás Mihály O.F.M.
414 East 82nd Street
New York, N.Y. 10028
Telefon: (212) 861-8500

Magyar Jezsuita Atyák
Hungarian Jesuit Fathers
Fr. Babos István, S.J. Superior
Fr. Ádám János, S.J.
Fr. Hegyi Márton S.J.
Fr. Héjja Gyula, S.J.
Fr. Varga Andor, S.J.

Fordham, University
New York, N.Y. 10458
Telefon: (212) 579-2800

Msgr. Varga Béla
225 East 72nd Street
New York, N.Y. 10021
Telefon: (212) 249-6850

Fr. Moltesz József, S.J.
239 Fingerboard Rd.
Staten Island, N.Y. 10305
Telefon: (212) 727-3844

Hajtas Ferenc
USMCAD A.P.O.
New York, N.Y. 09175

Northampton, Pa. 18067
Magyarok Nagyasszonya templom
1324 Newport Avenue
Telefon: (215) 262-2227

North Tonawanda, N.Y. 14120
Msgr. Szabó J. Gyula
Church of the Ascension
168 Robinson Street
Telefon: (716) 694-0540

Notre Dame, Indiana 46556
Gabriel Asztrik
egyetemi professzor
A francia és a bajor tudományos
akadémiák l. tagja
P.O. Box 578
Telefon: (219) 239-5076
(219) 232-0241

Oconomowoc, Wisc. 53066
Füz Balázs dr. O. Cist., Prior
Cistercian Abbey
Our Lady of Spring Bank
34639 W. Fairview Road
Telefon: (414) 567-7233

Orange, California 92667
V. Rev. Parker Keresztesy
László dr., a csornai
premontreiek perjele
Fr. Szántó Hubert dr. O. Praem.
Fr. Gelencsér Pál O. Praem.
Fr. Horváth Ellák O. Praem.
St. Michael Junior Seminary and
Novitiate
1042 Star Route
Telefon: (714) 633-2041

Passaic, New Jersey, 07055
Szent István templom
Fr. Török Béla
223 Third Street
Telefon: (201) 779-0332

Pecos, New Mexico 87552
Abbey of Our Lady of Guadalupe
Fr. Almásy Alkuin
Telefon: (505) 757-6415

Perth Amboy, N.J. 08861
Magyarok Nagyasszonya templom
Fr. Horváth István
697 Cortland Street
Telefon: (201) 442-0512

Philadelphia, Pennsylvania
Archdiocesan Hungarian apostolate
Fr. Spaits S. György
7201 Milnor Street
Philadelphia, Pa. 19135
Telefon: (215) 624-1823

Fr. Chester J.C. Beattie
St. Dominic's Rectory
8504 Frankford Avenue
Philadelphia, Pa. 19136

Fr. Nagy Ágoston, C.M.
St. Vincent's Seminary
500 E. Chelten Ave.

Fr. Szeder Mihály S.J.
St. Joseph Rectory
321 Willings Alley
Philadelphia, Pa. 19106
Telefon: (215) 923-1733

Phillipsburg, New Jersey 08865
Szent Péter és Pál templom
Fr. Kázmér Tamás dr.
Sayre Ave. and Anna Street
Telefon: (201) 454-2722

Pittsburgh, Pennsylvania
Szent Anna templom
Fr. Bolváry Pál
4735 Chatsworth Avenue
Pittsburgh, Pa. 15207
Telefon: (412) 421-3063

Fr. Varga L. József C.S.Sp. professzor
Duquesne University
915 Dorseyville Road
Pittsburgh, Pa. 15238

Portage, Pennsylvania 15946
Keresztelö Szent János templom
900 Johnson Avenue
Telefon: (814) 736-9747

Portola Valley, Calif. 94025
Bencés Atyák
Benedictine Fathers
Woodside Priory School
302 Portola Road
Tel.: iskola: (415) 851-8221
Tel.: kolostor: (415) 851-8220
Fr. Hites Kristóf, O.S.B.
Fr. Horváth Pius O.S.B.
Fr. Barát Benignusz, O.S.B.
Fr. Jávor Egon dr., O.S.B.
Fr. Németh Maurus, O.S.B.
Fr. Brunner Emöd dr., O.S.B.

Princeton, New Jersey 08540
Fr. Jáki Szaniszló dr. O.S.B.
P.O. Box 167

Providence, R.I. 02903
Msgr. Varsányi I. Vilmos
Chancery Office
34 Fenner Street

Racine, Wisconsin 53403
Fr. Vajda Ferenc dr.
St. Lucy's Congregation
3059 Carpenter Avenue
Telefon: (414) 634-2832

Redlands, California 92373
El Carmelo Retreat House
926 East Highland Avenue
P.O. Box 446
Telefon: (714) 792-1047

Richfield, Ohio 44286
Fr. Denka Ferenc
P.O. Box 461

Roebling, New Jersey 08554
(Budai Kapisztránus Ferencesek)
Nagyboldogasszony templom
1290 Hornberger Avenue
V. Rev. Csorba Domonkos O.F.M.
Delegátus Provinciális, házfőnök
Fr. Polgár Kapisztrán O.F.M.
plébános
Fr. Pier G. Pius O.F.M.
Fr. Juhász Ágoston O.F.M.
Telefon: (609) 499-0161

Saint Bonaventure, N.Y. 14778
Fr. Gaál Gedeon dr. O.F.M.
Franciscan Institute
St. Bonaventure University
Telefon: (716) 375-2105

Saint James, N.Y. L.I. 11780
St. Philip and James Church
Fr. Cser László S.J.
Telefon: (516) 584-5454

St. Louis, Missouri 63102
St. Mary of Victories Church
Fr. Somos József
Szent István Egyházközség
744 South 3rd Street
Telefon: (314) 231-9062

San Antonio, Texas 78216
Fr. Sándor Nagy O.M.I.
Oblate College of the South West
285 Oblate Drive
Telefon: (512) 341-1366

San Bernardino, Calif. 92404
Fr. Schilly Károly
200 East 30th Str. Apt. 223

Santa Ana, California 92703
Premontrei Atyák
Norbertine Fathers of Csorna
1248 West Bishop Street
Telefon: (714) 547-4823
Fr. Rudnay Kelemen, O. Praem.
házfőnök
Fr. Haigli Sziárd, O. Praem.

San Francisco, Calif. 94121
Fr. Nimród Ferenc
professzor
470 24th Avenue

Scranton, Pa. 18508
Szent István templom

South Bend, Indiana 46613
Magyarok Nagyasszonya templom
Rev. Robert Mahoney
Fr. Molnár D. Antal
829 West Calvert Street
Telefon: (219) 289-6704
Msgr. Peterson Elemér
1705 S. Catalpa Street
Telefon: (219) 288-0225

South Norwalk, Conn. 06854
Szent László templom
Msgr. Lengen G. Imre
Fr. Burke F. Edwin
Fr. Bálint J. István
25 Cliff Street
Telefon: (203) 866-1867

South River, N.J. 08882
Szent István vértanú templom
Fr. Poór R. Albert
20 William Street
Telefon: (201) 257-0100

Spring Valley, Illinois 61362
Fr. Kassovic Kálmán
Szent Antal templom
327 East St. Paul Street

Steubenville, Ohio 43952
Fr. Mészáros István
411 South Fifth St.

Syracuse, N.Y. 13214
Fr. Szebenyi András, S.J.

Le Moyne Heights College
Telefon: (315) 446-2882

Tampa, Fla.
Fr. Fekete Jenö

Throop, Pa. 18512
St. Mary's Church
524 Dunmore Street
Telefon: (717) 489-2491

Toledo, Ohio 43605
Szent István templom
Fr. Hernády Márton
1880 Genesee Street
Telefon: (419) 691-1673

Trenton, N.J. 08610
Szent István templom
Fr. Miskolczy Kálmán, dr.
210 Genesee Street
Telefon: (609) 394-5965

Tribodane, La. 70301
Fr. Tóth Victor, dr.
Rt. 3, Box 625
Telefon: (504) 633-2903

Troy, Michigan 48084
Fr. Rékási S. József dr.
premontrei kanonok
750 Coachman Drive, 4
Telefon: (313) 689-1807

Walkerton, Ind. 46574
Rev. Horváth P. József
nyugdíjas
R.R. 4, Box 136
Telefon: (219) 586-3678

Walston, Pennsylvania 15781
Szent Antal templom
Fr. Varga György

Warren, Ohio 44483
Szent József templom
Fr. Türk P. János
420 North St., N.W.

Warsaw, Indiana, 46580
Jézus Szent Szíve templom
Fr. Horváth Márton
2000 East Center Street
Telefon: (219) 267-5842

Waterbury, Conn. 06702
Immac. Conception Church
Fr. Kish S. Zoltán
74 West Main Street

Washington, D.C. 20017
A piarista atyák tanulmányi háza
Most Rev. Irányi László dr., Sch.P.
az emigránsok püspöke
1339 Monroe Street N.E.
Telefon: (202) 529-7734

Catholic University
Curley Hall
Fr. Örsy László S.J.
Georgetown
Washington, D.C. 20064
Telefon: (202) 635-5492

Georgetown University
Fr. Sebes József, S.J.
Telefon: (202) 625-4697
Fr. Zrinyi József, S.J.
Telefon: (202) 625-4989

Washington, D.C. 20064
The Catholic University of
America
Fr. Zalotay József dr.
Telefon: (202) 635-5650

West Chester, Pa. 19380
Fr. Kovács D. Lajos
Sts. Peter & Paul Rectory
1322 Boot Road

West Des Moines, IA 50265
Msgr. Kovács János
1400 Buffalo Rd.

Westphalia, Texas
(P.O. Lott, Texas 76656)
Rt. 2, Box 53A
Telefon: (817) 584-3273

Whiting, IN. 46394
Rev. Stephen J. Vrabely
1709 Center Street

Windber, Pennsylvania 15963
Szűz Mária templom
705 Somerset Avenue
Telefon: (814) 467-7642

Woodbridge, N.J. 07095
Kármelhegyi Boldogasszony templom
Very Rev. Vincze Mihály, esperes
267 Smith Street
Telefon: (201) 634-1438

Yonkers, New York 10701
Szent Margit templom
Fr. Kiss Gábor S.J.
plébános
76 Locust Hill Avenue
Telefon: (914) 423-2211

Youngstown, Ohio
Szent István templom
Fr. Bernard Bonnot
854 Wilson Avenue
Youngstown, Ohio 44506
Telefon: (216) 743-1905

Magyarok Nagyasszonya templom
Fr. Vitéz Baán, O.F.M.
545 North Belle Vista Avenue
Youngstown, Ohio 44509
Telefon: (216) 799-6829

Fr. Bakos István
3267 Sheridan Rd.
Youngstown, Ohio 44502

Alverna Ferences Zárda
Erdélyi Ferences Atyák
517 South Belle Vista Avenue
Youngstown, Ohio 44509
Telefon: (216) 799-1888
Very Rev. Mészáros György O.F.M. dr.
Delegátus Provinciális, zárdafőnök
Fr. Dengl Miklós O.F.M.
Fr. Kelemen Konrád O.F.M.
Fr. Kiss Barnabás O.F.M.
Fr. Kugler Gottfried O.F.M.
vikárius
Fr. Ligeti Angelus O.F.M.
Fr. T. Péter Regalát O.F.M.

A "VASÁRNAP" Szerkesztősége és Kiadóhivatala:

Fr. Dengl Miklós O.F.M.
felelős szerkesztő
P.O. Box 2464
1739 Mahoning Avenue
Youngstown, Ohio 44509
Telefon: (216) 799-2600 és
(216) 799-3335

Ferences Nyomda Könyv- és Kegytárgyüzlet:

P.O. Box 2464
1739 Mahoning Avenue
Youngstown, Ohio 44509
Telefon: (216) 799-2600

Görög katolikus magyar papok címtára az Egyesült Államokban

ARCHDIOCESE OF MUNHALL, PA.

Most Rev.
Stephen J. Kocisko, D.D.
Metropolitan Archbishop of Munhall
50 Riverview Avenue
Pittsburgh, Pa. 15214

Chancery Office:
54 Riverview Avenue
Pittsburgh, Pa. 15214
Phone: 412-322-7300

Auxiliary Bishop-Vicar General
Most Rev.
John M. Bilock, D.D., V.G.
62 Riverview Avenue
Pittsburgh, Pa. 15214

Egyházközségek:

Brownsville, Pa. 15417
Very Rev. John Bobak, S.T.D. J.C.D.
302 Third St.
Phone: 412-785-7573

Duquesne, Pa. 15110
St. Mary's Church
Fr. Edward Lucas
1209 Kennedy Avenue
Phone: 412-466-1914

Erie, Pa. 16504
Rev. Julius Kubinyi, S.T.D.
Sts. Peter & Paul Church
3415 Wallace St.
Phone: 814-866-7140

McKeesport, Pa. 15132
Transfiguration Church
Rev. Msgr. Basil Shereghy, S.T.D.
121 Six Street
Phone: 412-672-0728

Munhall, Pa. 15120
St. Elias Church
Rev. Msgr. George Vida
4200 Homestead-Duquesne Rd.
Phone: 412-461-1712

Youngstown, Ohio 44511
St. George Church
Rev. Daniel Loya
1726 Canfield Road
Phone: 216-782-2865

Ashtabula, Ohio 44004
St. Nicholas Church
1104 E. 15th St.
Phone: 216-964-3536

DIOCESE OF PASSAIC

Most Rev.
Michael J. Dudick, D.D.
Bishop of Passaic

Chancery Office
101 Market Street
Passaic, N.J. 07055
Phone: 201-778-9595

Bridgeport, Conn. 06605
Holy Trinity Church
Rev. Marcel L. Szabo, OSBM
155 Schofield Ave.
Phone: 203-334-7089

Brooklyn, N.Y. 11222
Rev. John Slivka
143 Kent St.
Phone: 212-389-3725

Carteret, N.J. 07008
St. Elias Church
42 Cook Ave.
Phone: 201-541-5213

Hazleton, Pa. 18201
Rev. Joseph Homa
227 E. Beach St.
Phone: 717-455-3232

Manville, N.J. 08835
St. Mary Church
Rev. Nicholas Puhak
224 S. Main St.
Phone: 201-725-0615

Matawan, N.J. 07747
Basilian Fathers of Mariapoch Monastery
360 Monastery Lane
Phone: 201-566-8445

Provincial-Superior
Very Rev. Joseph J. Erdei, OSBM
Fr. Stephen J. Skinta, OSBM
Fr. Basil Rakaczky, OSBM
Fr. Marcel Szabo, OSBM
Fr. Laurence Wolf, OSBM

New Brunswick, N.J. 08901
St. Joseph Church
Rev. Frank Eles
30 High Street
Phone: 201-545-1686

New York, N.Y. 10028
Exaltation of the Holy Cross Church
Very Rev. Joseph J. Erdei, OSBM
312 East 82nd Street
Phone: 212-737-1159

Perth Amboy, N.J. 08861
St. Michael Church
Rev. Basil Rakaczky, OSBM
401 Hall Avenue
Phone: 201-826-7792

Scranton, Pa. 18505
St. John Church
Rev. John Cigan
310 Broadway
Phone: 717-342-8930

Trenton, N.J. 08611
St. Nicholas Church
Rev. S. J. Skinta
968 S. Broad Street
Phone: 609-392-2282

DIOCESE OF PARMA

Most Rev.
Andrew Pataki, D.D.
Bishop of Parma

Chancery Office
1900 Carlton Road
Parma, Ohio 44134
Phone: 216-741-8773

Burton, Ohio 44021
Máriapócs kegyhely
Byzantine Catholic Church of The Weeping Madonna of Mariapoch
17486 Mumford Road
Telefon: Kegyhely és nővérek: 216-834-4078

Very Rev. Alex Bobak, S.T.D.
17486 Mumford Road
Phone: 216-834-8807

Detroit, Michigan 48217
St. John Church
Fr. Basil Végvári O.F.M.
441 S. Harbaugh St.
Phone: 313-841-0290

Lorain, Ohio 44052
St. Michael Church
Fr. Francis Thompson O.F.M.
3056 Reeves Ave.
Phone: 216-282-3808

Solon, Ohio 44139
St. John Hungarian Church
Fr. Thomas Loya
36125 Aurora Rd.
Phone: 216-248-0417

Toledo, Ohio 43605
St. Michael Church
Rev. Michael Huszti
2008 Valentine Street
Phone: 419-691-5656

Római katolikus magyar papok címtára Kanadában

Bolton, Ontario L0P 1A0
Fr. Tamás László
Box 176

Calgary, Alberta
Szent Erzsébet templom
Fr. Molnár István
Fr. Gombos Mihály S.D.B.
819-13th Avenue S.W.
Calgary, Alberta T2R 0L1
Telefon: 262-4203
Telefon: 262-4091

Fr. Horváth Miklós
910-7A Street, N.W.
Calgary, Alberta T2M 3J3

Courtland, Ontario N0J 1E0
Szent László templom
Fr. Eördögh András, S.J.
Fr. Kiss Lajos, S.J.
P.O. Box 190
Talbot Road
Telefon: (519) 842-8698

Dundalk, Ontario
Fr. Csiszár István
271 Main St.
St. John Rectory

Edmonton, Alberta
Szent Imre templom
Fr. Hámor József
10665 — 98th Street

Granby, Quebec
Fr. Németh Antal
Séminaire du Verbe Divin
C. P. 518
Telefon: (514) 378-7732

Hamilton, Ontario L8L 2W4
Szent István templom
Fr. Chilla Raymond, S.J.
Fr. Kövári Károly, S.J.
130 Barton Street East
Telefon: (416) 529-1213

Fr. Borbély István S.J.
Fr. Hitter József S.J.
St. Elizabeth Nursing Home
307 John Street, South
Telefon: (416) 529-3589

"A Szív" szerkesztősége
Fr. Nagy Ferenc, S.J.
P.O. Box 458
Station "A"
Hamilton, Ont. L8N 3H8
Telefon: (416) 527-7618

Rev. Dr. Henkey Károly
8 Szöllösy Circle
Hamilton, Ont. L9B 1T8
Telefon: (416) 388-1655

Langrut, Manitoba
Szent Imre templom

London, Ontario N6C 1H2
Szent István templom

Fr. Molnár Miklós S.J.
plébános
155 Bruce St.
Telefon: (519) 434-9963

Fr. Beöthy Tamás, S.J.
200 College Ave.
London, Ont. N6B 1Y1
Telephon: (519) 438-4185 ext. 59

Malton, Ont. L4T 2X5
Fr. Kopfensteiner István
7429 Darcel
Telefon: (416) 678-6471

Montreal, Quebec
Magyarok Nagyasszonya templom
Fr. Deák Ferenc, S.J.
plébános
Fr. Boday Jenö, S.J.
Fr. Bourdeaux Ottó, S.J.
Fr. Csókay Károly, S.J.
90 Guizot Street West
Montreal 351. Quebec
Telefon: (514) 387-9503

Msgr. Kocsis József
Foyer Hongrois
2580 Rue St. Jacques Ouest,
708
Montreal, Quebec H3J 2M8
Telefon: (514) 937-2982

Ottawa, Ontario K1Y 0H3
St. George's Parish
Fr. Töreki Ödön, S.J.
415 Piccadilly Avenue
Telefon: (613) 728-0201

Regina, Saskatchewan S4N 3N4
Szent István templom
Fr. Vezér Mihály
2241 Reynold Street

Scarborough, Ontario M1L 4P9
Fr. Makko Lajos
3330 Danforth Ave.
Apt. 724
Telefon: (416) 691-4729

St. Romuald, Lévi, Que. G6V 6V4
Fr. Pfemettier János O.C.S.D.

Stockholm, Saskatchewan
Szent Erzsébet templom
P.O. Box 88

Toronto, Ontario
Szent Erzsébet templom
Fr. Jaschkó Balázs, S.J.
plébános
Fr. Békési István, S.J.
Fr. Máté József, S.J.
Fr. Orbán Miklós S.J.
282 Spadina Avenue
Toronto, Ontario M5T 2E5
Telefon: (416) 593-0354, 5

Fr. Horváth Tibor, S.J.
2 Dale Ave.
Toronto, Ont. M4W 1P3
Telefon: (416) 922-2476

Fr. Somfai Béla, S.J.
94 Isabelle St.
Toronto, Ont. M4Y 1N4
Telefon: (416) 921-2592

Fr. Miklósházy Attila, S.J.
47 Ranleigh Avenue
Toronto, Ont. M4N 1X2
Telefon: (416) 484-0181

Fr. Nemesszeghy Ervin, S.J.
kanadai elöljáró, nov. mester
Hungarian Jesuit Noviciate
Szent Imre Noviciátus
Fr. Teleki Béla
Fr. Sajgó Szabolcs
94 Lyndhurst Ave.
Toronto, Ont. M5R 2Z7
Telefon: (416) 921-6572

Fr. Marosfalvy László, S.J.
512 Jarvis St.
Toronto, Ont. M4Y 2H6
Telefon: (416) 964-3528

Fr. Fülöp József S.J.
316 St. George Street
Toronto, Ont. M5R 2P5
Telefon: (416) 960-0297

Oromocto, N.B. E0G 2P0
Fr. Záchfalvy L. István
St. Mary's Chapel
CFB Gagetown

Vancouver 12, B.C. V5N 1S2
Magyarok Nagyasszonya templom
Fr. Ugrin Béla S.J.
1810 East Seventh Avenue
Telefon: (604) 253-2577

Dr. Zsigmond Adalbert
6000 Iona Drive
Vancouver, B.C. V3T 4L5

Welland, Ontario
Magyarok Nagyasszonya templom
Msgr. Horváth István
Fr. Padányi Károly
337 Hellems Avenue
Telefon: (416) 734-3772

Windsor, Ontario
Szent Antal templom
Fr. Töreki Ödön S.J.
1334 Benjamin Avenue
Telefon: (519) 256-2196

Fr. Gáspár Márton
1504 Elsmere Ave.
Windsor, Ont. N8X 4H3
Telefon: (519) 256-5042

Winnipeg, Manitoba
Szent Antal templom
Fr. Szabó Szerén O.F.M.
365 Burnell Street
Winnipeg, R3G 2B1
Telefon: (204) 772-8140

Görög katolikus magyar papok címtára Kanadában

Courtland, Ontario N0J 1E0
Szent György templom
Rev. Andor Rakaczky, dr.
R.R. 2
Telefon: (519) 842-5601

Hamilton, Ontario L9C 3P7
Szent Mihály templom
Rev. Barna Sándor
521 West 5th Street

Windsor, Ontario N9A 4E3
Very Rev. G. Kádár
nyugdíjban

Szent György templom
Ft. Bodnár István
esperes
Szüz Mária Oltalma, g.k.
631 Giles Blvd. East
Windsor, Ontario N9A 4E3
Telefon: (529) 258-9173

Welland, Ontario L3B 2B8
Keresztelő Szent János
templom
422 David St.

Római katolikus magyar női szerzetes rendek az Egyesült Államokban

Daughters of Divine Redeemer
(Isteni Megváltó Leányai)

Anyaház:
999 Rock Run Road
Elizabeth, Pa. 15037

Katolikus Magyar Aggmenház
Little Flower Manor
Springfield Road
Darby, Pa. 19023

Daughters of Divine Charity
(Isteni Szeretet Leányai)

Anyaház:
St. Joseph Provincialate
56 Meadowbrook Rd.
White Plain, N.Y. 10605
Telefon: (914) 946-4547

St. Mary's Home
225 East 72nd Street
New York, N.Y. 10021
Telefon: (212) 249-6850

St. Mary's Residence
2120 Orleans Street
Detroit, Michigan 48207

Katolikus Magyar Aggmenház
Holy Trinity Provincialate
St. Elizabeth Briarbank
1315 North Woodward Ave.
P.O. Box 224
Bloomfield Hills, Mich. 48013
Telefon: (313) 644-1011

Little Sisters of the Poor

17550 Southfield Rd.
Detroit, Mich. 48235

Sisters of Social Service
(Szociális Testvérek Társasága)

440 Linwood Avenue
Buffalo, N.Y. 14209
Telefon: (716) 883-0112

935 Tifft Street
Buffalo, N.Y. 14220
Telefon: (716) 825-5464

Social Mission Sisters
(Magyar Missziós Növérek)

P.O. Box 399
Lenox Hill Sta.
New York, N.Y. 10021

Our Lady of Máriapócs
17486 Munford Road
Burton, Ohio 44021
Telefon: (216) 834-4078

Sisters of Social Service
(Szociális Testvérek Társasága, Canada és California)

Anyaháaz:
1120 Westchester Place
Los Angeles, Calif. 90019

Noviciátus:
4316 Lanai Road
Encino, California 91316

Sisters of Mercy
(Szatmári Irgalmas Növérek)

St. Joseph's Home
Rt. 1 — Box 353-A
Hewitt, N.J. 07421
Telefon: (201) 853-7212

Római katolikus magyar női szerzetes rendek Kanadában

Sisters of Social Service
(Szociális Testvérek Társasága, Canada és California)

P.O. Box 88
Stockholm, Sask.

500 Huron Street
Toronto, Ontario

3017 Lacon Street
Regina, Saskatchewan

3589 St. Famille Street
Montreal, Quebec

Courtland, Ontario

Lelkigyakorlatos ház és Noviciátus
Mount Cenacle
88 Fennel Avenue, W.
Hamilton, Ontario
Telefon: (416) 385-1222

St. Elizabeth Nursing Home (For Aged People)

307 John Street, South
Hamilton, Ontario
Telefon: (416) 529-3589

Society of the Sacred Heart Sisters
(Jézus Szíve Népleányai Társasága)

Sacred Heart Day Nursery
56 Spadina Road
Toronto, Ontario M5R 2T3
Telefon: (416) 921-1864

Corda Books - Könyvszolgálat
56 Spadina Road
Toronto, Ontario M5R 2T3
Telefon: (416) 921-1864

Jézus Szíve Otthon
Box 249
Courtland, Ontario N0J 1E0
Telefon: (519) 842-5831

Sisters of Our Lady
(Kalocsai Szegény Iskolanővérek)

546 Euclid Avenue
Toronto, Ontario

Magyar egyházi szolgálatban Álló lelkészek Európában

Dr. Albertini Péter
D-4300 Essen
Steelerstr. 110

Ambrus Szaniszló
D-6000 Frankfurt/Main
Hainbucherstr. 50
Tel: (0611) 35 03 86

Msgr. Anisich Jenö
A-6900 Bregenz
Kloster Riedenburg
Tel: (05574) 31 4 53

Bányász Károly
D-4400 Münster
Koskamp 6
Tel: (02501) 49 33

Bárány József
D-2000 Hamburg 1
Holzdamm 22
Tel: (040) 24 60 49

P. Benkö Antal SJ
A-9010 Klagenfurt
Kaufmanngasse 2
Tel: (04222) 51 27 60

Bourdeaux Ottó S.J.
A-8630 Mariazell
Superiorat
Tel: (2727) 25 95

Dr. Cserháti Ferenc
plébános
D-8000 München 81
Oberförhringerstr. 40
Tel: (089) 98 26 37/38

P. Cserháti Ferenc Kálmán OFM
CH-3011 Bern
Rainmattstr. 18
Tel: (031) 25 61 42

Csobánczy-Tóth József
CH-8057 Zürich
Winterthurerstr. 135
Tel: (01) 362 33 03

Czódor István
D-2000 Hamburg 65
Langenstücken 40
Tel: (040) 601 92 94

Deli Imre
CH-4001 Luzern
Hofstr. 1
Tel: (041) 23 76 70

P. Dér János SJ
CH-6035 Perlen
Dorfstr. 2
Tel: (041) 91 22 93

Dobai Sándor
főlelkész
B-4000 Liege
Rue des Anglais 33
Tel: (041) 23 39 10

P. Dr. Endrédy Csanád OSB
D-4721 Diestedde
Kreis Beckum/Westf.
Internat St. Marien

Dr. Eperjes Ernő, nyugdíjban
Kloster der Schwestern vom
Guten Hirten

D-8000 München 71
Wolfratshauser Str. 350
Tel: (089) 8 12 58 21

Fejös Otto
D-7000 Stuttgart 1
Werastr. 63
Tel: (0711) 43 37 86

Dr. Frank Miklós
D-8000 München 71
Wolfratshauserstr. 350
Kloster Sankt Gabriel
Tel.: 793 20 61

Fülöp Gergely
F-69110 Ste Foy-Les-Lyon
74 rue du Grand Roule
Tel: (7) 851 84 12

Füstös Antal
D-8000 München 80
St. Cajetanstr. 24
Tel: (089) 42 72 10

Msgr. Dr. Gróh Béla
A-6020 Innsbruck
Richard-Wagner-Str. 3
Tel: (05222) 26 3 22

P. Dr. Gyurás István SJ
D-7987 Weingarten
Irmentrudstr. 14/b
Tel: (0751) 58 6 76

Dr. Harangozó Ferenc
„Életünk" szerkesztője
D-8000 München 81
Oberföhringerstr. 40
Tel: (089) 98 26 37-38

Hegyi György
A-9800 Spittal/Drau
Litzelhofenstr. 9
Tel: (04762) 37 7 85

Dr. Hieró István
F-75010 Paris
42 rue Albert Thomas
Tel: (1) 208 61 70

P. Dr. Horváth Kálmán SJ
főlelkész
N-Oslo 4
Gladsvei 23
Tel: (02) 15 32 44

Msgr. Dr. Ispánky Béla
főlelkész
GB-London N.W. 2.
56 Randall Avenue
Tel: (1) 452 79 53

P. Dr. Juhász Ferenc SDB
A-1034 WIEN
Hagenmüllergasse 31.
Salesianum
Tel: (0222) 72 25 01, 73 53 95

P. Dr. Karikás Günther OSB
D-4721 Diestedde
Kreis Beckum/Westf.
Internat St. Marien

Dr. Kerényi György
CH-8003 Zürich
Schrennengasse 26
Tel: (01) 33 41 78

Dr. Kerny Géza
főlelkész
A-4020 LINZ
Senefelderstr. 6
Tel: (0732) 42 5 86

Kiss István
F-57340 Viller par Morhange
Moselle

Dr. Koncsik Endre
D-8700 Würzburg
Kardinal-Döpfner-Pl. 7
Tel: (0931) 38 62 43, 12 8 72

Kondor Tibor
NL-5223 RB-'s Hertogenbosch
Vasco da Gama Str. 12
Tel: (073) 21 70 57

P. Kovách Angelus OFM Cap.
főlelkész
I-00187 Roma
Via Vittorio Veneto 27

Tel: (06) 46 28 50

v. Kölley György
európai főcserkész
D-8000 München 81
Oberföhringerstr. 40
Tel: (089) 98 26 37-38

Kömives János
D-8900 Augsburg
Sterngasse 5
Tel: (0821) 51 87 04

Msgr. Dr. Közi Horváth József
D-8024 Oberhaching
Innere-Stock-Weg 6
St. Rita Heim
Tel: (089) 613 20 81

Kreisz Mihály
D-7980 Ravensburg
Bischof-Ketteler-Str. 21

DDr. László István
Diözesanbischof
A-7000 Eisenstadt
St. Rochusstr. 21
Tel: (2682) 998/25 25

Dr. Major Márk
h. igazgató
D-8455 Kastl/Amberg
Ung. Gymnasium
Tel: (09625) 249

P. Matyasovich Henrik SJ
D-6000 Frankfurt 70/Main
Oppenheimerstr. 49
Tel: (0611) 61 21 66

Prof. P. Dr. Mehrle Tamás OP
főlelkész
CH-1700 Fribourg
Place Georges Python 1
Tel: (037) 22 60 97

Dr. Mihályfi János
A-5010 Salzburg
Neutorstr. 18.
Tel: (06222)

P. Mórocz István OFM
D-6800 Mannheim 1
Friedrich-Ebert-Str. 34
Tel: (0621) 33 35 00

P. Nádor Albert OFM
D-3302 Cremlingen
Hauptstr. 14.
Tel: (05306) 20 66

Németh János
CH-4000 Basel
Schneidergasse 27
Tel: (061) 25 68 70

P. Nyers János SDB
A-8010 Graz
Brockmanngasse 69
Tel: (0316) 72 76 74

Dr. Radics János
D-4721 Diestedde
Kreis Beckum/Westf.
Internat St. Marien

P. Dr. Radnai Tibor OFM Cap.
A-1010 WIEN
Stephansplatz 5/3/2
Tel: (0222) 520 02 22

P. Rába Lukács OSP
CH-1004 Lausanne
Av. des Bergieres 59
Tel: (021) 36 99 70

Ritter Márton
igazgató
D-8455 Kastl/Amberg
Ung. Gymnasium

P. Dr. Ruzsik Vilmos CM
főlelkész
F-59910 Bondues
308 Route Nationale
Tel: (20) 78 25 58

P. Salamon László OFM Cap.
I-00151 Roma
Via del Casaletto 481
Tel: (06) 53 73 319, 53 62 07
53 73 361

P. Serei Károly SJ
D-5000 Köln 1

Thieboldsgasse 96
Tel: (0221) 23 80 60

Dr. Szabó Lajos
B-1050 Bruxelles
123 rue de l'Abre Bénit
Tel: (02) 648 53 36

Szigeti István
D-5100 Aachen
Viktoria Allee 25
Tel: (0241) 50 05 11

P. Szollár Lajos SDB
A-1034 WIEN
Hagenmüllergasse 31
Salesianum
Tel: (0222) 72 25 01

P. Szöke János SDB
Irányi püspök európai
helynöke
Ostpriesterhilfe
D-6240 Königstein 1/Taunus
Bischof-Kaller-Str. 3.
Postfach 1209
Tel: (06174) 30 91, 62 7 15

Tóth Béla
A-6040 Innsbruck
Schillerstr. 4/1

Dr. Tölgyes Lajos
D-8304 Mallersdorf
Kloster
Tel: (08772) 240

Pralat Valentiny Géza
főlelkész
D-8000 München 81
Oberföhringerstr. 40.
Tel: (089) 98 99 12,
98 26 37-38
Europaischer Hilfsfonds
A-1094 WIEN Postfach 62
A-1090 WIEN Boltzmanngasse 14
Tel: (0222) 34 35 17

Msgr. v. Vargha Gábor
D-8571 Mihelfeld/Opf.
Kloster Pf. 5
Tel: (09643) 233

Dr. Vecsey Lajos
CH-9008 St. Gallen
Langgasse 79

Venczák Imre
D-8455 Kastl/Amberg
Ung. Gymnasium
Tel: (09625) 249

HALOTTAINK

Mikó György
1983. november 24.

Mihalik Emil gk. püspök
1984. február.

P. dr. Őry Miklós S.J.
1984. február 19.

Msgr. dr. Mester István
1984. július 5.

P. Sümegh Lothár O.S.B.
1984. július 31.

Msgr. dr. Demel Iván
1984. szeptember 2.

Dr. Pintér Mihály Sch. P.
1984. október 18.

R.I.P.!

Az Egyesült Államokban és Kanadában működő római és görög katolikus magyar papok betűrendes névjegyzéke

Ádám János, N.Y.
Almásy Alkuin, New Mexico

Babos István, New York
Bakos István, Youngstown
Balás Dávid dr., Irving
Bali István, Detroit
Barát Benignusz, Portola Valley
Barna Sándor, g.k. Hamilton, Ont.
Bartkó J. Alajos, Akron
Bartos G. József, Georgetown, Col.
Bálint J. István, South Norwalk
Békési István, Toronto, Ont.
Beöthy Tamás, London, Ont.
Bertkus Stanley g.k. Cleveland, O.
Bilock, János, g.k. Pittsburgh
Biron László, S.J. Toronto, Ont.
Bobák János dr., g.k. Brownsville
Bobák Sándor dr., g.k. Burton, O.
Boday, Jenő, Montreal
Bodnár István, g.k. Courtland
Bodnár Vince, nyugdíjban
Bolváry Pál, Pittsburgh
Bonnot Bernard, Youngstown
Borbély István, Hamilton, Ont.
Brunner, Emöd dr. Portola Valley
Burke F. Edwin, South Norwalk

Chilla Raymond, Hamilton, Ont.
Chladek Menyhért, Irving
Chonkó János, Carteret
Ciprian Károly O.F.M., Barberton
Cser László, St. James, N.Y.
Csete Iván, Amenia, N.Y.
Csiszár István, Dundalk, Ont.
Csizmazia Placid dr., Irving
Csókay Károly, Montreal
Csorba Domonkos, Roebling

Dallos Ferenc, Brooklyn
Deák Ferenc, Montreal, Can.
Demetzky Sándor, Lorain
Dengl Miklós, Youngstown
Denka Ferenc, Richfield, Ohio
Derecskey János, Buffalo
Dick Fabian, O. Praem., Los Angeles
Diczky Pál, Neligh
Dizmacsek Ferenc, Lake City, Pa.
Domán Imre, Monterey, Cal.
Domonkos S. Sziárd dr., Erie
Dudick Mihály, g.k. püspök Passaic, N.J.

Éles Ferenc, g.k. New Brunswick
Eördögh András, S.J., Courtland, Ont.
Erdei J. József, g.k., Matawan
Erdey P. Francisco S.D.B. Mexico

Farkasfalvy Dénes dr., Irving
Fedeles Vladimir, g.k. Miami
Fekete Jenö, Arcadia, Fla.
Ferenczy Csaba dr., Irving
Fülöp József, S.J., Toronto, Ont.
Füz Balázs, Oconomowoc, Wis.
Füzér Julián dr., Detroit, MI.
Füzes József, Flint

Gaál Gedeon dr.
Saint Bonaventure, N.Y.
Gabriel Asztrik dr.,
Notre Dame, Ind.
Gáspár Márton, Windsor, Ont.
Gelencsér Pál, Orange, Cal.
Gerencsér István dr., Buffalo
Gildea Cornelius, Beaver Falls, PA.
Girhiny János, g.k., Hamilton, Ont.
Gombos Mihály S.D.B., Calgary Can.

Haigli Sziárd, Santa Ana, Cal.
Hámor József, Edmonton, Alta.
Hardy Gilbert dr., Irving
Havas János, Morristown, N.J.
Hegyi Márton, New York
Héjja Gyula, New York
Henkey C. Károly, dr. Msgr., Hamilton, Ont.
Hernády Márton, Toledo
Hites Kristóf, Portola Valley
Hitter József, Hamilton, Ont.
Hoffmann Dezső, Fla.
Homa József g.k., Hazleton, N.J.
Horváth A. Benedek, Los Angeles
Horváth Ellák, Orange, Calif.
Horváth István, Msgr.
Welland, Ont., Canada
Horváth P. József, Walkerton, Ind.
Horváth Márton, Bremen
Horváth Miklós dr., Cleveland
Horváth Miklós, Calgary, Alta.
Horváth Pius, Portola Valley
Horváth Tibor, Toronto, Can.

Irányi László dr., püspök
Washington, D.C.
Iván László dr., Akron

Jackanich József Msgr., Elizabeth
Jáki Szaniszló dr., Princeton
Jaschkó Balázs, Toronto, Ont.
Jaszovszky József dr. Menlo Park
Jávor Egon dr., Portola Valley
Jelinek J. Antal, Milwaukee, Wis.
Juhász Ágoston, Roebling
Juhász László, Buffalo, N.Y.

Kádár, G. g.k. nyugdíjas
Kamarás Mihály O.F.M., N.Y.
Kárpi Ferenc, Cleveland
Kassovic Kálmán, Spring Valley
Kató István, McKeesport
Kázmér Tamás dr., Phillipsburg
Kelemen Konrád, Youngstown
Kertész Tamás, Farrell, Pa.
Keller Illés, Hubertus, Wis.
Kerestus Thomas, Bethlehem, Pa.
Kereszty Rókus dr., Irving
Kilián Csaba dr., Mt. Vernon, N.Y.
Kimecz Alajos, Irving
Kish Gábor, S.J., Yonkers, N.Y.
Kish S. Zoltán, Waterbury
Kiss Barnabás, Youngstown, Ohio
Kiss Imre, Bellflower
Kiss Lajos, S.J., Courtland, Ont.
Kiss Máté, New Brunswick
Kocsis József, Montreal, Que.
Kociskó István, g.k. püspök
Pittsburgh, Pa.
Kopfensteiner István, Malton, Ont.
Korpics Tamás, g.k. Landsdale, Pa.
Kotyuk V. József, McKean, Pa.
Kovách D. Lajos, West Chester
Kovach John, g.k. Fontana, Cal.
Kovács János, Msgr., West Des Moines, Iowa
Kovács Máté, Irving
Kővári Károly, Hamilton, Can.
Kozma, György, Montreal
Kranewitter Wilhelm, Los Angeles
Krupa Sándor, DeWitt, Mich.
Kubiny, Gyula, g.k., Erie, Pa.
Kugler Gottfried, Youngstown
Kulcsár András, Stockholm, Can.

Lackner Béda, Irving
László Sylvan, Fairfield, Conn.
Lawrence Ferenc, Allentown
Lékai Lajos dr., Very Rev. Irving
Lelóczky Gyula dr., Irving
Lengen G. Imre, Msgr.
South Norwalk

Lenner A. Jenő, DeWitt
Ligeti Angelus, Youngstown
Loya, Daniel, g.k., Youngstown
Loya, Thomas, Solon

Magyar S. József, Clinton
Magyar László dr., Devon
Mahoney Robert, South Bend
Makkó Lajos, Scarborough, Ont.
Mandl Maximus, DeWitt, Mich.
March Ralph dr., Irving
Marton Bernát, Irving
Marton Henrik, Irving
Máté I. József, Toronto, Ont.
Mensáros Aurél dr., Irving
Meskó Lajos, Devon
Mészáros György, dr., Youngstown
Mészáros István, Steubenville
Mihalik Imre, New Orleans
Mihályi E. Gilbert dr., Chicago
Miklósházy Attila, Toronto, Ont.
Miskolczy Kálmán dr., Trenton, N.J.
Molnár D. Antal, South Bend
Molnár Antal, Hammond, Ind.
Molnár István, Stockholm, Sask.
Molnár Miklós S.J., London, Ont.
Molnár Rikárd, Munhall
Moltesz József, Staten Island, N.Y.
Monostori Bánk dr., Irving
Morvay András, Buffalo, S. Dak.
Mustos István, Devon

Nagy Ágoston, Philadelphia
Nagy Anzelm dr., Rt. Rev., Irving
Nagy Ferenc S.J., Hamilton, Ont.
Nagy József dr., Los Angeles
Nagy Mózes dr., O. Cist., Irving, Texas
Nagy Sándor, O.M.I. dr., San Antonio, Tex.
Németh Antal, Grandby, Que.
Németh Imre, Agana Hts., Guam
Németh Róbert, Fairfield
Nemesszeghy Ervin, S.J., Toronto
Nimród Ferenc, S. San Francisco
Nyeste János, Cleveland, Ohio

Orbán Miklós, Toronto, Ont.
Orley Richard, Cleveland, Ohio
Orosz László, g.k., Trenton, N.J.
Örsy László, Washington, D.C.

Padányi Károly, Welland, Ont.
Parker-Keresztesy László dr., Orange
Páldeák Iván Szabolcs O.F.M., New Brunswick, N.J.
Pataki Andrew DD., Parma, Ohio
Pázmány Géza, Devon
Peterson G. Elmer, South Bend
Pfemetter János, St. Romuald, Que.
Pier G. Pius, New Brunswick, N.J.
Pintér Mihály dr., Buffalo
Pócsai Vendel O.F.M., Detroit
Pogány György, dr., Irvington
Polgár Kapisztrán, Roebling
Poór P. Albert, South River

Rábay Kristóf, Irving
Rakaczky, Andor dr., Courtland, Ont.
Rakaczky Bazil, g.k., Perth Amboy
Rauch László, Lawrenceville, N.J. 08648
Rékási S. József, Troy, Mich.
Roskó László, Cleveland
Rudnay Kelemen, Santa Ana

Sághy Pál, Hallendale, Fla.
Samai Sebestyén dr., Latrobe
Schilly Károly, San Bernardino
Schweda Phillip, Flint, Mich.
Sebes József, Washington
Schenley Wendel, Big Pine Key
Sereghy László dr., g.k. McKeesport
Skerl Alfonz, East Chicago
Skinta István, g.k., Trenton, N.J.
Skrapits János, Buffalo
Slezák István, Ituna, Can.
Somfay Béla, Toronto, Ont.
Somos József, St. Louis
Spaits, S. György, Philadelphia
Spáczay Zoltán, Calgary

Szabó Gyula, Msgr., N. Tonawanda N.Y.
Szabó János, Msgr., Miami
Szabó Marcell, g.k., Bridgeport
Szabó Szerén, dr., Winnipeg
Szántó Hubert dr., Orange
Szarka Boldizsár, Irving
Szebenyi András, Syracuse
Szeder Mihály, Philadelphia
Szépe W. László dr., Canton, Ga.
Szlezák Imre, New York
Szlivka János, g.k. Brooklyn
Szöcs Dénes, Fairfield, Conn.
Szödényi Demjén dr., Irving

Tamás László, Bolton, Ont.
Tasy Ferenc, Kerman
Thompson Francis OFM, Lorain
Töreki Ödön S.J., Windsor, Ont.
Török Béla, Passaic, N.J.
Török Dezsö, East Palestine, Oh.
Tóth Viktor, Tribondane, La.
T. Péter Regalát, Youngstown
Türk János, Warren, Ohio
Türk József, Honolulu

Ugrin Béla, Vancouver, B.C.

Vajda Ferenc dr., Racine
Vámos E. József, Attica, Ohio
Varga Andor, New York
Varga Béla, Msgr., New York
Varga György, Walston
Varga József, Guasti, Cal.
Varga L. József, Pittsburgh
Varsányi I. Vilmos Msgr., Providence
Végvári Vazul, Detroit, Mi.
Veszelovszky Albin dr., Very Rev., Green Bay
Vezér Mihály, Regina, Sask.
Vida Elemér, Glenmont, N.Y.
Vida György, g.k. Munhall
Vincze Mihály Very Rev., Woodbridge
Virágh Andor, Cincinnati
Vitéz Baán, Youngstown, Ohio
Vrabély György, Hammond
Vrabély J. István, Whiting, Ind.
Vrabély János, Bristol

Wolf Laurence, Matawan

Yarnovitz Róbert, g.k. Duquesne

Záchfalvy L. István, tábori lelkész
Záhorszky Gyula dr., Lorain
Zalotay József dr., Washington
Zimányi Rudolf dr., Irving
Zrinyi József, Washington
Zsigmond Adalbert dr., Vancouver

Tartalomjegyzék

Wass Albert: Csíkszenttamás követet küld 5
P. Cser László SJ: Veled a vándor hazaér! 11
dr. Pócza Lajos: Látszat és valóság 13
Só Bernát: Levélkihordók alkonya 22
Claire Kenneth: Ólomkatonák 24
dr. Mihályi Gilbert: A vasfüggöny felszámolása nélkül nincs világbéke 28
Negyedi Szabó Margit: A sors 36
Pap Gyula: Fakó mozaikkép — égiháborúval 37
Tűz Tamás: Hit, remény, szeretet 46
dr. Varga László: Találkozásaim Nixonnal 49
Stirling György: Amikor kifogtam Amerikát 60
ifj. Fekete István: Miért? 66
Flórián Tibor: A csíki szerzetes 71
Egy katolikus zsidó vallomása 73
Fiala Ferenc: Emlékezés Zsedényi Bélára, a magyar népi demokrácia első államelnökére 83
Csapó Endre: Már van mit enni 103
dr. Halmos Milán: Búcsúeste 108
dr. Mailáth István: A magyarok létszáma Szlovákiában 116
dr. Miskolczy Kálmán: A Szentföld magyar szemmel 121
dr. Habsburg Ottó: Milyen ember volt a prímás? 127
Vajda Albert: Mi van a szovjet békecsicsergés mögött? 131
dr. Vértessy Oderik: Barkochba 134
Hajnal László Gábor: A tudás hatalom? 140
B. B.: In sepulchrum Mariae-Cellense Cardinalis Josephi 153
dr. Harangozó Ferenc: 1945—1985 154
Thiery H. Ilona: Sorsok 160
Rónai Zoltán: Ember a havasokból 169
Kerecsendi Kiss Márton: Amíg a kő repül 192
KML: Tátra, Fátra, Mátra 193
Függelék 198

Ára: 7 USA-dollár